

2023'e Doğru Türkiye'de Yükseköğretim Çalıştayı Sonuç Raporu

26-28 MART 2021 ANKARA

TÜRK EĞİTİM-SEN GENEL MERKEZİ YAYINLARI

©Türk Eğitim-Sen Genel Merkezi, 2021.

Türk Eğitim-Sen Genel Merkezi yayınlarının tamamının veya bir kısmının yayımcının yazılı izni olmadan herhangi bir yolla çoğaltılması yasaktır.

Yayımların fikri sorumluluğu ve imla tercihi yazarlarına aittir.

Türk Eğitim-Sen Genel Merkezi Yayınlarında yer alan başka kaynaklardan alınmış metin, ifade, tablo, resim ve benzeri şeylerin yasal kullanım sorumluluğu yazarlarına aittir.

ISBN: 978-605-73852-1-5

Yayın Yönetmeni

Doç. Dr. Yılmaz YEŞİL

Editör

Dr. Ümit POLAT

Dr. Ali Osman AKALAN

İletişim Adresi:

Türk Eğitim-Sen Genel Merkezi Erzurum Mahallesi Talatpaşa Bulvarı No:160
Kat:6 Cebeci/ANKARA

Tel: 0 312 424 09 60 (8 Hat) Belgegeçer: 0 312 424 09 68

<http://www.turkegitimsen.org.tr> elmek: iletisim@turkegitimsen.org.tr

Sunuş

Dünyada bilgi çağının gereksinimleri bazen isteyerek bazen de mecbur bırakarak ülkenin bütün kurumlarında olduğu gibi yükseköğretim kurumlarında da değişimlere ve farklı çözüm arayışlarına yol açmaktadır. Kendini yenilemek ya da ülke ve dünya gerçeklerinden kopuk bir şekilde eğitim vermekte ısrar eden, güncel anlamda beklenen değerleri sunamayan, çağın ruhuna göre ortaya çıkan değişime bireyleri hazırlayamayan ya da araştırma potansiyelini bu gelişmelere uyarlayamayan yükseköğretim kurumlarının da ayakta kalmasının mümkün olmadığı bir döneme doğru girdiğimiz dikkatlerden kaçmamalıdır. Özellikle COVID-19 sürecinde daha hızlı bir şekilde dönüşümü tecrübe ettiğimiz teknolojik değişimden eğitim kurumlarının kendini uzakta tutmasına ve etkilenmemesine imkân bulunmamaktadır. Bilhassa pek çok ülkede bu süreçte çözümün ve dönüşümün merkezi olan yükseköğretim kurumları ve araştırma merkezleri karşılaştıkları bir şok dalgası ile nasıl baş edeceklerini, toplumun ve Türk milletinin onlara yüklediği bilimsel çözüm üretme misyonunu nasıl yerine getireceklerini değerlendirdiklerinde hem dünyanın geleceği hem de 2023 ve sonrasında ülkenin geleceği açısından kendilerini düzenlemeye ihtiyaç duymuşlardır.

Çağın ruhu gereği hem dünyada hem ülkemizde çevrimiçi teknolojiler her noktada bireyleri kuşatmaktadır. Türkiye'nin de kendi yükseköğretim sistemi içerisinde mevcut yapıların getirmiş olduğu ataletten arınması, gençleri etkileyebilecek şekilde bir cazibe merkezi haline gelebilmek için daha atak, hayal gücü ve fikir geliştiren program ve uygulamalara yönelmesi gerekmektedir. Bunları yapabilmek açısından Yükseköğretim sisteminde yozlaşmaya ve yıpranmaya maruz kalmış adam kayırmacı, bilimi ve akıllı ötekileyen mantığın terk edilerek; özgürlükçü, üretim eksenli, adil ve milli bir felsefenin benimsenmesi gerekmektedir.

Türk Eğitim Sen, sendikal mücadelenin ana düsturu olarak gelişme ve iyileşmenin yolunun çözüm odaklı bir sendikacılıkta olduğunun bilincinde mücadelesini devam ettirmektedir. Çözüm odaklı sendikal duruşumuzda bilimi, akıllı ve fenni Türk milletinin temel dinamikleri ile birleştirerek, evrensel ahlak ve toplumsal beklentilerle çelişmeden çalışanların taleplerini her platformda muhataplarına iletmeyi şiar edinmiştir. Aynı durum Türk aydınınının yetiştiği, ülkenin aydınlık yarınlarının emniyete alınacağı eğitim kurumlarının en önemli ve son basamağı olan yükseköğretim için de geçerlidir. Geçmişte düzenlediğimiz yükseköğretimi konu alan çalıştay, şura ve toplantılar bu konuya verdiğimiz önemin açık bir göstergesidir. Bu kapsamda yükseköğretim gençliğini doğru yetiştirmek, hem öğrencilerin hem akademik ve idari personelin sorunlara çözüm üretmek, dünya ve ülke gerçeklerine göre talepleri karşılamak ve Türk yükseköğretimini geleceğe doğru hazırlamak bizim birinci ödevimiz olarak yer almalıdır. Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. yılı ve sonrasına eğitimle hazırlanarak aydınlık ufuklara doğru

milletimizi taşımak üzere hazırlık yaparak yol haritası önermek üzere 13-18 Temmuz 2021 tarihleri arasında “100 yıl sonra aynı ruh ve heyecanla 2. Maarif Kongresi’ni toplayacağız. Bu kapsamda alan uzmanlarıyla 10 çalıştay ve bir Büyük Öğretmen Kurultayı düzenleyerek kongre hazırlık çalışmalarını yurtiçi ve yurt dışı destekçilerimizle gerçekleştirmektediriz.

Bu güne kadar; 22-24 Ocak 2021 tarihinde Dünya’da ve Türkiye’de Güncel Gelişmeler Işığında Dijital Eğitim, 17-18 Şubat 2021 tarihinde Ahi Evran’ın Doğumu’nun 850. Yılı Anısına 2023’e Doğru Mesleki ve Teknik Eğitim Çalıştaylarını gerçekleştirdik. 19-21 Mart 2021 tarihinde 2023’e Doğru Türkiye’de Din Eğitimi ve Değerler Eğitimi çalıştayını pandemi koşulları gereği çevrimiçi platformlar üzerinden tamamladık. Şimdi ise pandemi koşulları ve katılımcıların tercihine göre çevrimiçi platformlar üzerinden 26-28 Mart 2021 tarihinde 2023’e Doğru Türkiye’de Yüksek Öğretim çalıştayını gerçekleştirmektediriz. 2-4 Nisan 2021 tarihleri arasında aynı anda 2023’e Doğru Türkiye’de Temel Eğitim, 2023’e Doğru Türkiye’de Özel Eğitim, 2023’e Doğru Türkiye’de Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri çalıştaylarını düzenleyerek temel eğitim, özel eğitim, psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri alanında geleceğin Türkiye’sine yol haritası önermeyi hedefliyoruz. 30 Nisan - 2 Mayıs 2021 tarihinde gerçekleştireceğimiz 2023’e Doğru Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme Çalıştayını ile ülkemizin öğretmen yetiştirme sürecini ve geleceğini alan uzmanları ile masaya yatırarak mevcut problemlerin çözümünün yanında ideal bir öğretmen yetiştirme sisteminin nasıl olması gerektiğini de ifade etmeye çalışacağız. 2. Masarif Kongresi’nin ön çalışmaları olan bu etkinliklere hız kesmeden devam ederek; 28-30 Mayıs 2021 tarihleri arasında 2023’e Doğru Türkiye’de Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi ve 28-30 Mayıs 2021 tarihinde 2023’e Doğru Türkiye’de Öğretim Programları ve Müfredat çalıştayları ile mayıs ve haziran ayında belirlediğimiz takvime göre Büyük Öğretmen Kurultayı’nın il ve ilçe kongreleri ayaklarını gerçekleştireceğiz.

2. Maarif Kongresinin düzenlenmesinde ve söz konusu etkinlik kapsamında bu çalıştayın gerçekleşmesinde her türlü özveriye ve desteği sunan başta Türk Eğitim Sen’in yol başçısı genel başkanımız sayın Talip GEYLAN olmak üzere Türk Eğitim Sen merkez yönetim kuruluna, bütün teşkilat mensuplarımıza şükranlarımı sunuyorum. Çalıştayın ve kongrenin gerçekleşmesinde iş birliği yapan ve bize logo desteği veren UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Başkanı Sayın Prof. Dr. M. Öcal OĞUZ’a; çalıştayımızın açılışına katılarak kıymetli fikirlerini sunan YÖK Yürütme Kurulu Üyesi Mehmet ŞİŞMAN’a, komisyonlarda görev alarak sorunları tespit edip değerlendiren, onlarla başa çıkılması için çözüm üreten eğitim çalışanları, akademisyenler ve üyelerimize teşekkür ederim.

Cengiz KOCAKAPLAN
Türk Eğitim Sen Genel Başkan Yardımcısı

Açılış Konuşmaları

UAESEB VE TÜRK EĞİTİM-SEN GENEL BAŞKANI TALİP GEYLAN'IN ÇALIŞTAY AÇILIŞ KONUŞMASI

Sayın Yükseköğretim Kurulu Üyesi,

Sayın UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Başkanı,

Kıymetli Genel Başkan Yardımcım,

Kıymeti Bilim İnsanları, Değerli Akademisyenlerimiz,

Sözlerimin başında hepinizi saygılarımla selamlıyorum. 2. Maarif Kongresi kapsamında düzenlemiş olduğumuz çalıştığımıza katılımlarınızdan dolayı her birinize ayrı ayrı teşekkür ediyorum. Çalıştay sürecinde ve Maarif Kongresi sürecinde sunacağınız katkılarınızdan dolayı şimdiden her birinize teşekkür ediyorum. Gerek sosyal ağlar gerek çevrimiçi platformlar üzerinden ve gerekse ekranları başında bizleri takip eden değerli çalıştay takipçileri, eğitim çalışanları ve kıymetli teşkilat mensuplarımız, Türk yükseköğretiminin içinde bulunduğu durum, sorunlar ve çözüm önerileri ekseninde tartışılacağı, akabinde 2023 sonrası için dünya üniversiteleri arasında iyi örnekler incelenerek ülkemizin ihtiyaçları ve dünya gerçeklerine uygun olarak geleceğe yönelik bir planlama önerisi sunulacağı 2. Maarif Kongresi kapsamında 2023'e Doğru Türkiye'de Yükseköğretim çalıştayıma hoş geldiniz. Çalıştayımızın Türk yükseköğretimine ve ülkemize hayırlı olmasını niyaz ediyorum.

Ülkemizi muasır medeniyetler seviyesine erişmesinde nitelikli insan gücünün ihtiyaca cevap verecek düzeye ulaşması son derece elzemdir. Bunun yolu Türk eğitim sisteminin tabandan tavana kadar bu ilke ve bakış açısıyla kurgulanmasından geçmektedir. Bu zincirin en önemli halkalarından birisi de şüphesiz son basamağında bulunan yükseköğretimdir. Türk Eğitim Sen olarak Türk milletinin aydın, entelektüel ve münevverlerini yetiştiren akademileri takip etmeyi, onların önerilerine kulak vermeyi yapılan çok önemli çalışmalarını takip etmeyi önemsiyoruz.

Siz kıymetli katılımcıların da çok iyi hatırlayacağı üzere daha önce Türk yükseköğretiminin sorunlarının tartışılması, akademinin gelişmesi adına üniversite sempozyumu, yükseköğretim çalıştayı, üniversite çalıştayı, uluslararası kongre düzenlemek ve Yükseköğretim Kanunu tasarısı önerisi hazırlamak gibi çalışmalar yaptığımızın ve bu amaçla benzeri faaliyetleri gerçekleştirmeye devam ettiğimizin de bu çalışmalar vesilesiyle bir kez daha ifade etmek istiyorum.

Ülkemizin bilimsel ve teknik üretimini emanet edeceğimiz inavosyon ve AR-GE çalışmalarına kaynaklık edecek insan gücünü temin etmeye memur olan Yüksek Öğretim Kurumu misyonu bakımından hayati bir görev üstlenmektedir. Yükseköğretim bireylere bir meslek bir görev formasyonu ve toplumsal rol kazandırırken onları eğitimin temel amaçları içinde yer alan bütün milli ve evrensel normlara uygun olarak yetiştirmeyi de temel ilke olarak yerine getirmelidir. Türk milletine yakışan karakter ve şahsiyet donanımını çağın bilimsel kazanımları ile birleştirerek geleceğe emanet edeceğimiz sürece hazırlamak Türk yükseköğretiminin üstlendiği temel amaç olmalıdır. Bu amacın yerine getirilmesinde yükseköğretim sistemimizden devletimizin ve milletimizin taleplerinin karşılanmasında kuramsal, ilkesel ve insan odaklı eksikliklerin giderilmesi ve hali hazırda ortada bulunan sorunların çözülmesi gerekmektedir. Türk Eğitim Sen'in bugüne kadar yapmış olduğu etkinlikler işte bu omurga üzerine oturmaktadır. Bu ilke ve kararlılıkla Cumhuriyetin 100. Yılından sonra başlayacağına inandığımız, bu uğurda emek verdiğimiz yeni Türk asrında devlet ve millet olarak azimle çalışmalıyız. Hedeflerimize ulaşabilmemizin yolunun, insan kaynağımızı yükseköğretim aşamasında da doğru yönetmek ve eğitmekten geçtiğinin farkında olmalıyız.

Her durum ve şartta Türk milletinden yana taraf olma düsturumuza uygun olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. Yılına 2023'e bir hazırlık ve bir yol haritası belirlemek amacıyla 13-18 Temmuz 2021 tarihinde 2. Maarif Kongresi'ni düzenleyeceğiz. 15 Temmuz 1921'de yani bundan 100 yıl önce tertip edilen 1. Maarif Kongresi'nin taşıdığı aynı ruh ve ülkü ile gerçekleştireceğimiz 2. Maarif Kongresi ile Türk eğitiminin ihtiyaçları, küresel ve bölgesel gelişmeler dâhilinde 2023 yılından başlayacak Türk asrının gereği olan eğitimli insan hedefinin nasıl yakalanacağına dair bir yol haritası hazırlamayı ve öneriler sunmayı amaçlıyoruz. 2. Maarif Kongresine hazırlık kapsamında ülke genelinde Türk eğitiminin problemlerine yönelik uzman görüşlerinin alınması amacıyla çalıştaylar düzenledik ve düzenlemeye de devam ediyoruz. Bu doğrultuda bugün başlattığımız ve 28 martta sona erecek, pandemi şartları nedeniyle çevrimiçi platformlar üzerinden toplanacak 2. Maarif Kongresi kapsamında 2023'e Doğru Türkiye'de Yükseköğretim Çalıştay vesilesi ile bugün burada bir araya geldik.

Bu çalıştay kapsamında, Türk yükseköğretime dair, Yükseköğretim Kurumu ve üniversitelerin eksenindeki sorunların çözümlerine dair ideal bir sistem için önerilerinin sunulacağı, Türk üniversitelerinin dünya üniversiteleri sırasında ilk 500 içerisinde nasıl girebileceği ve bunun sürekliliğinin nasıl sağlanacağı, programlardaki öğrenci kabulünün aksayan yönlerinin ve bunlara ilişkin çözümlerinin üretileceği, mezun olan öğrencilerin istihdama katılımında yaşanan sorunlar ile bazı alanlarda oluşan mezun enflasyonunun nasıl ortadan kalkacağı, üniversitemizde görev yapan akademik ve idari personeli; ülkemiz, milletimiz ve dünya insanları için nasıl daha faydalı olabileceği üzerinde görüşmelerin yapılacağı, akademik ve idari personelin mesleki ve bilimsel birikimleri ekseninde

değerlendirilmesi yapılarak atama, yükseltme ve görevlendirilme hususlarının öne çıkarılacağı, Türk yükseköğretiminde akademik personelin yapacağı bilimsel çalışmalarını teşvik etmek amacıyla uygulamaya konulan ve sürekli kural değişimleri ile motivasyonlarını kıran akademik teşvik sisteminin nasıl kemale erdirileceği, liyakat ve çalışma başarısı yerine farklı üyeliklerin ve referansların merkeze alındığı bir atama ve yükseltme sisteminin Türk üniversitelerinde yapmış olduğu tahribatın ana hatları ile masaya yatırılacağı, Covid-19 sürecinde kendilerine karşı anlayış bekleyen lisans ve lisansüstü öğrencilerin öğrenim sürelerinin dolması nedeniyle emeklerinin heba olmasının nasıl önleneceğine dair çözüm önerileri üretileceği, ülkemiz sanayi ve teknolojisinin uygulama alanı olan iş dünyası ile kurulacak iletişim köprüleri vasıtası ile ihtiyaca uygun nitelikli insan yetiştirilmesi noktasında hangi rolün üstlenilmesi gerektiği, akademik dünyanın görülen görülmeyen temel yükünü çeken araştırma görevlisi ve öğretim görevlilerinin iş güvencelerinin teminat altına alınması hususunda hangi adımların atılması gerektiği ile AR-GE ve üretim ekseninde üniversitelerin üstlerine düşen görevlerin ifası ile bu ihtiyaçların nasıl karşılanacağı, üniversitelerin bilimsel yayın performanslarının nasıl artırılacağı üzerine önerilerin getirileceği ve nihayet bilim insanı yetiştirme programının oluşturulması ve uygulamasına dair değerlendirmelerin yapılacağı gibi pek çok noktadaki problemin 7 komisyonda 7 ayrı başlıkta değerlendireceği 2023'e Doğru Yükseköğretim Çalıştayı'nı alanında uzman, Türk yükseköğretimi üzerine çalışmalar yapmış, yönetici ve denetleyici pozisyonlarında görev yapmış 30'a yakın akademisyenin uluslararası katılımı ile gerçekleştireceğiz.

Bu çalıştay ile Türk yükseköğretiminin güncel sorunları, çözüm önerileri ve 2023 sonrası ideallerimizin gerçekleşmesine dair öngörülerin ortaya çıkmasını hedefliyoruz. Çalıştay sonucunda çıkan raporlar yayın haline getirilerek hem ilgililere hem de okuyucuların ve araştırmacıların yararlanması amacıyla kütüphanelerimize ulaştırılacak. Çalıştayımıza katılan bütün bilim insanlarına, bizleri ekran başında takip eden katılımcılarımıza ve böylesi önemli bir etkinliğin değerini anlayarak aramızda bulunan Yüksek Öğrenim Kurulu Üyesi ve UNESCO Türkiye Milli Komisyon Başkanı ve bütün teşkilat mensuplarımıza, hem bu çalıştayımıza hem de 2. Maarif Kongresi sürecinde emek verecek, katkı sunacak tüm akademisyenlerimize, öğretmenlerimize, eğitim çalışanlarına ve yöneticilere çok teşekkür ediyorum, hepinize saygılarımı sunuyorum.

Talip GEYLAN
Türk Eğitim Sen ve UAESB
Genel Başkanı

UNESCO TÜRKİYE MİLLİ KOMİSYONU BAŞKANI PROF. DR. ÖCAL OĞUZ'UN AÇILIŞ KONUŞMASI

Türk Eğitim Sen'in Sayın Başkanı,
Yükseköğretim Kurulunun Değerli Temsilcisi,
Değerli Katılımcılar,

UNESCO Türkiye Milli Komisyonu adına hepinizi saygıyla, muhabbetle selamlıyorum.

2023'e Doğru Türkiye'de Yükseköğretim Çalıştayı adını taşıyan bu çalıştayı hem yükseköğretimimize hem bilime hem de milletimize hayırlara vesile olmasını diliyorum. Bilindiği üzere UNESCO beş temel sektörde daha çok bilim insanlarının merkezde olduğu, bilgi ürettiği bir sistemle çalışmaktadır. Bu beş sektör, eğitim, doğa bilimleri, sosyal ve beşeri bilimler, kültür ve bilgi-iletişim adını taşıyor. Burada elbette en önemli payı entelektüel düşünce, bilgi üretimi gibi temel konular oluşturuyor. Zira UNESCO bir Birleşmiş Milletler kültür kurumu olmanın yanında bir eğitim kurumu aynı zamanda tanımlanmış görevleriyle bir bilim kurumudur. UNESCO'nun Birleşmiş Milletler içinde bilimi destekleyecek programları bünyesinde bulundurması görevlerinden birisidir. Birleşmiş Milletler'in özellikle 2015 yılında kabul etmiş olduğu Sürdürülebilir Kalkınma 2030 Hedefleri tamamen bilim insanlarının güçlü desteğini gerektiren programlardır. Mesela bunlardan 4. hedef nitelikli eğitimidir. Nitelikli eğitim, toplumun yararına, insanlığın yararına, refahına, kalkınmasına destek sağlayacak eğitim anlamına geliyor zira bilindiği üzere UNESCO kuruluşundan sonra herkesin okur-yazar olmasını hedefleyen bir program çerçevesinde "Herkes İçin Eğitim" programını başlatmıştı.

Bugün geldiğimiz noktada herkesin okuryazarlığında daha büyük bir hedefe ihtiyacımız var; çünkü okuryazarlığın değil de eğitim yoluyla öğrenilenin topluma refah olarak dönmesini, kalkınma olarak dönmesini, iyilik olarak dönmesini hedefleyen bir programın oluşması gerekiyor. Bu bakımdan UNESCO olarak Birleşmiş Milletler'in kalkınma hedeflerini kendi programlarımıza da dâhil ederek çalışmalarımızı yürütüyoruz. Dileriz ki 2030 hedeflerine en erken düzeyde Türkiye'de de ulaşmış oluruz. Bu 17 hedefte tabii ki bilim hedefinde de yükseköğretimin görevleri ve nitelikli eğitimi oralarda da cari kılma hedefleri doğrultusunda çalışmak gerekir. Diğer bir husus bu çerçevede UNESCO'nun öteden beri var olan ve şuan dünyada sayıları 750'yi bulan UNESCO kürsüleri ve eğitim programı var. Bu programın en temel görevi bilim kurumlarının UNESCO ideallerini, UNESCO çalışmalarını, programlarını yakından takip ederek o programlara katkı sağlamasını

hedefleyen bir programdır. Bu bakımdan Türkiye yakın tarihe kadar UNESCO kürsüleri bakımından güçlü ülkeler arasında değildi. Biz bunu gidermek, bu sorunu çözmek için Yükseköğretim Kurumumuzla, sayın başkanla bazı görüşmeler, yazışmalar yaptık. Yükseköğretim Kurumunda olumlu değerlendirmeleriyle üniversitelerimizde UNESCO kürsüleri ve UNITWIN ağı kuruluması yönünde talimatları, telkinleri, tavsiyeleri oldu. Bu çerçevede son dönemde 3 olan UNESCO kürsüsü sayısını biz 17'ye çıkardık. Dolayısıyla bu önemli bir ivmeyi ama yeterlimiydi, hayır. Biz arzu ederiz ki bütün bilim kurullarımız UNESCO'yu yakından takip etsin ister eleştirel olarak takip etsin ister yararlanma anlamında takip etsin ister katkı vermek için takip etsin.

UNESCO'daki bilim havuzu insanlığın ortak deneyimlerinin toplandığı bir havuzdur. O havuzdan Türkiye'nin de payına düşeni alması ya da insanlık adına, toplumlar adına sorumluluk taşıyor olarak oraya katkı, su taşımalarını sağlamaya çalışmamız gerekiyor. Bu bakımdan da YÖK'ün bunu destekleyen tutumu ve tavrı son derece önemliydi. Nitekim bununla kalmadı YÖK, paralelinde hemen YÖK 100\2000 Programı adıyla yükseköğretimde doktora yapan öğrencilere destek sağlayan bir program açtı ve bu programda çok önemli görülmektedir. Öğrencilerin mali sıkıntı çekmeksizin doktora yapmalarını sağlayan bir program bu. Buranın içerisine UNESCO'nun değerlerini, programlarını sözleşmelerini de içerisine dâhil etmek suretiyle YÖK, UNESCO çalışmalarını ikinci ve çok değerli bir katkı sağladı. Buradan mezun olacak öğrencilerin UNESCO- Türkiye Milli Komisyonu çeşitli kurullarda yer almak gibi yahut Birleşme Milletlerin UNESCO'nun pek çok programında uluslararası alanda görev almak gibi veya onları takip eden Türkiye kurumlarının içerisinde yer almak suretiyle üniversitelerde kürsü kurmak suretiyle insanlığın ortak deneyimini paylaşan, oraya bilgi üreten o bilgileri toplumla paylaşan kurumlar ortaya çıkmasını desteklemiş olacaktır.

Biz bunları desteklerken UNESCO Türkiye Milli Komisyonu olarak üniversitelerimizdeki öğrencilerimizin UNESCO'yu daha yakından tanıması için bir staj programı geliştirdik ve bu staj programına her yıl düzenli olarak öğrencileri davet ediyoruz. Fiziken buluşmaların mümkün olduğu dönemde fiziken milli komisyonumuza gelmek suretiyle stajlarını yapıyorlar. Son iki dönemdir yani bir yıldır da fiziken buluşmayı mümkün kılmadığı için küresel salgın şartları çevrimiçi olarak bu stajlarımızı devam ettiriyoruz. Bu vesile ile daha fazla öğrenci stajımıza katıldı ve UNESCO çalışmalarını daha yakından tanımaları mümkün oldu. Bunlara ek olarak UNESCO sözleşmeleri programları UNESCO ideallerini merkeze alan ve o yöndeki çalışmalarını irdeleyen tezler yapan öğrencilere belli kotalar ve belli çerçevede burs desteği sağlıyoruz. Bu programlar sayesinde de UNESCO farkındalığı gittikçe yüksek öğretim sistemimizde artmaya başladı. Bu artışa bağlı olarak da biz UNESCO'nun çalışmalarına entegre olmuş bilim adamlarını hem milli komisyonumuzda hem de dünyanın, Birleşmiş Milletler'in başka kurumlarında istihdamı yönünde de desteklemiş olacağız. Zira dünyada Türk bilim insanı

ya da Türk çalışan olarak Birleşmiş Milletler sisteminde sayımız nüfusumuza göre, bilgi birikimimize göre bize göre yeterli değil. Daha da bu sayıyı artırmamız lazım. Dolayısıyla Türk Eğitim Sen'in yapmış olduğu bu çalıştayın bu tarz konuları da gündeme getirmemize vesile olması nedeniyle ayrıca bizim açımızdan son derece değerli, bu yönüyle de çalışmalarımızda başarılar diliyorum. Sayın Talip Geylan'ı Sayın Prof. Dr. Mehmet Şişman'ı ve siz değerli katılımcıları saygıyla tekrar selamlıyorum. Başarılı çalışmalarınızın devamını diliyorum, hoşçakalın.

Prof. Dr. Öcal OĞUZ

UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Başkanı

YÖK YÜRÜTME KURULU ÜYESİ
PROF. DR. MEHMET ŞİŞMAN'IN AÇILIŞ KONUŞMASI

Türk Eğitim Sen'in Değerli Genel Başkanı ve Başkan Yardımcısı,
Değerli Katılımcılar ve Misafirler,

Yükseköğretim Kurulu Başkanımız Sayın Prof. Dr. Yekta Saraç adına sizlere en içten dileklerle selam ve saygılarımı sunuyorum. Yaşadığımız bu pandemi döneminde salgın sürecinde hepimize sağlıklı günler diliyorum. Türk Eğitim Sen tarafından II. Maarif Kongresi kapsamında düzenlenen 2023'e Doğru Türkiye'de Yükseköğretim başlıklı bu çalıştay dolayısıyla başta Genel Başkan Talip Geylan olmak üzere sendikanın tüm yönetici ve mensuplarına, siz değerli katılımcılara katkılarınızdan dolayı teşekkür ediyorum. Çalıştayın başarılı geçmesini ve yükseköğretim sistemi için hayırlı sonuçlar üretmesini temenni ediyorum.

Değerli katılımcılar hepinizin bildiği gibi toplumların geleceğinin inşasında şüphesiz en stratejik ve en önemli yatırım insana ve beşeri sisteme yapılan yatırımdır. Artık ülkelerin zenginliği sahip oldukları yer altı kaynakları ile değil beşeri sermayeye yapmış oldukları yatırımla ölçülmektedir. Ülkenin 2023 ve sonrasına ait hedeflere ulaşmasında şüphesiz eğitim ve yükseköğretim çok kritik bir öneme sahiptir. Türkiye sahip olduğu genç nüfusla uluslararası kalkınma yarışında büyük bir potansiyele sahiptir. Ancak bu gücün iyi bir şekilde yetiştirilmesi ve değerlendirilmesi eğitimle mümkündür. Yükseköğretim alanında tüm dünyada önemli tartışmalar yapılmakta, çeşitli değişimler, gelişmeler ve dönüşümler gerçekleşmekte, uluslararası müthiş bir rekabet yaşanmaktadır. Yükseköğretim Kurumu olarak bizde yeni YÖK konseptinde Sayın Cumhurbaşkanımızın ortaya koyduğu Türkiye'nin 2023 vizyonu doğrultusunda dünyadaki bilimsel ve teknolojik değişimlere bağlı olarak ülkemiz için önem taşıyan değerler sistemine dayalı eğitim anlayışı ile çalışmaya ve bu çerçevede yeni projeleri hayata geçirmeye devam ediyoruz. Yükseköğretim sistemi son yıllarda bu anlamda büyük bir gelişme göstererek birçok alanda Avrupa ülkeleri arasında ilk sıralarda yer almayı başarmıştır. İlk zamanlar sınırlı bir toplum kesiminin ulaşabileceği şekilde kurgulanan yükseköğretime erişim, oluşturulan ilave kapasite sayesinde artık ülkemiz için bir sorun alanı olmaktan çıkmıştır. Burada yükseköğretimle ilgili dünyada yapılan entelektüel tartışmalardan söz etmek yerine somut olarak gerçekleştirdiğimiz bazı projelerden söz etmeyi daha uygun buluyorum.

Bugün itibariyle yükseköğretim sistemimizde 129'u devlet 74'ü vakıf olmak üzere 203 üniversite ve 4 vakıf meslek yüksekokulu ile toplamda 207 yükseköğretim kurumumuz mevcuttur. Öğrenci sayısı açısından baktığımızda bugün Türkiye'de yükseköğretimde öğrenci sayımız 8.000.000'nu geçmiştir. 2020 yılı Bolanya Süreci Uygulama Raporu'na baktığımızda yükseköğretime kayıtlı öğrenci sayısı bakımından Türkiye, Avrupa yükseköğretim alanında ilk sırada yer almaktadır. Ayrıca cinsiyet açısından bakıldığında yükseköğretimde gerek kadın öğrenci gerekse kadın akademisyen oranı yönünden ülkemiz dünyada ilk sıralarda yer almaktadır. Yükseköğretimimiz her geçen gün daha da büyümekte gün geçtikçe dünyada daha rekabet edebilir bir hale gelmekte ve bir cazibe merkezi oluşturmaktadır. Öğretim elemanları açısından baktığımızda bu konuda da rakamlar artış göstermeye devam etmektedir. Bugün itibariyle öğretim elemanı sayımız 180.000'lere yaklaşmıştır. Bunlardan yaklaşık 89.000'i ise öğretim üyelerinden oluşmaktadır. Yükseköğretimde yaşanan bu nicel ya da yatay büyümenin yanında önümüzdeki süreçte hedefimiz dikey yani nitelik yönünden de gelişmedir. Hayata geçirdiğimiz ve kısa süre içinde sonuçlarını kamoyu ile paylaştığımız projelerimizle yükseköğretim sistemimizi sürekli iyileştirme anlayışı ile ilerletiyoruz. Bir yandan ülkemizin küresel bir güç olma yolundaki yürüyüşüne katkıda bulunmak bir yandan da eğitimde sosyal adaleti ve fırsat eşitliğini sağlamak için gayretlerimizi sürdürüyoruz. Bu bağlamda yeni YÖK olarak kaliteyi merkeze alan bir anlayışla ilk defa yasayla bağımsız bir kurum olarak Yükseköğretim Kalite Kurulu'nu oluşturduk. Üniversitelerimizde kalite değerlendirme ve akreditasyon çalışmalarını başlattık. Toplumsal gelişme ve kalkınmaya katkı sağlamak amacıyla üniversitelerimizi ilk defa bölgesel misyon farklılaşması bağlamında yeniden yapılandırıyoruz. Bu çerçevede bazı üniversitelerimize özel misyonlar tanımlıyoruz. İhtisaslaşma, farklılaşma, çeşitlilik, şeffaflık, hesap verebilirlik gibi kavramlar çerçevesinde üniversitelerimizi yeniden yapılandırıyoruz. Artık bugün araştırma üniversiteleri, bölgesel kalkınma odaklı üniversiteler, mesleki uygulama üniversiteleri, tematik üniversiteler gibi farklı isimlerle tanımlanan farklı misyonlar üstlenmiş üniversitelerimiz bulunmaktadır. Bildiğiniz gibi 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanununda üniversitelerle ilgili üç fonksiyondan söz eder. Bunlar eğitim-öğretim, araştırma ve topluma hizmet uygulamalarıdır. Esasen burada üçüncüsü yani topluma hizmet ilk ikisini de kuşatmaktadır. Yani kısaca üniversiteler esasen topluma hizmet için var olup dünyada yapılan tartışmalarda da toplum ile üniversite arasındaki karşılıklı ilişkilere sıklıkla vurgu yapılmaktadır. Burada ilk olarak yakın zamanlarda hayata geçirdiğimiz bazı projelerde kısaca özetlemek istiyorum. Bunlardan biri YÖK 100-2000 Doktora Projesi. Az önce sayın hocam da bahsetti. Bu proje gerçekten Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu öncelikli alanlarda insan gücü yetiştirmek amacıyla kurgulanmış bir projedir. Bulut teknolojilerden robotiğe kadar çeşitli alanlarda genel olarak disiplinlerarası ve disiplinlerüstü programlar şeklinde kurgulanan bir projedir. Diğer taraftan Türkiye ilk defa

üniversitelerde eğitim gören uluslararası öğrenci sayısı yönünden 200.000'leri aşmış ve dünyada ilk 10 ülke arasında yer almıştır. Bu gerçekten yükseköğretim sistemimize son derece sevindirici bir durumdur. Bu pandemi sürecinde yükseköğretime olan uluslararası öğrenci talebi azalmamış bilakis daha da artmıştır. Bu bağlamda ülkemiz dünyada göçmenlere de eğitim fırsatı sağlayan ülkelerin başında gelmektedir. Yükseköğretim/de dijital dönüşüm yine başlatmış olduğu projelerden birisidir. 2018 yılında Yükseköğretimde Dijital Dönüşüm adıyla başlattığımız bu proje kapsamında ilk defa 16 üniversitemizde 10.000'nin üzerinde akademik personel dijital ders malzemesi hazırlama eğitimi almıştır. 60.000'nin üzerinde öğrencimizde dijital okur-yazarlık dersi almıştır. Bu projenin ikinci aşamasında 24 üniversitemizden seçilen akademisyenlerle dijital eğitim kapsamında eğitimler verilmiştir. Bu eğitimi alan öğretim üyelerimizde öğrencilere yönelik siper güvenlik dersleri vermeye başlayacaklardır. Artık dünyada açık birim ve açık erişim kavramları da ön plana çıkan kavramlardır. Dijitalleşen YÖK adıyla 2019 yılında başlattığımız açık bilim ve açık erişim çalışmaları bağlamında gerçekleştirilen bir dizi düzenleme sonrası bu konuda da önemli mesafeler alınmıştır. YÖK açık bilim sistemi çalışmalarını sürdürmektedir. Artık dünyada fiziki üniversite kampüslerinin yanında sanal kampüslerden ve duvarsız üniversitelerden de sıkça söz edilmeye başlanmıştır. Bu çerçeveden tabi ki dünyadaki gelişmelere bağlı olarak Geleceğin Meslekleri Projesi adı altında bir proje başlattık. Yükseköğretim programlarımızın güncellenmesi çalışmaları sürdürülmektedir. Bu bağlamda yeni diploma programları açılmaktadır. Örnek vermek gerekirse insansız hava aracı ve teknolojileri operatörlüğü, dijital medya ve pazarlama, yapay zekâ ve veri mühendisliği, akıllı ulaştırma sistemleri gibi bir dizi yeni programlarda yükseköğretim sistemimiz içinde yer almaktadır. İlk defa gerek vakıf üniversitelerimizde gerekse devlet üniversitelerimizde bir yıllık performans değerlendirmeye yönelik raporlar hazırlamaya başladık. Bu aynı zamanda bir hesap verebilirlik anlayışına dayanmaktadır. Üniversiteler birer kamu kurumu olduğuna göre kamuya karşı hesap vermek durumunda dolayısıyla yapmış oldukları faaliyetleri gerçekleştirmiş oldukları faaliyetlerin sonuçlarını kamuoyu ile paylaşmakta en doğal bir durum olarak değerlendirilmektedir. Yine YÖK Gelecek Projesi adı altında bir proje başlattık. Üniversitelerimizin bilimsel faaliyetleri ve misyonları ülkemizin kalkınma yolundaki tercihleri ve öncelikleri ile uyumlu bir şekilde ilişkilendirilmesine katkı sağlaması üzerine kişilerin değil belli alanların öncelendiği YÖK Gelecek Projesi başlatıldı. Yine çok yakın bir zamanda YÖK Akademik Kariyer ve Platformu adı altında bir platformu da gerek akademisyen adaylarının gerekse üniversitelerimizin hizmetine sunmuş durumdayız. Bu platformda akademi de görev almak isteyen akademisyen adayları CV'lerini, özgeçmişlerini girerek bir nevi iş gücü pazarı olarak nitelendirebileceğimiz bir platform oluşturmakta, üniversitelerimizin de bu platformda ihtiyaçları olan öğretim elemanlarını seçme imkânı bulmaktadır. Tabi personel rejimi ilgili olarak da norm kadro yönetmeliği adı altında bir yönetmelik

düzenlendi biliyorsunuz. Bu çerçevede sıkça kamu vicdanını rahatsız eden akademisyen ilanlarında da kişiye göre tanımların yer aldığı ilanları ortadan kaldırmaya dönük bir mevzuat düzenlemesi yaptık. Yine yakın zamanda yaptığımız projelerden birisi de YÖK Anadolu Projesi. Eğitimde fırsat eşitliği ve sosyal adalet konularının ön planda tuttuğumuz bu projede gelişmiş üniversitelerimizin alt yapısının yetişmiş akademik insan gücü kaynağının ve birikiminin Anadolu'daki genç üniversitelerin istifadesine sunulmasını amaçladık. Yine bu çerçevede Yükseköğretim Programları Danışma Kurulu adı altında bir kurul oluşturduk yasayla. Yani kamu kurumlarından oluşan bu danışma kurulunda her yıl yükseköğretim programlarında oluşturacağımız kontenjanları yeni açılması gereken programların alanlarını müzakere ediyoruz ve buna bağlı olarak şekilde rasyonel şekilde kontenjan planlaması yapamaya çalışıyoruz. İlk kez geçtiğimiz yıl yükseköğretim programlarının kontenjanlarındaki doluluk oranı salgın sürecine rağmen % 95 oranına ulaşmıştır. Tabii bu bağlamda ihtiyaç duyulmayan tercih edilmeyen işlevini kaybeden yüzlerce programı da bu bağlamda kapatıyoruz, yeni programlar açmanın yanında. Zaman zaman yükseköğretim kontenjanlarının belirlenmesinde toplumun insan ihtiyacının dikkate alınması gerektiği sıklıkla ifade edilen bir durumdur. Ancak artık günümüzde bu model yerine daha çok sosyal talep modeli geçerli olmakta. Dolayısıyla bütün dünyada yükseköğretim kontenjanları sosyal taleplere göre şekillenmektedir. Yani talep gören programlarda daha çok kapasite oluşturmakta talep görmeyen programlar ise kapatılmaktadır. Tabii içinde yaşamış olduğumuz süreçte çeşitli programlar ve bölümlerle ilgili olarak sektör ve mesleki kuruluşlarla iş birliği yaparak bir takım keşiflerde yapamaya çalıştık. İlgi görmeye programlarda, mühendisliğin özellikle bazı alanlarında ilgili mesleki kuruluşlarda protokollar imzalayarak bu programları tercih eden öğrencilerimizi belirli oranda maddi destek ve burs teşviki sağlanmasına gayret ettik. Yine ilk olarak bir takım alanlarda başarı sıralaması şartı getirdik. Bildiğiniz gibi, tıp, hukuk, mühendislik, öğretmenlik, diş hekimliği ve eczacılık gibi alanlarda belirli bir başarı dilimi içinde yer alan öğrenci adaylarına bu alanlarda tercih yapma şansı tanıdık, bunlar daha çok doğrudan insana dokunan alanlar. Özellikle mesleki eğitimle ilgili olarak bir Meslek Yüksekokulu Koordinasyon Kurulu oluşturduk. Bu kurul özellikle mesleki alanlarda sektörün ihtiyaç duyduğu insan gücü ihtiyacını belirlemeye ve buna dönük programlar oluşturmaya çalışan bir koordinasyon kurulu. Bildiğiniz gibi bu çerçevede özellikle organize sanayi bölgelerinde meslek yüksekokulları açtık. Bunların sayıları zannediyorum 15 dolayında. Bunlara bir takım teşvikler de sağlamaktayız. Yine iş yeri odaklı eğitimi teşvik ediyoruz. 7+1 uygulamalarımızla, lisans programlarında. Teknoloji transfer ofislerinin kurulmasını teşvik ediyoruz. Bu arada yine sektörle iş birliği halinde YÖK-ASELSAN Doktora Programı başlatılmasını bu çerçevede yaptığımız önemli düzenlemelerden birisidir. Bu çerçevede yine bilimsel araştırma projeleri yönetmeliğimiz yeniden oluşturduk, köklü değişiklikler gerçekleştirdik bu yönetmelikte. Yine üniversiteler arasında ortak

çalışmaları, birlikte iş yapma anlayışı gerçekleştirmek için ortak araştırma, uygulama merkezleri kurulabilme yolunu açtık. Bunun ilk örneklerinden birisi Gazi, Ankara ve Ortadoğu Teknik Üniversitelerinin gücünü birleştirmeye dönük yapacakları AR-GE faaliyetleri için Nörobilim ve Nöroteknolojik Ortak Araştırma ve Uygulama Merkezi'dir. Tabii bu çalıştayın gündeminde de yer alan dünya üniversitelerinin sıralanmasında elbette ki üniversitelerimizin bulunduğu yer arzu ettiğimiz düzeyde değildi. Bunu tabii ki artırmak için ilk sıralarda yer alan üniversitelerimizin sayısını artırmaya dönük de bir takım çalışmalar yapıyoruz. Bu çerçevede bildiğiniz gibi bazı üniversitelerimizi araştırma üniversitesi olarak tanımlamış bulunuyoruz. Ben sözlerimi daha fazla uzatmadan kısaca toplamaya çalışırsam, içinde yaşadığımız bu salgın sürecinde YÖK olarak kesintisiz olarak yükseköğretimde eğitim sürdürmeye çalıştık, yani ara vermedik. Üniversitelerimizin kapısına kilit vurmadık. Batı'da bazı gelişmiş ülkelerde en gelişmiş üniversiteler bile bu konudaki çelişkili kararlar alırken biz kurul olarak istikrarlı şekilde aldığımız kararlarla üniversitelerimizdeki eğitimin kesintisiz bir biçimde sürdürülmesine dönük düzenlemeler yaptık. Her ne kadar bu konuda bir takım aksaklıklar olsa da merkezi bir düzenleme ile vermiş olduğumuz esnek kararlarla üniversitelere devretmiş olduğumuz yetkiyle her üniversite kendi imkanlarıyla alt yapısını, teknik donanımını göz önünde bulundurarak bu süreçte olabildiğince en iyisini yapmaya çalıştı. Bu noktada gerçekten dünyada bu salgın sürecinde yükseköğretimde en az hasarla yöneten ülkelerin başında geldiğimizi rahatlıkla söyleyebilirim. Yine bu çerçevede Uzaktan Öğretim Politikaları Kurulu oluşturduk YÖK'te. Sanal fuarlar düzenledik. YÖK Dersleri Platformu oluşturduk bunu bütün üniversitelere açtık. Yine aynı şekilde YÖK Sanal Laboratuvar Projesi başlattık ve ilk aşamada bu laboratuvara 15.000'nin üzerinde öğrenciye hizmet sunuldu. Şuanda da 30.000'nin üzerinde öğrenci bu laboratuvarlardan yararlanma imkânına kavuştuğunu söyleyebilirim. Buraya kadar YÖK olarak yakın zamanda yaptığımız ve hayata geçirdiğimiz projeleri hatlarıyla özetlemeye çalıştım. Görüldüğü gibi sizin de bu çalıştayında ele alacağınız konu başlıklarıyla ilgili olarak, YÖK olarak çalışmalar yaptık ve hayata geçirdik. Bu bağlamda tabii ki üniversitelerle, toplum, sektör, iş dünyası arasındaki ilişkileri geliştirmeye dair bir takım düzenlemeler yaptık ve yapmaya da devam ediyoruz. Eğitim alanı elbette durağan bir alan olmayıp dinamik bir alandır. Ortaya çıkan yeni ihtiyaçlar doğrultusunda elbette sürekli yeni güncellemelerin yapılması bir zorunluluktur. Söz konusu güncelleme sadece eğitimle ilgili programları, müfredatları ve dersleri güncellemenin ötesinde bazı iş yapma alışkanlıklarımızı biçimlerimizi alışkanlıklarımızı değerlerimizi, tutumlarımızı ve tavırlarımızı da değiştirmeyi gerekli kılmaktadır. Tüm yükseköğretim sistemimizle ilgili yaptığımız bu iyileştirmelerin yanında tüm dünyada da olduğu gibi çözülmesi gereken bazı sorunlarımızın da olması doğaldır. Hiçbir ülke eğitimle ilgili sorunlarını bütünüyle çözmüş değildir. Önemli olan sorunların farkında olmak ve bunları çözmek konusunda gerekli girişim ve iradeyi göstermektir. Bizler

elimizden geldiği kadar bunu yapmaya çalışıyoruz. Ülkemiz eğitimle ilgili altyapı sorunları ve teknik sorunları büyük ölçüde çözmüştür, diyebiliriz. İçinde yaşadığımız salgın sürecinde üniversitelerimiz uzaktan eğitimle ilgili alt yapılarını geliştirmiş, öğretim elemanlarımızda bu konularda deneyimler kazanmıştır. Öyle görünüyor ki bundan sonraki süreçte de yeni normal olarak tanımlanan süreçte de uzaktan eğitimle ilgili uygulamalar belirli oranda da olsa devam edecektir. Türkiye dediğim gibi bu süreci en iyi şekilde yöneten ülkelerin başında gelmektedir. Ben sözlerime son verirken bazı meslek kuruluşlarının, sendikalarımızın, yükseköğretimle ilgili yapmış oldukları çalışmaları ve hazırladıkları raporları önemseyeceğimizi burada bir kez daha ifade etmek istiyorum. Hep birlikte ülkemiz için en iyi olanı yapmaya gayret ediyoruz ve devam edeceğiz. YÖK olarak kayıtlı olarak projeler geliştirmeye ve politikalar üretmeye devam edeceğiz. Üniversitelerimizin de bunları hayata geçirmeleri için çaba sarf edeceğiz. Ben bu çalışmaya katılan siz değerli katılımcıların yükseköğretimle ilgili konularda yapacağınız çalışmaların ve bunun sonucunda getireceğiniz önerilerin bundan sonraki iyileştirme çalışmalarımıza ışık tutacağını buradan tekrar ifade ederek bu düşünce ve duygularla çalıştığınızın başarılı geçmesini temenni ediyorum ve hepinize çalışmalarınızda başarılar diliyorum ve teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Mehmet Şişman
YÖK Yürütme Kurulu Üyesi

İçindekiler:

Yükseköğretimde Yönetimsel Problemler ve Çözüm Önerileri	31
Kurumsal Yapıyla İlgili Problemler ve Bunlara Yönelik Çözüm Önerileri:.....	31
İnsan Unsuru İle İlgili Problemler ve Çözüm Önerileri	37
Sonuç Ya Da Nihaî Öneri	39
Türk Yükseköğretiminin Toplumsal Fayda Açısından Değerlendirilmesi.....	43
Giriş.....	43
1. Kavramsal Çerçeve:	43
2. Eğitimin Temel Fonksiyonları.....	44
3. Türkiye’de Yükseköğretimde Toplumsal Fayda Meselesi:	45
Sonuç ve Öneriler:.....	46
Kaynaklar.....	49
Akademik Kültür ve Üniversite Politikaları	53
I. Kurumsal Çerçevenin Değişimi: Yeni Paradigma	54
II. Akademik Kültür ve Dil	56
III. Çağımızın Sorunları	56
IV. Çağımızın Fırsatları.....	58
V. Çağımız Üniversitelerinin Gündemi	60
VI. Akademi Politikamız: Ne Yapmalıyız?	62
Scimago Journal & Country Rank.....	63
Araştırma-Akademik Atama ve Yükseltme.....	65
Üniversite Öğretim Üyeliği Nasıl Cazip Hale Getirilir?	65
Ülkemizin Bilim İnsanı Yetiştirme Politikası Nasıl Olmalıdır?	65

Yök ve Yükseköğretim Sistemi	71
Eğitim ve Öğretimin Yeniden Yapılanması	71
Mevcut Durumu Sorgulamada Bir Örneklemeye	72
Üniversitelerin Yapılanması	72
Örnek Bir Modelin Kurgulanması	72
Akademik Kadrolar	73
Akademik Kadrolar ve Performans Kriterleri	73
Yönetim	74
İyi Bir Üniversitenin Nitelikleri.....	79
Üniversite-Evrenkent.....	79
Urap (University Ranking By Academic Performance	79
Urap'ın Dünya Üniversiteleri Sıralamasındaki Kullandığı Ölçütler.....	80
Diğer Üniversiteleri Sıralama Kuruluşlarının Bazı Değerlendirme Ölçütleri:	80
Üniversitelerin Sıralamaları Nasıl Yapılmaktadır?	80
Üniversitenin Niteliğin Arttıran Diğer Ölçütler:	81
Üniversitedeki Eğitim ve Yayınların Kalitesi.....	81
Üniversite, Fakülte ve Bölümdeki Etkileşim ve İletişim	82
Öğretimin Düzenlenmesi	82
Ders Kitaplarının Niteliği.....	82
Eğitimsel Araçların Varlığı	82
Üniversite ve Sanayi-İşletme İşbirliği.....	83
Üniversite Yönetimi	83
Üniversitedeki Psikolojik Yardım Hizmetleri	83
Üniversite / Mezun İşbirliği	83
Üniversite ve Fakültelerdeki Sağlık, Spor ve Kültür Çalışmaları	84
Üniversitenin Mimari Özellikleri	84
Üniversite Binalarının Güvenliği	85
Üniversitenin Kültürü.....	85
Üniversitenin İklimi.....	86
Üniversitenin Yönetildiği Yasaların Uygunluğu	86
Çevrenin Özellikleri.....	86

Üniversitenin Parasal Kaynakları	86
Öğrencilerin Nitelikleri	87
Öğretim Elemanının Nitelikleri	87
Öğretim Elemanlığında Temel Ahlaki İlkeler	88
Yükseköğretimde Kalite Güvence Sistemi Oluşturmak:	89

Yüksek Öğretimde Mezuniyet ve İstihdam İlişkisi..... 93

Üniversitenin Misyonu.....	93
Üniversite Ne İçin Var?.....	93
1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu	93
Yükseköğretimin Kitleleşmesi	94
Yükseköğretim Sistemleri Büyüyor Ama.....	94
Üniversitelerin Varlığını Koruması Açısından Çözmesi Gereken Acil Sorunlar	95
Yükseköğretimin Etkililiği İçin Kanıtlar!	95
Kariyer Oluşturma	95
İstihdam Edilebilirlik	96
Yükseköğretimin Bireye Kazandırabileceği İnsan Sermayeleri.....	96
Değişen İstihdam Koşulları.....	97
İstihdam Edilebilirlik Vasıfları.....	98
Sonuç	98

Dünya Üniversite Sıralamalarında Türk Dünyası Üniversitelerinin Yeri ve Nasıl Dünya Üniversitesi Olunur? 101

Yüksek Öğretimin Ekonomik Kalkınmadaki Rolü	101
Dünya Çapında Üniversite Kurma İdeali	101
Arwu, The ve Qs Reytine göre Dünyanın En Reytinli 100 Üniversiteleri Olan Ülkeler	103
Azərbaycan, Türkiyə, Rusiya, Qazaxıstan ve İran Universitetlerinin Beynəlxalq Reytinqi.....	104
Dünya Çapında Üniversite Kurma Zorlukları	105
En İyi Üniversitenin Oluşumunda Oynayan Faktörler	105
Üniversitelerin Maliye Kaynakları	107
İş Dünyasından ve Mezunlardan Bağış ve Yardımlar	107

Daimi İnkişaf Mərkəzi	108
Sertifikat Proqramları	108
Fon ve Grantlardan Effektiv İstifade	109
Strukturun Kurulması	110
Teknopark Ekosistemi	110
Azərbaycan'da Dünya Standartlarında Üniversite Modeline Göre Yüksek Öğrenim Kurma Faaliyyətləri	111
Sonuç	111
Türkiye'nin En İyi Üniversiteleri ve İlk 500 Üniversite Arasına Neden Giremiyoruz	115
Shanghai Jiao Tong Üniversitesi Değerlendirmesi.....	116
Bu Arada Hollanda Leiden Ün.....	117
Times Higher Education'ın (The) Sırlamada Türkiye Üniversitelerinin Yeri Neden Çok Sık Değişiyor.....	117
Quacquarelli Symonds (Qs) Sıralaması	119
Türkiye'nin De Kendi Sıralama Kuruluşu Var	120
Üniversite Sıralaması Neden Önemlidir?.....	121
2016 Yılı verilerine Göre Dünyanın Neresindeyiz?	124
"Dünya Üniversitesi Olmak İçin Yükseköğretimimize Reform Şart"	127
İlk 200-500 Sırasına Türkiye'de Üniversitelerinin Girmesi İçin Potansiyeli Var Mı?	129
Türkiye'nin Bilimsel Göstergeleri	130
Bilimsel Göstergeler Neden Düşük.....	131
Sorunun Çözümü Nedir?	131
Kaynakça.....	133
ABD Yüksek Öğretim Sistemi	137
Liberal Sanatlar Eğitimi (B.A./B.S.) [= 120 Kredi (4 Yıl)]	137
Lisans ve Lisansüstü Eğitim Profili	138
Türkiyede Bilim İnsanı Yetiştirme Politikası Nasıl Olmalıdır?.....	143
Geçmişten İzler	143
Neler Yapılabilir	145
Kaynakça.....	151

Bilim İnsanında Olması Gereken Özellikler 155

Bilim İnsanın Özellikleri.....	155
1-Fiziksel Özellikler.....	155
2. Yeterlikler.....	157
3-Kişilik Özellikleri.....	157
Sonuç Olarak;.....	163
Öneriler.....	164
Kaynakça.....	166

Bilim İnsanı Yetiştirme Sürecinde Lisansüstü Eğitime İlişkin Doktora Öğrencileri ve Öğretim Üyelerinin Görüşleri 171

Özet.....	171
Giriş.....	171
Çalışmanın Amacı.....	173
Yöntem.....	173
veri Toplama Aracı.....	173
verilerin Çözümlemesi.....	173
Katılımcılar.....	173
Bulgular.....	174
1. Öğrencilerin Bilim İnsanı İle İlgili Düşünceleri.....	174
2. Öğretim Üyelerinin Bilim İnsanı İle İlgili Düşünceleri.....	175
3. Bilim İnsanı Yetiştirmede Lisansüstü Eğitimin Rolü Hakkında Düşünceler.....	176
4.Bilim İnsanı Yetiştirmede Yükseköğretim Kurumlarından Beklentileri.....	178
Sonuçlar ve Yorum.....	179
Öneriler.....	180
Küreselleşen Dünyamızda “Çağdaş” Bir Türk Üniversitesinden Beklenenler Başlıca Şunlar Olmalıdır.....	181
Kaynakça.....	182

Sovyet Sonrası Dönemde Türk Cumhuriyetlerinde Yükseköğretim Alanında Ortaya Çıkan Gelişmeler ve Genel Sorunlar	185
Giriş.....	185
Yükseköğretim Bağlamında Türkiye – Türk Cumhuriyetleri İlişkileri.....	185
Ahmet Yesevi Üniversitesi	186
Manas Üniversitesi.....	186
Türk Akademisi	187
Sovyetler Birliği'nin Dağılması Sonrasında Türk Cumhuriyetlerinde Yükseköğretimde Ortaya Çıkan Gelişmeler	188
Azerbaycan.....	188
Kazakistan	190
Kırgızistan.....	193
Özbekistan.....	196
Türkmenistan.....	198
Türk Cumhuriyetlerinde Yükseköğretim Kurumlarında Gözlenen Temel Sorunlar	200
Temel Yapısal Sorunlar.....	200
İnsan Kaynakları Sorunu	201
Yüksek Öğretimde Mobbing Sorunu.....	205

**II.MAARİF KONGRESİNİN 100. YILINDA
YÜKSEKÖĞRETİM SORUNLARI ÇALIŞTAYI
KURUL ÜYELERİ**

Prof. Dr. Adnan KULAKSIZOĞLU

Prof. Dr. Hüseyin KARADAĞ

Prof. Dr. Yaşar AKÇA

Prof. Dr. Orhan DERMAN

Prof. Dr. İbrahim ORTAŞ

Prof. Dr. Mustafa TALAS

Prof. Dr. Sadık KARTAL

Prof. Dr. Nadim MACİT

Prof. Dr. Ahmet BOZDOĞAN

Prof. Dr. Elchin SULEYMANOV

Prof. Dr. Uli Schamiloglu(ABD)

Doç. Dr. Muammer ERGUN

Doç. Dr. Türker KURT

Dr. Öğr. Üyesi Ümit POLAT

YÜKSEKÖĞRETİMDE YÖNETİMSEL PROBLEMLER VE
ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Prof. Dr. Ahmet BOZDOĞAN
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

YÜKSEKÖĞRETİMDE YÖNETİMSEL PROBLEMLER VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Türkiye’de İslam geleneğindeki medreselerin çağa uygun hâle getirilmesiyle 1860’larda “Darülfünun” adını alan ve 1933’teki reformdan sonra da “Üniversite” adıyla kurumsal yapısını devam ettiren; çalışma şekli, işleyiş, görev, yetki ve sorumlulukları 1981 yılında çıkarılan “2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu” ile düzenlenmiş olan yükseköğretim kurumları, 2021 yılı itibarıyla 200’ün üzerine çıkmıştır.

Mevcut akademik ve idarî personeli, öğrencileri, bütçeleri, bağlantılı ve ilgili oldukları kurumsal ve kamusal yapıları da dikkate alınca ne kadar büyük bir kamusal oluşumdan bahsedildiği kendiliğinden anlaşılır.

Ülkenin hem kendi içinde maddî ve manevî bakımdan daha müreffeh bir yapıya kavuşması hem de uluslararası konum bakımından daha saygın; durumu ve görüşleri daha çok dikkate alınır bir pozisyona gelmesi için bu büyük oluşumun yönetimi, işleyişi ve çıktıları, hassasiyetle dikkate alınmalı, hesaplanmalı ve günün şartlarına uygun gerekli düzenlemeler/düzeltilmeler devamlılık arz etmelidir.

Bahsedilen öneme binaen, bu bildiriye, öğrencilikten itibaren 37, akademisyen olarak 25 yıldır içinde bulunduğum bu kurumsal oluşumun işlerliğinin ve hem kendi toplumumuza hem de insanlığa yönelik faydalarının daha da artırılabilmesine katkıda bulunmak amacıyla bugüne kadar tespit ettiğim yönetimsel problemlerden ilk sırada sayılması gerekenlere ve bunlara dair çözüm önerilerime temas etmek istiyorum.

Bahsedilecek yönetimsel problemleri, “Kurumsal Yapıyla İlgili Olanlar” ve “Bireysel / İnsan Unsuru İle İlgili Olanlar” şeklinde iki başlık altında ele almak mümkündür.

KURUMSAL YAPIYLA İLGİLİ PROBLEMLER VE BUNLARA YÖNELİK ÇÖZÜM ÖNERİLERİ:

Problem:

Yönetimsel problemlerin kaynağı: 2547 Sayılı YÖK Kanunu’nun ihtiyaca cevap veremez duruma gelmiş olmasıdır.

“2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu” 4 Kasım 1981 tarihinde kabul edilmiştir.

Bu Kanun, Türkiye’deki yükseköğretim kurumları ve bağlı birimleri ile ilgili faaliyet ve esasları kapsar.

Yükseköğretimle ilgili amaç ve ilkeleri belirlemeyi ve bütün yükseköğretim kurumlarının ve üst kuruluşlarının teşkilatlanma, işleyiş, görev yetki ve sorumlulukları ile eğitim-öğretim, araştırma, yayım, öğretim elemanları, öğrenciler ve diğer personel ile ilgili esasları bir bütünlük içinde düzenlemeyi hedefler.

“Ek” ve “geçici” olanlarla birlikte 200 civarında maddeyi içermektedir.

Gerçi bu Kanun'da bugüne kadar birçok değişiklik yapıldı; ekleme ve çıkarılmalar oldu; ama Kanun çok eski. Bir kanunun eskiliği elbette kusur değil; ama bu Kanun çıkarken ülkemizde 17 tane üniversite vardı. Bugün 200'ün üzerinde üniversite var. Artık bu Kanun ile ülkemizdeki üniversitelerin çalışmasını düzenlemek mümkün değil.

Kanunun artık ihtiyaca cevap veremediğini sadece bir tane örnekle açıklayayım:

Kanunda Üniversitelerarası Kurul var. Bu Kurul rektörlerle her üniversiteden seçilecek bir profesörden oluşuyor. Kanun çıktığında 15-20 rektör, bir o kadar da profesör temsilci vardı. Şimdi 200'ün üzerinde üniversitemiz bulunduğuna göre 400'den fazla üyesi bulunan bir kuruldan bahsediyoruz. Bu Kurulun hâlihazırda tek işlevsel görevi, kendi Yönetim Kuruluna üye seçmek. Bu da Üniversitelerarası Kurulun işlevsizliğinin göstergelerindendir.

Üniversite rektörleri, yönettikleri üniversitenin kuruluş yılı esas alınmak üzere bir yıllığına Üniversitelerarası Kurulun başkanlığını yürütüyor. Buna göre 200. Sırada kurulmuş üniversitenin rektörünün bu kurula başkanlık yapabilmesi için 200 yıl beklemesi gerekiyor. Bunun doğru bir uygulama olmadığı çok açık.

Kanun'daki bu tarz bu örnekler çoğaltılabilir. Kanun bu hâliyle ihtiyaca cevap vermekten çok uzaktır. Kanunun kendi içinde yapılan düzenlemeler, bir hususu düzeltirken diğer bir hususu bozuyor veya bir düzenleme, başka bir madde ile çelişir durumda oluyor.

Çözüm Önerisi:

Mevcut nitelik ve nicelikler bütünlüklü olarak dikkate alınarak bir an önce yeni bir Kanun yapılması gerekir.

Problem:

Ülkemizin YÖK gibi bir kurula mutlaka ihtiyacı vardır; ama bu kurul, özerk olması arzulanan üniversitelerin amiri olmamalıdır.

Üniversiteler, Kanun'un kendilerine tanıdığı sınırlar içinde özerk yapılarını ve birbirlerinden farklılıklarını koruyarak eğitim, öğretim ve bilimsel uygulama tercihlerinde bulunabilmelidir. Oysa gelenen güncel aşamada YÖK'ün müdahaleleri sebebiyle üniversiteler bilimsel özerkliklerini kullanamaz veya kaybetmiş durumdadırlar. Örneğin YÖK, bir genelge ile ülkedeki bütün üniversitelerin sınav sistemine müdahale edebiliyor. Hâlbuki üniversitelerini bilimsel özerkliği, tam da bu tarz müdahalelerden azade olmaları ile mümkündür. Bu tarz müdahaleler, üniversitelerin özerkliğine zarar veren uygulamalardır.

Bu uygulamalar, kimi zaman günün ihtiyaçlarına cevap vermekten uzaklaşmış Kanun'daki yetki kullanımından, kimi zaman da Kanun'un yanlış yorumlanmasından veya Kanun'daki bazı maddelere dair zorlayıcı yorumlardan kaynaklanmaktadır.

Çözüm Önerisi:

YÖK, sadece koordinasyon görevi üstlenmeli; üniversiteleri yönetmeye kalkmamalıdır.

Bunun için ilgili Kanun'daki, "Yükseköğretim Kurulu, tüm yükseköğretimi düzenleyen ve yükseköğretim kurumlarının faaliyetlerine yön veren" ifadesi yeniden telif edilmeli; (bu Kanun'da veya baştan ele alınıp düzenlenecek yeni bir Kanun'da yer alacak), bu ifadedeki "düzenleyen" kelimesi, "yöneten" anlamına gelecek şekilde algılanmamalı;YÖK'ün koordinasyon görevi ve üniversitelerin bilimsel faaliyetlerine yönelik özerkliğini destekleyici tavrına vurgu yapılmalıdır. Bir diğer ifadeye Kanun'da, YÖK'ün üniversitelerin "amiri" gibi davranacak uygulamalardan kaçınmasını özendirecek hükümler yer almalıdır.

Problem:

"Araştırma Üniversiteleri" uygulaması, akademik anlayışla uyumlu olmayan bir tercihtir.

YÖK, son zamanlarda "Araştırma Üniversiteleri" adıyla bir uygulama başlatmış durumda. Bunun yanında bir de "İhtisas Üniversiteleri" adıyla başka bir oluşumun temelleri atılmaktadır.

"İhtisas Üniversiteleri" uygulaması, tartışmaya açık olmakla birlikte, "sağlık", "fen ve mühendislik" ve "sosyal bilimler" olmak üzere üç ana grupta toplanacak ihtisaslaşmaların uygunluğu kabul edilebilir. Daha ayrıntılı ihtisaslaşmalar, "üniversite anlayışı" ile uyumlu değildir.

Burada asıl üzerinde durulması gereken konu, "Araştırma Üniversiteleri" ile ilgili karardır. Bu karar ülkemizdeki üniversite potansiyelinin ve akademik birikimin heba edilmesi anlamına gelmektedir. Çünkü "üniversite" demek, eğitim-öğretim faaliyetinin yanında hatta ondan daha önce, "araştırma yapılan kurum" demektir.

Mevcut üniversitelerini bir kısmının "Araştırma Üniversitesi" statüsüne alınması, diğerlerinin araştırma yapmayacağı, doktora öğrencisi yetiştirmeyeceği anlamına mı gelmektedir? Eğer diğer üniversiteler de he araştırma yapmaya hem de doktora öğrencisi yetiştirmeye devam edecektir / etmelidir. Aksi takdirde o kurumların "üniversite" olma özelliği ortadan kalkmış olur.

“Araştırma Üniversiteleri” kapsamı dışında bırakılmış taşra üniversitelerinden birinde görev yapan bir akademisyen olarak araştırma yapmamızın, bilgi üretmemizin ve ürettiğimiz bilginin kullanıma sunulmasının önünde doğrudan veya dolaylı şekilde engel teşkil edecek bütün uygulamalardan vazgeçilmesi gerekir.

Bu söylenenlere, “Araştırma Üniversiteleri” dışında kalan üniversitelerde araştırma yapmanın, bilgi üretmenin önünde hiçbir engel olmadığı gerekçesiyle itiraz edilebilir. Ama “Araştırma Üniversiteleri”ne kıyasla eleman, kadro ve bütçe bakımından imkânları yarıya indirilmiş; buna karşın kadro kısıtlılığı yüzünden ders yükleri “Araştırma Üniversiteleri”ndeki akademisyenlere kıyasla iki katına çıkarılmış insanların araştırma yapma ve bilgi üretme konusundaki imkânlarının ne kadar kısıtlı olduğu çok açıktır.

Çözüm Önerisi:

Hem iki farklı grupta yer alan üniversitelerdeki akademisyenler arasında eşitsizliğe sebep olacağı hem bu eşitsizliğin sonucunda bilimsel çalışmalara sekte vuracağı hem de bütün bunların ötesinde “araştırma yapılmayan üniversite olmayacağı” gerekçesiyle “Araştırma Üniversiteleri” uygulamasından bir an önce vazgeçilmelidir.

Problem:

Üniversitelerin “evren kent” olmaktan uzaklaşması, önemli bir problemdir.

Üniversite demek “evren kent” demektir. Üniversite şehirde olur.

Ülkemizde isteyen bütün gençlere yükseköğretim imkânı sunmak ve yetişmiş insan potansiyelimizi dünya ortalamasının üzerine çıkarmak amacıyla son yıllarda üniversite sayımızın artmasına yönelik politikalar uygulanmış olması doğru bir tercihtir.

Öte taraftan her isteyene yükseköğretim imkânı hazırlamak için her yerleşim biriminde üniversite kurmak / açmak, doğru bir tercih değildir.

İki bin, üç bin nüfuslu kasabalarda bile yükseköğretim birimlerinin oluşturulmaya başlaması, önemli yanlışlardan biri olmuştur. Bu yöndeki tercihlerin siyasî gerekçeleri bulunabilir; yani siyasîler kendi açılarından makul kabul edilebilecek gerekçelerle üniversite birimlerinin bu kadar yaygınlaşmasına taraftar olabilirler. Ama bu konu, sadece siyasîlerin verebileceği bir karara bağlı değildir. Konunun bilimsel ve teknik tarafları vardır ve kararlar bunlara bağlı alınmalıdır.

Başta da ifade edildiği üzere “üniversite” demek, “evren kent” demektir. Üniversiteye gelen öğrenciler -ister kampüs içinde isterse kampüs bulunmayan bir yerleşim biriminde olsun- ders dışı faaliyetlerde bulunacak imkânlara sahip olmalıdır. Paneller, açık oturumlar, konferanslar, tiyatro ve müzik gösterileri, sinema

filmleri, sportif etkinlikler, müzeler, sivil toplum etkinlikleri ve hatta demokratik protestolar, üniversite öğrencilerinin “evren kent” mensubu olmalarını sağlayan ders dışı etkinliklerdir. İki bin veya üç bin nüfuslu yerleşim birimlerinde bunların hiçbirini değilse bile büyük bir çoğunluğunu gerçekleştirmek mümkün değildir. Yani bu tarz yerleşim birimlerindeki öğrenciler, üniversite hayatı boyunca laması gereken donanımdan mahrum kalmaktadır. Önemli olan, bu öğrencilerin “şehir”-lerde yükseköğrenim görmesini temin edebilmektir.

Çözüm Önerisi:

Belli bir nüfusun altındaki yerleşim birimlerinde üniversite merkezi, yine belli nüfusun altındaki yerleşim birimlerinde de üniversite birimi kurulması için ısrar edilmemeli; tam tersine bu tarz birimler, belli nüfusun üstündeki yerleşim birimlerine taşınmalıdır.

Bunun çok zor ve siyasî tarafları bulunan bir karar olacağı aşikârdır; ama büyük yanlışlıkların düzeltilmesi, cesaretli kararlara ve dirayetli karar alıcılara ihtiyaç duyar.

Problem:

Büyük öğrenci sayıları, üniversiteleri hantallaştırmaktan başka bir işe yaramıyor.

Üniversitelerin 50.000, 100.000 vb. devasa öğrenci sayılarına sahip olması hem aşılması çok güç yönetimsel problemler doğurmakta hem de altyapı imkânlarının doğru planlanamamasına ve dolayısıyla telafisi imkânsız eksikliklerin doğmasına sebep olmaktadır.

Türkiye’deki üniversitelerin birçoğu, öğrenci sayılarının çokluğunu büyüklüklerinin göstergesi olarak lanse etme gayretindedir. Oysa bir üniversitenin büyüklüğü, o üniversitede yapılan yayınların, çokluğuna, bu yayınların hayatta karşılık bulmasına; oradan yetişen insanların bireysel mutluluğu yakalayıp yakalamadıklarına ve toplumsal hayata sundukları katkılara bakılarak karar verilmelidir.

Çözüm Önerisi:

Daha az öğrencili üniversiteler oluşturulmalıdır. Bir şehirde 50.000 veya 100.000 öğrencili üniversite tesis etmek yerine 5.000 ila 20.000 / 25.000 öğrencili birkaç üniversitenin oluşumuna yönelik tercihlerde bulunulmalıdır. “İhtisas üniversiteleri” bunu sağlamak için uygun bir zemin hazırlayabilir.

Problem:

Üniversite mensuplarının kendi yöneticilerini seçememesi, ciddi bir güven sorunudur.

Üniversitelerdeki rektör atama yöntemi, hem atayan, hem atanan hem de yönetilenler açısından karşılıklı güvensizliklerin bir sonucu olarak tercih edilmiş bir uygulama gibi algılanmaktadır.

Bu algının gerçekliği veya geçerliliği ayrıca tartışılabilir; ama bir memlekette bilgi üreten insanların; yani bilgi birikimi bakımından toplumdaki vasatın üzerinde bulunan insanların kendi yöneticilerini seçme hakkından mahrum olması, demokratik teamüller bakımından doğru değildir.

Üniversite rektörlerinin üniversite mensupları tarafından seçimle belirlenmesinin ülkemizdeki konjonktürel durum bakımından sıkıntılar doğurabileceği gerekçesiyle bu yöntemden sarfınazar edilmesi, kabul edilebilir bir gerekçe gibi durmamaktadır. Çünkü böylesi bir gerekçe, bütün üniversitelerdeki bütün personelin “potansiyel sakıncalı insan” gibi algılanmasına sebep olabilir. Oysa seçim esas, seçilenin özel ve somut gerekçelerle atanmasının durdurulması istisna olacak şekilde bir uygulamaya geçilmesi gerekir.

“Seçim uygulamasının üniversitelerde gruplaşmalara veya ayrışmalara sebep olduğu” şeklindeki gerekçenin hiçbir haklılık yanı yoktur. Çünkü demokrasilerde insanlar seçim tercihinde bulunur ve bu tercihler, insanların hem hakkı hem de sorumlulukları olarak kabul edilir. Üniversitelerdeki seçimlerin gruplaşmalara veya ayrışmalara sebep olduğu gerekçesiyle bu yönetime taraftar olmamak veya bu yönetime karşı çıkmak, gruplaşmalara veya ayrışmalara sebep olduğu gerekçesiyle bütün demokratik seçimlere itiraz etmekle aynı düşüncenin ürünüdür.

Çözüm Önerisi:

Rektör atamaları yöntemi değişmeli. Seçim sistemi getirilmeli, seçim sonucunda en çok oyu alan adayın rektörlük görevine gelmesi esas olmalı; idareye tasarruf hakkı verilmeli; ama bu hakkın kullanılması çok özel şartlara bağlanmalıdır.

Problem:

Üniversiteye girişte bazı bölümlere taban sıralaması getirilmesine yönelik uygulama, temelde doğru bir girişim olmakla birlikte, uygulamada bazı yanlışlıklar içermektedir. Bu sebeple yeniden ele alınmalı ve farklı alanların uzmanlarının da görüşleri alınarak ayrıntılı şekilde yeniden düzenlenmelidir.

Bazı alanlara yönelik söz konusu taban puan sınırlamasının tamamen yanlış olduğu iddia edilemez; ama bazı bölümlerin bu uygulamadan yararlanırken bazı bölümlerin yararlanamaması, yetişecek insan kalitesinde eşitsizliklere ve olumsuz durumlara sebep olmaktadır.

Bu uygulamaya yönelik bazı eleştirilere verilen cevaplarda, bunun insan odaklı bölümler için geçerli olduğu şeklinde yapılan açıklamalar, uygulamadaki yanlışlıkları bertaraf etmiyor.

“Tıp, hukuk ve bazı mühendislik dallarına yönelik bu uygulama, insan odaklı diğer bölümler için niçin geçerli değil?” sorusunun tatminkâr bir cevabı yoktur.

Bu uygulamaya göre üniversiteye giriş sınavlarında belli bir başarıyı yakalayıp sıralamada üstlerde yer alamayan bir aday doktor olamaz, ama psikolog olabilir; mühendis olamaz, ama uzay fizikçisi olabilir. Bu teorik karşılaştırma bile uygulamanın yanlışlıklarını göstermeye yeter.

Çözüm Önerisi:

Belli bir taban puanın altında alan adayların durumu yeniden değerlendirilmeli, taban puan altında kalan adaylar, sırf kontenjanlar boş kalmayın diye hiç ilgi duymadıkları alanlara yönelik tercih yapacak duruma getirilmemeli. Örneğin üniversite sınavında sonuncu olmuş bir adayın herhangi bir yükseköğretim programında sırf kontenjan boş olduğu için o bölümü tercih etme hakkı bulunmamalıdır.

Kısacası, taban puan uygulaması bütün alanlar için geçerli olmalıdır.

İNSAN UNSURU İLE İLGİLİ PROBLEMLER VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Problem:

Norm Kadro Yönetmeliğindeki yanlışlıklar

Norm Kadro Yönetmeliği, düşünce olarak çok doğru; ama uygulama bakımından bir o kadar yanlışır.

Yanlışlığın iki boyutu var:

1. Norm kadro sayı standartları çok düşük (her ABD için 2 öğretim üyesi)

Öyle ABD’ler var ki haftalık 70-80 saatlik ders yükleri var. Bunlar için iki öğretim üyesinin yetmeyeceği çok açık.

Gerçi norm dışı kadro talep edilebiliyor ve alınabiliyor; ama bunun standart şekilde uygulanmadığı malum. (Kendi ana bilim dalımda tek öğretim üyesiyim. Benim ana bilim dalımda araştırma görevlisi bile yok; ama iki yıldır kadro talebi cevapsız kalıyor.)

2. Güya bu norm kadro uygulaması büyük üniversitelerdeki yığılmayı önleyip taşra üniversitelerindeki eksikliği gidermek için çıkarıldı; ama tam tersi bir uygulama söz konusu. Yani taşra üniversitelerine norm kadro ihtiyacı için kadro tahsisinde bile güçlük çıkarılırken Ankara, İstanbul gibi şehirlerdeki üniversitelerde bulunan şişkinliğe rağmen oralara çok

kolay kadro tahsisi yapılıyor. Ankara'daki üniversitelerin bazı bölümlerinde 50'den fazla öğretim üyesi var Bu bölümlerdeki ABD'lerde 10'ar, 15er öğretim elemanı var; ama oralara hâlâ kadro tahsis edilebiliyor.

Çözüm Önerisi:

Norm kadro uygulamasında ABD'lerdeki öğretim üyesi sınırlaması mevcudun iki katına çıkarılmalı ve norm dışı kadro tahsisinde taşra üniversiteleri öncelikli olmalı.

Problem:

Akademik birimlere kadro tahsisinde standart yok.

1. Kadro tahsisinde ilgili en alt birimin yöneticilerinin görüşünün ve hatta talebinin alınmasının zorunlu olmaması, önemli sıkıntılar doğurmaktadır. Kadro tahsisinde en alt birim yetkilisinin görüşünün alınmaması -çok açıkça söylüyorum- tarafgirliğin, hatta adam kayırmanın ya da tam tersi adam cezalandırmanın yolunu açan bir uygulamadır.
2. 13/b uygulaması mevcut hâliyle ya adam kayırmanın ya da cezalandırmanın aracı durumundadır. Bu maddenin uygulandığı akademik personelin tamamı değilse bile büyük çoğunluğu ya adam kayırmanın ya da bireysel husumet sonucundaki cezalandırmanın muhatabı olmaktadır.

Çözüm Önerisi:

Birimlere kadro tahsisinde en alt birimin görüşü kesin belirleyici olmalı.

13/b mutlaka yeniden düzenlenmeli; madde, keyfî uygulamaların önüne geçecek hükümler içermelidir.

Problem:

Doçentlik sözlü sınavlarının kaldırılması, bilimsel niteliği ölçmede önemli eksiklikler doğmasına sebep olmuştur.

Doçentlik unvanının alınmasında sadece yayınların niceliğine ve niteliğine bakmak, jüri açısından doğru hüküm vermek için asla yeterli değildir.

İster sosyal bilimlerde ister fen bilimlerinde isterse sağlık bilimlerinde olsun, adayın bireysel yeterliliğinin asıl tespiti sözlü sınavla sağlanabilir. Bilimsel yayınlar, adayın sözlü sınava alınıp alınmaması için bir ön koşul olarak kalmalıdır.

Ülkemizde doçentlik sözlü sınavlarında hakkaniyete uymayan durumların olduğu gerekçesiyle bu uygulamaya itirazların hayli arttığı bir gerçektir. Ancak,

bu gerekçelerle sözlü sınavlarının kaldırılmış olması daha büyük yanlışlıklara sebep olmuştur. Örneğin, Türk Dili ve Edebiyatı alanında yayınları çok olmasına ve hatta bu yayınlarda nitelikli görüşler ortaya konulmuş olmasına rağmen, sözlü sınavına girmeden doçent olmuş akademisyenlerin Arap harfli Türkçe metinlerle karşılaştıklarında yetersiz performans göstermeleri, yayınlarındaki bilgi üretiminin kendilerine ait olduğu konusunda şüphe doğurabilmektedir. Benzer olumsuz durumlar sağlık bilimlerinde, özellikle tıpla ilgili alanlarda da yaşanabilmektedir. Farklı alanlarda bu örnekleri çoğaltmak mümkündür.

Çözüm Önerisi:

Bu olumsuz durumları ortadan kaldırmanın tek yolu, doçentlik sözlü sınavlarının yeniden uygulamaya konulmasıdır. Ancak, daha önce yaşandığı iddia edilen haksızlıkların ortadan kaldırılması için doçentlik sözlü sınavları mutlaka video kaydı altında gerçekleştirilmeli ve bu kayıtlar makul bir süre ve koruma şartları altında arşivde saklanmalıdır.

SONUÇ ya da NİHAİ ÖNERİ

Burada dile getirilen görüşler yükseköğretimdeki olumsuzlukların sadece bir kısmını içermektedir.

Millî Eğitim Bakanlığının organize ve YOK'ün koordine edeceği, paydaşların mümkün olan en geniş katılımı sağlayacağı bir çalıştayla her türlü siyasal mülahazadan uzak olarak yükseköğretimdeki problemler ele alınmalı ve en az yüz yıllık bir projeksiyonla problemlerin en aza indirildiği bir akademik yapı meydana getirilmeye gayret edilmelidir.

Bunun çok zor ve zahmetli bir girişim olduğu bellidir; ama eğer milletimizin ve ülkemizin gelecek yüzyıllardaki rekabet gücü artırılmak isteniyorsa bu çalışma mutlaka gerçekleştirilmelidir.

Bu öneri romantik ve hamasî bir görüş olarak değerlendirilmemeli, mutlaka dikkate alınmalıdır. Ülkeler ve milletler, sistemli, bilimsel, uzun vadeli ve uygulanabilir planlar yapabildikleri oranda büyürler.

TÜRK YÜKSEKÖĞRETİMİNİN TOPLUMSAL FAYDA AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ

Prof. Dr. Mustafa TALAS

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi

TÜRK YÜKSEKÖĞRETİMİNİN TOPLUMSAL FAYDA AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Giriş

Toplumsal faydanın Türk Yükseköğretimi ekseninde değerlendirilmesinin yapıldığı bu çalışma birbirine bağlı üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde konunun kavramsal analizinin yapılması söz konusu olmuştur. İkinci bölümde eğitimin fonksiyonları ve bu fonksiyonların toplumsal fayda boyutuyla izahı, üçüncü bölümde ise Türk Yükseköğretiminin toplumsal fayda bakımından analizi yapılmıştır.

Çalışmaya kavramsal çerçevenin çizilmesi ile başlanması gerekmektedir.

1. Kavramsal Çerçeve:

Metodoljik olarak toplumsal fayda kavramı söz konusu olduğunda, öncelikle fayda kavramını, ikinci olarak ise toplumsal fayda kavramını izah etmek doğru bir yaklaşım olacaktır.

Fayda:

Kavramsal olarak fayda sözcüğü ekonomi literatürüne aittir. Ekonomi literatüründe fayda “bireylerin mal ve hizmet tüketmeleri sonucu elde ettikleri haz ve tatmin duygusuna fayda denir. Bir başka tanıma göre ise, fayda, malların insan ihtiyaçlarını karşılama özelliğidir.”(Bayramoğlu, 2021:17)

O halde burada temel ölçüt insan ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. Buna göre insan ihtiyaçlarını karşılayan her şey faydalıdır.

Ekonomide kullanılan bu kavram insan ihtiyaçlarının karşılanması olgusuna göre toplumsal yaşamın her alanında kendini gösteren bir mahiyete sahiptir.

Aslında fayda kavramını çıktı ya da kâr ifadeleri ile de anlatabilmek de mümkündür. Bu durumda herhangi bir yaşam alanında sistemin girdilerinden elde edilen çıktılar fayda kavramını karşılamaktadır.

Bu aşamada toplumsal fayda kavramına geçilebilir:

Toplumsal Fayda:

Haz ve tatmin elde etme duygusunun toplumsal ihtiyaçlar için olanına da toplumsal fayda denebilir. Buna göre, toplumsal fayda toplum yararına olan hemen hemen her konuyu kapsamaktadır. Toplumsal kazanım sağlayan, toplum için iyi olan, toplum için yararlı olan konuları sosyal fayda içeren konular olarak özetlemek mümkündür. Burada dikkat edilmesi gereken husus toplumsal fayda

olarak ele alınan bir meselenin toplumu tüm kesimlerinin anlayışlarını kapsayan biçimde olması gereklidir. Yani olumsuzlukların toplumda var olan kısım ve kesimleri etkileyecek tarzda olmaması “toplumsal fayda” açısından temel işlevsellik boyutunu anlatmaktadır. (Sosyal Fayda Ajansı <https://www.sosyal Fayda.com/sosyal-fayda-nedir/>).

Toplumsal fayda kavramını toplumsal sistem dediğimiz toplumsal yapıda sisteme yerleştirilen bazı girdilerden elde edilen çıktılar ile de açıklanabilmesi mümkündür. Toplumda var olan birtakım konularda toplumdaki insanlara yatırımlar yapılarak onlardan fayda sonucu beklenmektedir. Bu faydalar sistemin çıktıları olarak ele alınmaktadır.

Bu hususu eğitim için ele aldığımızda, eğitim sisteminin girdileri ve çıktıları diye düşünmemiz gerekmektedir. Eğitimin sahip olduğu fonksiyonları yerine getirebilmesi çıktı elde edilmesiyle mümkün olacaktır.

Bu aşamada eğitimin fonksiyonları hususunu ele almak doğru olacaktır.

2. Eğitimin Temel Fonksiyonları

Eğitim, toplumda yetişmiş insangücü temin eden toplumsal bir kurum olarak işlev görür. Bütün meslek mensuplarını yetiştiren ve geliştiren toplumsal bir kurum olarak eğitimin insanlar için çok büyük önemi vardır. Her şeyden önce, insanların eğitebilmiş toplumlar ekonomisi güçlü toplumlar olarak öne çıkarlar. Dünyanın rekabet gerektiren alanlarında egemen güç olurlar. Her şeyin doğrusunu anlamakta güçlük çekmeyen nesillere sahip olurlar. Varlıklarını çalışmaya borçlu insanlardan oluşan bir topluluk olurlar. Birbirini doğru anlayan insanlardan oluşan ve vazifelerinden kaçmayan insanlardan oluşan sosyal bir sistem mensubu olurlar.

Eğitim, sosyal yaşamdaki pek çok önemli ayrıcalıklı yönüyle toplumsal yapıda işlev gören toplumsal bir alt sistem olarak anahtar görevine sahiptir. Bu kadar önemli işlevini yerine getirebilmesi, sahip olunan nesillerin eğitilmiş ve özellikle rekabet gücü yüksek seviyeli eğitilmiş olmasına bağlı olacaktır. Bu anlamda, genç nüfusun eğitilmiş ve özellikle geçerli, rekabet gücü yüksek alanlarda eğitilmiş olması çok daha büyük bir öneme sahip olmaktadır. Gençliğin eğitimsiz ve dünyadan bihaber olması durumu, onları devamlı tüketen bir nesil olarak zor durumda bırakacaktır. Hayatını idame ettirme konularında bağımlı olan ve kendine yetemeyen genç nüfusun önemli ölçüde ekonomilere yük teşkil eden nüfus kitlesi olduğu gerçeğinden hareketle, gençliğin eğitilerek önemli yerlere gelebilmesinin önemli kazanım olacağını söyleyebilmek mümkündür.

Eğitimin; toplumsallaştırma, bilgi, beceri, tutum, davranış ve alışkanlıklar kazandırma ve mesleki beceriler kazandırarak mesleğe yöneltme gibi üç temel fonksiyonu yerine getirmesi beklenir. Bir eğitimin sisteminin başarısı bu fonksiyonları yerine getirmedeki başarısı ile değerlendirilmektedir (Çağlar-Günel, 2017:318).

Eğitimin ekonomik, toplumsal, kültürel, hukuksal vs. gibi temel fonksiyonlarıyla fayda temini gerçekleştirdiği söylenebilir. Toplumda ekonomik göstergeler açısından gelişme temin edilmesinin yanı sıra, eğitimde standart yakalanmasının da önemli gösterge olduğu durumlarda eğitimin çok yönlü fayda sağlama vasfına vurgu yapmış olacağız. Ekonomide gelişmeler oldukça yeni yetişmiş insangücü ihtiyacı temini eğitim ile sağlanacaktır. Toplumlarda toplumun menfaat ve beklentilerine uygun insan yetiştirebilmek de toplumda yönetsel ve siyasal istikrar temin edecektir(Türkmen, 2002). Eğitim bu rolü de yerine getirebilecek güç ve imkanlara sahip olarak öne çıkmaktadır. Bilinçli vatandaşlar yetiştirilmesi toplumsal faydanın önemli göstergelerinden olmaktadır.

Çalışmanın bu aşamasında asıl konumuz olan Türkiye'deki Yükseköğretimde Toplumsal Fayda Meselesi ele alınmak durumundadır.

3. Türkiye'de Yükseköğretimde Toplumsal Fayda Meselesi:

Tarihsel olarak Osmanlı Dönemi'nde kökleri olan Türk Yükseköğretiminin günümüz koşullarında büyük ve yaygın bir eğitim alanı haline gelmiş olduğu söylenebilir. Ülke geneline yaygınlaştırılması ve kamu dışı kaynaklarla da yapılabilir hale gelmesi gibi gelişmeleriyle Türk Yükseköğretiminin toplumsal fayda açısından çok yönlü olarak analizinin yapılması gerekmektedir.

Öncelikle toplumsalın dışında olmayan ekonomik getirileriyle yükseköğretimin kurulu olduğu bölge ve alan açısından önemli bir iktisadi güç kaynağı olmaktadır. Hem üretim, hem tüketim, hem yatırım, hem finansman, hem de istihdam boyutlarıyla ekonomik anlamda bulunduğu ortamda önemli yer edinen yükseköğretim kurumları yani üniversiteler işlevsel oldukları taktirde ekonomik kalkınmanın itici gücü olabilmektedirler. Hem inşaat alanları ile hem de kurulu olduğunda tedarik ihtiyaçlarıyla üniversiteler bölgesel güç konumunda olmaktadırlar. Sözgelimi Anadolu'daki üniversiteler kurulu oldukları şehrin ya en büyük ya da ilk üç veya beşteki bütçe kapasitesine sahip kurumları olmaktadır. Bu önemli bir üretim kapasitesi demek oluyor. Aynı zamanda büyük tüketiciler arasında yer almaktadır. Elbette yatırımın da en önemli aracı bu kuruluşlarda kendini göstermektedir. Orta büyüklükteki bir şehrin bünyesinden üniversiteyi çıkardığınızda geride hayalet bir şehir bırakmakta oluyorsunuz. Bu bir Türkiye gerçeği olarak karşımızda durmaktadır.

Üniversiteler yaptıkları araştırmalar ve çalışmaların yanı sıra, çeşitli etkinlikleriyle toplumsal çevrede değişim ve dönüşümün tetikleyicisi olarak rol oynayabilmektedirler. Dil, kültür, tarih ile ilgili, dini inançlar, tarımsal, mimariye ait, hukuki vs. gibi hususlarda topluma yön verme kapasitesi üniversitelerin toplumsal fayda açısından başka elverişli hususlarını öne çıkarmaktadır. Bu başlıklar altındaki araştırmalar ve etkinlikler üniversitenin çevresel etkisinin güçlü tezahürlerinden olacaktır. Ülkemiz üniversiteleri bu açılardan anlamlı sonuçlar elde edilmesini temin etmişlerdir.

Sağlık ile ilgili alt yapıların en güçlü olduğu hastanelerin de çoğunluğu üniversite hastaneleridir. Bu hastaneler hem tedavide, hem bakımda hem de yatan hasta konumunda üçüncü kademe hastaneler olarak toplumu sağlık açısından rahatlatan kuruluşlardır. Çevresini etkilemede üniversite hastanelerinin rolü çok büyüktür. Adeta üniversite hastaneleri buldukları yerde komple bir sektör merkezi konumunu elde etmektedir.

Üniversitedeki öğrenci kitlesi yöre için sadece eğitim ordusunun bir mensubu değil, aynı zamanda istihdam için işgücü kaynağı olarak rol oynamaktadır. Dinamik bir kitlenin piyasanın ihtiyacını her kademedeki karşılayabilecek ölçüde olduğu görülmektedir.

Araştırma ve geliştirme konusunda da son dönemlerdeki teknopark atılımlarıyla üniversite-sanayi işbirliği düzeylerinin daha anlamlı boyutlara ulaştığı söylenebilir.

Üniversiteler şehrinin ve çevresinin gelişimine çok katkı sağlıyor. Kentsel kalkınmanın araçlarından biri oluyor. Bu doğrudur. Ancak, bu durum, yapılacak teknolojik araştırma yatırımlarından elde edilecek kazancın çok gerisinde kalacak bir durumdur.

Eğer vazgeçtiğiniz kazancınız fazla ise o zaman ar-geye yapacağınız yatırımlardan çok az olanından önemli çıktı alsanız da bu çıktı bazen dünyayı değiştirebilecek ölçüde olabilecektir. Örnekleriyle toplumsal yaşamda kendini gösteren teknolojik yatırımların kapasiteyi geliştirdiğini, orduların gücünü farklılaştırdığını, savaşların seyrini değiştirecek kazanımlar sağladığını yakın tarih ortaya koymuştur.

Sonuç ve Öneriler:

Yükseköğretimin Türkiye'de okullaşma oranının gelişimine katkı düzeyi artmış ve ülke geneline yaygınlığı söz konusu olmuştur. Ülke genelindeki şehirlerin kalkınma düzeyine olumlu katkıları olmuş ve pek çok yerde yeni yatırım nedeni ve aracı olmayı da başarmıştır.

Üniversiteler çevresini çok yönlü olarak ekonomik, toplumsal, kültürel ve hukuki olarak dönüştürmüş ve değiştirmiş kuruluşlardır. Ancak sürdürülebilir kalkınmaya daha fazla katkı için teknolojik seviyesi yüksek yeni araştırmalar geliştirmeleri gerekmektedir. Bu dönüşümün devrim biçiminde olması topyekün kalkınmayı ve zihniyet dönüşümünü ortaya çıkaracak kazanç geliştirmelerine bağlıdır.

Bu hususla ilgili üniversitelerin yaygınlaşması çok iyi olarak görülebilecek sonuç iken, getirisi yüksek, yani kazancı fazla sonuçlar ortaya çıkaracak araştırmaları yapacak kapasiteler bakımından sınırlı oldukları ayrı bir gerçeklik olarak

karşımızda durmaktadır. Ancak ve ancak donanımlı laboratuvarlar, teknolojik teçhizat ve malzemelere sahip olarak ve makina alanında yenilik ortaya koyarak bu gelişimin temin edileceği açıktır.

Türk Yükseköğretiminin toplumsal fayda boyutlu olarak gelişimi için önerileri şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Üniversiteler yaratıcı ve yenilik temin edici alanlara önem vermelidir,
- Temel bilimlerdeki eksiklerini giderilerek onların faydasız algısından kurtarılması gereklidir,
- Üniversitelerin kurulu olduğu fiziki ve sosyal çevrenin bilincini geliştirmek ile ilgili faaliyetlerini yoğunlaştırması gereklidir.
- Üniversiteler maddi ve manevi değerler konusunda topluma öncü olmalıdır,
- Üniversiteler, sanayisi için ara insan gücünü ve yüksek kapasiteli gelişmiş insangücünü eğitmeyi ve donatmayı güçlendiren bir yapı kazanmalıdır,
- Bölgedeki coğrafi işaret almış ürünlerin çeşitlendirilmesi ve geliştirilmesi için araştırmalar yapılmalıdır,
- Sanatsal ve edebi eserleri abideleştirmek ile ilgili detaylı analiz içeren araştırmalar yapılmalıdır,
- Toplumdaki yaygın hastalıklar ve salgınlar konusunda ayrıntılı araştırmalar yapılmalıdır,
- Dünya ile rekabete hazır bir nesil yetiştirecek müfredatlar hazırlanmalıdır,
- Halk sağlığı konusunda kuramsal ve uygulamalı araştırma yapacak güçlü ve donanımlı ekipler kurulup detaylı araştırmalar yapılmalıdır,
- Yöresel özellikler dikkate alınarak mezun-istihdam ilişkisinin etkili olduğu bir kadro ve teşkilatlanma politikasının benimsenmesi gereklidir,
- Girişimci yöre insanlarıyla hem yatırımlar konusunda hem de ortak projeler konusunda irade beyanında bulunarak destekleri temin edilmelidir,
- Yöre dışından öğrencilerin de tercihi üzerinde etkili olabilmek için yerel yöneticilerle ortak irade birliği gösterilerek yaşam kalitesini yükseltecek yenilikler konusunda işbirliği yapılmalıdır,
- Üniversite kampüslerini korunan bir tapınak olmaktan çıkarıp üniversite dışındaki insanlardan meraklı ve ilgili olanların eğitim ve sertifika programlarına katılımı konusunda yeni adımlar atılmalıdır,
- Sadece kent-üniversite işbirliği değil kıy-üniversite işbirliği de ileri düzeyde desteklenmelidir,

- Ekosistem, flora ve faunaya yönelik bölgesel avantajların öne çıkarılması, desteklenmesi ve insanların bilgisine sunulması. Bu yönde yapılacak yatırımlarda gözönünde tutulması konusunda üniversiteler rehber olma vasfını güçlendirmelidir,
- Bacasız sanayi denilen turizme yönelik yatırım ve bilinçlendirme etkinlikleri yapmak konusunda üniversite öncü rol üstlenmelidir.
- Endüstri 4.0 konusunda yapısal değişimlere herkesin ayak uyudması üniversitelerden başlanarak öne çıkarılmalıdır.
- Gençlik, kadın, intihar, etnolojik araştırmalar, arkeolojik araştırmalar, küresel sistem araştırmacılığı sembolik kuruluşlardan kurtarılıp fonksiyonel hale gelmiş araştırma merkezleri ve çeşitli çalışma gruplarıyla güçlü bir şekilde çalıştırılmalıdır.

Kaynaklar

- Bayramoğlu, Mahmut M. (2021). “Fayda”, Genel Ekonomi, https://www.ktu.edu.tr/dosyalar/ormanmuhendisligi_9fbc9.pdf , Erişim Tarihi: 07.04.2021
- Çağlar, Atalay-Günel, Ferda-Esin (2017). “Eğitimin Toplumsal Fayda Üzerinde Etkisi”, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 5, Sayı: 52, Eylül 2017, s. 317-339
- Sosyal Fayda Ajansı, <https://www.sosyalfayda.com/sosyal-fayda-nedir/> , Erişim Tarihi:07.04.2021.
- Türkmen, Fatih, (2002), Eğitimin Ekonomik ve Sosyal Faydaları ve Türkiye’de Eğitim Ekonomik Büyüme İlişkisinin Araştırılması, DPT Uzmanlık Tezi, Yayın No: DPT-2655, Ankara.

AKADEMİK KÜLTÜR ve ÜNİVERSİTE POLİTİKALARI

Prof. Dr. Nadim MACİT

Ege Üniversitesi, Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü Öğretim Üyesi

AKADEMİK KÜLTÜR VE ÜNİVERSİTE POLİTİKALARI

İnsanın yeryüzü serüveninde varlığı ve hayatı anlama ve yorumlama cehdini ifade eden Akademi kavramı, çift yönlü anlama sahiptir. (a) Akademi kavramı diyaletik sorgulamaların yapıldığı bir mekâna gönderme yapar. Kadim felsefi gelenekte Platon'un oluşturduğu bu zemin felsefi sorgulama faaliyetiyle kesişir. Ancak bu kavram, tarihi değişim süreçleri ve bilgi üretim faaliyetlerinin gelişim seyrine göre anlam genişlemesine uğramış ve bilim faaliyetinin her alanını kuşatan kurum anlamı kazanmıştır. (b) Bu kavramın sözel kökeninde yaratıcılıktan yoksun, kuru ve hayata yabancı olmayı içeren bir içerik de söz konusudur. Bu çift yönlü anlam akademik yapının bilgi üretici etkinliğine gönderme yaptığı kadar zihin darlığına, skolastik köhneliğe ve yabancılaşmaya da gönderme yapar.

Üniversite / akademi tüm evrensel karakterine rağmen toplum ve coğrafyanın, diğer bir deyişle bir tarihsel ve kültürel geleneğin içinden yükselir. Eğitim seviyesi yükseldikçe genel felsefe ve genel bilgi artar. Üniversite katı ideolojik ve gündelik ilgi ve çıkarların mekânı olduğu ölçüde daralır ve zihni körlüğe yol açar. Max Weber; bilgi ile toplum ve siyaset arasındaki bağı işaret eder ve bu bağın anlam sınırlarını tahlil eder. Ona göre bu noktada dikkat edilmesi gereken husus; her iki alanın kendi etiğinin sınırları içinde kalmasıdır. Bu sınırın tahrifi bilim ile sokak sohbetlerini, mitik ilgileri, duygulu nutukları birbirine karıştırmaya sebep olur.

Pierre Bourdieu, Homo Academicus adlı yapıtında akademi / üniversite kavramını “Nesnellik ve evrensellik iddialarına sahip bir nesnelleştirme yapma yetkisine toplumsal olarak ehil görülmüş bir kurum” şeklinde tanımlar. Kültürel yetki ve örgütsel düzen yoluyla gerçeklik akademi / üniversite tarafından nesnel ve evrensel terimlerle sunulur. Anılan iki unsurun ihlali bir teşkilatın üniversite olma niteliğini ortadan kaldırır. Burada diğer bir anlam kaymasına da işaret etmemiz gerekir. Homo Academicus “her şeyi bilen, nihai sözü söyleyen bir tanrısallık türü de değildir.” Bilgi inşa eden bir kurumun mensubu bilim adamı hem mütevazı hem de eleştirel akla sahip olmalıdır. Karl Popper, “bildiklerimiz sınırlı cehaletimiz sınırsız” sözüyle önemli bir uyarı da bulunur.

İnsan, var olduğu günden beri soru-cevap döngüsünün içerisinde. Soru-cevap diyalogu, anlam arayışının ve dünya kurma etkinliğinin bir uzantısıdır. «Bütün insanlar doğaları gereği bilmek isterler.» Diğer bir deyişle «bilme arzusundan daha doğal başka hiçbir şey yoktur.» Bu bilme arzusunun özel bir mekâna (akademi), özel bir dile / bilimsel bilgiye taşınması insani etkinliğin en anlamlı yönünü teşkil etmektedir.

Üniversite olarak adlandırdığımız kurumlar bütünü aslı gayesi de ilmi niyetleri içselleştirmiş bireylere, yani entelektüel bağlamda bir açıklık içerisinde olduğunu

hisseden kimselere uygun bir biyosfer sağlayabilmektir. Anlam arayışı bir nehir gibidir, akar gider. Her çağın sözü ve her çağın etkin ufku vardır. Çağı biçimlendiren sorunlar ve fırsatlar zihnimizi belli meselelere odaklandırmamızı tembihler. Öyleyse öncelikli olarak 21. yüzyılı biçimlendirmeye başlayan sorunlar ve fırsatlar üzerinde durmamız gerekir. Ardından dünyanın gündemi, nasıl bir üniversite, ne yapılmalı ne yapmaktayız sorularını cevaplamamız durumumuzu değerlendirmek açısından yol gösterici olacaktır.

Üniversite siyasi, dinî, teknolojik, sıhhi nasihatler / kehanetler üzerine sohbetlerin yapıldığı yer değildir. Keza niteliksiz rivayetlerin, sıradan ilgilerin dillendirildiği yer de değildir. Şifahî kültürün marifet görüldüğü mekân da değildir. Keza üniversite kâr ve zarar hanesinden oluşan bir ticarethane de değildir. Akademi çatısının kirişleri: bilimsel sorgulama, keşif, eleştiri, olgular ve olaylar arasındaki illiyet bağını tahlil etme, üstü örtük dünyayı keşfetme iradesi ve cehtidir. Yaptığı çalışmaların birkaç yıl içinde eskidiğini gören, bilineni anlamaya ve bilinmeyeni keşfetmeye kendini adanmış kişidir.

Akademi / üniversite bir kültür içinde yükselir. Tarihi ve geleneği olan her kurumun bir kültürü vardır. Akademik kültürün, M. Foucault'un "temel, ya da arkeolojik sistem" kavramıyla örtüşen bir yönü vardır. Bir kültür içinde yükselen, diğer bir deyişle tarihin ve geleneğin desenleriyle örülen üniversitenin kendine has kültürel özellikleri söz konusudur. Akademik kültürü, örgüt kültürüyle izah edenler "kendine has" olma ifadesinden hareket ederler. Üniversite bünyesinde yer alan akademisyenler "epistemik cemaat" olmaları hasebiyle farklılık arz ederler. Çünkü bilgiyi aktarma, anlama ve yorumlama süreci zihni donanıma ve bilimsel tutum almaya ihtiyaç duyar.

Birlikte araştırma, etkileşim ve iletişim demektir. Üniversite; oraya gelenlerin güvenlik içinde yaşadıklarını düşündükleri, ait olmaktan mutluluk duydukları, birlikte olmaktan ve meseleleri tartışmaktan zevk duydukları bir ortamdır. Bunların olmadığı bir zeminde zihinler körelir, herkes kendi ilgi dünyasına kapanır. Akademik zihnin darlaşması ise akademik kültürü öldürür.

Akademik kültürün temel ölçütü özgürlüktür. Özgürlük anlamını "varoluş cesaretinin öteki yüzü" olan sorumlulukla anlam kazanır. Sorumluluk bilincine sahip ve tercih yapabilen, müstakil hareket etme yeteneğine sahip olan insan "ulaştığı gerçekliği" olduğu gibi sunabilir.

I. Kurumsal Çerçevenin Değişimi: Yeni Paradigma

Üniversitenin akademik nüvelerindeki değişimleri fark etmek "kurumsallaşmış ontolojide" yani üniversite de eylemi, yani bilimsel bilgiyi ve alanlarını, kurumsal çerçeveyi yeniden tanımlamayı gerektirir. Bunun da farklı unsurları söz konusudur. (a) Bilimsel modellerin değişimi, bilimsel alanda oluşturulan

kavramları değiştirir. Her kavram değişimi zihni haritaların ve toplumsal değişimin habercisidir. (b) İletişim alanında yaşanan gelişmeler, diğer bir deyişle teknolojik araçlar davranış biçimlerini değiştirir. (c) Büyük tarihi kırılmalar mevcut dünya-dil sistemini değiştirir. Bunların tümü kurumsallaşmış ontolojide, yani üniversitede eylemi (bilimsel araştırmayı, alanları ve öncelikleri” değiştirir. Klasik dünya dil sisteminden-post-modern dünya dil sistemine uzanan süreçte üç bilimsel model değişmiş, her değişim sürecinde dünya sistemleri yeniden inşa edilmiştir. Her değişim sürecinde üniversite yeniden tanımlanmıştır.

Sıraladığımız nedenlere dayalı olarak diyebiliriz ki bir üniversite varolmak için kendini düzenli bir temelde yeniden inşa etmeye mecburdur. İdeal akademik kültür ortamı bilimsel etkinlik, eğitim ve öğretim, toplumsal sorumluluk unsurlarının dengelediği yapıda gerçekleşir. Bilginin hudutlarıyla aynı düzeyde kalmayı sağlayan akademik kültürel ortam, ideal bir akademik ortamdır. Bunun için (a) uluslararası düzeyde yetenekleri keşfedecek bir platform, (b) Araştırma ve eğitimin olanaklarına sahip olmak, (c) Yönetim açısından bürokratik engellerin izale edildiği ve rasyonel planlamaların yapıldığı bir akademik ortam ideal bir ortamdır.

20. yüzyıl: Teknoloji devrimiyle ortaya çıkan olağanüstü değişim; kendi çekirdeği içinde elektronik devrimi de sürükleyip getirmiş, her ikisi de hayatın bütün formlarında etkili olmuştur. 21. yüzyılda insanlık hiç bilmediği koşullarla karşılaşmaktadır. Çünkü 21. Yüzyıl başka bir değişime tanıklık etmektedir. Yapay zekâ yazılım sistemleri, nanoteknoloji, genetik mühendisliği, anlık hızlarla yayılan bilgi yeni bir durum ortaya çıkarmaktadır. Genler, artık insanı değiştirmek, çevreyi değiştirmek, dünyayı değiştirmek amacıyla değiştirilmektedir. Bu değişim; yeni teknolojiler karşısında insanlığın afallamış durumda olması, gerek manevi gerekse entelektüel açıdan, bu yeni teknolojilerin etkilerinin neler olacağı sorusunu karşımıza çıkarmaktadır.

Diğer taraftan 21. Yüzyıl bunalımların ve belirsizliklerin çağıdır. Bu yüzden 21. yüzyıl sadece Bilgi Çağı değil, aynı zamanda belirsizliklerin ve bunalımların, dolayısıyla arayışların çağıdır. Bir başka deyişle 21. asrın özelliği cevaptan çok soruya sahip olmamızdır. Keşifler bilinmeyen dünyaya ilişkin yeni bilgiler sunmakta, aynı zamanda bilgimizin sınırlı, cehaletimizin sınırsız olduğunu tembihlemektedir. Geleceğini düşünen insanlar güçsüzlüklerini hemen fark edebilmektedir. Çünkü günümüz şartlarında yeni bir bilgiye ulaşmak mümkün olduğu gibi yeni bir tehditle karşılaşmak da mümkündür. Zira ihtimaller çokluğu / ölçsüzlüğü öngörülerini biçimsizleştirmektedir. Teknolojinin her gelişme adımı, daha başka gelişmelerin tohumunu atmakta, hız giderek artmaktadır. Ayrıca her teknoloji melezleşebilmektedir. Bu yüzden üretilebilecek yeniliğin sonu yoktur.

II. Akademik Kültür ve Dil

Farklı bir duruma tanıklık eden 21. yüzyılda üniversitesinin ilgi alanı ve dili değişmek zorundadır. Tarihi ufkun etkinlik alanında var olmanın yolu, çağı anlamak ve yorumlamaktır. Üniversite hem gündelik kaygılardan önemli ölçüde arınmış hem de fiziksel yetersizliklerini aşmış olmalıdır. Bilgi artık devletin tekelinde değildir, isteyen herkesin ulaşabileceği bir formata bürünmüştür. Bu da yeni bir durumu karşımıza çıkarmıştır. Toplumsal değişim tasavvurları, toplumsal algıyı yönlendirme modelleri: Radyolarda, televizyonlarda, internette yapılıyor. Evlerimize kadar ulaşıyor. Hem mahremiyet alanımıza sızıyor hem de insan bedenini saran deri gibi kuşatıyor. Her sınırlama yeni bir seçeneği üretiyor. Bireyi ve toplumu saran iletişim ağı kendi geliştirdiği dil oyununa toplumu esir ediyor. Veya doğru bilgi alma imkânını tahrip ediyor. Jürgen Habermas'ın deyişiyle «İletişim tahrifatı» enformatik körlüğü üretiyor.

Keza 21. yüzyıl sadece güçlülerin zayıflara karşı açtığı cephe savaşlarına değil, aynı zamanda zayıfların güçlülere karşı açtığı itiraz savaşlarına tanıklık etmektedir. İnsanlık, kendisini rehin alan bu zihni ve fiziki bunalımın tedavisini ancak üniversite vasıtasıyla üretecek yeni bir dil ile aşabilir. Zira güç ve huzur ortamının oluşmasında toprak, doğal kaynaklar, nüfus büyüklüğü, coğrafi konum gibi maddi sebepler yanında entellektüel sermaye giderek önem kazanmaktadır. Bu sermayeyi inşa etmenin yeri ise üniversitedir.

III. Çağımızın Sorunları

Açlık ve yoksulluk: Eğer hakkaniyete dayalı bir ekonomi olmazsa hem bölgesel hem de küresel ölçekte barışı sağlamak mümkün olmaz. Yoksulluğun ve anlaşmazlıkların arasında bir hukuk devleti kurup insan haklarına saygı göstermeye imkân yoktur. Hakkaniyete dayalı bir ekonomi mekanik ilgileri aşan çok derinlerde yatan, insani değerlerle buluşan bir değerdir. Tüm nüfusa yönelik bir eğitim sistemi bulunmadıkça canlı bir ekonomi oluşturulamaz.

Dini görüşler ve mezhepler üzerinden uygulanan baskı: Günümüz dünyasında küresel güçlerin politikalarına uygun olmayan her türden gelişme ciddi bir muhalefet ile karşılaşmaktadır. Bu baskılar sırasında etkin rol oynayan toplulukların, dini görüş yahut mezhepsel farklılıklar üzerinden kurgulandıkları görülmektedir. Bu baskılara karşı hazırlıklı ve bilgili olmak, çağımız için göz ardı edilemez unsurların başında gelmektedir.

Küresel sermaye odaklı saldırgan politikalar: Küresel sermayenin menfaatlerini garantiye almak isteyenlerin, özellikle gelişmekte olan ekonomilere karşı uyguladığı agresif politikalar, çağımız içinde yaşanan birçok bunalımın temelini teşkil etmektedir.

Vekâlet savaşları: Merkezi güçlerin hedef toplumların enerjisini tüketmek için kullandıkları dolaylı unsurlar vasıtasıyla kurgulanan savaşlar, terör başta olmak üzere pek çok sorunun ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

Bölgesel ve küresel sınırları aşan göçler: Başta Ortadoğu olmak üzere pek çok toplumda farklı sebeplerden dolayı ortaya çıkan bölgesel ve küresel çaptaki göçler, günümüz dünyasının kaygı evreninde önemli bir noktada konumlanmaktadır.

Sosyal paylaşım ağları ve algı yönetimi: Neredeyse bütün insanların ortak noktası hâline gelen sosyal paylaşım ağları üzerinden elde edilen veriler ve bu platformlar üzerinden kişilerin algılarının yönetilmesi, çağımız toplumlarının önemli bir problemi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Aşırı tüketim: Modern ve post-modern toplum yapısının arasında kalan insanlığın, manevî açıdan yaşadığı boşluğu lüks tüketim üretimleri kapatmaya çalışması, 21. yüzyıl dünyasının en mühim sosyolojik meselelerinden birini teşkil etmektedir.

Kimyasal ürünler ve nükleer atıklar: Hızla artan dünya nüfusunun ortaya çıkardığı gıda ve enerji ihtiyacı, farklı yöntemlerle arttırılmış kimyasal işlem görmüş ürünler ile nükleer enerjinin kullanımını doğal bir hâle getirmiştir. Oysa bu durum, hem insan sağlığını hem de gezegenimizin geleceğini tehdit eden unsurların başında bulunmaktadır.

Terör: Modern sömürgeciliğin kurumsal şiddetine karşı ortaya çıkan dini ve kültürel şiddet, terör. Dini fanatizmin dini kendi gerçekliğinin dışına çıkararak ürettiği terör, etnik milliyetçiliğin politik uyanış adı altında sahnelendiği terör. 21. yüzyılın biçimlendiren önemli bir meseledir.

Teknoloji ürünleri vasıtasıyla oluşan kargo kültür: Teknoloji ürünleri, aktarıldıkça ve toplumlar arasında yaygınlaşarak kendi içerisinde taşınabilir bir kültür hâline gelmektedir. Kendi üzerine kapanan bir kültür olarak zikredebileceğimiz bu yapı, insanlık tarihinde ulusal sınırları aşabilmiş kitle kültürü ile ilişkilidir.

İlaç üreticilerinin tekelindeki dünya sağlık sistemi: Dünya, küresel güç merkezlerinin bünyesinde barınan birkaç üretici firmanın piyasaya sürdüğü ilaçlar ile tedavi olmaktadır. Bu ilaçların uzun süreli olarak sebep olduğu zararlar, ortaya çıkardığı sorunlar, bağımlılık potansiyelleri gibi pek çok faktör, günümüz dünyasının kaygı duyduğu hususlar arasındadır.

Enerji kaynaklarının azalması: Hızla artan dünya nüfusu, sahip olunan enerji kaynaklarının potansiyellerinin sınırlarını zorlamakta, bu durum da enerji kaynaklı bazı pek çok problemi ortaya çıkarmaktadır. 21. yüzyılın en büyük sıkıntılarında biri hâline gelmiş olan enerji, bütün ülkelerin dolaylı yahut doğrudan müdahil olduğu pek çok politikayı beraberinde getirmektedir.

IV. Çağımızın Fırsatları

Bilgi paylaşımının anlık hâle gelmesi: Sorunlar kısmında zikredildiği üzere, 21. yüzyıl bilginin neredeyse anlık şekilde aktarılabilirdiği bir modeli beraberinde getirmiştir. Bu bir taraftan ciddi sorunlar üretirken, diğer taraftan neredeyse sınırsız bir fırsat ortamı da yaratmaktadır. Başta eğitim alanı olmak üzere pek çok alan, anlık bilgi paylaşım ağları sayesinde sahip oldukları potansiyelleri katlama gücüne sahip olmaktadır.

Büyük borçlar sebebiyle değişen ekonomik denge: Uzun yıllardan beri borçlanma üzerinden yapılan büyük yatırımlar olmasına rağmen ABD merkezli yeni ekonomik sistem içerisinde piyasada dolaşan paranın bu miktarlarda borcu kapatacak potansiyelinin olmaması, dünyadaki ekonomik dengelerin yeniden kurgulanmasına sebebiyet verecek sayısız gelişmeye sebebiyet vermektedir.

Yazılım ve donanım sektörleri: Bilişim temelli sektörlerin temellerini oluşturan yazılım ve donanım sektörleri, sanayi devriminde istediği konumda bulunamamış fakat gelişmekte olan ekonomiler için çok büyük fırsatlar içermektedir. Yetişmiş eleman ve diğer sektörlerle kıyasla oldukça düşük miktarda kalan yatırımlarla üretilen yazılımlar, bütün dünya üzerinde stratejik önem taşıyacak niteliklere kavuşmaktadır.

Dünyanın yeni stratejik merkezlere olan ihtiyacı: İki kutuplu dünyanın geride bıraktığı enkazı toparlaması düşünülen yeni güç odaklarının, dünyanın beklediği huzur ortamının yerine enerji kaynakları temelli vekâlet savaşlarını kurgulamaları, bu durumun en uzak coğrafyaları dahi etkilemiştir. Dolayısıyla gelişmekte olan birçok toplum, daha huzurlu bir dünyayı tesis edebilecek stratejik merkezler arayışındadır. Bu arayış ise bütün devletler için yeni fırsatları doğurmaktadır.

Genç nüfus: Avrupa kıtasının dışındaki coğrafyalarda görülen nüfusların yaş ortalamasında görülen gençleşme dünya tarihinde eşine az rastlanılır fırsatları doğurmaktadır. Zira genç nüfus, toplumlar bünyesinde yaşanan değişikliklerin oldukça kısa sürelerde tamamlanmasına imkân vermektedir.

Hayat boyu öğrenme (LLP): Teknolojinin getirdiği imkânlar ve bilgi akışındaki anlık aktarım hızları sayesinde yaş, cinsiyet ve fiziksel imkânlar olmaksızın öğrenebilme ortamları sağlanabilmektedir. Bu durum, sosyal yapıların üretim kapasitelerini arttırmakta, insanların verimli yaş aralığını yukarıya çekmektedir.

Mikro-cerrahî ve genetik araştırmaları: Tıp alanındaki gelişmelerin farklı bir boyuta sıçramasını sağlayan mikro-cerrahî ve genetik araştırmalar birçok alandaki mevcut potansiyelin ötesine geçilmesine imkân vermektedir. Bu alanda yapılacak her türden çalışma, geleceğin şekillenmesinde önemli rol oynayacak nitelikte fırsatlar doğurmaktadır.

Güvenlik ve izleme sistemleri: Post-modern toplumun getirdiği sayısız kavramın ortaya çıkardığı güvenlik problemleri, bu alandaki açığı kapatmak üzere kurulan güvenlik ve izleme sistemleri açısından da fırsatlar ortaya çıkarmaktadır.

Tercüme ürünleri ve uygulamaları: Gerçek anlamda bir küreselleşmenin eşiğinde olan insanlık, hem donanım hem de yazılım bağlamında ihtiyaçları karşılayan ve temel bir ihtiyaç olan iletişim problemini aşmaya güdülenmiştir. Bu husus, her türden kurumu stratejik öneme sahip tercüme ürünleri ve uygulamalarını oluşturmaya itmektedir.

Dijital kütüphaneler ve veri tabanları: Veri aktarımının oldukça artmış olduğu günümüz dünyası, bilimsel çalışmaların da sınırları aşarak yaygınlaşabilmesini amaçlamaktadır. Bu bağlamda oluşturulan dijital kütüphaneler ve veritabanları, sadece bilgi paylaşımı amaçlı değil, stratejik bağlamda oldukça büyük önem taşıyan verileri de elde etmeye imkân tanımaktadır. Dolayısıyla ilgili alanda yapılan her türden araştırma, çağımız için önemli fırsatlar doğurmaktadır.

3B yazıcıların sunduğu üretim potansiyeli: Gelişen teknolojinin son ürünü olan 3B yazıcılar ve bu yazıcılar sayesinde yapılan üretim, birçok alanda yeni imkânları ortaya çıkarmıştır. İnsanlık, bir taraftan inorganik materyalleri üretmekte, diğer taraftan organik, yani canlı dokuların üretilmesine dair çalışmalar yapmaktadır.

Bilim dalları arasındaki sınırların kalkması, çok disiplinli çalışmalar: Modern bilimin dikte ettiği disiplinler arasındaki katı sınırlar çağımızın ortaya çıkardığı yeni modellerle kökünden değişmiştir. Bu durum çok disiplinli çalışmalara olan eğilimin artmasına, bu bağlamda özgün fırsatların ortaya çıkmasına imkân sağlamaktadır.

Yenilenebilir enerji kaynakları: Enerji kaynaklarının günden güne azalıyor olması, MIT gibi bilim kurumlarının bu konuya özel bir ilgi duymasına sebep olmaktadır. Bu bağlamda ortaya çıkan yenilenebilir enerji kaynakları sektörü, her türden alanda sayısız fırsat doğurmaktadır.

Post-modern sanatlar: Sanat, insanlık tarihinin her anında sığınılan bir liman olmuştur. Post-modern dünyada ortaya çıkan manevî boşluk ve arayış, post-modern sanatlar denilen özgün sanat dallarına olan ilgileri arttırmıştır. Bu bağlamda pos-modern sanatlar alanında yapılan çalışmalar hem bilimsel hem de gündelik dünyada pek çok fırsat doğurmaktadır.

E-ticaret sistemlerinin sağladığı imkânlar: Küreselleşen dünyada ticaret sistemi de farklı bir safhaya geçmiştir. Bu yeni ticaret sisteminin temelini oluşturan e-ticaret sistemleri, birçok sınırın neredeyse sıfırlanmış olduğu yeni bir değerler dizisi doğurmuş, bu değerler dizisi de her alanda özgün fırsatlar doğurmaktadır.

Yapay zekâ araştırmaları: Günlük hayatta sıklıkla zikredilir bir kavram hâline dönüşen yapay zekâ, çağımızı farklılaştıran en önemli hususlardan biri olarak zikredilmektedir. Zira bu yeni sistemler sayesinde insan kaynaklı hataların azaltılması, üretim süreçlerinin maksimum verimde seyretmesi gibi konular konuşulur hâle gelmiştir. Bu bağlamda yapılan araştırmalar sadece çağımızın değil, geleceğimizin de anahtarı olma yolundadır.

Askerî teknolojiler konusunda yaşanan arayışlar: İki kutuplu dünya arasında seçim yaparak askerî ihtiyaçlarını karşılayan dünya, Sovyet sonrası süreçte farklı bir safhaya geçmiş, çağımızın getirdiği teknolojik imkânlarla birlikte tahmin edilmeyen yeni aktörlerin sahaya çıkmasına imkân sağlamıştır. Merkezî güçlerden temin edilen stratejik nitelikli askerî teknolojilerin bizzat üreticileri tarafından sınırlandırılıyor olması, hem gelişmiş ülkelerin hem de gelişmekte olan ülkelerin yeni pazarlar aramasına sebebiyet vermektedir. Bu durum da askerî teknolojiler alanında çok sayıda fırsatın ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

V. Çağımız Üniversitelerinin Gündemi

Genetik olarak kendini değiştirmek farklı kültürlerde nasıl algılanır? Bu durum kültürel çatışmanın yeni bir boyutunu doğurur mu? Günümüz dünyasında bilimsel bağlamda olsun yahut olmasın pek çok kurum ve birey, genetik araştırmalar sayesinde mümkün olabilecek potansiyel değişikliklere dair fikir yürütmektedir. Öyle ki bu durumun sadece etik ve ahlakî boyutu değil, bizzat toplumların kültürel yapısını etkilemesi dahi söz konusudur. Bu bağlamda farklı disiplinlerden bağımsız pek çok araştırma yapılmakta, bireyler ve kurumlar çağımız toplumunun bu konuya hazırlanması amacını gütmektedir.

Yapay zekâ, nano-teknoloji gibi kavramlar birey ve toplum ilişkilerinde nasıl bir rol oynayacaktır? Uluslararası ilişkilere olan etkisi nasıl olacaktır? Yapay zekâ ve yapay zekâ üzerine yapılan çalışmaların, insan etiği üzerine olan etkilerinin boyutları bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Nano-teknoloji üzerinden robot, kendi kendine öğrenebilen elektronik sistemler birey-toplum ilişkilerinde ve uluslararası ilişkilerde nasıl bir rol oynayacağı cevaplanmayı beklemektedir.

İyi hayat tanımı nasıl olmalıdır? Daha iyi bir dünyada yaşamak ne demektir? İyi hayat tanımı ve daha iyi bir dünyada yaşama isteği her daim günlük dilimiz içerisinde kullanılmıştır. Oysa bu kavramların karşılıkları açık değildir. Post modern dünyanın ortaya koyduğu tatminsiz ve arayış içerisindeki insanlık, daha iyi bir hayat tanımının hedonizmle kendini tatmin yahut tüketimle oluşmuş bir kültürel dalga mı olduğunu çözmek zorundadır. 21. yüzyılda dahi manevî bir otorite etrafında toplanmanın doldurduğu boşluk araştırılmalı; iyi hayat ve daha iyi bir dünya talebinin “kendini mahvetme tohumunu içinde taşıyan bir retorik” şekli olup olmadığı sorgulanmalıdır.

Dünyada başkalarına sunulabilecek bir örnek model var mıdır? Küresel aktör olduğunu iddia eden ABD'nin dünyaya vermiş olduğu mesaj şudur: Farklı görüşte olma hakkı, farklı olma savaşı haline gelmiştir. Bu nedenle ABD'nin demokrasi ve özgürlük ifadelerini dile getirmesi sözgelimi Çin'de «Çin'in gelişmesini sabote etmek için kullanılan parolalar» olarak görülmektedir. Keza insan hakları «insan hakları emperyalizmi» olarak adlandırılmaktadır. Diplomatlar misyoner olarak görülmektedir. Bu durum, dünyanın iyi bir model sunmaktan yoksun olduğunu göstermektedir.

Batı tarafından sürekli taciz edilen Türkiye'nin Çin, İran ve Rusya ile olan ilişkileri hangi safhaya geçecektir? Yeni bir güç dengesi oluşacak mıdır? Küresel aktör olduğunu iddia eden ABD'nin dünyaya vermiş olduğu mesaj şudur: Farklı görüşte olma hakkı, farklı olma savaşı haline gelmiştir. Bu nedenle ABD'nin demokrasi ve özgürlük ifadelerini dile getirmesi sözgelimi Çin'de «Çin'in gelişmesini sabote etmek için kullanılan parolalar» olarak görülmektedir. Keza insan hakları «insan hakları emperyalizmi» olarak adlandırılmaktadır. Diplomatlar misyoner olarak görülmektedir. Bu durum, dünyanın iyi bir model sunmaktan yoksun olduğunu göstermektedir.

Siyasî uyanış içinde olan etnik ve dini toplulukların yoğun olarak anılan coğrafyada ortaya çıkması, nükleer silahlara sahip olma arzusunun yine anılan coğrafyada yoğunlaşması bir tesadüf müdür? Kitle imha silahlarına ulaşma imkânı sunan teknolojilere ulaşmak bütün dünyayı tehdit altına sokmaktadır. Füzeler stratejik mekânın çok yukarısında bir yerlerde seyretmekte olup, hiçbir savunma sistemi nükleer silahlar için tam bir koruma sağlayamamaktadır. Dahası, bu silahların verebileceği zararı kabullenmeye hiç kimse de hazır değildir. Öyleyse bu tehdidi üreten güçlerin başkalarını sınırlandıran dili nasıl bir dünyayı öngörmektedir? Bu önemli bir sorundur ve tartışılmaktadır.

Uluslararası sorunların giderek kültürel ve felsefi alana kayması jeo-kültürel sürtüşmelere ve kültürler arası çatışmalara yol açtığına göre, birbiri içine girmiş, tedahül etmiş etnik ve dini yapıların durumu ne olacaktır? Dünya, kendi bünyesinde kaotik bir düzen ihtiva etmektedir. Bu düzen içerisinde baş gösteren kültürel ve felsefi sürtüşmeler, yeni sorunlara sebebiyet vermektedir. Bu sorunların kaynaklarına ortam hazırlayan ve bilinçli yahut bilinçsiz olarak birbirleri ile iç içe girmiş etnik ve dinî yapıların, geleceğin dünyasında hangi konumda bulunacakları büyük bir soru işaretidir. Bu soru, pek çok araştırmamanın konusu olmuştur.

Gelecekte üniversitelere ve diğer eğitim kurumlarına ihtiyaç duyulacak mıdır? İletişim ağlarının yaygınlaşması ve bilginin paylaşımına açılması üniversitelere ilişkin bir tartışma konusunu gündeme getirmektedir. Kurumsal alanın dışında yaygınlaşan bilgi toplumunun sorunlarına belli bir ölçüde cevap verirse üniversitelerin durumu sorgulanabilir hâle gelmiştir. Bu soru birçok akademik çalışmada gündeme getirilen bir sorundur.

VI. Akademi Politikamız: Ne Yapmalıyız?

Yüzyıllık Bir Değerlendirme 1915-1935 / 1975-1995. Akademik nüvedeki değişimler (a) her şeyden önce küresel görüngülerdir. (b) Üniversite bilgi birikimi kısmen değil toptan evrim geçirmiştir. (c) Küresel kurumsal çerçevedeki değişimler akademiye yeniden inşa için hayati önem taşımaktadır. Yüzyıllık süre içinde beşeri bilimler gerilemiş, sosyal bilimler ilerlemiş, doğa bilimleri sabit kalmış. Üç alanın içinde uygulamalı olanlar yükselmiş. Bu tespit bulgular karşılıklı olarak değerlendirilerek ortaya konulmuştur.

Yeni üniversitelerin kurumsal rasyonalitenin gereğine uygun şekilde kurulduğu söylenemez. Çünkü aynı anda çok sayıda üniversite açılan, fakat sınırlı sayıdaki öğretim elemanlarıyla eğitim-öğretim ve akademik faaliyetlerini sürdüren üniversiteler bulunmaktadır. Yeni üniversiteler kalkınma politikalarının bir uzantısı olarak kurulmuştur. Bölge kalkınmasına ve kadro istihdamına yönelik bir hamle olduğu için eğitim-öğretim açısından değerlendirilmeleri bir anlam ifade eder. Fakat araştırma / bilgi üretimi açısından değerlendirmek şimdilik çok anlamlı değil. Öğretim üyesi sayısının yetersizliği nicel bir ifade. Oysa YÖK izleme ve göstergeleri açısından durumun tartışılması gerekir.

Yüksek Öğretimin Kalitesi ve Öğretim Elemanı Niteliği: Nitelikli öğretim üyesi yetiştirmek için; (a) Tez doktora öğrenci sistemini, jüri oluşturma ve tez savunma uygulamasını değiştirmek gerekir. Tez savunma jürileri bilim dallarına göre oluşturulmuş havuzlardan Enstitüler atamalıdır. Savunmalar ilanla duyurulmalı ve herkese açık olmalıdır. Böyle bir uygulama öğretim üyelerinin ders ücreti almak için ya da mezun öğrenci sayısını artırarak bunların üzerinden alanda hâkimiyet kurma planlarının önüne set çekilecektir. Keza danışman tez konularını daha bilimsel esaslara uygun seçecek ve ciddi danışmanlık yapacaktır.m(b) Yayın sayısı hızla artıyor. Atıf sayısı düşüyor. Gerek bilimsel projelerde gerek tez çalışmalarında nitelikte düşüş var. Göstergeler bakımından çalışmalar ile atıf sayıları arasında makas giderek açılıyor.

Scimago Journal & Country Rank¹

SJR								
Rank	Country	Region	Documents	Citable documents	Citations	Self-citations	Citations per document	H index
1	United States	Northern America	12839607	11339587	339229687	151101326	26,42	2386
2	United Kingdom	Western Europe	3715590	3145039	89357199	20051057	24,05	1487
3	Germany	Western Europe	3222549	2964814	70371678	16909011	21,84	1298
4	Canada	Northern America	1877183	1684334	45766661	7875702	24,38	1193
5	France	Western Europe	2249498	2084654	48364784	9918365	21,5	1180
6	Japan	Asiatic Region	2893614	2762245	48232916	12366873	16,67	1036
7	Netherlands	Western Europe	1038372	934939	29678428	4384720	28,58	1032
8	Italy	Western Europe	1881818	1708800	37430348	8584150	19,89	1030
9	Australia	Pacific Region	1489730	1315978	32118547	6519905	21,56	1001
10	Switzerland	Western Europe	764195	695842	22577143	2797575	29,54	993
11	Spain	Western Europe	1483214	1361457	27612970	6017695	18,62	904
12	Sweden	Western Europe	704081	647216	18924712	2665515	26,88	896
13	China	Asiatic Region	6589695	6469704	61658138	35288321	9,36	884
14	Belgium	Western Europe	569812	520725	14130616	1767370	24,8	814
15	Denmark	Western Europe	425897	386648	11834918	1550386	27,79	773
16	Israel	Middle East	402878	367663	10022449	1241779	24,88	721
17	South Korea	Asiatic Region	1196961	1156291	17047690	3293943	14,24	687
18	Austria	Western Europe	418008	380968	9287842	1137615	22,22	672
19	Finland	Western Europe	359559	333648	8736835	1217273	24,3	660
20	Norway	Western Europe	339620	305055	7655591	1085882	22,54	638
21	India	Asiatic Region	1873277	1741868	18243852	6215206	9,74	624
22	Singapore	Asiatic Region	317592	292112	6839745	731077	21,54	589
23	Russian Federation	Eastern Europe	1202476	1173571	9135422	3047156	7,6	580
24	Brazil	Latin America	1027748	973456	12224442	3974976	11,89	578

¹ <https://www.scimagojr.com/countryrank.php?order=h&ord=desc> Erişim Tarihi: 26.3.2021.

2023'e Doğru Türkiye'de Yükseköğretim Çalıştayı Sonuç Raporu

25	Hong Kong	Asiatic Region	335459	310301	7350908	886153	21,91	574
26	Poland	Eastern Europe	710420	678979	7885879	1949206	11,1	562
27	Ireland	Western Europe	222091	195641	4749595	496341	21,39	538
28	New Zealand	Pacific Region	260615	230446	5579072	751329	21,41	537
29	Taiwan	Asiatic Region	698107	671883	10201735	1844946	14,61	523
30	Greece	Western Europe	338200	306751	6065096	867585	17,93	514
31	Portugal	Western Europe	333889	306768	5474313	938245	16,4	507
32	Czech Republic	Eastern Europe	354644	340195	4355417	917008	12,28	471
33	South Africa	Africa	303863	275974	4434473	921646	14,59	468
34	Hungary	Eastern Europe	205953	193942	3430746	497650	16,66	459
35	Mexico	Latin America	347369	325947	4427443	858560	12,75	454
36	Turkey	Middle East	639659	596231	7019581	1524879	10,97	443
37	Argentina	Latin America	225079	210612	3577677	685135	15,9	431
38	Chile	Latin America	163593	154546	2503834	462718	15,31	384
39	Saudi Arabia	Middle East	211269	201425	2584819	400215	12,23	361
40	Thailand	Asiatic Region	199226	188690	2452571	378284	12,31	339
41	Iran	Middle East	581253	562007	5509736	1940449	9,48	329
42	Malaysia	Asiatic Region	325476	312331	2737551	669571	8,41	323
43	Iceland	Western Europe	23904	21469	739083	62529	30,92	318
44	Slovenia	Eastern Europe	101460	96022	1490029	224168	14,69	310
45	Romania	Eastern Europe	217898	209371	1742275	381000	8	304
46	Colombia	Latin America	114495	107900	1176487	182309	10,28	290
47	Egypt	Africa/ Middle East	230156	221423	2410995	473454	10,48	288
48	Estonia	Eastern Europe	44080	41221	858433	119134	19,47	283
49	Slovakia	Eastern Europe	120871	116590	1284697	237478	10,63	283
50	Croatia	Eastern Europe	113256	107688	1146885	197804	10,13	282

(c) Laboratuvarlar, deneysel bilimlerde çok önemlidir. Laboratuvarlardaki teknoloji çok eski. Acilen yenilenmesi gerekir.

Araştırma-Akademik Atama ve Yükseltme

Nicelik değil, niteliğin ölçüleceği bir sisteme doğru gitmek gerekir. Bunun için enstitülerin niteliğini artırmak, dergilerin niteliğini artırmak gerekir. Öğretim üyelerinin farklı tecrübelerine aşına olmaları için yurtdışına çıkmalarını sağlayacak bir sistem geliştirilmelidir. Her üniversitenin atama ve yürütme kriterleri var. Uluslararası ortamın diline ve bilimsel yapısına nüfuz etmede çok etkin değil. Ayrıca kendi dünyasına, diline ve kültürel aklına yabancı zihinler alıntılama ve kopyalama geleneğini bilim zannediyor. Kendi tarihini, kültürünü bilen, anlamaya çalışan, tarihsel ufku fark eden bir akademik topluluk inşa etmek gerekir. Üniversite akademi kadrosunu kendi içinden yetiştiriyor. Birçok üniversite de belli bir bölge ve akraba ilişkisine dayalı bir yapılanma var. Belli bir aşamadan sonra her şey akraba ve bölgesel yakınlık kalıbına göre sürdürülüyor. Bunun gibi sıkıntılardan arı, tarafsız, şeffaf ve tavassut gerekmeden bir personel rejimi gereklidir.

Üniversite öğretim üyeliği nasıl cazip hale getirilir?

Üniversiteler, dünyanın ve ülkenin öncelikli konuları üzerinde görüşler ortaya koymalı ve kamuoyu ile paylaşmalıdır. Öğretim üyeliğini cazip hale getirmenin sağlam ve kalıcı yolu tahlil edilmiş bilgi sunmaktır. Bunun için öğretim üyesini maddi açıdan tatmin etmek gerekir. Bu mevzuda yapılması gereken birçok iş var. Akademik teşvik ödeneği kesin ve kişiye göre değişmeyen kriterlere bağlanmalıdır.

Profesör olmak daha nitelikli şartlara bağlanmalı. Fakat saygın bir konum sağlanmalıdır. Üniversite kent kültürüne dayanır. (İlim bahsi İbn Haldun). Üniversiteler giderek kırsal zihniyete güncel popüler dile kaymakta birçok alanda bilimsel temellerden yoksun muhabbetler akademik unvana sahip kişiler tarafında bilim diye sunulmaktadır. Öğretim üyeliği giderek memurlaştırıldı. Rutin işler, tanımlanmış kalıplar, ders notları ve ders kitapları gibi alana hapsedilmiş durumda. Ufuklu üniversiteler açılarak nicelikten çok niteliğe ağırlık verilmelidir.

Ülkemizin bilim insanı yetiştirme politikası nasıl olmalıdır?

Temel amaç “bilim insanı” yetiştirmek olmalıdır. Fakat bu noktada dikkat edilmesi gereken önemli bir husus var: “Hipotezin deneysel olarak test edilebileceği alan, deneysel gerçeklerle ilgilenen bilgi psikolojisi, yalnız mantıksal ilişkilerle ilgili olan bilgi mantığı”² keza kültürel bilimlerin dayandığı anlam arayışı arasındaki ayrımı açıklığa kavuşturmak lazım. Bu ayrımın somutlaşması hem bilim insanı yetiştirme hem de akademik performansı belirleme açısından önemlidir. Farklı bilgi alanlarını ve yöntemleri aynı kıstaslar açısından değerlendirmek bilimsel temelden yoksun bir yöntemdir. Bir ifadeyi temellendirme ile deneysel bir olguyu açıklamak aynı şey değildir. Bilim insanı yetiştirmek için gerekli ve zorunlu olan

² Karl Popper, “Scientific Method”, Popper Selections, Edit: David Müller, New Jersey: Princeton University Press, 1991, s. 133.

husus: Mühendislik ideolojisini dinlenmeye almaktır. Bilim insanı yetiştirmeyi meselesini bilgi anlayışına atf yaparak ele almaya itiraz edilebilir. Fakat gerek akademik süreçlerde gerekse performans göstergeleri şeklinde belirlenen hususlar daha çok deneysel bilgiye, pratik teknolojik uygulamalara ve ekonomik mübadele süreçlerine dayanan alanlarla ilgili.

Deneysel, tecrübi bilimi anlamlılık veya tasdik edebilirlik gibi belirli mantıksal kriterleri karşılayan bir ifadeler sistemi olarak görmek ile deneysel, tecrübi önermelerin ayırt edici özelliğini revizyona yatkınlıklarında görmek arasında bir fark vardır.³ Birinci zihniyet bilimi din, dini bilim yapar. İkinci anlayış ise bilimsel çıkarımların, modellerin değişeceğini, olgusal ve deneysel içeriği olmayan, farklı süreçlere özgü ifadeleri de anlamlı görür. Önermelerin eleştirilebilir oldukları ve daha iyilerinin yerlerini alabileceği gerçeği ile hareket ederler. İkincisi katı ispatlara dayandığını düşündüğü için hatalı bir bakış açısına sahip olduğunu hiçbir zaman öğrenemeyecektir.

Hangi dünyada yaşadığımızın farkında olmalıyız. Kendi sınırlarımız içinde sakin sakin yaşadığımız dünya, artık geri dönülmeyecek şekilde bitmiştir. Hem akademisyenler hem de öğrenciler bilgi yoluyla iletişim kurabilmeyi içselleştirmeli, güven duyabilmelidir. Devşirme bilgi ve yöntemlerden uzak durulmalıdır. Uzun süredir zihnimizi saran alıntılama ve kopyalama geleneği terk edilmelidir. Bilimsel ahlak ve etik kurallarına harfiyen uyulmalıdır. Açık bilim-açık erişim etkili bir slogan, fakat akademik süreçlerde siyasi ve dinsel taraftarlığı imtiyazlı kılmaya yönelik pratikler, açık bilim-açık erişimi belli kesime has kılmaktadır.

Bilginin çeşitlendiği ve dağıldığı tarihî ortamda seçici olunmalıdır. Bilimsel bir gelenek oluşturulmalıdır. Çünkü gelenek asıl yenilenme amaçtır. Geleneksiz bilim, tarihsiz toplum olmaz. Zihinsel yetilerin sağlıklı olabilmesi için gereken fiziksel ortam tesis edilmelidir. Yenilikler takip edilmeli ve uygulanmalıdır.

Sonuç olarak ülkemizde akademik yapı (a) Eğitim ve öğretim odaklıdır. (b) Bilimsel etkinlik ve katkı yetersizdir. (c) Toplumsal sorumluluk alanında ciddi yetersizlik söz konusudur. Sorunları aşmaya yönelik olarak atılan adımlar var. 100 / 2000 öncelikli alanlarda doktora programı, öncelikli alanların belirlenmesi, kaybolan meslekler ve geleceğin meslekleri, üniversiteler arasında işbirliği gibi. Bunlar önemli adımlardır. Fakat tematik üniversite hem kavramsal hem de yapısal olarak anlamlı görünmüyor. Tematik üniversite olmaz. Araştırma üniversitesi ise bünyesinde binlerce öğrenciyi barındıran, lisans ve lisansüstü derse girmekten araştırmaya zaman bulamayan sınırlı öğretim üyesi ile olmaz. Ayrıca bunlar bünyelerinde ara eleman yetiştirme amacına matuf olarak kurulun meslek yüksekokulları yer almaktadır. Yoğun öğrenci, yoğun ders faaliyeti bu imkânı ortadan kaldırmaktadır.

Üniversitelerimizin sıçrama yapabilmesi için tematik enstitüler ve öncelikli alanlarla ilgili araştırma yapan enstitüler kurmak gerekir. Üniversiteler temel eği-

³ Popper, "Scientific Method", s. 134.

tim veren yerlerdir. Sosyal, Sağlık ve Fen alanında Enstitüler kurulmalı. Çok disiplinli, sadece lisansüstü programı olan, müfredatını ve işleyişini kendi içinde yapan, sağlam bütçesi olan, yetkin araştırmacıları istihdam eden enstitüler bunu yapabilir. İyi yetişmiş genç akademik kadro bilim üretebilir. Bir taraftan eğitim-öğretim, binlerce öğrenci, ağır ekonomik sorunlar, diğer taraftan politik ve ideolojik müdahaleler, üretilen imtiyazlı zümrelerle akademik kültür oluşturmak, araştırma yapmak ve saygınlığı korumak buz üzerine resim yapmaktan farkıdır. Bu bakımdan akademisyenlerin ek ders teşvik ücreti gibi ücretleri düşünmeyecekleri ekonomik tatminleri maaşları üzerinden sağlanmalıdır.

YÖK VE YÜKSEKÖĞRETİM SİSTEMİ

Prof. Dr. Yaşar AKÇA
Gaziosmanpaşa Üniversitesi

YÖK VE YÜKSEKÖĞRETİM SİSTEMİ

YÖK ve Yükseköğretim sisteminin paydaşların tartışmasına açılması yükseköğretim yapımıza değer zinciri oluşturması yönüyle önemli ve anlamlıdır.

YÖK yasa tekliflerinin hazırlanmasında yeni yasa teklifinde yer alan değişiklikler ve yeniliklerin yeterince katılımcı bir anlayış içinde çalışılmadığı görülmektedir. Nitekim yeni yasa teklifinde yönetim, seçim ve atama konularına ağırlık verilirken, çeşitlilik, eşit fırsatlar yaratma, kalite parametreleri, eğitim ve öğretimde yeni beklentiler, hesap verebilirlik, öğretim elamanı serbest dolaşım hakkı, akademik dünya kalitesi ve huzuru, rekabet edebilirlik, kamu ve özel sektör işbirliği, bütçe kaynakları ve benzeri konular derinliğine tartışılmamıştır. Tartışmaların olgunlaşması için ortak aklı toplantıları yapılmamış ve sadece görüş alınmıştır.

Türkiye Yükseköğretim sorunlarını yönetim ve seçim ekseninde toplamak ve bu sorunlara çözüm bulunduğunda rahatlama ve gelişme dönemlerinin başlayacağını varsaymak zihni değişimlerimizin önünü açamaz. Paydaş sorunlarını analiz etmeden, yapısal sorunları önceliklere göre belirlemeden işe yönetsel sorunlarla başlamak evrensel nitelikte bir anlayışa uzaktır.

Paydaşlara yönelik mevcut durum analizi ve sentezi yapılmadan, hür katılımcılık anlayışı içinde paydaşların görüş ve katkıları alınmadan, yapılacak bir düzenleme önceki dönemlerde yaşandığı gibi demokratik yaklaşımlardan uzak olacaktır.

YÖK”ün sınırlı bağlamda da olsa katılımcılık anlayışına önem vermesi “Zorba YÖK” anlayışından, hukukun işlediği, üstünlüğün bireylerin hakları olarak kabul edildiği bir anlayışa doğru yönelimin olduğunu göstermektedir. Görüş almanın dahi ülkemiz için önemli bir aşama olduğunu söyleyebiliriz.

YÖK sistemine yönelik öncelikli konulara ilişkin bireysel tespit ve görüşlerim aşağıda sunulmuştur.

EĞİTİM VE ÖĞRETİMİN YENİDEN YAPILANMASI

Ülkemizin yerel ve evrensel ihtiyaçları, ulusal ve uluslararası değişim ve gelişmelerle trendler dikkate alınarak insan gücü planlaması yapılmadan eğitim ve öğretim planlaması yapılamaz. Elbette ki her ilimize bir üniversite açılması eşit fırsatlar yaratma yönüyle ülkemizin gelişmişlik düzeyini artırmıştır. Ancak kuruluş ve gider maliyet hesabı dikkate alınarak her üniversitede edebiyat, iktisadi ve idari bilimler fakültelerinin açılması örneğinde olduğu gibi sadece öğrenci sayısını artıran modellemelerin yapılması ülkemiz yükseköğretim sisteminde yeni öngörü ve önlemlerin alınmasını zorunlu kılmaktadır. Ulusal düzeyde insan gücümüzün planlanması temel bir bileşen olarak ele alınırken STK lar başta olmak üzere farklı kurum ve kuruluşların da fikirleri alınmalı ve bu konuda çalışma grupları

oluşturulmalıdır. Eğitim ve öğretim modellerinde araştırma, sorgulama, karşılaştırma ve özgüven eksikliğimiz üniversite yapımızın zayıf şekillenmesine neden olmaktadır.

Mevcut durumu sorgulamada bir örnekleme

Ziraat fakültelerinde son yıllarda devamlı olarak şekilsel değişikliklere gidilmiş ve eğitim öğretim kalitesinde önemli sorunlar yaşanmaya başlamıştır. Eğitim modeli ile devamlı oynanamaz. Sistem eğer sık olarak değiştirilirse uyum sağlanamaz. Yeni model olarak dayatılan değişikliklerin temelinde kalite, rekabet edebilirlik, mühendislik alt yapısında gözlenen değişimleri takip etme, ülkemiz ihtiyaçların planlaması, tarım sektöründe gözlenen ARGE faaliyetleri ve ihtiyaç yapılanması dikkate alarak bir sorgulama yapılmamıştır. Ziraat fakültesi öğrencilerinin en az bir dönem çiftlik yönetiminde bulunması ve özel konularda eğitim almaları gereklidir. Ziraat fakültelerinin ders programı ve içeriklerinin aynı olduğu bir yapılanmada mezun mühendislerin yerel ölçekte sorun analizi yapmalarını beklemek mümkün değildir. Ülkemizin ekolojik ve tarım bölgelerini dikkate alarak ziraat fakülteleri yeniden yapılanmalı ve sektörel çeşitlilik eğitimi tarım bölgelerimizin güçlü yönlerine göre yeniden çalışılmalıdır. Benzer yaklaşımlarla mevcut ve yeni açılacak fakülte ve bölümlerin günümüz ihtiyaçlarına uygunluğu araştırılmalıdır.

ÜNİVERSİTELERİN YAPILANMASI

Günümüz Türkiye’inde bölgesel düzeyde yeni üniversite yapılanma modellerinin önünün açılması fevkalade önemlidir. Üniversitelerimizin ArGE üniversiteleri olarak tanımlanmaları gelecekte yetiştirecek bilim adamlarımızın kalitesini arttıracaktır.

Örnek bir modelin kurgulanması

- Karadeniz bölgemizde Uluslararası Karadeniz üniversitesi kuruldu.
- Öğrencilerin % 50 si Rusya, Türk Cumhuriyetleri, Balkan Ülkeleri ve AB ülkelerinden, % 25 Ortadoğu ülkelerinden ve % 25 ülkemiz öğrencilerinden oluşacak şekilde öğrenci sayısı belirlendi
- Öğrencilerin % 25 ine burs imkânı sağlandı
- Trabzon kampüsünde mühendislik, Samsun Kampüsünde Sağlık, ve diğer illerde seçilecek kampüslerde Beşeri bilimler ve doğa bilimleri fakülteleri açıldı (Karadeniz illerinde yer alan üniversiteler eğitimlerine devam edeceklerdir)
- Öğrencilerin en az 1 yarıyıl yurt dışında belirlenen ülkelerden eğitim almaları sağlandı

Akademik kadrolar

Türkiye üniversite hayatında en ciddi rahatsızlık akademik özlük haklarında yaşanan sorunlardır. İçten beslenme yöntemiyle üniversitelerimiz gerilemeye başlamıştır. Lisans, yüksek lisans, doktora, yardımcı doçentlik, doçentlik, profesörlük kadrosunu aynı üniversitede alan akademisyen sayımızın büyük illerde yer alan üniversitelerde artması yığılaşmaya neden olmaktadır. Ekonomide kümelenme yöntemi vardır. Üzülerek belirtmek gerekirse üniversitelerimiz de yığılaşma sorunu bulunmaktadır. Akademik kadroların ilanı YÖK tarafından yapılmalıdır. Her üniversiteye ihtiyacı olan akademik kadro sayıları tanımlanmalıdır. Üniversiteler akademik kadro ihtiyaçlarını YÖK e bildirir. Akademik kadrolar için adaylar ÖSS sınavında olduğu gibi tercihler yapar. YÖK ün getireceği evrensel kriterlere göre adayların mevcut durumları değerlendirilir. Bu değerlendirme için mevcut alt yapıyı akademisyenler kendileri oluştururlar. YÖK ün online açacağı bir bölüme şifreleriyle akademisyenlerin tamamı kendilerine yönelik bilgilerin tamamını girer ve güncelleme yaparlar. Örneğin farklı üniversitelerde 2 aynı fakülte doçentlik kadrosu ilanı için YÖK e başvurursun. YÖK fakülteleri ve kadroları ilan ettikten sonra adaylar online başvurularını yaparlar. Adaylar aynı zamanda online sistemden kendilerinin puanlarını bildikleri için tercihlerini de kendi puanlarına göre yapacaklardır. İçten beslenmenin önlenmesinin tek yolu sanırım bu çizgiden geçecek gibi gözüküyor. Ayrıca boş yere dosya hazırlama, gereksiz ilanlar ve masraflarda önlenmiş olacaktır. İlgili üniversiteye ataması yapılan aday bir takım dosyasını atandığı üniversitenin personel daire başkanlığına sunar.

Akademik kadrolar ve performans kriterleri

1. Unvan için kriterler
2. Yer değişikliği için kriterler

Unvan için getirilen kriterler bütün üniversiteler için doçentlik sisteminde olduğu gibi ortak olmalıdır. Bu kriterler üniversitelerin gelişmişlik düzeyine göre üniversiteler tarafından daha da yükseltilebilir. Yer değişikliği için uygulanacak kriterler konusu üzerinde iyi çalışılması gereken bir konu. Bir üniversiten başka bir üniversiteye aynı unvanla gitmek isteyenlerle unvan değişikliği ile gidenleri de ayrı tutmak gerekebilir.

Her akademisyenin akademik çalışmaları, idari çalışmaları ve kendi konusunda ülkeye sağladığı çarpan etkileri (konferanslar, hazırladığı projeler, danışmanlıkları, patentleri, tescilleri vb) değerlendirilip akademik puanı hesaplanır. Bu kriterleri her unvan için YÖK belirler. YÖK puanı ise üniversitelerin bulunduğu bölgeler ve gelişmişlik düzeylerine göre toplam çalıştıkları yıl esas alınarak hesaplanan puandır.

$$\text{Akademisyen puanı} = (\text{Akademik puan} + \text{YÖK puanı})$$

Öncelikli olarak Türkiye'de yer alan üniversiteler bölgelere ve kuruluş yıllarına göre gruplara ayrılmalıdır. Eğer amaç ülke genelinde yer alan üniversitelere aynı akademik imkanların sağlanması, eğitim ve öğretim kalitesinin yükseltilmesi ise gelişmiş üniversitelerden gelişenlere doğru bir akış başlatılmamıştır. Bu akış B üniversitesinin konumuna göre daha belirgin olabilir. Burada akademisyen puanını yükseltmek isteyen genç bir akademisyen akademik çalışmaları yanında ülkemizin yeni kurulan üniversitelerine giderek YÖK puanını yükseltmek isteyecektir. Bir öğretim üyesi aynı üniversitede en fazla 7 yıl çalışabilmelidir.

YÖNETİM

Akademik, öğrenci ve idari personelin katılımıyla bütünleşik bir yönetim anlayışı içinde, eleştiri ve katkılara açık, farklı düşünce sistemlerine saygılı, istikrarlı ve deneyimlerin paylaşıldığı demokratik bir yönetim anlayışı ile yönetilen bir üniversitede hür fikirler doğar. Ancak her şeyin oy çokluğuyla belirlenip, niteliğin dikkate alınmadığı ortamlarda demokratik yöntemlerin işlediğini kabul etmek de eksikliklerdir. Kurallar demokratik anlayışla konular, hak ve özgürlüklerin kutsallığı korunursa bilgi toplumu olma yönünde önemli adımlar atabiliriz.

Üniversite yönetiminde, öğrenci odaklı yönetim tarzı, eğitim ve öğretim kalitesini, akademik odaklı yönetim araştırma kalitesini, idari personel odaklı yönetim ise yönetim verimliliğini artıracaktır.

Mevcut rektör atama sistemlerinde seçimlerin kaldırılması, üniversitelerin demokratik yapısını ve rektörlerin katılımcı yönetim ihtiyacını yok etmiştir. Üniversiteleri kısır kavgalardan, kutuplaşmalardan, antidemokratik tavırlardan sıyrarak katılımcı seçin sistemi getirilmelidir. Yeni sistemde ise adayların projelerinden daha çok Ankara'ya, yöneticilere ve siyasetçilere yakınlıkları belirleyici olmaktadır. Kurumsal olarak marka olmanın yöntemi iyi bir yönetimden geçer. Rektör seçim ile gelmelidir. Atama yönteminde süreç daha uzun işlemelidir. Örnek vermek gerekirse rektörlük süresi bitimine 6 ay kala YÖK rektörlük süreleri bitecek üniversiteleri yayınlayarak tüm akademisyenleri bilgilendirebilir. Bir akademisyen rektör olmak isteği üniversiteyle ilgili akademik ve idari raporunu hazırlar. Neden rektör olmak istediğini ve deneyimlerini açıklar. Üniversiteyi 5 yıl içinde nereden nereye götüreceğini projeleriyle ortaya koyar. Düşüncelerini, projelerini yazılı olarak (kitap, CD vb ortamda) hazırlar, akademik ve idari personelle öğrencilere dağıtır.

YÖK performans ölçütü olarak tanımlanmış ve rektörün seçilmesine katkıda bulunmuş projelerin, çalışmaların ve aktivitelerin izleyicisi olacaktır. İzleme işi çok kolay bir yöntemle yapılabilir. Modelde stratejik planda yer alan stratejik amaç, hedef, faaliyetlerin sorumluları, takvimi, bütçeleri, personeli, yazışma trafiği, işbirliği yapılacak kurumlar, faaliyetlerin takvimlere bağlı olarak gerçekleşme durumları,

muhtemel çıkabilecek problemler ve çözüm yolları, B planları, hazırlanacak ara ve nihai raporlar üniversitenin stratejik plan kapsamında kurgulanır. Bilgisayar yazılımı ile modellenir. Üniversite rektörü faaliyetlerin mevcut durumunu onaylayarak (elektronik ortamda takvime bağlı olarak) YÖK e sunar. YÖK teki yetkililer ilgili üniversitenin mevcut stratejik planının uygulanmasını izler. Stratejik planın gerçekleştirilmesinde başarısız olan rektör ilan edilir. Böylece tekrar aday olduğunda üniversite öğretim üyeleri, akademik ve idari personelden ona göre oy ister.

YÖK kurulunu üniversite öğretim üyelerinden oluşturulacak bir kurul seçebilir. Seçici kurul üniversitelerde idari görevlerde yer almış akademik puanı en yüksek olan öğretim üyeleri arasından seçilebilir. YÖK kurulu kendi başkanını seçer. Bu da YÖK Başkanı olabilir. Tabii ki bunlar önerilerdir. Öneriler arasında en makul, en doğrusu seçilebilir.

İYİ BİR ÜNİVERSİTENİN NİTELİKLERİ

Prof. Dr. Adnan KULAKSIZOĞLU

İYİ BİR ÜNİVERSİTENİN NİTELİKLERİ

ÜNİVERSİTE-EVRENKENT

Yüksek Düzeyde Eğitim, Öğretim, Bilimsel Araştırma ve Yayın Yapan; Bilimsel Özerkliğe ve Kamu Tüzel Kişiliğine Sahip Fakülte, Enstitü, Yüksekokul Gibi Kuruluş ve Birimlerden Oluşan Öğretim Kurumu veya, Yüksek Öğretimli (Profesyonel) Meslek Elemanlarını Yetiştiren Kurumlardır.

Üniversiteleri Görevleri:

- Üniversitelerin bilgiyi üretme, yayma ve yeni nesillere bilgi aktarma, toplumsal gelişme için talep edilen insan gücünü yetiştirme gibi temel görevleri vardır. Bunun dışında üniversiteler; Yeni teknolojileri ve icatları oluşturma ve bunları topluma aktarma, İş dünyası ve sanayii kuruluşları ile işbirliği yaparak projeler üretme,
- ARGE'ler kurma ve yeni kurulacak ARGE'ler için danışmanlıklar yapma.

Toplumların bilgi ve kültür seviyelerini yükseltmek için çaba harcama gibi görevleri vardır. Üniversitelerin, kurumsal yapılarını geliştirmek, akademik ilerleyişlerini sağlamak ve diğer üniversitelere göre nerede olduklarını belirlemeleri için bir değerlendirme sistemine ihtiyaçları vardır.

İlk dünya üniversite sıralaması 2003 yılında Çin, Shanghai'de Jiao Tong Üniversitesindeki bir grup tarafından hazırlanmış ve ARWU kısa adı ile bilinmektedir.

Daha sonra İspanya'da Webometrik ve SCImago, İngiltere'de THE ve QS

Hollanda'da Leiden A.B.D.de US News başta olmak üzere on kadar kuruluş kendi ülkelerindeki ve dünyadaki üniversiteleri sıralamaya başladı.

URAP (University Ranking by Academic Performance)

URAP ODTÜ tarafından 2009'da geliştirilmiş bir üniversite akademik performans ölçüm kuruluşudur.

Her yıl Türkiye'deki üniversiteleri ve dünyadaki 2000 kadar üniversiteyi akademik performans açısından değerlendirmektedir.

URAP'ın Türkiye'deki Üniversiteleri Sıralamasındaki Ölçütler

1. Makale Sayısı
2. Öğretim Üyesi Başına Düşen Makale Sayısı
3. Atıf Sayısı
4. Öğretim Üyesi Başına Düşen Atıf Sayısı

5. Toplam Bilimsel Doküman Sayısı
6. Öğretim Üyesi Başına Düşen Top.Bil.Dök.Sa.
7. Doktora Öğrenci Sayısı
8. Doktora Öğrenci Oranı
9. Öğretim Üyesi Başına Düşen Öğrenci Sayısı

Bu ölçütler YÖK, ÖSYM, ISI ve Web of Science Gibi güvenilir kaynaklardan alınmaktadır.

URAP'ın Dünya Üniversiteleri Sıralamasındaki Kullandığı Ölçütler

1. Yayın Sayısı
2. Toplam Bilimsel Doküman Sayısı
3. Atıf Sayısı
4. Toplam Yayın Etkisi
5. Toplam Atıf Etkisi
6. Yapılan Uluslararası İşbirlikleri

Bu ölçütler Web of Science, Science Citation Index, Social Science Index gibi indekslerdeki makaleleri kapsamaktadır.

Diğer Üniversiteleri Sıralama Kuruluşlarının Bazı Değerlendirme Ölçütleri:

1. Mezunların İş Bulma Olanakları,
2. Uluslararası Öğretim Üyesi ve Uluslararası Öğrenci Sayısı,
3. Nobel Ödülü Kazanan Mezun veya Öğretim Üyesinin Olması,
4. Üniversitenin aldığı Patent Sayısı,
5. Alanında Madalya/Ödül Kazanmış Öğretim Üyesi Olma gibi ölçütler üniversitelerin sıralamalardaki yerini etkilemektedir.

Üniversitelerin Sıralamaları Nasıl Yapılmaktadır?

Sıralamada her ölçüt için en iyi durumdaki üniversiteye 100 puan verilir ve diğer üniversiteler bu puana göre en yüksek puanın yüzdesi şeklinde hesaplanır.

Üniversite sıralama kuruluşları en çok 41 alanda sıralama yapmaktadır. Bir alanda iyi olmayan bir üniversite başka bir alanda iyi olabilir.

Üniversite Sıralamalarına Getirilen Eleştiriler:

- Bazı sıralama kuruluşları Doğa Bilimlerini ön planda tutarken, bazıları Sosyal Bilimleri ön planda tutabilirler.
- Sıralamada puan değeri olan makaleler İngilizce yazılmış olanlardır.
- Bir sıralama kuruluşunda ilk 300'e giren bir üniversite, başka bir sıralama kuruluşunda ilk 1000 üniversite sıralamasına giremeyebilir.
- Dünyada tahmini olarak 20.000 civarında üniversite bulunmaktadır. Dünya sıralamaları ise genellikle ilk 500-750 üniversiteyi sıralamaktadır. Bu sıralamaya giremeyen gelişmekte olan ülkelerin üniversitelerinin kendi durumlarını kıyaslamaya ihtiyaçları vardır.
- Bazı Yükseköğretim kurumları ağırlıklı olarak mesleki eğitimi yaptıkları için sıralama kuruluşlarının ölçütlerini karşılayamamaktadır.

Üniversitenin Niteliğin Arttıran Diğer Ölçütler:

- Akademik Özerklik
- Hükümetlerin Üniversite Özerklik Anlayışı
- Üniversite Yönetiminin Özerkliğe Yönelik Tutumları
- Öğretim Üyelerinin Düşüncelerini Serbestçe Açıklayabilme İmkânları

ÜNİVERSİTEDEKİ EĞİTİM VE YAYINLARIN KALİTESİ

- Yayınlanan Uluslararası ve Ulusal Makale ve Kitap Sayısı
- Öğretim Üyesi Başına Düşen Öğrenci Sayısı
- Lisans, Yüksek Lisans ve Doktora Programlarının Niteliği
- Öğrenci Alımında ve Ölçme-Değerlendirmede Yansızlık
- Üniversitesinin Uluslararası Öğrenci Değişim Programlarına Katkısı
- Üniversitenin Ulusal /Uluslararası Düzeydeki Nitelik Sıralamalarındaki Yeri
- Yayınların Denetimi/Uluslararası Ölçütlere Uygunluğu
- Üniversitede Yayınların Orijinal Olup Olmadığını Denetleyen İntihal Programlarının Kullanımının Yaygınlığı,
- İntihale Başvuran Öğrenci ve Öğretim Elemanlarının Denetlenmesi ve İntihalin Cezalandırılması

ÜNİVERSİTE, FAKÜLTE VE BÖLÜMDEKİ ETKİLEŞİM VE İLETİŞİM

Üniversitede Bir İletişim / Etkileşim Ağı Vardır.

Bu Etkileşim ve İletişim:

- Rektör, dekanlar
- Bölüm başkanları
- Öğretim elemanları ve üniversitede çalışan diğer personel ve öğrenciler ile karşılıklı ve çok yönlüdür.

ÖĞRETİMİN DÜZENLENMESİ

- Sınıfların Düzenlenmesi
- Öğrencilerin Gruplandırılması ve Şubelendirme
- Sınıflar Arası Seviye Farklarının Uygunluğu
- Seçmeli Derslerin Varlığı
- Çift Ana Dal ve Yan Dal Yapma İmkânı
- Derslerin Dengeli Dağılımı
- Sanat ve Spor Derslerinin/Uygulamalarının Varlığı

DERS KİTAPLARININ NİTELİĞİ

- Harf Boyutu, Rengi ve Baskı Kalitesi,
- İçeriğinin Amaca Uygunluğu
- İçeriğinin Seviyeye Uygunluğu
- Bilimsel Seviyesinin Uygunluğu
- Dilinin Uygunluğu
- Elimizdeki Ders Malzemelerinin Çağdaş Ölçütlere Göre Olması.

EĞİTİMSEL ARAÇLARIN VARLIĞI

- Göze ve Kulağa Hitap Eden Araçların Olması
- Yaparak-Yaşayarak Öğrenmeyi Sağlama
- Uygulama Sınıfı ve Labrotuvarlarının Varlığı ve Kullanılması
- Bilgisayarın Etkin Kullanımı
- Eğitimsel Araçların Yenilenmesi

ÜNİVERSİTE VE SANAYİ-İŞLETME İŞBİRLİĞİ

- Sanayi ve İşletmelerle Ortak Projeler Üretme
- Öğrencilerin Uygulama Yapma Süresi
- Derslerin Uygulama ile İlişkilendirilmesi
- Uygulamaların İzlenerek Değerlendirilmesi
- Uygulamaların Uluslararası Kuruluşlarla da Yapılabilmesi.

ÜNİVERSİTE YÖNETİMİ

- Rektör, Dekanlar ve Bölüm Başkanlarının Yönetme Becerisi/Liderlik Rolü,
- Öğrenimi Kolaylaştırması
- Disiplin Anlayışı, Zaman Kontrolü
- Eğitime Verdiği Değer ve Kriz Yönetim Becerisi
- Yönetimin Demokratik Olması
- Öğrencinin Yönetimde Yer Alması
- İdari Personelin Yönetim İlkelerine Göre Davranması

ÜNİVERSİTEDEKİ PSİKOLOJİK YARDIM HİZMETLERİ

Öğrencilere;

- Bireysel ve Grupta Psikolojik Yardım Yapılması
- Benlik Saygılarının Yükseltilmesi,
- Verimli Çalışma Alışkanlıkları Kazandırma,
- Gelişim Konusunda Bilgilendirme,
- Ahlak ve Değer Eğitimi Verme,
- Sorunlarla Baş Etme Becerisi Kazandırma ve;
- Kendini Tanımaya Yardım gibi Hizmetlerin Sunulması.

ÜNİVERSİTE / MEZUN İŞBİRLİĞİ

- Mezunlar Derneğinin Varlığı
- Mezunların Üniversite ile Yaptığı İşbirliği
- Öğrencilere Staj Yapma ve İş Bulma Konusundaki Desteği

- Üniversiteyi Sahiplenme Derecesi
- Mezunların Okula Gelme Sıklığı
- Üniversite Yönetiminin Mezunlarıyla Kurduğu İlişkinin Kalitesi

ÜNİVERSİTENİN KÜTÜPHANESİ

- Yayınların Kalitesi ve Sayısı
- Kütüphanedeki Veri Tabanlarının Varlığı ve;
- Bunları Kullanma Sıklığı
- Öğrencinin Bilgisayar Kullanma İmkanları ve;
- Bilgisayarın Bilim Amaçlı Kullanma Sıklığı
- Kütüphanenin Açık Kaldığı Süre

ÜNİVERSİTE VE FAKÜLTELERDEKİ SAĞLIK, SPOR VE KÜLTÜR ÇALIŞMALARI

- Öğrencilerin İlgilerine Uygun Çalışmalara Katılması
- Kulüplerin İhtiyaca Uygun Kurulması
- Kulüplerin Yönetiminde Öğrencinin Etkinliği
- Çalışmaların Sergilenmesi
- Kulüplere Katılımda Gönüllülük Olması
- Kulüp Çalışmalarının Hayata Hazırlayıcı Olması
- Kulüp Çalışmalarına Katılmak Özgeçmişte İyi Bir Referanstır.

ÜNİVERSİTENİN MİMARİ ÖZELLİKLERİ

- Üniversitede Kişi Başına Düşen Alan,
- Hacim, Yeşil Saha, Oyun Alanı,
- Üniversitenin Mimarisi, Boyası, Işığı Ve Isısı
- Üniversite-Ev Arası Uzaklık,
- Sınıfların Konumu,
- Ortamın Öğrenmeye Uygunluğu,
- Sıraların Ergonomikliği,

- Sınıflardaki Oturma Düzeni,
- Mimarinin Engellilere Uygunluğu
- Sınıf Mobilyalarının Uygunluğu
- Sınıfların Havalandırılması,
- Mekanların Amaca Uygun Kullanımı,
- Üniversitenin Temizliği,
- Üniversitenin Bahçe Düzeni,
- Koridorlarının Genişliği.

ÜNİVERSİTE BİNALARININ GÜVENLİĞİ

- Binaların Depreme Dayanıklılığı
- Yangın Önlemlerinin Alınması
- Binaların Tahliyeye Uygunluğu
- Sağlık Görevlisinin Olması
- Doğal Afetler İçin Tatbikat / Uygulama Yapılması
- Binaların Güvenlik Denetimi

ÜNİVERSİTENİN KÜLTÜRÜ

- Üniversitenin Misyonu ve Vizyonu,
- Üniversitedeki Hakim İnanç ve Değerler,
- Üniversitenin Mazisi/ Tarihi,
- Üniversite Hakkında Anlatılanlar,
- Müzesi, Amblemi, Rozeti,
- Üniversitedeki Kurallar, Davranış Biçimleri
- Kütüphanesi
- Takımı (Futbol, Basketbol, Kürek vb. gibi)
- Yapılan Turnuvalar
- Özel Günlerinin Olması
- Mezunlar Derneğinin Varlığı
- Zaman İçinde Oluşan Gelenekleri
- Bütün Bunlar Üniversitenin "Kültürünü" Zaman İçinde Oluşturur.

ÜNİVERSİTENİN İKLİMİ

- Üniversitedeki "Manevi Havadır",
 - Kurumun Kimliği ve Kişiliğinin Yansımasıdır.
 - Çevrede Hakkında Oluşan İmge/İmaj,
 - Öğrenci ve Öğretim Elemanları ve Çalışanların Kurumla İlgili Memnuniyeti ve
 - Üniversite İle İlgili Aidiyet Duyguları; Bütün
 - Bunlar da "Kurum İkliminin" Belirleyicileridir,
- Zamanla Oluşur.

ÜNİVERSİTENİN YÖNETİLDİĞİ YASALARIN UYGUNLUĞU

- Yükseköğretim Kanunu
- Kılık Kıyafet Yönetmeliği
- Disiplin Yönetmeliği
- Öğretim Elemanının Özlük Hakları
- Öğretim Elemanlarının Yükseltme Şartlarının Uygunluğu

ÇEVRENİN ÖZELLİKLERİ

Üniversitenin Çevre ile İlişkisi:

- Üniversitenin Ailelerle/Velilerle İlişkisi
- Çevredeki Sanatsal ve Kültürel İmkanların Olması
- Çevredeki Sanayi Kuruluşları ve Bunlarla Kurulan İşbirliği
- Çevredeki İş Bulma İmkanları
- Çevrenin Öğrenmeye Uygunluğu
- Sosyal, Kültürel ve Coğrafi Çevre Aynı Zamanda "Bir Okuldur"

ÜNİVERSİTENİN PARASAL KAYNAKLARI

- Faydalandığı Resmi ve Özel Kaynaklar
- Yarattığı Artı Değerler/Ürettiği Projeler
- Döner Sermayesinin Olması
- Civardaki Mali Güçleri Harekete Geçirme ve

- Parasal Destek Bulma Becerisi
- Malî İmkânları
- Öğretim Elemanının Aldığı Mali Destek

ÖĞRENCİLERİN NİTELİKLERİ

- Zekası, Yetenekleri
- Fiziksel Olgunluğu
- Duygusal Özellikleri
- Sosyal Özellikleri
- Beden ve Ruh Sağlığı
- Derse Devamı ve Derse Katılımı
- Kişisel Özellikleri
- Benlik Kavramı
- Mesleki Benliği ve Mesleki Olgunluğu
- Yaşam Amaçları ,Yaşı, Cinsiyeti
- Öğrenme (Ders Çalışma) Becerisi
- Okuma Alışkanlığı, Okul Başarısı
- Uygulama Yapma, Çalışma Sıklığı ve Süresi
- Şehirdeki Kültürel Etkinlikleri İzleme Sıklığı
- Katıldığı Diğer Serbest Zaman Etkinlikleri

ÖĞRETİM ELEMANININ NİTELİKLERİ

- Alan Bilgisi
- Öğretme Becerisi
- Kullandığı Yöntemin Uygunluğu
- Mesleği Verdiği Değer
- Gelişmeye Açıklığı
- Çalışma Azmi
- Yaptığı Araştırmalar
- Uluslararası ve Ulusal İndekslerde Yer Almış Kitap ve Makale Sayısı

- Düzenlediği Kongre ve Bilimsel Toplantılar
- Uluslararası ve Ulusal Bilim Çevreleri ile Kurduğu İlişkinin Kalitesi
- Kuruma Bağlılığı
- Beden ve Ruh Sağlığı
- Dış Görünüşü, Giyim – Kuşamı
- Öğrenciyi Sevmesi
- Yabancı Dil Bilgisi
- Verdiği Dersler
- Yönettiği Tezler
- Rehberlik Becerisi
- Sınıf Yönetim Becerisi
- Sınıftaki Disiplin Anlayışı
- İletişim Becerisi
- Kurumda Geçirdiği Zaman
- Ders Anlatma Becerisi

ÖĞRETİM ELEMANLIĞINDA TEMEL AHLAKİ İLKELER

- Sorumlu olma , Mesleki yeterlilik
- Uzmanlığın sınırlarını bilme , Zamanı verimli kullanma
- Uygun öğretim teknikleri kullanma
- Bireysel farklılıklara dikkat etme
- Bilgiyi aktarmada yansızlık
- Öğrenci çıkarlarını koruma
- Öğrenci haklarına saygılı olma
- Gizlilik kuralına uyma
- Kuruma karşı sorumlu olma
- Topluma karşı saygılı olma
- Değer aktarımında dikkat etme
- Örnek olma

Yükseköğretimde Kalite Güvence Sistemi Oluşturmak:

Bir üniversitenin nitelikli olması için AKREDİTE olması şarttır.

Akreditasyon: Bir dış değerlendirici kurum tarafından, belirli bir alanda önceden belirlenmiş. Akademik ve alana özgü standartların bir yükseköğretim programı tarafından karşılanıp karşılanmadığını ölçen değerlendirme ve dış kalite güvence sürecidir.

Üniversitelerde Akreditasyon

1. Üniversitelerdeki eğitim-öğretim kalitesinin arttırılması ve sürekli iyileştirilmesi,
2. Eğitim-öğretim niteliğinin güvence altına alınması,
3. Üniversitelerin hizmet sunduğu kesimlere eğitim-öğretimin niteliğinin belirli standartlara göre yürütüldüğünün güvencesinin verilmesi amacı ile kullanılmaktadır.

YÜKSEK ÖĞRETİMDE MEZUNİYET VE İSTİHDAM İLİŞKİSİ

Doç. Dr. Türker KURT

Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü

YÜKSEK ÖĞRETİMDE MEZUNİYET VE İSTİHDAM İLİŞKİSİ

- "Üniversiteyi kazanmak"
- "Üniversitede ne kazanılacak"
- "Mezun olunca iş bulabilmek"
- "KPSS ve benzeri iş sınavlarına hazırlanmak"

ÜNİVERSİTENİN MİSYONU

1. Eğitim
2. Araştırma (Bilgi üretme)
3. Topluma hizmet

ÜNİVERSİTE NE İÇİN VAR?

Avrupa açısından bakıldığında üniversite eğitimin yedi temel boyutunun olduğu belirtilmektedir (Charlie ve Verger, 2005; Günay, 2006)

- Artes Liberatum: Trivium+Quadrivium
- Trivium: Grammer, Retorik, Diyalektik
- Quadrivium: Aritmetik, Geometri, Astronomi, Müzik
 - Gasset'ye göre üniversite eğitimin üç temel işlevi;
 - Kültür aktarımı
 - Meslek eğitimi
 - Bilimsel araştırma ve yeni bilim adamlarının yetiştirilmesi

1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu

Madde 35 – Yüksek öğretimin amaç ve görevleri, milli eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak, . Öğrencileri ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda yurdumuzun bilim politikasına ve toplumun yüksek seviyede ve çeşitli kademelerdeki insan gücü ihtiyaçlarına göre yetiştirmek

EUA (2002) üniversite eğitiminin 4 ana amacından söz etmiştir:

1. İstihdam için hazırlık
2. Öğrencileri demokratik toplumun aktif yurttaşlar olarak hayata hazırlamak.

3. Kişisel gelişim
4. Avrupa Birliği İstihdam Stratejisi
5. İstihdam edilebilirlik
6. Temel amaç "Hızla değişen bir dünyada insanların iş olanaklarını değerlendirebilecekleri doğru vasıfları geliştirmesi"

YÜKSEKÖĞRETİMİN KİTLESELLEŞMESİ

- Dünyanın neredeyse tüm ülkelerinde yükseköğretim sistemleri genişleme eğilimindedir (Fielden, 2008).
- Yükseköğretimin kitleselleşmesi eğilimini takiben üniversite ve üniversite öğrencisi sayılarının önemli düzeyde arttığı görülmektedir.
- Türkiye'de son 10 yılda yükseköğretimde toplam öğrenci sayısı ciddi bir artışla 2 milyon 485 binden 7 milyon 560 bine yükselmiştir. 2007'de %38,2 olan yükseköğretimde brüt okullaşma oranı 2016 yılında %102,2'ye yükselmiştir.
- Dünyada ise yükseköğretim almakta olan öğrenci sayısının 200 milyonu aştığı belirtilmektedir (OECD, 2017).

YÜKSEKÖĞRETİM SİSTEMLERİ BÜYÜYOR AMA...

- Yükseköğretim sistemlerinin son yıllarda sorunlarla karşı karşıya olduğu başlıca alanlar şöyle özetlenebilir (Arum ve Roksa, 2011; Deresiewicz, 2015; Taylor, 2011; Wolf ve Hughes, 2007):
 - Program çeşitliliği ve esnekliği
 - Her geçen gün artan uzaktan eğitim programlarının niteliği,
 - Kalite güvence sistemleri
 - Öğrenci merkezli yaklaşımlar
 - Finansman kaynaklarının giderek yetersiz hale gelmeye başlaması
 - Öğrencilerin ödediği öğrenim ücretleri,
 - Öğrenci memnuniyet düzeyi,
 - Lisans düzeyinde eğitimin kalitesi,
 - Mezunların, toplum ve ekonominin ihtiyaç duyduğu niteliklere sahip olma düzeyi

ÜNİVERSİTELERİN VARLIĞINI KORUMASI AÇISINDAN ÇÖZMESİ GEREKEN ACİL SORUNLAR

- Üniversitelerde özellikle lisans eğitiminin niteliğinin düşmesine neden olan birçok etmenden söz edilmektedir (Arum ve Roksa, 2011, Bok, 2007, Carey, 2015, Taylor, 2011).
- Üniversitelerdeki öğrenci sayılarının hızlı artışı,
- Öğretim üyelerinin ders vermeye değil yayın yapmaya teşvik edilmesi,
- Öğretim üyelerinin yüksek bütçeli projeler yapmasının teşvik edilmesi,
- Buluş ve patentlerin daha fazla ön plana çıkması buna karşılık lisans düzeyinde derse girmenin ve girilen dersin kalitesinin atama ve yükseltmelerde dikkate alınmaması ve izleme denetleme çalışmalarının yapılmaması
- Öğretim üyelerinin neredeyse zorla lisans derslerine girer hale gelmeleri.

YÜKSEKÖĞRETİMİN ETKİLİLİĞİ İÇİN KANITLAR!

- Dwyer, Millett ve Payne (2006) günümüzde yükseköğretimin etkililiğini gösteren güçlü kanıtlara sahip olmadığına dikkat çekmektedir. Dolayısıyla üniversitelerin etkililiği ile ilgili bilgiler oldukça sınırlıdır.
- Belirli öğrenci çıktıklarına dair kanıtlara yönelik bir kültür eksikliği kurumlar, öğrenciler, onların aileleri, geleceğin üniversite mezunları ve işverenleri tarafından bilinçli karar verilmesini engellemektedir.
- Gerekli olan, yüksek eğitiminin kalitesini anlamak için öğrencilerin öğrenmesinin doğrudan, geçerli ve güvenilir önlemleri ile sistematik, veri odaklı, kapsamlı bir yaklaşımdır (Dwyer, Millett ve Payne, 2006).

KARİYER OLUŞTURMA

- 20. yüzyılın son yıllarından itibaren işgücü piyasasında yaşanan değişimler üniversitelerin istihdam edilebilirlik kavramına yoğunlaşmalarına yol açmıştır.
- Öğrenciler üniversiteden mezun olduklarında istihdam edilebilir olmalarının sağlanması gerekmektedir.
- Yükseköğretim kurumlarında öğrencilerin istihdam edilebilirliklerini artırmak için; iş bulma, iş sürdürme ve geliştirebilmenin önemini fark etmelerini, iş arama becerilerini geliştirmelerini ve öğrenmeyi sevmelerini ve sürekli öğrenme ihtiyacı hissetmelerini sağlayacak bir takım imkanlar sunulmalıdır (Harvey,2001).

- Ayrıca öğrencilerin gelecekteki iş dünyasına uyum sağlayabilmeleri için yeteneklerinin farkında olmalarının sağlanması gerekmektedir.(Tien vd., 2012).

İSTİHDAM EDİLEBİLİRLİK

- Türkiye'de yükseköğretim mezunları arasındaki işsizlik oranları giderek yükselmektedir.
- Otomasyon nedeniyle bazı mesleklerin ortadan kalkması ve küreselleşme nedeniyle üretim kapasitesinin istihdam maliyetlerinin daha ucuz olduğu ülkelere kayması eğitim ve istihdam arasındaki ilişkiyi zayıflatmaktadır.
- Üniversitelerin fakülte ve yüksekokul programlarındaki ders içerikleri ile piyasa talepleri arasında farklılıklar bulunması nedeniyle yükseköğretimin insan sermayesi üretme işlevi hakkında eleştiriler artış kaydetmektedir.
- Her geçen yıl tercih yapabileceği halde yapmayan aday sayısı ve üniversitelerdeki boş kontenjan sayısı artmaktadır (Apaydın, 2019).
- Belirtilen nedenlerden dolayı, üniversiteler yetiştirdikleri öğrencilerin tam istihdam edilebilir olmalarını sağlayacak eğitimler vermeleri gerekmektedir
- En geniş anlamıyla, bireyin istihdam elde etme imkanı ve olasılığıdır.
- İstihdam ilişkilerinde değişime yol açan faktörleri ortaya koymak ve bireyin istihdamı için önemli olan becerileri ön plana çıkarmak önemlidir.

YÜKSEKÖĞRETİMİN BİREYE KAZANDIRABİLECEĞİ İNSAN SERMAYELERİ

- Sosyal Sermaye: Bir grubun üyeleri arasında paylaşılan, işbirliğine izin veren bir dizi informal değer veya normun varlığına sosyal sermaye denir. Sosyal sermaye kapsamına anne baba, ailenin diğer fertleri, okul arkadaşları, üniversite arkadaşları, üyelikler veya bağlantılar ve sosyal iletişim ağları girmektedir.
- Kültürel Sermaye: Kültürel sermaye, özellikle eğitim yoluyla elde edilen becerilerin toplamıdır. Üniversite öğrencileri açısından kültürel sermaye, üniversitenin itibarı, müfredat dışı etkinlikler, ekstra yapılan okumalar, kültürel sergileri ziyaret etmek, ikinci bir dil konuşmak ve spor salonuna gitmek gibi gönüllülüğe dayalı faaliyetleri içerir.
- Öğretimsel Sermaye: Örgün eğitim sonucunda oluşan değerler bütününe öğretimsel sermaye diyebiliriz. Üniversite diplomasının istihdam edilebilirliğe etkisi okul eğitim sermayesinin ilgi alanını oluşturmaktadır.

- Psikolojik Sermaye: Psikolojik sermaye yüksek bir öz-farkındalık hissi, benlik saygısı, öz-yeterlilik ve güven duygusu olarak tanımlanmaktadır. Psikolojik sermaye bireylerin psikolojik kapasitelerini pozitif yönde hareket ettirebilmesi ile ilgilidir.
- Piyasa Değeri Sermayesi: Öğrenciler piyasa değeri sermayesini genellikle uygulamalı dersler ve staj gibi iş yeri uygulamaları yardımıyla kazanmaktadır. Bunun yanında mezunların istihdam piyasası tarafından talep edilme düzeyleri ile beklenen gelir düzeyleri de bu kapsamda değerlendirilmektedir.

DEĞİŞEN İSTİHDAM KOŞULLARI

- Geçmişin normu olan "Yaşam boyu istihdam" artık bir istisnaya dönüşmektedir.
 - Kamu ve özel kurum ve kuruluşlar çevresel değişimlere yeni yapı ve yetkinlikler geliştirerek tepki vermektedirler.
 - Devletin işgücü piyasasındaki rolü değişmektedir.
 - Devletin bazı alanlardan geri çekilmesi, bireyleri pazarın istihdam koşullarının bir ölçüde insafına bırakmaktadır.
 - İşletmelerin de çalışanlarıyla ilişkisi farklılaşmaktadır.
 - Bireyler, bu yeni istihdam piyasası içinde istenilen bilgi, beceri ve yetkinlikleri edinmeye ve değişim karşısından daha fazla daha esnek olmaya zorlanmaktadır.
- İşsizlik ve iş kaybı, makro ekonomik bir sorun olmasının yanı sıra bireyin başarısızlıklarıyla da ilişkilendirilmektedir.
- İşsiz kalmak giderek kişinin vasıflarıyla ilişkili olarak değerlendirilmektedir.
- Bireyler kendilerini işverenlerin taleplerine göre şekillendirmeye çalışmakta ve kendilerini istihdamda tutmak için daha çok çaba harcamaktadırlar.
- **"Yaşam boyu öğrenme"**
- İstihdam toplumsal açıdan sosyal entegrasyon için önemlidir.
- İşsizlik, insanları üretken bilgi ve emeklerini mübadele etmekten alıkoyduğu için sosyal dışlanmaya neden olmaktadır.
- Eğitimli işsizlerin sayısı her geçen yıl artış göstermektedir.
- Sosyal entegrasyon için sosyal dışlanmanın önlenmesi açısından üniversite mezunlarının istihdamı oldukça hayati bir öneme sahiptir.

- Mesleğe yönelik eğitimlerin önemi artmaktadır. Türkiye gibi gelişen ülkelerde ara elemana ihtiyaç duyulmaktadır.

İSTİHDAM EDİLEBİLİRLİK VASIFLARI

- **Akademik vasıflar**
- İletişim
- Düşünme
- Teknolojiyi etkin kullanma
- Öğrenme
- **Kişisel yönetim becerileri**
- Pozitif tutum ve davranışlar
- Sorumluluk
- **Takım çalışması**
- Diğerleriyle çalışma
- Uyum gösterme

SONUÇ

Öğrencilerin üniversitede bölüm-program seçimleri lise son sınıfa sıkıştırılmış bir karar süreci şeklinde gerçekleşmektedir. Öğrencilerin bölüm tercihlerinin öğrencilerin öz yeterlik algıları ve iş piyasası tarafından çeşitli aktörler üzerinden etki edilen kısmen de tesadüfi bir süreç olduğu söylenebilir.

Öğrencilerin üniversitelerinden beklentilerinin iyi bir mesleki eğitim, uygulamaya yönelik eğitim, sosyal imkanlarla desteklenmek ve üniversitenin öğrencilerini çok yönlü olarak hayata hazırlamasıdır.

Üniversite eğitiminin, öğrencilerin istihdam edilebilirliğini artıracak niteliklere kavuşmasını sağlayacak olanakları sunma konusunda ciddi yetersizlikleri vardır.

Lisans eğitiminin temel işlevi, mesleki beceriler ve genel kültür kazandırılması olarak tanımlanmaktadır. Buna karşılık hem mesleki bilgi ve tutumlar açısından hem de genel kültür eğitimi açısından hem üniversitede verilen eğitim hem de mezunların niteliği büyük ölçüde yetersiz olarak değerlendirilmiştir.

DÜNYA ÜNİVERSİTE SIRALAMALARINDA TÜRK DÜNYASI
ÜNİVERSİTELERİNİN YERİ VE NASIL DÜNYA ÜNİVERSİTESİ OLUNUR

Ph.D. Elchin SULEYMANOV

Vice-Rector For Scientific Affairs Associate Professor Department of Finance

DÜNYA ÜNİVERSİTE SIRALAMALARINDA TÜRK DÜNYASI ÜNİVERSİTELERİNİN YERİ VE NASIL DÜNYA ÜNİVERSİTESİ OLUNUR?

YÜKSEK ÖĞRETİMİN EKONOMİK KALKINMADAKİ ROLÜ

- Yüksek öğretim, tüm dünyada seçkin bir eğitimidir ve ülke ekonomisinin gelişmesinde önemli bir bileşendir.
- Azerbaycan’da da ülkenin kalkınmasının öncelikli yönü olarak bilgi ekonomisinin oluşumu Petrol sermayesinin beşeri sermayenin geliştirilmesine yönlendirilmesine yönelik devlet politikasının devamı,
- Ülkedeki yüksek öğretim sisteminin uluslararası rekabet gücünün artırılması, stratejik yol haritasının temel bileşenlerinden biri haline gelmiştir.
- Dünya üniversitelerinin geniş bir şekilde karşılaştırılmasına izin veren en güvenilir uluslararası derecelendirme kuruluşları, QS Quacquarelli Sıralaması, Times Higher Education Supplement (THES) ve Shanghai Jiao Tong University tarafından geliştirilen ARWU sıralamasıdır.

Dünya Çapında Üniversite Kurma İdeali

- Gelişmiş ülkeler, uluslararası standartlar düzeyinde bir yüksek öğretim sisteminin kurulması sayesinde sürdürülebilir ve başarılı ekonomik kalkınma elde etmişlerdir. Yüksek öğretimde lider bir oyuncu olmanın koşullarından biri, dünyaca ünlü bir üniversite kurmaktır.
- Jamil Salimi tarafından yazılan 2009 Dünya Bankası’nın “Dünya Çapında Bir Üniversite Kurmanın Zorlukları” raporu, dünya çapında bir üniversite inşa etmeye yönelik stratejileri ve modern yaklaşımları analiz etmektedir (Salmi, J. 2009).
- “World Class University” araştırma yoluyla bilimin gelişimine önemli katkı sağlayan, en yenilikçi müfredat ve pedagojik yöntemlerle en uygun koşullarda eğitim veren, araştırmanın ticarileştirilmesini öğretiminin bir parçası olarak gören ve mezunlarını diğerlerinden ayıran bir üniversitedir. Ayrıca mezunları toplum tarafından kayıtsız şartsız genel kabul gören üniversite bu kategoriden sayılabilir.

	Name of University	Country	ARWU 2020	THE 2021	QS 2021
1	Stanford University	United States	2	4	2
2	Massachusetts Institute of Technology (MIT)	United States	4	5	1

2023'e Doğru Türkiye'de Yükseköğretim Çalıştayı Sonuç Raporu

3	Harvard University	United States	1	7	3
4	University of Cambridge	United Kingdom	3	3	7
5	University of California, Berkeley	United States	5	13	30
6	Princeton University	United States	6	6	13
7	University of Oxford	United Kingdom	7	1	5
8	Columbia University	United States	8	16	18
9	California Institute of Technology	United States	9	2	4
10	University of Chicago	United States	10	9	9
11	University of California, Los Angeles	United States	11	17	35
12	Yale University	United States	11	8	17
13	Cornell University	United States	13	19	18
14	University of Washington	United States	14	26	72
15	University College London	United Kingdom	15	15	8
16	Johns Hopkins University	United States	16	12	25
17	University of Pennsylvania	United States	17	11	16
18	Imperial College London	United Kingdom	23	10	9
19	Swiss Federal Institute of Technology Zurich	Switzerland	19	13	6
20	University of Toronto	Canada	24	18	25

ARWU, THE ve Qs Reytingine Göre Dünyanın En Reytingli 100 Üniversitesi Olan Ülkeler

No	Country	ARWU 2020	THE 2021	QS 2021
1	ABD	41	37	27
2	İngiltere	8	11	18
3	Avstraliya	7	6	7
4	Çin	6	6	6
5	Kanada	4	5	3
6	Almaniya	4	7	3
7	İsveç	5	4	3
8	Niderland	4	7	2
9	Yaponiya	3	2	5
10	Fransa	5	3	3
11	İsveç	3	2	2
12	Danimarka	2	1	1
13	Singapur	2	2	2
14	Belçika	2	1	1
15	Diger	4	6	17

Azərbaycan, Türkiyə, Rusiya, Qazaxıstan Ve İran Universitetlərinin Beynəlxalq Reytingi

No	Reyting	Türkiyə	Rusiya	İran	Qazaxıstan	Azərbaycan
1	ARWU 500	1	3	3	0	0
2	THE 500	2	5	2	0	0
3	QS 500	1	17	2	3	0
4	ARWU 1000	11	11	12	0	0
5	THE 1000	9	15	24	0	0
6	QS 1000	13	25	6	10	2
5	THE 1000+	34	32	40	3	0

DÜNYA ÇAPINDA ÜNİVERSİTE KURMA ZORLUKLARI

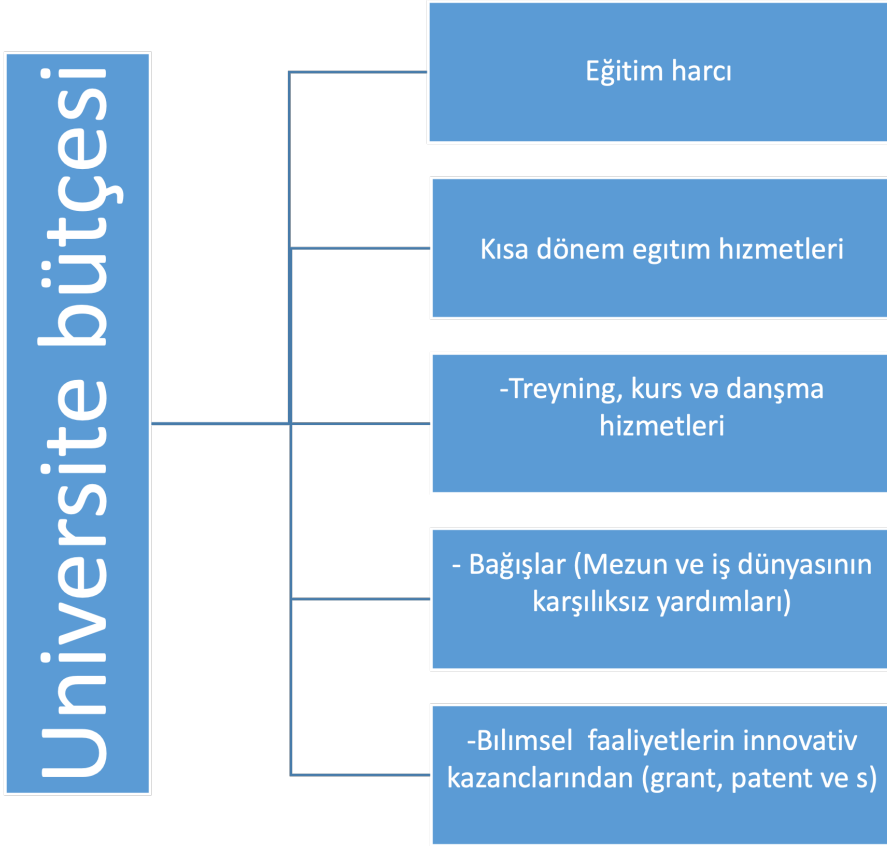
- Bir üniversiteyi Dünya Çapında Üniversite yapmak için belirli bir evrensel tarif ve sihirli formül yoktur.
- Bu nedenle, her ülke mevcut çeşitli seçenekler arasından güçlü ve kaynakları ile tutarlı bir strateji seçmelidir.
- Uluslararası deneyim, bu tür üniversitelerin temel özelliğidir yüksek yetenek konsantrasyonu, mevcut kaynakların maksimum verimli kullanımı esnek yönetim kuralları
- Mevcut kurumların modernizasyonu ve entegrasyonundan tamamen yeni bir ekosistemin yaratılmasına
- Başarılı yaklaşımlarla ekonomik ve coğrafi olarak yakın ülkelerdeki birkaç olumlu örneğin deneyimleri not edilebilir.
- Bu yöndeki Batı Avrupa ülkeleri, Çek Cumhuriyeti ve Kazakistan'ın başarılı adımları incelenerek sistem kullanılabilir.
- Ülkeler dünya çapında kurumlar kurmaya çalışırken, yüksek öğretim sisteminin bir bütün olarak karşılayacağı geniş eğitim ve öğretim ihtiyaçlarını karşılamak için araştırma üniversitelerine ek olarak alternatif kurumlar kurmanın önemini de hesaba katmalıdırlar.
- “Dünya çapında üniversite” terimi, yalnızca yüksek öğretimde öğretim ve araştırmanın kalitesini iyileştirmek için değil, aynı zamanda küresel yüksek öğretim pazarında rekabet edebilirliği geliştirmek için de bir gösterge haline gelmiştir.
- Harvard, Yale veya Columbia gibi Amerika Birleşik Devletleri (ABD); Birleşik Krallık'taki Oxford ve Cambridge Üniversitelerinin (İngiltere) temsilcisi olarak lige liderlik ediyor.
- Amerika Birleşik Devletleri'nin Harvard, Yale veya Columbia gibi önde gelen üniversitelerindeki akademik personelin yaklaşık yüzde 30'u, Oxford ve Cambridge Üniversitelerinde yabancı akademisyenlerin oranı sırasıyla yüzde 36 ve 33'tür.
- Buna karşılık, Fransa'daki tüm araştırmacıların sadece% 7'si yabancı bilim insanıdır.

EN İYİ ÜNİVERSİTENİN OLUŞUMUNDA OYNAYAN FAKTÖRLER

- Yüksek yetenek ekosistemi (en iyi öğretmenler ve en eğitimli öğrenciler),
- Zengin bir öğrenme ortamı sunmak ve gelişmiş araştırmalar yürütmek için zengin kaynaklar;

- Yenilikçi gelişimin bir ayağı olmak;
- Teknolojik transfer ve keşfin merkezinde olmak
- Mezunlar ve öğrencilerle kamuoyuna bilimsel katkılarda bulunmak
- Lise öğrencileri ve yaşlılar dahil olmak üzere tüm yaş gruplarını ve toplumun farklı katmanlarını hayat boyu öğrenme formatında kapsayacak etkinlikler Mezunların maddi ve diğer potansiyellerini mezun dernekleri aracılığıyla kullanın
- Ticari kuruluşların bağışlar için ayırdığı fonlar ve yaptırılan araştırmalarla topluma katkı sağlamak.
- Ülke yönetiminde yer alan kurum ve kişilere bilimsel ve araştırma desteği sağlayarak ekonomik kalkınma için sağlıklı bir temel oluşturmaya katkıda bulunmak
- Yeni keşifler ve bilimsel ve teknolojik araştırmalar yoluyla toplumun sosyo-ekonomik gelişimine katkıda bulunmak
- Üniversitelerin Mali Kapasitesini Artırmak
- Şu anda, yerel üniversite gelirlerinin çoğu, ücret ödeyen ve devlet tarafından finanse edilen öğrenciler tarafından ödenen öğrenim ücretlerinden gelmektedir. Mevcut bütçenin çoğu maaşlar ve bakım maliyetleri için ayrılmıştır. Bu nedenle, Üniversite Tüzüğünde sağlanan alternatif gelir kaynaklarının oluşması sonucunda gelirlerin artması ve tasarruf yönetimi, satın alma yoluyla azaltılması sonucunda üniversitenin kamu tüzel kişiliği olarak gelişmesine mali destek verilmesi mümkündür. ve diğer maliyetler. Azerbaycan üniversitelerinin çoğunun gelirinin yüzde 90'ından fazlası yalnızca eğitimden geliyor. Üniversite giderlerinin yüzde 80-90'ı maaşlara ve cari harcamalara harcanmaktadır. Modern üniversite yönetiminde bu eğilim kabul edilmiyor. Önümüzdeki yıllarda öğrenci harçlarının gelirler içindeki payını yüzde 60-70'e, harcamalar içinde cari harcamaların payını yüzde 50-60'a çıkararak büyüeyebilen bir üniversite hedef olabilir. Alternatif gelir kaynakları arasında bilimin ticarileştirilmesi, araştırma ve buluş gelirleri, teknoparkın işletme gelirleri, uluslararası ve yerel projelerden elde edilen gelirler, eğitim ve danışmanlık hizmetleri, bağışlar ve sponsorluk gelirleri vb. Yer almaktadır.

Üniversitelerin Maliye Kaynakları



İş Dünyasından Ve Mezunlardan Bağış Ve Yardımlar

Çeşitli şirketler için Eğitim Destek Projesi kapsamında bina, kat, laboratuvar, sınıf sponsorluğu.

Mezunların üniversiteye mali destek yapısı oluşturulabilir. Bunun için öncelikle Dernek kurulması ve mezunlarımıza sistemin parçası olmaları için kimlik kartı verilmesi, faaliyetleri takip etme ve mezun bilgi sisteminin durumunu güncelleme imkanı, üniversitenin çeşitli teknik imkanlarından yararlanma (ücretsiz kütüphanelerin, laboratuvarların ve veri tabanlarının vb. kullanımı), belirli mal ve hizmetlerin edinim haklarının olasılıkları araştırılmalıdır. Daha sonra sistem çalıştıktan sonra iki yönden mezunlar üniversitenin finansmanına katılabilirler.

-Başarılı öğrenciler için burs fonunun kurulması ve yönetilmesi. İhtiyaç sahibi öğrenciler burs başvurusunda bulunmalı ve mezunlar komitesi üyeleri seçim sürecine dahil edilmelidir ve seçilen öğrenciler için burslar oluşturdukları bütçeye bağlı olabilir. Bu bursu alan öğrencilerden mezun olduktan sonra bu arka plana katkıda bulunmaları istenebilir.

-Aynı zamanda, belirli projeler (örneğin, kəmpüste bir kütüphanə inşa etmə projesi, kəmpüsün bakımını yapma və ya çevreyi koruma projesi, universitə üçün kitab və ekipman satın alma projesi) məzunlara duyuruldu və dəstəkləri bu proje üçün ədiniəcək.

Daimi İnkişaf Mərkəzi

Dil Kursları	Bütün səviyyələrdə (Beginner, Pre-intermediate, Intermediate, Upper- Intermediate) dil kursları (İngilis dili ,alman dili,fransız dili, rus dili, ərəb dili, türk dili) IELTS və TOEFL kursları
Talimlər	- SAT təlimi - YÖS və ALES təlimi - GRİ və GMAT təlimi - Məntiq təlimi -Dövlət qulluğuna hazırlıq təlimi -Bakalavr və magistraturaya hazırlıq təlimi -Maliyyə və Məhsabat sertifikat təlimi (yerli və beynəlxalq –ACCA, CFA, CIMA və s)
Sertifika programları	Məhsabat Maliyyə Marketinq HR Brendinq Korporativ Təlimlər (Şirkətlərin istəyinə görə)
Konsaltinq xidmətləri	Maliyyə idarəedilməsi HR və PR məsləhət xidməti Brendləşmə Bazar tədqiqatı

Sertifikat proqramları

İqtisadiyyat üzrə	Mühəndislik üzrə	Pedaqoji istiqamətlər üzrə
<ul style="list-style-type: none"> • Məhsabat • Maliyyə • Marketinq • HR • Brendinq • Executive MBA • MBA dərslər modulları • Vergi • Ekonometri 	<ul style="list-style-type: none"> • Dizayn • Kompyuter Proqramları • İnşaat və Memarlıq 	<ul style="list-style-type: none"> • Sınıf idarəedilməsi • Şəxsiyyət inkişafı • İnnovativ texnologiyalardan istifadə • Müəllimlərin işə qəbulu • STEM • Məktəb direktorları təlimi

Fon Ve Grantlardan Etkin İstifade

Bu yöndeki fırsatlar maksimuma çıkarılmalıdır. Ülke ve yurtdışındaki büyük ve teknik yardım fırsatları değerlendirilmelidir.

Bilimsel araştırmanın ticarileştirilmesinden elde edilen gelirler -Technopark'ın inovasyon ve patent gelirleri -Özel araştırma gelirleri - Üniversitede proje ve hibe ofisi kurulmalı ve bu faaliyetler koordine edilmelidir. -Aynı zamanda patent ve buluşlara teknik destek sağlayacak bir teknoloji transfer ofisi kurulmalı, üniversitenin patent ve buluşlardaki payı net bir şekilde tanımlanmalıdır. - Firmaların Technoparkta desteklenecek kısımlarında belli bir pay üniversite adına devredilmektedir. bilen bir üniversite olabilir Alternatif gelir kaynakları arasında bilimin ticarileştirilmesi, araştırma ve buluş gelirleri, teknoparkın işletme gelirleri, uluslararası ve yerel projelerden elde edilen gelirler, eğitim ve danışmanlık hizmetleri, bağışlar ve sponsorluk gelirleri vb. Yer almaktadır. faaliyetlerden oluşturulabilir.

Promosyon Ve Hediyeliklerin Satış Geliri

Üniversite öğrencilerinin ilgisini çekecek ve satılabilecek eşyalar (çantalar, tişörtler, şapkalar, kalemler, defterler, hediyelik eşyalar, flash bellekler, bardaklar, ders kitapları vb.) Bu süreç sadece maddi gelir açısından değil, Üniversitemizin reklam ve tanıtımı için de faydalıdır. Aynı zamanda teknoparktan çeşitli yenilikçi fikirler ürüne dönüştürülerek marka adı altında Üniversiteye sunulabilir. Bu, çeşitli mobil uygulamaları ve bilgisayar programlarını ve diğer ürünleri içerir.

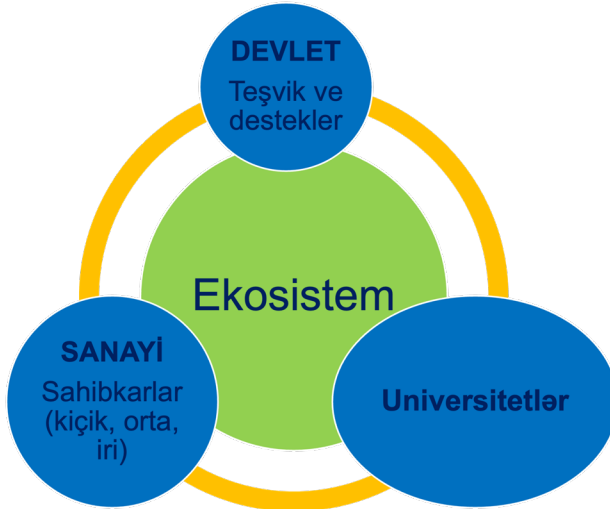


STRUKTURUN KURULMASI

- Tüm bu tür faaliyetleri koordine etmek için üniversitede Sürdürülebilir Kalkınma Merkezi veya Üniversite Eğitim ve Proje Merkezi kurulabilir. Bu merkezin tüzüğü hazırlanmalı, gelir dağılımı belirlenmeli, her bir tarafın yükümlülükleri ve alınacak fondaki payı belirlenmelidir.
- Burada Merkez ve Üniversite tarafından alınan fonlar toplam gelirin yarısına kadar çıkabilir. Aynı zamanda, bu merkez Teknopark'ın yerleşik bir şirketi veya ayrı kayıtlı bir LLC olarak kurulursa süreç daha esnek olabilir.
- Ayrıca “Kamu-Özel Ortaklığı” veya “Yap ve İşlet” şeklinde kafeteryalar ve öğrenci hizmet alanları ve diğer ücretli hizmet tesisleri kurarak kampüsün gelişimini desteklemek mümkündür.
- Aynı zamanda öğrenim ücretlerinde belirli indirimlerle öğrenci gönüllüleri ve öğrencilerin gönüllü faaliyetlerini belirli bir süre destekleyecek bir yapı kurabilirler. Bu yöntemleri özellikle üniversite tanıtım faaliyetlerinde kullanmak mümkündür.

TEKNOPARK EKOSİSTEMİ

- Maliye desteği (vergi imtiyazları, yerli ve uluslararası projeler, grantlar ve s.)
- Konsalting ve mentorluk hizmetleri
- Vençur maliyeleşmesi, investorlar
- Bilimsel araştırmalar
- Startap yarışması, inkubasiya ve Akselerasiya desteği



Azerbaycan'da Dünya Standartlarında Üniversite Modeline Göre Yüksek Öğretim Kurma Faaliyetleri

Azerbaycan Cumhurbaşkanı kararnamesiyle 2007 yılında onaylanan “2007-2015 Yurt Dışında Azerbaycan Gençlerinin Eğitimine İlişkin Devlet Programı”nın temel amacı, ülkeye rekabetçi bir ekonomik sistem oluşturma açısından çağdaş personel sağlamak ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması, ihtiyaçlarının karşılanması, “siyah altının insan sermayesine dönüştürülmesi.” Son yıllarda Azerbaycan yüksek öğretim kurumlarında yüksek nitelikli personel yetiştirmek için birçok proje uygulanmaktadır.

Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın 24 Ekim 2013 tarih ve 13 sayılı Kararnamesi ile onaylanan “Azerbaycan Cumhuriyetinde Eğitimin Geliştirilmesine Yönelik Devlet Stratejisi”, sürdürülebilir ve rekabetçi kalkınmayı sağlayan, sürekli kazandıran temel modern eğitim sistemidir. İnsan sermayesi geliştirme ve insan kaynakları yönetimine dikkat, hedeflerini tanımladı. Azerbaycan'da çeşitli ülkelerin prestijli üniversitelerinin filialları açıldı.

2015 yılında, Eğitim Bakanlığı ile dünyanın en büyük elektronik bilimsel-analitik veritabanı olan Clarivate Analytics (eski adıyla Thomson Reuters) arasında bir işbirliği anlaşması imzalandı. Son beş yılda Azerbaycanlı bilim adamlarının ülkedeki etki faktörü dergilerinde yayınladıkları toplam makale sayısı yüzde 74 artarken, yüksek öğretim kurumları için bu rakam yüzde 88 oldu. Azerbaycan'da son 25 yıldır rekor sayıda yayın olan Web of Science® bilimsel veri tabanına 2019 yılında 1360 bilimsel araştırma çalışması kaydedildi. Bu makalelerin yaklaşık% 43'ü yüksek öğretim kurumlarında yayınlandı. Web of Science® veri tabanında yer alan makalelerin büyüme dinamiklerine göre Azerbaycan, son 3 yıldır Güney Kafkasya ülkeleri arasında istikrarlı bir şekilde birinci sırada yer alıyor. 2015 yılında Web of Science veri tabanında Azerbaycan'dan sadece 2 dergi indekslenirken, 2017 yılında bu rakam 7'ye ulaştı. Eğitim için 2020 yılında 873,6 milyon manat veya 2019'a göre yüzde 38,3 fazla olmak üzere toplam 3 milyar 155 milyon 797 bin 681 manat tahsis edilecek.

SONUÇ

Gelişmiş ülkelerde ve federal sistemlerde, bölgesel veya yerel yürütme makamlarının bir yüksek öğretim sistemi oluşturmadaki aktif rolü açıkça görülebilir. Araştırma üniversiteleri ile bölge ekonomisi arasındaki bağların güçlendirilmesine yönelik birçok olumlu deneyim vardır.

Dünya çapında üniversitelerin gelişimini desteklemede özel sektörün tamamlayıcı rolü göz ardı edilmemelidir. Singapur ve Hong Kong, Çin'de olduğu gibi, en iyi kurumların katkısını artırmak için özel sektöre önemli mali katkılar sağlayabilir.

Potansiyel finansmana ek olarak, özel sektör liderlerinin yeni kurumun yönetim kuruluna aktif katılımı, gelişimini yönetmek için önemlidir. Özel sektörün katkısı, ilgili programların seçilmesini, ilgili müfredatın geliştirilmesini ve yeni kurumun mevcut araştırma gündemine tam olarak entegre edilmesini sağlamak için yakın temas şeklinde de olabilir.

Başlangıçta belirtildiği gibi, yabancı profesörleri ve araştırmacıları dahil etme yeteneği, mükemmelliğin önemini ve karakterini de göstermektedir. Üniversiteler, diğer ülkelerden en iyi bilim adamlarını işe almak için iyi maaşlar ve yaşam koşulları dahil olmak üzere çeşitli teşvikler sunabilmelidir.

Bu yetenekli kişiler, mevcut departmanların iyileştirilmesine yardımcı olabilir veya yeni rekabet avantajı alanlarında daha yüksek lisans programları ve araştırma merkezleri kurabilir. Örneğin, 2016-2017'de Birleşik Krallık'ta çalışan araştırmacıların% 20-25'i yabancı doğumludur.

Tam zamanlı yabancı öğretim elemanlarını çekmenin zor olduğu yerlerde, üniversiteler önde gelen yabancı akademisyenleri geçici olarak işe alarak başlayabilir. Yabancı bilim adamlarının katkılarını kolaylaştırmak için, bir dizi birinci sınıf üniversite, sanayileşmiş ülkelerdeki en iyi üniversitelerle etkili ortaklıklar kurabilir.

Son yıllarda Singapur Ulusal Üniversitesi, Duke Üniversitesi, Hollanda'daki Eindhoven Teknoloji Üniversitesi, Harvard Üniversitesi, Johns Hopkins Üniversitesi, MIT ve diğer önde gelen üniversiteler gibi önde gelen üniversitelerle stratejik ortaklıklar kurmuştur.

TÜRKİYE'NİN EN İYİ ÜNİVERSİTELERİ VE
İLK 500 ÜNİVERSİTE ARASINA NEDEN GİREMİYORUZ

PROF. DR. İbrahim ORTAŞ
Çukurova Üniversitesi Öğretim Üyesi

TÜRKİYE'NİN EN İYİ ÜNİVERSİTELERİ VE İLK 500 ÜNİVERSİTE ARASINA NEDEN GİREMİYORUZ

Küresel düzeyde büyük bir pazar olan üniversitelerin holding düzeyindeki bütçe potansiyelleri ve öğrenci eğitim ücretleri doğal olarak pazardan pay kapmak için üniversiteler en iyi olmak ve önde olmak istemektedirler. Bunun ilk koşulu kendine güvenen ve sistemleri bu konuda müsait olan ülkelerde bünyelerine iyi beyinleri de (bilim insanı, teknik personel ve öğrenci) tutma girişimidir. Bunun için başarı sıralamasını değerlendiren kurumlar oluşmaya başladı. Geliştirilen ölçütlerin başında ise kuşkusuz üniversitelerin akademik kadrolarının üretkenliği ve etkinliği, yapılan yapılar, bu yayınların aldığı atıflar, yürütülen ulusal ve uluslararası projeler değerlendirmeleri gelmektedir. Bu veriler üzerinde üniversitelerin aldığı derecelendirme o üniversitenin tanınırlığı sağlamaktadır. Mezunlarının işe alınma ve tercih edilme durumu da ayrıca önemli. Öğrencilerin üniversite tercihlerinde ve proje veren kuruluşların tercihlerinde üniversitelerin başarı sırası önemli bir kriter olarak öne çıkmaktadır. Öncelikle gelişmiş ülkelerin en iyi destek gören üniversiteleri bu konuyu gündemde tuttular ve dünyanın en iyi üniversiteler sıralamasında yer alma kriterleri yavaş yavaş bizim ülkemizde de konuşulur ve izlenir oldu.

Eğitimin günümüzde bir meta aracı olarak kabul görmesi ile Dünyada son 50 yıldır yükseköğretim alanında ciddi rekabet yaşanmaktadır. Son yıllarda özellikle ABD ve İngiltere'deki üniversitelerin gelişmekte olan ülkelere daha iyi bir eğitim almak amacı ile yüksek ödeme yapması doğal olarak iyi üniversite hangisi sorusunu doğurdu. On binlerce öğrencinin daha iyi eğitim için yüksek miktarda para (50 küsur milyar dolar) harcadığı aşikârdır. Bu bağlamda daha nitelikli ve varsıl öğrenciyi bünyesine katmak için başta ABD, İngiltere ve diğer ülkelerin yerleşik üniversiteler kendi aralarında yarışabilmektedirler. Nitelikli araştırmacı kapasitesi, yayın ve araştırma ortamı önemsenen temel ölçütlerdir. İlk defa 1983 yılında US News dergisi Amerikan Üniversitelerini bütçe, öğrenci başına harcama, doktora derecesine sahip öğrenci ve hoca sayısı, öğretim üyesi başına düşen öğrenci, yayın ve atıf sayısı, öğrencilere verilen burs ve mezunların iş bulabilme gibi ölçütler üzerinden sınıflandırdı. Daha sonra bu bağlamda birkaç uluslararası ve ulusal ölçüt geliştiren şirketler bu konularda ücret karşılığı başvuruda bulunan üniversiteleri sıralamaktadır. Aşağıda bu şirketlerin farklı zamanlarda farklı üniversiteler için yaptığı sıralamalar bulunmaktadır. Bu sıralamaların sık sık değiştiği veya birinin önde gösterdiği bir üniversite bir başkasında herhangi bir sıralamada görülmemektedir. İlk 100 veya 500 sıralamasındaysanız iyi öğrenci, niteliği ve uluslararası tanınırlığı yüksek hoca ve yüksek bütçe olanaklarına sahip olmanızdır. Temelde daha iyi öğrenci çekebilme ve öğrenci üzerinden gelir elde etmeye dayalı üniversite sıralamasına girmek için zaman şirketlerin ve üniversitelerin bütün

bilgilere ulaşıp ulaşılmadığı veya üniversitelerin verdiği verilerin doğruluğu tartışma konusu da olabilmektedir. Bunun temel nedeni o üniversitenin başvurusu ve şirkete (URAP sanırım ücret talep etmiyor) ödemesine bağlıdır.

Shanghai Jiao Tong Üniversitesi Değerlendirmesi

Dünyadaki en iyi üniversite çalışmalarını birçok kuruluş yapmakta ve bunların başında Çin'in Shanghai Jiao Tong Üniversitesi tarafından düzenli olarak dünyanın ilk 500 üniversitesini belirlemektedir (<http://www.shanghairanking.com/ARWU2015.html#>). Genelde Shanghai Jiao Tong Üniversitesi bu anlamda şimdilik dünyada değerlendirilmesi ile kabul görmektedir. İlk 500 üniversitesi arasına girme ölçütü olarak bilimsel ve akademik çalışmalar, üniversite mezunları, öğretim üyelerinin aldığı ödüller, geçmişten bugüne kadar yapılan bilimsel araştırmalar ve çalışmalar, 2002 ve sonrası yapılan çalışmalar, "Science Citation Index-Expanded and Social Citation Index" kapsamında yayınlanan çalışmalar yanında bu çalışmaların tam zamanlı çalışan akademik personel başına düşen pay oranının teminde 6 kritere göre değerlendirilmektedir (Çizelge 1).

Çizelge 1. Sembol olarak sıralamada ilk olan Harvard üniversitesi ile İstanbul üniversitesinin değerlendirme ölçütleri aşağıdaki tabloda gösterildiği gibidir (2013-2015 yılı verileri).

Regional Rank	Country	Score on Alumni	Score on Award	Score on HiCi	Score on N&S	Score on SCI	Score on Size	Total Score
1	Harvard Univ.	1	USA	1	100	100	100	100
403-510	İstanbul Univ.	14,1	0	0	3,8	34,5	16,5-13,1	

2015 yılında da dünyanın en iyi 500 üniversitesi arasına doğal olarak ABD ve İngiltere üniversitelerini diğer gelişmiş ülkeler izlemektedir. Genel bir değerlendirme yapılacak olursa sıralamayı genellikle ülkelerin GSMH içinde bilime ayırdıkları gelir ile eşdeğerde bir gelişme gösterdikleri görülmektedir. Güney Afrika 4 üniversite ile ilk 500 sırasında yer alırken, diğer Afrika ülkelerinde hiçbir üniversite sıralamada yer almamaktadır. Müslüman dünyasında tek ülke ise Türkiye bulunmaktadır. 54 Müslüman ülkeden bir tek Türkiye'nin olması ve bunun nedenlerinin incelenmesi ve tartışılması anlamlı olacaktır. Sıralamada Yunanistan iki üniversite ile hem de bizim İstanbul üniversitesinden çok önden girebilmektedirler. Atina Üniversitesi 247 Selanik Üniversitesi de 394. sırada bulunmaktadır.

2006 yılına kadar hiçbir Türk üniversitesinin bulunmadığı değerlendirmede 2007 de İstanbul üniversitesinin 472 sırada da olsa listede olması sevindirici. 2007 yılı için yaptığı değerlendirme (<http://www.arwu.org/rank/2007/ARWU2007TOP500list.htm>) web adresinde ulaşılabilir. İlk kurulan üniversite olması yanında halen ülkemizin en

büyük ve en fazla öğretim üyesine ve mezunları olan Prof. Dr. Aziz Sancar'ın Nobel alması nedeniyle İstanbul üniversitesi doğal olarak önemli bir yere sahip olmaktadır. Daha önce 2009 yılında Hacettepe üniversitesi de ilk 500 sıralamasına girmekle beraber ülkemizde halen yerleşik belirli bir yeri olan bir üniversitemiz bulunmadığını söylersek haksızlık etmemiş oluruz.

Bu arada Hollanda Leiden Ün

iversitesi Bilim ve Teknoloji Çalışmaları Merkezi tarafından “Web of Science” veri tabanından 2008–2011 yılları arasında yayınlanan makale ve incelemeler esas alınarak hazırlanan 2013 sıralamasına göre “dünyanın en iyi 500 üniversitesi” sıralamasına, Hacettepe, ODTÜ, Ankara, Ege, İstanbul ve Gazi üniversiteleri girdi. ODTÜ en fazla ülke birinciliği alan üniversite sırlamasında yer aldı.

Leiden üniversitesi sıralamasında yayın kalitesi kriterinin, üniversitele rin yayınlarının yüzde kaçının dünyada en çok atıf alan makalelerin yüzde 10'luk dilimde yer aldığını dikkate alındığı belirtiliyor. URPA başkanı ve eski ODTÜ rektörü Ural Akbulut, ilk 500'deki Türkiye üniversitelerinin 4 farklı “etki” ile “işbirliği” göstergesine göre değerlendirdiğini, verilerin temel bilimler ve sosyal bilimler alanında yapılan yayınlardan oluştuğunu belirtiyor. Leiden Üniversitesi sıralamasında Türkiye'nin Asya kıtasında gösterildiği ve kıtanın ilk yüz üniversitesi içinde İstanbul üniversitesi 94 sırada gösterilmektedir. Asya kıtasında Japon, Avusturalya ve Çin üniversitelerini Güney Kore üniversite leri izliyor. Avrupa üniversiteleri içinde İngiliz, Alman, İsviçre ve Fransız üniversite leri izliyor. Amerika kıtasında ise tartışmasız ABD üniversiteleri hakim konum da bulunuyor.

TİMES HİGHER EDUCATION'IN (THE) SIRLAMADA TÜRKİYE ÜNİVERSİTELERİNİN YERİ NEDEN ÇOK SIK DEĞİŞİYOR

Times Higher Education (THE) dergisinin her yıl düzenli olarak açıkladığı ‘dünya çapındaki en itibarlı üniversiteler’ sıralamasını açıklamaktadır. 2013 Eylül ayında İngiliz Times Higher Education (THE) Kurumu “Dünyanın En İyi 400 Üniversitesi” sıralamasında 5 Türk üniversitesinin de yer aldığını belirtildi. THE değerlendirmesini beş ana başlık ve 13 alt başlıktan oluşan kriterlere göre Eğitim (%30), Bilimsel Yayınlar Yapılan Atıflar (30%), Araştırma (%30), Uluslararası Görünüm (%7.5) ve Sanayi Gelirleri (%2.5) başlıklarında aldıkları puana göre değerlendirme yapmaktadır. Bu değerlendirmeye göre Boğaziçi Üniversitesi 199'uncu sırada İTÜ ve ODTÜ, 201-225 aralığında yer alırken, Bilkent Üniversitesi 226-250, Koç Üniversitesi ise 276-300 aralığında kendilerine yer buldular. Ve 2014 yılı için Ortadoğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) akademik olarak 71-80 bandında yer almaktadır. THE tarafından BRICS (brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika) ülkelerdeki üniversiteler arasında ilk 20 üniversite içinde 5 Türk

üniversitenin olması da ayrıca önemli ve candan kutlamak gerekir üniversitele-
rimizi. 5 Aralık 2013 tarihli Milliyet gazetesi Times Higher Education'ın (THE)
BRICS (Brezilya, Rusya, Hindistan Çin) ve Gelişmekte Olan Ülkelerdeki En İyi
Üniversiteler listesinde, ilk 10'da 3, ilk yüzde ise 7 Türk üniversitesinin yer aldığını
belirti. Aynı kuruluşun tüm dünyayı kapsayan listesinde en iyi 199'uncu üniversite
olarak Boğaziçi Üniversitesini göstermiş. 13 Aralık 2017 tarihli Hürriyet gazete-
sinde THE'nın 2018 yılı için Dünyanın en iyi 500 üniversitesi arasına Koç, Saban-
cı, Bilkent ve Boğaziçi üniversiteleri belirlenmiştir. Bu yıl İngiltere'nin Oxford ve
Cambridge üniversiteleri önde görülürken, Amerika'nın Harvard'ı sıralamada yer
almamaktadır. THE ölçüt olarak üniversitelerin araştırma, öğrenim, bilgi transferi
ve uluslararası aktiviteleriyle değerlendirildiğini belirten kurum, araştırma fon-
ları, öğrenci-öğretmen oranı, doktora ve lisans mezun sayısı, kurum geliri, yapı-
lan araştırmalar ve yayınların uluslararası akademik camiadan alıntılar üzerinde
dünya çapında yaklaşık 10 bin akademisyenin üniversitelerin itibarı konusundaki
görüşlerine dayanarak hazırladığını belirtiyorlar.

Üniversitelerin toplumların gelişmişliğinin dinamosu olduğunun anlaşılması
nedeniyle son yıllarda çok sık bu tür değerlendirmeler yapılıyor. 18 Temmuz 2015
tarihli Hurriyet.com.tr gazete haberine göre Center for World Üniversitesi Rankin-
gs, dünyanın en iyi 1000 üniversitesini sıralamasından sekiz temel göstere üzerin-
den (eğitim kalitesi, mezunların işe girme oranı ve etkinlikleri) gibi parametreleri
üzerinde yaptıkları değerlendirmede ilk 20'de 15 tane ABD üniversitesi var iken
Türkiye'den Ortadoğu Teknik Üniversitesi 470'inci sırada, İstanbul Üniversitesi
623'üncü sırada, Hacettepe Üniversitesi 634, Ankara Üniversitesi 725, İstanbul
Teknik Üniversitesi 742, Ege Üniversitesi 779, Boğaziçi Üniversitesi 837, Bilkent
Üniversitesi 842, Gazi Üniversitesi 852, 9 Eylül Üniversitesi 954'üncü sırada yer
aldı. 1 Ekim 2015 Haber Türk, 2 Ekim 2015 Cumhuriyet gazellerinde Üniversite-
lerimiz döküldüğünü ve daha önceki sıralamadan 500 sıra birden kaybettiğini
yazıyorlar.

Son yıllarda THE ayrıca "Gelişmekte Olan Ülkeler Üniversiteler Sıralaması
2019" ile yeni bir üniversite değerlendirmesi yapılmaktadır. Türkiye geliştirmekte
olan ülke olarak sıralamaya 23 üniversite ile sıralamaya dâhil edilmiş. Türkiye üni-
versiteleri geliştirmekte olan üniversiteler içinde ilk 20 sırada bir üniversitemiz yer
alıyor. En azından ilk 10 sıralamasında birkaç üniversitemizin olması çok istenirdi.
Ancak 2018 yılına göre Türk üniversiteleri sıralamada gerilediği görülmektedir. Bu
arada Çin üniversitelerinin ilk sıralarda yer aldığını belirtmekte fayda var.

THE'nin yaptığı yeni sıralamada ODTÜ, Boğaziçi ve İTÜ gibi Türkiye'nin saygın
üniversitelerinin 501-600 bandına taşınması üzüntü ile karşılandı. Üniversitemizi-
mizin geri sıralara düşmesinin nedeni olarak da Türkiye'den değişik üniversiteler-
den bilim insanının da içinde yer aldığı CERN'deki bilimsel çalışmalarda yapılan
ve binlerce yazarlı yayınların artık dikkate alınması yanında Thomson Reuters

veri tabanı WOS yerine ve Scopus veri tabanını tercih etmeleri gösterilmiştir. Ayrıca CERN'deki "Higgs Bozunu" çalışması yapan ve Nobel ödülü alan bilim insanlarının 5 bini imzalı CERN adresli makalelerde yer alması otomatik olarak bizim gibi ülkelerin bilim kriterlerini de yukarı taşımaktadır. Konuları yakından izleyen biri olarak bu denli değişimlerin üniversitelerin sırlamasının ötesinde kalitesine ne katığına bakarım. Önemli olan, bilim insanınız ürettiği etki faktörü yüksek dergilerdeki makale sayısı, paten sayısı, derleme makaleler, kitap bölümleri, bilim insanlarınızın uluslararası toplantılara davet edilmesi ve mezunlarınızın burs bulması ve işe alınmada öncelikli olmasıdır.

Eğri oturup doğru konuşalım hangi üniversitemiz ve yöneticileri bu konulara kafa yoruyor ve bu konularda öneri geliştiriyor. Bu bağlamda Türkiye'deki üniversitelerin belirli bir yerde ilerleme gösterememesinin nedeni bence bu konularda hedef ve planlarımızın olmamasıdır.

Quacquarelli Symonds (QS) Sıralaması

İngiltere-Londra merkezli İngiliz eğitim danışmanlığı firması Quacquarelli Symonds tarafından belirlenen 2015-2016 dünya üniversiteleri sıralaması açıklandı. 15 Eylül 2016 tarihli Milliyet gazetesi QS sıralamasına göre "İlk 500'de 5 Türk üniversitesi" haberini vererek Bilkent, ODTÜ, Boğaziçi, Sabancı ve Koç üniversiteleri ilk 500 içine girdi.

7 Eylül 2016 Cumhuriyet gazetesi üniversite derecelendirme kuruluşu Quacquarelli Symonds (QS) sıralamasında 2016-2017 Dünya Üniversiteler Sıralamasında 916 üniversite içinde ABD'den MIT'nin birinci olduğu sıralamada Türkiye'den sıralamada yer alan üniversitelerimiz Çizelge 2'de belirlediği gibidir. Bilkent, Koç, ODTÜ, Boğaziçi, İTÜ ve Hacettepe üniversiteleri, geçen yıla göre sıralamada geriye düştüğünü gösterirken, Gazi Üniversitesi ise ilk kez sıralamada yer aldı. Sıralamada İrandan hatta bizden de daha önde çoğunlukla teknoloji ağırlıklı 5 üniversite sıralamada yer alıyor. Saudi Arabistan üniversitelerinde ilk 200 sıralamasında 3 olmak üzere 7 üniversite sıralamada yer alırken, Kuveyt, Ürdün, Katar üniversitesi de sıralamada yer almaktadırlar.

Cumhuriyet gazetesi 22 Ekim 2015 tarihli haberinde (http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/egitim/392219/Altı_universite_ilk_20_de.html) QS Üniversitesi Rankings tarafından Gelişmekte Olan Avrupa ülkelerini ve Orta Asya ülkelerini (Emerging Europe and Central Asia - EECA) kapsayan en iyi üniversiteler sıralaması açıklandı. Sıralamanın ilk 100'de 12 Türk üniversitesi var ancak ilk 10'a ise hiçbir üniversitemiz yok. Sıralamada, ODTÜ ve Bilkent 11, Sabancı Üniversitesi 14., Koç Üniversitesi 15., Boğaziçi ve İstanbul Üniversiteleri 17. sırada yer aldı. QS ağırlıklı olarak anket çalışmalarına önem verdiği belirtilmiş, İngilizce yayınlara daha az yer verdiği belirtilmiş.

Çizelge 2. Quacquarelli Symonds (QS) sıralamasına göre 2016-2021 Türkiye'de ilk 1000 sıralamasında yer alan üniversiteler (QS, 2021).

Sıralama	2016-2017	2018	2020	2021
1	Bilkent Üniv. 411-420	Bilkent Üniv. 421-430	Koç Üniv. 451	Koç Üniv. 465
2	Sabancı Üniv. 441-450	Koç Üniv. 431-440	Sabancı Üniv. 521-530	Sabancı Üniv. 521-530
3	Koç Üniv. 451- 460	Sabancı Üniv. 461-470	Bilkent Üniv. 501-510	Bilkent Üniv. 551-560
4	ODTÜ 471-480	ODTÜ 471-480	ODTÜ 591-600	ODTÜ 601-650
5	Boğaziçi 471- 480	Boğaziçi Üniv. 491-500	Boğaziçi Üniv. 651-700	Boğaziçi Üniv. 651-700
6	İTÜ 651-700	ITT 601-650	İTÜ 651-700	İTÜ 751-800
7	Hacettepe Ün. 701-961	Hacettepe Üniv. 751-800	Ankara Üniv. 801-1000	Ankara Üniv. 801-1000
8	İstanbul Üniv. 701-961	Ankara Üniv. 801-1000	Hacettepe Üniv. 801-1000	Hacettepe Üniv. 801-1000
9	Ankara Üniv. 701-961	Çukurova Üniv. 801-1000	İstanbul Üniv. 801-1000	İstanbul Üniv. 801-1000
10	Gazi Üniv. 701- 961	Gazi Üniv. 801-1000		Dokuz Eylül Üniv. 1001+
11	Çukurova Üniv.701-961	İstanbul Üniv. 801-1000		

TÜRKİYE’NİN DE KENDİ SIRALAMA KURULUŞU VAR

Ancak ODTÜ Enformatik Enstitüsü bünyesinde oluşturulan Üniversitesi Ranking by Academic Performance (URAP) laboratuvarları tarafından 8 kurumca yapılan “Dünya Üniversiteler Sıralaması”nın son raporu 15 Temmuz 2012 tarihinde yayımlandı. Ve dünya genelinde 8 kurumca yapılan “dünya üniversiteler sıralaması”nın son bir yıllık raporuna göre, tüm sıralamaların en az birinde ilk 500’e giren 10 Türk üniversitesi, İstanbul, Ankara, ODTÜ, Hacettepe, Gazi, Ege, Bilkent, İTÜ, Boğaziçi ve Sabancı üniversiteleri olarak belirlendi. URAP 1 Kasım 2017 tarihli yaptığı açıklamada (http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/egitim/857502/Dunyanin_en_ iyi_universiteleri_siralandi__Turk_universiteleri_ ilk_500_e_giremedi.html) dünyanın en iyi 2500 üniversitesi arasında ilk 500’de hiçbir Türk üniversitesi bulunmuyor. Sıralamada en iyi Türkiye üniversiteleri ODTÜ (532), İÜ (540), Hacettepe Üniversitesi (543), İTÜ (559), Ankara Üniversitesi (652), Ege Üniversitesi (653), Gazi Üniversitesi (669), Boğaziçi Üniversitesi (699), Bilkent Üniversitesi (840), Erciyes Üniversitesi (878). URAP değerlendirmesine göre 5 yıl gibi kısa sürede üniversitelerimiz gerilemiş görülüyor.

URAP Laboratuvarınca hazırlanan raporun, dünya sıralamalarında yer alan üniversitelerin Haziran-2012'deki durumuna göre dünyadaki yaklaşık 20 bin üniversite sıralamalarında Türkiye'deki birçok üniversitenin hatırı sayılır bir ağırlığı vardır. Bu üniversitelerin kendi içlerindeki sıralamalarından en ilk 400-1000 arasına girebilecek on küsür Türk üniversitesi bulunacaktır. Sanırım eksikimiz ülke olarak üniversiteler olarak bilim politikamızın olmaması ve aranan kriterlerin üniversite yönetimlerinde ciddi olarak incelenmemesi önemli bir eksikliklerdir.

ODTÜ Enformatik Enstitüsü URAP Laboratuvarları Başkanı Prof. Dr. Ural Akbulut bu konuda ciddi çaba harcayan ve konunun önemine derinden inanmış bir eski rektör olarak "Dünya üniversitelerini 8 sıralama sisteminin bulunduğu, bu kurumların kullandığı kriterlerin ve sıraladıkları üniversite sayılarının birbirinden farklı olduğunu ifade ediyor haklı olarak". Bu bağlamda sayın Prof. Dr. Ural Akbulut hocanın çalışmalarının ulusal ölçekte desteklenmesi gerekiyorsa daha fazla katkıda bulunarak kendimize özgü bir değerlendirme ölçeği geliştirmek. Ayrıca dünya ölçeklerinin izlenmesi ve Türkiye üniversitelerinin hedeflerinin ve planlarının geliştirilmesi çalışmalarına önem verilmelidir.

Genellikle ilk 500 üniversite arasına girebilen üniversitelerin genel kriterleri özellikle Nobel ödüllü aday çıkarma ve Nature dergisinde yayın yapma kısıtları doğal olarak üniversitemizin üzerinde ciddi bir haksızlık yaratılmaktadır. Daha önce 5 yazı ile peş peşe neden ilk 500 sıralamasına giremiyoruz, konusunu geniş boyutlu ve gerekçeleri ile yazdım.

Ancak ev ödevlerimizi doğru yaptığımızı söyleyemediğimiz için hep gerilerden kalıyoruz. Bilim politikamız yok. Hiçbir üniversitemizin öz görev ve görünüm konusunda hedefi ve izlenebilirliği yok. Üniversitemiz hiçbir bağımsız bilimsel kurullarınca denetimden ve değerlendirmeden geçmiyor. Hesap verilebilirlik yok.

Buna rağmen yine de sınırlı sayıda insanın çabaları Türkiye üniversitelerine koltuk değneği olmaya devam ediyor.

ÜNİVERSİTE SIRALAMASI NEDEN ÖNEMLİDİR?

Daha önce birkaç kez yazıldı. Bilim ve teknoloji üreten ve bunu ülkelerinin refahına yansıtan uluslar doğrudan gelişmiş üniversitelere ve niteliği yüksek bilim insanlarına sahiptirler. Bu ülkeler genelde teknoloji ihraç eden ülkeler ve kişi başına milli gelirleri en az 30.000 dolar. Bizim gibi sürekli ithal eden ülkeler ise bir türlü ekonomilerini rayına oturtamıyor ve borçtan kurtulamıyor. Teknoloji tabanlı ürün üretmediğimiz içinde yeni teknoloji geliştirildikçe ithalata olan bağımlılık da günden güne artmaktadır. Güngör Uras'ın 22 Ağustos tarihli yazısında "Ekonomi giderek daha çok ithalata bağımlı oluyor" diyor. 2013 yılı için ithal edilen her 100 birime karşı yapılan ihracat ise 60 ve yıldan yıla ithalata bağımlılık artmaktadır. Bu artış ülkemizde sürekli sorun oluşturmaktadır.

Prof. Dr. Ali Ekber ŞAHİN (Cumhuriyet gazetesi, 08.02.2021 tarihli yazında) OECD verilerine göre dünya yaklaşık 5.6 milyon öğrenci kendi ülkelerinin dışındaki öğrenim görmektedir. Bu öğrenciler tercihi dünyanın en iyi üniversiteleri ve üniversitelerde başarı sıralamaları ile bu öğrencilerin tercihlerinde güçlü bir gösterge olarak kullanılmak istemektedirler. Bu bağlamda üniversitelerin ilk 100 ve/ya 500 üniversite arasında yer almak sadece o üniversite için değil, aynı zamanda o üniversitenin bulunduğu ülkenin yükseköğretim kalitesi olumlu yönde etkilediği gibi ülkenin itibarında katıda bulunmaktadır. Bu bağlamda ülkelerin saygın ve nitelikli öğretim üyesi ve bilim insanına sahip olması ekonomik, sosyal ve kültürel etkisinin çok önlere çıkarmaktadır.

Türkiye'nin her ne kadar THE verilerine göre ilk 500 de 5 üniversitesi olmasına rağmen halen patent üretimi ve teknoloji üretmede çok daha gerilerde bulunmaktayız. Bu nedenle ilk 500 sıralamasının toplum yaşamında pek pratik karşılığı bulunmamaktadır.

Özet olarak Türkiye'nin şu anki konumda belirli bir bilim politikası olmadığı gibi bu konuda herhangi bir çabası da görülüyor. Türkiye'nin bilim politikası olmadığı gibi, bilimsel hedefleri, büyük bilimsel proje önerileri ve öngörülleri de yok. Türkiye uzun zamandır Türkiye'nin bilimsel araştırmaya ayırdığı GSMH içindeki katkısı %1'in altındadır. Bu gidişatla 2023 için hedeflenen yüzde 3 oranına ulaşmamız mümkün değil ancak en kısa sürede % 2 düzeyine çıkarılması gerekiyor. En kısa sürede Türkiye'nin Ar-Ge'ye harcadığı para kişi başına yaklaşık 100 dolar olan harcamayı OECD ortalaması olan 750-800 dolar düzeyine çıkarmalı ve birim milyon kişi başına araştırmacı sayısını artırmalı ve 2013 yılına kadar en azından 100 bin nitelikli doktoralı bilim insanı yetiştirmelidir. Yoksa bu gidişatla dünya ve çağı yakalaması mümkün olmayacaktır.

Belirli alanlarda örneğin uzay bilimi, iletişim teknolojileri, yaşam bilimleri, sağlık ve tıbbi cihazların geliştirilmesi, biyokimya, fizik ve enerji depolama gibi ne dünya çapında ses getirecek projeleri yok üniversiteleri de bu konuda sınırlı araştırma ve maddi imkâna sahip.

Türkiye'de bilim felsefesi ve bu konudaki politikaları belirleyecek Türkiye Bilimler Akademisi gibi kuruluşlar maalesef yaşatılmıyor. Bilim politikalarının yapılması sağlanmıyor. Bilim ve felsefe teorik olarak üniversitelerde yeterince tartışılmıyor. Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu (BTYK) toplantıları her yıl sık sık yapılıyor ancak sonuçta beklenen bilimsel ve teknolojik gelişme sağlanamıyor. En basiti ile 2004 yılında 10. BTYK toplantısında kabul edilen 2010 yılı kadar GSMH'den araştırmaya aktarılacak payın %2'ye çıkarılma hedefi ne yazık ki halen % 0.86 düzeyinde ileri geçememiştir. 2013 yılına kadar her yıl 10 bin doktoralı araştırmacı sayısı 2500-3000 düzeyinde kalmış. Kalitenin sorgulanması ayrı konu, kriterlere sahip olunması ayrı konu. Sorun salt para artırımını niyeti ile aşılmadığının görmüş olması gerekir. Bilim toptan bir anlayış ve felsefi, eğitim ve

kültürel birikimi gerektirir. Bugünden yarına olmaz. 2015 yılının son aylarında geriye baktığımızda öngörülerin gerçekleşmediği ve Türkiye'nin bilimsel araştırmaya ve üniversiteye verdiği önem itibarı ile az gelişmiş ülkelere kategorisinde görülüyor.

Türkiye'nin önünün açılması eğitim ve bilimde yeni bir paradigma değişimine ihtiyaç olduğu gün gibi aşikârdır. Türkiye'nin bilim stratejini bir an önce belirlemesi ve üniversite üzerindeki YÖK ve siyasi etkinin kaldırması artık kaçınılmaz görülüyor. Türkiye üniversitelerinin gelişmiş ülkelerdeki gibi aralıklarla değerlendirilmeden geçmesi ve üniversitelerin değişik ölçekteki başarılarına göre bütçe ve akademik kadro sağlamsı mutlaka sağlanmalı. Bilim insanı başarısı mutlaka isteklendirilmeli. Türkiye'nin genç ve dinamik insan potansiyeli heba edilmeden hak ettiği yere gelmesi gerekiyor. Kaçan fırsat bir daha yakalanamayabilir.

Dünya üniversitesi sıralaması merkezi tarafından 8 kategoride dünyadaki ilk 1000 sıralamasını açıkladı(<https://www.weforum.org/agenda/2016/12/another-Üniversitesi-ranking-but-this-one-says-its-different/>).

Dünya sıralaması	Üniversite	Sıra	Eğitim kalitesi	Mezunlar İstihdam	Akadem. Kalitesi	Yayın durumu	Etki değeri	Atıflar	Yaygın etkisi	Patenet	Sonuç
1	Harvard University	1	1	1	1	1	1	1		3	100
Türkiye											
525	ODTÜ	1	378+	158	235+	579	859	436	636	912+	44,87
652	Istanbul Üniversitesi	2	224	429	235+	692	534	818+	606	912+	44,61
668	Hacettepe Üniversitesi	3	378+	594+	235+	657	606	664	588	912+	44,59
700	İTÜ	4	378+	436	235+	659	843	541	648	841	44,54
720	Ankara Üniversitesi	5	378+	357	235+	766	688	541	686	912+	44,52
761	Ege Üniversitesi	6	378+	594+	235+	788	823	380	695	883	44,47
813	Boğaziçi Üniversitesi	7	378+	450	235+	818	748	436	776	883	44,4
828	Bilkent Üniversitesi	8	378+	499	235+	776	795	818+	776	912+	44,39
857	Gazi Üniversitesi	9	378+	507	235+	772	935	664	820	912+	44,35
954	Dokuz Eylül Üniversitesi	10	378+	594+	235+	949	960	818+	907	912+	44,27

Bu salamaya göre ABD 224 üniversite ile tüm üniversitelerin ¼ nü almış. Bunu 90 Üniversite ile Çin, Japonlar 74, İngiltere 65 ve Türkiye'den de 10 üniversite sıralamada. Ancak en iyi durumdaki ODTÜ 525 sırada. Gönül isterdi ki Türkiye'den bir üniversite ilk 100'de olmasa bile ilk 500'de olsun. Ancak maalesef ilk 500 sıralamasında yokuz.

2016 YILI VERİLERİNE GÖRE DÜNYANIN NERESİNDEYİZ?

Dünyada üniversitelerin performansını ölçen akademik kuruluşların sayısı artıkça üniversitelerin verimlilik ölçütlerinin kalitesi de artmaktadır. Ülkemizde ODTÜ merkezli URAP'ın verilerine göre dünyada performansı en yüksek üniversiteleri A+, B+ ve B olarak gruplandırmış. Bu sıralamada Dünyada ilk 517 üniversiteye “A Grubu” olarak belirlemiştir. Maalesef ülkemiz bu gruba hiçbir üniversitesini yerleştirememiştir. Ağırlıklı olarak Amerika, İngiltere, Japonya, Almanya, Fransa ve Çin gibi ülkeler yer almaktadır. A grubunda Çin Üniversitelerinin 60 ve İran üniversitelerinin ise 3 üniversite yerleştirebilmiştir. Daha önce yaptığım değerlendirmeye uygun olarak Türkiye'nin İran'ın gerisine düştüğü görülmektedir. “B Grubu’na giren üniversiteler ise genelde gelişmekte olan ülkeler üniversiteleri kendine yer bulmaktadır. Türkiye'nin iyi bilinen ve yüksek puanla öğrenci alan devlet ve vakıf üniversiteleri bu sıralamaya girmektedir. Aşağıdaki tabloda B grubunda bulunan üniversitelerimiz çıkarıldı. URAP tarafından yapılan 2018-2019 URAP WORLD UNIVERSITY RANKING (1-2500) Dünya üniversitesi sıralaması merkezi tarafından 6 kategoride dünyadaki ilk 2500 sıralamasını açıkladı. <http://www.urapcenter.org/2018/world.php?q=MS0yNTAw>. Türkiye üniversitelerinin Dünya ve Türkiye sıralaması da aşağıda belirtildiği gibidir.

Dünya sıralaması	Üniversite	Sıra
1	Harvard University	1
Türkiye Sıralaması		
527	Hacettepe Üniversitesi	1
578	İstanbul Üniversitesi	2
619	İTÜ	3
620	ODTÜ	4
687	Ankara Üniversitesi	5
746	Ege Üniversitesi	6
776	Gazi Üniversitesi	7
809	Boğaziçi Üniversitesi	8
852	Bilkent Üniversitesi	9
868	Yıldız Teknik Üniversitesi	10
948	Erciyes Üniversitesi	11
962	Dokuz Eylül Üniversitesi	12
1016	Atatürk Üniversitesi	13
1047	Çukurova Üniversitesi	14

Center for World University Rankings (CWUR) adlı kuruluş 2019 – 2020 küresel sıralamasını gösteren aşağıdaki tabloda Dünyadaki ilk on ve Türkiye'deki ilk on üniversite belirtmiştir. Türk üniversitelerinin adlarının yanındaki ilk parantez üniversitenin dünya sıralamasındaki yerini, ikinci parantez ise CWUR değerlendirmesinde 100 üzerinden aldığı puanı gösteriyor (<http://www.mahfiengelmez.com/2019/08/universitelerimizin-dunyadaki-yeri.html#more>).

1) Harvard University [USA] [100]	1) Ortadoğu Teknik Üniversitesi [582] [73.4]
2) Massachusetts Institute of Technology [USA] [96.7]	2) İstanbul Üniversitesi [644] [72.8]
3) Stanford University [USA] [95.2]	3) Hacettepe Üniversitesi [645] [72.8]
4) University of Cambridge [United Kingdom] [94.1]	4) Ankara Üniversitesi [683] [72.5]
5) University of Oxford [United Kingdom] [93.3]	5) Boğaziçi Üniversitesi [700] [72.3]
6) Columbia University [USA] [92.6]	6) İstanbul Teknik Üniversitesi [702] [72.3]
7) Princeton University [USA] [92.0]	7) Ege Üniversitesi [795] [71.6]
8) University of California, Berkeley [USA] [91.6]	8) Gazi Üniversitesi [841] [71.3]
9) University of Pennsylvania [USA] [91.1]	9) Bilkent Üniversitesi [843] [71.3]
10) University of Chicago [USA] [90.7]	10) Çukurova Üniversitesi [946] [70.6]

Değerlendirmeye alınan 20.000 üniversiteden ilk 1.000 üniversite içinde 2018 yılında 13 Türk üniversitesi kendine yer bulurken 2019 yılında bu sayı 10'a düşmüş görünüyor. Ayrıca Türkiye üniversitelerinin yerinin de geriye doğru kaydığı belirtiliyor. Çizelgeden görüleceği üzere Türkiye'den hiçbir üniversitemiz ilk 500 sıralamasında yer almıyor.

CWUR Başkanı Dr. Nadim Mahassen'ın yaptığı değerlendirmede Türk üniversitelerinin geçmiş yıllara göre gerilemiş olmasının üniversitelerin yeterince yüksek maddi desteği devletten görmemesine bağlamıştır. Eğer maddi destek sağlanmasa sıralamada yer kaybetmeye devam edeceğini belirtiyor. Mahfi Eğilmez 9 Ağustos 2019 (<http://www.mahfiengelmez.com/2019/08/universitelerimizin-dunyadaki-yeri.html#more>) tarihli Üniversitelerimizin Dünyadaki Yeri konulu yazısında ise "Türk üniversitelerinin sıralamada gerilerde kalmasının asıl nedeni özerk olmaları, bir tepe kuruluşun devletin görüşüne göre yönlendirilmesine tabi olmalarıdır" diyor. Üniversitelerin özellikle sosyal bilimler alanında yazma ve araştırma özgürlüğünü kısıtlayan durumların üniversitelerin yaratıcılığını engellemektedir.

Üniversitelerin 2021 sıralamasına göre ilk 400 sıralamasına hiçbir üniversitemizin olmadığı görülüyor (Ertan, 2020).

Üniversite	Üniversitenin 2021'deki sırası	Ülkenin ilk 100'deki üniversite sayısı	Ülkenin HDI'deki sırası ¹
Oxford Üni.	1	11	Britanya (15.)
Stanford Üni.	2	37	A.B.D. (15.)
Harvard Üni.	3		
Kaliforniya Teknol. Enst.	4		
Massachusetts Teknol. Enst.	5		
Cambridge Üni.	6		Britanya
Kaliforniya Üni., Berkeley	7		A.B.D.
Yale Üni.	8		
Princeton Üni.	9		
Şikago Üni.	10		
ETH Zürih	14	4	İsviçre (2.)
Toronto Üni.	18	5	Kanada (13.)
Tsinghua Üni.	20	6	Çin (85.)
Singapur Ulusal Üni.	25	2	Singapur (9.)
Melbourne Üni.	31	6	Avustralya (6.)
Ludwig-Maximillians Üni. Münih	32	7	Almanya (4.)
Karolinska Enst.	36	1	İsveç (8.)
Tokyo Üni.	36	2	Japonya (19.)
Hong Kong Üni.	39	3	Hong Kong (4.)
KU Leuven	45	1	Belçika (17.)
PSL Araştırma Üni. Paris	46	3	Fransa (26.)
Seul Ulusal Üni.	60	2	Güney Kore (22.)
Wageningen Üni. ve Araş. Mer.	62	7	Hollanda (10.)
Kopenhag Üni.	84	1	Danimarka (11.)
Ulusal Tayvan Üni.	97	1	Tayvan
Helsinki Üni.	98	1	Finlandiya (12.)
Çankaya Üni.	401-500	0	Türkiye (59.)
Koç Üni.	501-600		
Hacettepe Üni.	601-800		
Sabancı Üni.	801-1000		
Bilkent Üni.			
Boğaziçi Üni.			
Özyeğin Üni.			
İstanbul Üni.			
İstanbul Teknik Üni.			
Karabük Üni.			
Orta Doğu Teknik Üni.			

Not: HDI: İnsani Gelişmişlik Göstergesi

“DÜNYA ÜNİVERSİTESİ OLMAK İÇİN YÜKSEKÖĞRETİMİMİZE REFORM ŞART”

Türkiye üniversitelerinin daha iyi bir konuma gelmesini hemen hepimiz istiyoruz. Bu konuda bugüne kadar yazdığım ulusal bilim politikası, üniversite bilim politikasının olmaması ve üniversite özerkliği bu işin çaresi olarak görülüyor. Bugüne kadarki pratik uygulamalar bakıldığında bundan sonra eğer Türkiye'nin dünyanın gelişmiş üniversiteleri olacaksak yeni bir şey söylemek ve yapmak gerekir. Bunun için vazgeçilmez unsurların başında “akademik kalite” unuru ve özerk yönetimi gelmektedir. Yani insan unsuru en öncelikli ve taşıyıcı olanıdır. Bugün para bulmak çok da sorun değil, ancak akademik alt yapısı gelişmiş bilimsel araştırma yapabilme becerisi gelişmiş heyecanlı insan gücü çok önemli. Aynı zamanda üniversite yönetimlerinin özgür olması ayrıca önemlidir. Uluslararası düzeyde üniversitelerin rotalarını belirleyecek olan üniversite üst yönetimleridir. Çünkü üniversitenin rotasını belirleyen rektörlerdir. Rektörlerin atamalarında da akademik yetkinlik ve yönetim yetkinliği önemli. Rektörlerin vizyonu, sürükleyiciliği, dünya yükseköğretim platformlarında görünür olması önemli. Uluslararası platformlarda görünürlüğü olmayan üniversite ne yazık ki sırlamada da görünür olamıyor. Üniversite senatolarının bağımsız hareket etmesi ayrıca önemli. Senatoların ve yönetim kurlarının üyelerinin nerdeyse tamamı rektör tarafından belirlendiği için kurlarda verimli görüş ve tartışma maalesef yaşanmıyor.

Ülkemizde 129 Devlet Üniversitesi, 74 vakıf üniversitesi, 4 Vakıf Meslek Yüksekokulu (MYO) ile mevcut 203 üniversitemiz bulunuyor. Üniversitelerin özerkliği ve yöneticilerinin belirlenmesi sorunu ciddi anlamda üniversitelerin enerjilerini tüketmektedir. Çoğu rektörümüz üniversitelerin bayındırlık işleri ile uğraşmaktan akademik kaliteyi artıracak konuma geçememektedir. Bilimsel özerkliğin ve akademik özgürlüğün sağlanması konusunda demokrasimizden kaynaklanan sorunlar nedeniyle entelektüel bilim toplumunda ciddi verimsizliklerin de yaşandığı görülüyor. Bu bağlamda Türkiye'nin önce üniversite kavramı ve dünya ölçeğinde üniversite olması için dünya ölçeğindeki standartlara uygun bir yapılanmaya geçmesi gerekiyor. Umarım bu süreç ile birlikte oluşturacak ulusal bilim politikası ile ülkemizde de bazı üniversitelerimiz ilk 100 sıralamasında yer alırlar.

Yayın sayılarını temel alan sıralamanın gerçeği yansıtmadığı konusunda ayrı tartışmalarda yapılmaktadır. Ülkelerin nitelikli iş gücü, araştırma potansiyeli aynı zamanda nüfusun bilim ile ilişkisi ile ilgilidir. Toplumun tamamının ne kadarının akademik üretimde yer adlığının yayın sayısının nüfusa oranlanarak elde edilecek bir indeks ile kabaca belirlenebilir.

Ülke nüfuslarını ekleyip milyon kişi başına kaç yayın üretiliyor diye sıraladığımda tahmin edilebileceği gibi sıralama tamamen değişiyor.

Tablo 5. Ülke nüfuslarını milyon kişi başına üretilen yayın sayıları

Sıralama	Sıralama Tablo	Ülkeler	Toplam Yayın sayıları	Nüfus (Milyon)	Milyon nüfus başına yayın
1	16	İsviçre	650079	8,1	80257
2	24	Danimarka	354524	5,6	63308
3	18	İsveç	600233	9,6	62524
4	26	Finlandiya	305791	5,5	55598
5	30	Norveç	281530	5,2	54140
6	11	Avustralya	1226552	23,1	53097
7	14	Hollanda	886135	16,8	52746
8	32	Singapur	265452	5,3	50085
9	3	UK	3150874	63,1	49935
10	7	Kanada	1594391	35,1	45424
11	21	Belçika	485937	11,2	43387
12	25	İsrail	346372	8,1	42762
13	23	Avusturya	355418	8,4	42312
14	4	Almanya	2790169	82,3	33902
15	1	ABD	11036243	326,6	33791
16	6	Fransa	1967157	65,1	30217
17	28	Çekoslovakya	290718	10,5	27687
18	27	Yunanistan	292956	10,8	27126
19	8	İtalya	1583746	58,7	26980
20	10	İspanya	1256556	47	26735
21	17	Tavan	614487	23,3	26373
22	5	Japonya	2539441	126,3	20106
23	12	Güney Kore	1004042	50,2	20001
24	19	Polonya	580205	38,5	15070
25	31	Polonya	270634	38,5	7029
26	13	Rusya	956025	143,4	6667
27	20	Türkiye	531899	81,7	6510
28	22	İran	448079	81,9	5471
29	15	Brezilya	834526	210,7	3961
30	2	Çin	5133924	1414,5	3629
31	29	Meksika	284868	128,6	2215
32	9	Hindistan	1472192	1352,7	1088

İLK 200-500 SIRASINA TÜRKİYE'DE ÜNİVERSİTELERİNİN GİRMESİ İÇİN POTANSİYELİ VAR MI?

Dünyada milyonlarca öğrencinin iyi eğitim almak için iyi üniversite arayışı beraberinde üniversite sırlamasını değişik kategorilerde yapıyor oldu. Son yıllarda özellikle ABD ve İngiltere'deki üniversitelerin gelişmekte olan ülkelere daha iyi bir eğitim almak amacı ile yüksek ödeme yapması doğal olarak iyi üniversite hangisi sorusunu doğurdu. Milyar dolarlık gelirden pay almak isteyen üniversiteler kıyasıya yarışıyorlar. İlk 100 veya 500 sıralamasındaysanız iyi öğrenci, niteliği ve uluslararası tanınırlığı yüksek hoca ve yüksek bütçe olanaklarına sahip olmanız. Yapılan sırlamalarda yüksek etki faktörüne sahip dergilerde yayın yapmak, yayınların atıf alma durumu, nitelikli, aldıkları uluslararası ve ulusal projeler, projelerin bütçeleri, uluslararası ödüllü bilim insanlarına sahip olmak, doktora öğrenci sayısı, mezunların burs bulma ve işe alımda terci edilme gibi kimi göstergeler öne çıkarılmaktadır. Üniversiteleri üniversite yapan beşeri sermaye diye tanımlanan iyi eğitilmiş, bilgi sahibi, zeki motivasyonu yüksek bilim insanı ve öğrenciler yanında araştırma olanaklarına sahip olmak başarı ve kalitenin itici gücü oluşturmaktadır.

URAP (2020) raporuna göre Türkiye'de Hacettepe Üniversitesi atıfları yüksek değer aldığı için ilk 500 sıralamasında yer almaktadır. Diğer üniversitelerimiz Dünya sıralamasında geriye doğru evrilmektedirler.

URAP (2020) raporuna göre 2020 yılında 11 dünya sıralamasından en az 7'sinde yer alan 22 Türk Üniversitesinin genel görünümü

	Üniversite	URAP	ARWU	CWUR	LEIDEN	NTU	QS	RUR	USNEWS	SCIMAGO	THE	WEBOMETRICS	Sıralama Sayısı
1	Hacettepe Üniversitesi	500	650	636	455	675	900	378	511	625	550	554	11
2	İstanbul Üniversitesi	632	450	644	355	625	900	536	714	626	900	702	11
3	İTÜ	725	650	678	533	675	775	449	486	664	900	552	11
4	ODTÜ	751	850	571	585	675	625	454	453	654	900	416	11
5	An kara Üniversitesi	824	850	659	642	725	900	504	648	670	1001	706	11
6	Ege Üniversitesi	915	750	810	569		1001	695	1035	691	1001	974	10
7	Gazi Üniversitesi	924	950	826	612		1001	655	1078	701	1001	974	10
8	İ. D. Bilkent Üniversitesi	960	850	910	957		555	385	614	494	700	715	10
9	Boğaz içi Üniversitesi	1096		645	1074	575	675	425	197	662	700	565	10

10	Dokuz Eylül Üniversitesi	971	750	1127	711		1001		1148	733	1001	1018	9
11	Koç Üniversitesi	1021		1138	1031		465	448	733	660	450	835	9
12	Erciyes Üniversitesi	1101	950	1155	786			698	1372	712	1001	1332	9
13	Atatürk Üniversitesi	1052		1269	787			744	1288	714	1001	1029	8
14	Marmara Üniversitesi	1070	950	984	839				892	714	1001	1027	8

Türkiye geliştirmekte olan bir ülke olarak maalesef halen bilime ve araştırmaya yeterince kaynak ayıramadığı gibi nitelikli bilim insanlarını ve çok sayıda parlak genç öğrencisi beyin göçüne kattı.

Mevcut 202 üniversiteden ilk 10 sıradaki üniversiteler bir takım destekler ile birlikte dünya çapında sıralamalarda kendilerine yer bulabilirler. Ancak ilk 100 ve 500 sıralamasının halen çok gerisinde olduğumuz görülüyor.

TÜRKİYE’NİN BİLİMSEL GÖSTERGELERİ

YÖK verilerine göre 129 devlet, 73 vakıf toplam 202 üniversite, 30.006 profesör, 17469 Doçent, 41028 Öğretim üyesi toplamda 88503 doktoralı akademik kadro, 7.750.000 öğrencisi (YÖK, 2021) ile niceliksel olarak büyümüş görünüyor. Son on yıldır ortalama 30.000-34.000 bandında bilimsel makale üretimi ile dünyada 20. sırada, makalelerin atıf alımında 41. sırada yer alıyoruz. Türkiye toplamda en yüksek akademik yayın ivmesini 2000-2006 yıllarında yakalamış, sonra verimlilik ivmesi düşüşe geçmiştir. 1995-2015 dönemi arasında 1.000.000-kişiyeye düşen ortalama bilimsel yayın sayısı olan 191 ile (0-2500 aralığında) Türkiye dünyada 40. sırada yer almaktadır. Ancak makalelerin aldığı atıf sayısı aynı eşdeğerdeki ülkelerin makalelerin aldığı atıfın çok altında atıf almaktadırlar. Diğer bir ifade ile yayınlarımızın diğer bilim insanlarınca atıf almaya değer görmemesi bilimsel kaliteyi sorgulatır duruma getirmektedir.

URAP 2020-21 Türkiye Üniversiteleri Raporuna (URAP, 2021) göre ülkemizdeki sıralamadaki ilk 10 sıralamada yer alan üniversitelerimiz uluslararası ölçekte ilk 500 sıralamasına girebilmek için en mevcudun 2 katı, ilk 100 girmek için 8.3 katı kadar daha fazla makale üretmesi gerekmektedir. Bu bağlamda üniversitelerimizin ilk 100 sırasına kısa sürede girebilmeleri çok da kolay ve yakın görülmüyor.

Mevcut durumda Dünyadaki üniversiteler sıralamasında ülkemizde ilk 500 sıralamasında hiçbir üniversitemiz bulunmamaktadır. İlk 1000 sıralamasından genelde 9-11 üniversite dönem dönem 500-1000 arası sıralamada yer almaktadır (Ortaş, 2018a.). Türkiye Dünyada toplam yayın sıralamasından 2004 yılında günümüze kadar ilk 18 sıralarında kendine yer bulmuştu. Ancak son yıllarda 20 sıralara gerilemiş bulunuyor. Bütün bu makro göstergeler üniversitelerimizin akademik

verimliliği (yayın sayısı, yayınların niteliği, yayınlara yapılan atıf, araştırma niteliği) ve kişi başına üretim kapasitesine göre, dünya ortalamasının altında yer aldığı anlaşılıyor (Akçığıt ve Tok, 2020).

BİLİMSEL GÖSTERGELER NEDEN DÜŞÜK

Genelde dünyada en çok bilimsel makale üreten ve ilk 400 sıralamasında üniversiteleri olan ülkeler insani gelişmişlik endeksi yüksek olan ülkelerdir (Ertan 2020). Dünyada ilk 400 sıralamasında yer alan ülkelerin tümünün ortak özelliği GSM-H' den bilim ve Ar-GE harcamaları ayrılan pay %2'den büyük. Türkiye'de %0.96-1 aralığında. Ülkelerin Özerklik Endeksi 10 üzerinden 6 ve üstünde yer almaktadır, bizde ise TEPAV (2010) göre %1'in altında yer almaktadır (Ortas, 2018b). Dünyada ilk 100 veya 500 sıralamasında üniversiteye sahip olmak için gelenekleri olan yerleşik üniversite ve uluslararası nitelikte araştırma yapan ciddi akademik kadroların olması gerekiyor. Türkiye'nin son 40 yıllık üniversite deneyiminin üniversitelerin niteliğini ve uluslararası görünürlüğünü geriletildiği bütün makro göstergeler ile anlaşılıyor.

Özet olarak üniversitemizin nitelikli insan sermayesi yanında çok ciddi üniversite olma kriterleri ve özerklik sorunları bulunmaktadır. Sorunun bir de araştırma yapmak için zorunlu finansal sorunları var. Gözlemlerim sorunun paradan çok insanın eğitimi ve motivasyonu ile ilgili olduğunu görüyorum.

SORUNUN ÇÖZÜMÜ NEDİR?

Bilimsel başarı günümüzde birçok eksenle ölçülmekte olup Bunlar;

1. Araştırma bütçelerinin istenilen ölçekte sağlanması. Genelde gelişmiş ülkelerin tümü GSMH'lerinin %2'sinden fazlasını araştırmaya ayırmaktadırlar. Bu bağlamda bilimin devlet fonları tarafından desteklenmesi yanında Almanya'nın başında sürdürdüğü gibi üniversite sanayi işbirliği modeli önemsenmektedir. Özellikle temel bilimlerde teknolojik alt yapı ve laboratuvarların ihtiyaçlarının zamanında sağlanması ilk şart.
2. Nitelikli araştırmacı kadrolarına sahip olmak. Üniversitelerin nitelikli akademik kadrolarının sağladığı nitelikli proje verileri ve bunların etki faktörü yüksek dergilerde yayın yapmaları. Maalesef son yıllarda alınan akademik kadrolarda kişiye özgü kadro ilanı algıları akademik kadroların oluşmasına zarar vermektedir. Akademik kadroların niteliğinin yükseltilmesi için gelişmiş ülke standartlarında bilim insanı yetiştirme programı ve ölçütleri geliştirmek gerekir.

3. Dünya çapında ilk 100 ve 500 sıralamasında yer alan üniversitelerin önemli özelliklerinde biride, motivasyonu yüksek, akademik ve kültürel bilgisi olan, zeki ve çalışkan öğrencileri bünyesine katabilmeleridir. Niteliği ve kavrama kapasitesi yüksek öğrenciler geleceğin bilim insanı havuzunun potansiyel adaylarıdır.
4. Lisansüstü eğitimde özellikle iyi bilim insanlarının denetiminde yapılacak uluslararası ölçekteki doktora tezlerinden çıkacak verilerin iyi dergilerde makaleye dönüştürmesi kolay olacaktır. Uluslararası ölçekte iyi bilimcilerin ve ekiplerin bulunduğu ortamlarda yetişen iyi doktora öğrencilerin daha nitelikli yayın yaptıkları diğer ülkeler tecrübesinden bilinmektedir.
5. Uluslararası iş birliktelikleri. Gelişmiş çoğu üniversite niteliği yüksek üniversiteler ve araştırmacılar ile işbirliği içinde araştırma ve yayın yapmayı yeğlemektedir. ABD, İngiltere, Güney Kore bu konularda önemli çalışmalar yürütmektedirler.
6. Üniversitelerin belirli alanlarda birikimi ve gelenekleri olan laboratuvar ve grupların uzmanlaşmış bilim insanlarının olduğu oluşumların desteklenmesi. Ayrıca üniversitenin belirli alanlarda başarılı çalışmalar yapan mükemmeliyet merkezleri ve araştırma merkezleri ve gruplarının desteklenmesinin başarılı çalışma şansları daha fazladır. Bu tür ekip ve grupların uluslararası iş birlikteliklerinin daha kolay ve yüksek olacağı beklenmektedir.
7. Özerk üniversite ortamı ve eleştirel özgürlük ortamı. Üniversitelerin olmazsa olmazı akademik kadrolar özelliklede sosyal bilimlerde hiçbir dış etki altında kalmadan araştırma yapma ve yayınlama özgürlüğüne sahip olmak ister.
8. Türkiye'nin devlet tarafından belirlenmiş bir bilim politikasının oluşturulması. Bilim politikasına uygun stratejiler geliştirmesi gerekiyor. İlk aşamada araştırmacı üniversitesi kategorisindeki üniversitelerin güçlendirilmesi için başta özerkliklerinin tüzel kişiliklerinin verilmesi bilimsel çalışma ortamını kolaylaştıracaktır. Nihayetinde ülkenin beşeri sermayesi olan nitelikli insan gücü olan akademik kadroların uluslararası ölçekte standartlara kavuşturulması zorunludur.
9. Akademik personelin eğitim, kongre, yurt dışı çalışma destekleri arttırılmalıdır.

Kaynakça

- Erten, H. 2020. Astronomi eğitimin önemi ve ülkemizde gelinen durum. Herkese Bilim Teknoloji (HBT) Dergi. .Sayı 197.
- Ortaş, 2018a. Araştırma Üniversiteleri. Bunun diğer Üniversitelere ve Bilimsel Gelişmişliğe Etkisi. Popüler Bilim Nisan-Mayıs 2018. Sayı 260. S. 34-38. 495.
- Ortaş 2018b. Türkiye: Bilimsel Yayında Sayı Arttı ama Etki ve Kalite Hızla Düştü. Herkese Bilim Teknoloji. 22 Haziran 2018. Sayı 117. Sayfa 12-13-22.
- QS, 2020. <https://www.hotcourses-turkey.com/study/rankings/qs-world.html>
- YÖK 2021. <https://istatistik.yok.gov.tr/>
- URAP 2020. <https://newtr.urapcenter.org/cdn/storage/PDFs/fKjxPJD2hSivSSsb/original/fKjxPJD2hSivSSsb.pdf>

ABD YÜKSEK ÖĞRETİM SİSTEMİ

Prof. Dr. Uli Schamiloğlu

Kazak Dili ve Türk Dili Araştırmaları Bölümü
Yönetmen, Ph.D. Avrasya Çalışmaları Programında
Nazarbayev Üniversitesi &
Emekli Profesör, Wisconsin-Madison Üniversitesi

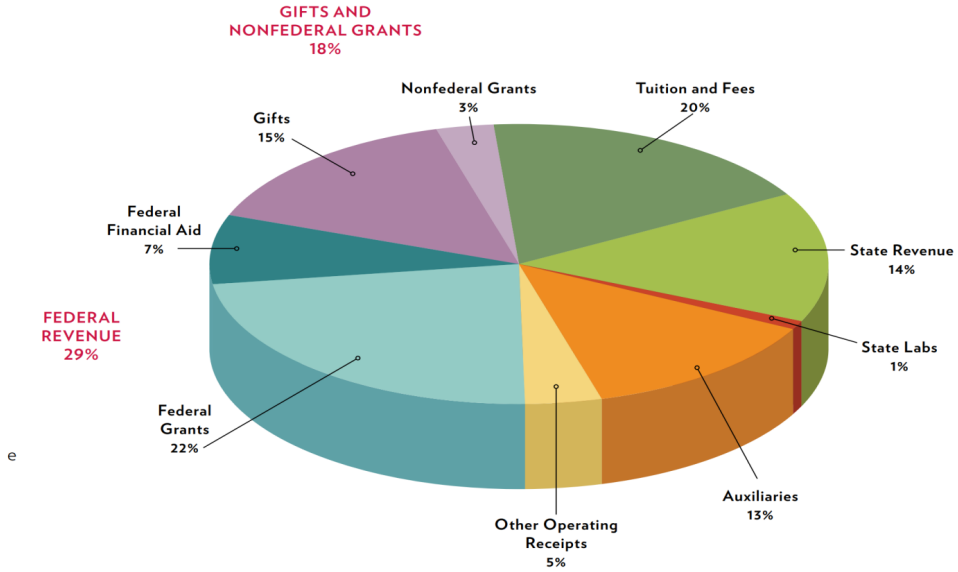
ABD YÜKSEK ÖĞRETİM SİSTEMİ

UW – Madison, 3.1 milyar dolarlık bütçesi için beş ana kaynaktan gelir elde ediyor. Üniversitenin misyonu eyalet ve federal hükümet yatırımları, harçlar, araştırma hibeleri ve üniversite arkadaşlarının katkılarıyla desteklenmektedir.

- Üniversite bütçesinin en büyük kısmı, yaklaşık 906 milyon dolar veya yüzde 29, federal hükümetten. Bunların çoğu, belirli araştırma projeleri için rekabetçi bir şekilde UW-Madison'a verilir ve fakülte, personel ve öğrencilerin maaşlarını destekler ve araştırma tesislerini finanse eder.

Ulusal sıralamalar 1972'de başladığından beri, UW-Madison, araştırma ve geliştirme harcamalarında her yıl ilk beş üniversitede yer aldı. 2015'te altıncı sıraya düştü ve 2016 ve 2017'de orada kaldı. 2018 sıralaması Kasım ayında açıklanacak.

Source of Funds



Liberal Sanatlar Eğitimi (B.A./B.S.) [= 120 kredi (4 yıl)]

- Yaklaşık 40 kredilik genel eğitim (matematik, bilim, edebiyat, beşeri bilimler, sosyal bilimler vb.)
- “Eleştirel düşünme” (“nesnel bilgi” değil)
- Yaklaşık 40 kredilik ana + 40 kredilik seçmeli dersler
- Uzman yetiştirmek değil, daha sonra ana dal seç

- Tıp, Hukuk = yüksek lisans derecesi (- herhangi bir ana)
- Profesörler genellikle 2 ders / dönem (6 saat) + maaşlı, dahili / harici hibeler verir.
- Araştırma + hizmet beklentisi de.
- Kayıtlarda düşüş, devlet finansmanı, büyük UG ders kursları için baskı.

Lisans ve Lisansüstü Eğitim Profili

- Mezuniyet Eğitimi (M.A./Ph.D .; mesleki dereceler)
- Yüksek Lisans genellikle 1-2 yıldır (dersler + Yüksek Lisans tezi)
- Doktora genellikle 2 yıllık dersler, ön sınav, tez önerisi + tezdır.
- Doktora için toplam süre 6-7 + yıl olabilir
- (1980'lerde IU-B'deyken, İngilizce Doktora genellikle 17 yıl sürdü)
- Öğrenim ve yaşam masrafları, uluslararası öğrenciler için önemli bir maliyet = engeldir.
- ABD'de araştırma fonundaki düşüş, finansmanı etkiliyor.
- Nazarbayev Üniversitesi (NU) Deneyimi
- NU 2010 yılında kuruldu (proje 2009'da ciddi olarak başladı).
- Daha önceki deneyler başarılı değil.
- İngilizce dil eğitimi
- Uluslararası Fakülte
- Devlet hibeleri ile desteklenen öğrenciler
- Pek çok uluslararası farklı stratejik ortakla çalıştı.
- Bazı ortaklar “anahtar teslimi” operasyon teklif etti, UW-Madison yalnızca “kapasite geliştirmeyi” destekliyor.
- Beşeri ve Sosyal Bilimler Okulu için UW-Madison stratejik ortağı
- Yeni Bilimler ve Beşeri Bilimler Okulu (= “Sanat ve Bilim modeli” + ABET için STEMM
- UI-UC'den Provost Ilesanmi Adesida'nın gelişi (eski dekan, UI-UC'de provost)
- NU'yu en iyi araştırma üniversitesine dönüştürme hedefi: kütüphane, laboratuvarlar, kampüs, disiplinler arası araştırmaya vurgu

- NU, gelen tüm öğretim üyelerine 10.000 \$ 'lık “sosyal politika hibesi” sunmaktadır.
- 2018’de NU, Fakülte Geliştirme Hibelerini (“Küçük Hibe”) başlattı: 3 yılda 25.000 \$ / yıl (SSH) / 50.000 \$ / yıl @ 3 yılda (STEMM)
- 2020’de NU, İşbirliğine Dayalı Araştırma Hibelerini (“Orta Hibe”) başlattı: 3 yılda 75.000 \$ / yıl (SSH) / 150.000 \$ / yıl, 3 yılda (STEMM)
- Gelecek: Uluslararası İşbirliğine Dayalı Araştırma

TÜRKİYEDE BİLİM İNSANI YETİŞTİRME POLİTİKASI NASIL OLMALIDIR

Prof. Dr. Sadık KARTAL
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

TÜRKİYEDE BİLİM İNSANI YETİŞTİRME POLİTİKASI NASIL OLMALIDIR?

Bu çalışmada Türkiye’de politika düzleminde bilim insanının nasıl yetiştirilmesi gerektiği ile ilgili yapılması gerekenlere yer verilmiştir. Ancak günümüz yetiştirmelerinin geçmişin izlerini taşıdığı da bilinmektedir. Bu nedenle getirilen önerilerin daha anlaşılır olması için öncelikle geçmişten günümüze bilim insanının nasıl yetiştirildiği ele alınacaktır.

Geçmişten izler

1933’te Darülfünun kapatılıp İstanbul Üniversitesi kuruldu. Batıya göre kurulduğu söylenen İstanbul Üniversitesi reform, değişme ve yenileşme harekâtının öncüsü olacaktır. Üniversiteyi batılı yapmak için yine batıdan getirilen hocaların yeni üniversiteyi övdükleri anlaşılmaktadır. Almanya’da Mart 1933 yılında Yahudi kökenli olması nedeniyle üniversitedeki görevinden dolayı ayrılan ve aynı yıl Türkiye’ye iltica eden Ernst Eduard Hirsch, 20 yıl boyunca Türkiye üniversitelerinde hukuk alanında dersler verdi. Hirsch, 1933 yılındaki amacın bir meslek yüksekokulu kurmak değil, gerçeği araştırıp derinleştiren, bilgiyi toplayan, düzenleyen, çoğaltan ve yayan kısacası Batı Avrupa üniversiteleri ayarında bir bilim yuvası kurmak olduğunu söyler. Üniversitenin gövdesi bilim olacak, eğitim öğretim de bu gövdeden filizlenip dallanacaktır. Ankara’da kurulan Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi binasının üzerine Mustafa Kemal Atatürk’ün “Hayatta en hakiki mürşit ilimdir” sözünün yazılması bu görüşün pratikteki yansımasıdır. Kısacası üniversite hocaları batılı anlayışa ve bilimsel verilere göre yani pozitivistin ilkelerini esas alarak yetişecekler ve görevlerini bu doğrultuda yapacaklardır.

Cumhuriyet tarihi boyunca pozitivist ilerleme ve batıyı yakalama üniversiteye yüklenen argümanlardır. Bilimsel verilere dayalı üniversite eğitiminin yanında yükseköğretim kurumlarının ideolojiye hizmet etmesi de beklenen bir durumdur. Bilim insanından modern bilim, araştırma ve eğitim anlayışının yanında cumhuriyet ilkelerini korumak ve kollamak görevi de verilmiştir.

Bilim insanının misyonu ise bilime ve akla dayalı pozitivistin ilkelerini uygulamaktır. Pozitivism modernizm olarak ifade edilmiş, bilime ve akla mutlak inanç yine bilim insanının temel misyonu olmuştur. Pozitivism Türkiye’de aydınlar ve entelektüeller arasında da egemen ideoloji haline gelmiştir. Bu sonuç pozitivist anlayışla eğitim yapan kurumların insan yetiştirme anlayışının ürünüdür. Bilimin aydınlığı şiarıyla toplumun bilime göre düşüneceği, bilime göre yaşayacağı sürekli ele alınmıştır. Bilim insanları da bu şekilde yetiştirilmiştir. Bu amaçla okullarda akla, bilime uygun dersler verilmiştir. Lisans ve lisansüstü programlarda araştırma ve istatistik dersleri bu amaca hizmet etmesi için okutulmaktadır.

Pozitivizm ile “gerçek”, doğru ölçme ve sayısallaştırma ile ifade edildi. Bu bakış açısına göre gözlem ve deney bilginin yegane kaynağıdır. Duyu deneyimleriyle hissedilen olayların arkasındakileri elde etmeye çalışmak veya bu hislere neden olan ancak gözlenemeyen olguların bilgisini vermek bilimin amacı değildir. Ayrıca pozitivistler değerlerin bilim içinde bir yerinin olmadığını da savunurlar. Bilimsel bilgi yalnızca deneye ve gözleme dayalı olması ile sınırlı tutularak bilim kutsanmış, yapılan her eylemin bilimselliği ölçülmüştür. Bir sosyal bilim olan eğitim ile ilgili çalışmalarda pozitivizmin ilke ve yöntemlerinin kullanılması, olay ve olguların nedensellik ilkesine uygun hipotezlerle açıklanması, deneysel araştırmalar yapılarak insan davranışları sayılara indirgenmiştir. İnsan doğasının bir gereği olarak arzu, istek, nefret, korku, ahlak, düşünce gibi çoğu zaman değişkenlik gösteren unsurların dikkate alınmaması veya bunların ölçülmeye kalkışılması yapılan çalışmalara güvenle yaklaşımı da engellemiştir.

Bilim insanı cumhuriyet tarihi boyunca hatta Osmanlıda Tanzimat döneminden bu yana düşünce ve faaliyetleriyle batıcı olmuştur. Bundan hareketle eğitimin yönü de batıdaki akım ve uygulamalardır. Bu hem batıda eğitim görmüş aydınlarca izlenmiş bir yoldur hem de zaman zaman batılı bilim insanlarının Türkiye'ye çağrılarak ders vermeleri veya kaynaklarının okutulması ile sağlamıştır.

Belirtilen pozitivizme ve batıya göre bilim anlayışı 1950'li yıllardan sonra Amerika'ya yönelmiştir. Bundan böyle Avrupa'da yetişen bilim insanlarının yanına Amerika'da yetişenler de eklenmiş ancak Amerika'da öğrenim görenler ayrıcalıklı olmuştur. Bilimsel çalışmalarda Amerika kaynaklarının refere edilmesi ve düşünce belirtilmesinde Amerika kaynaklarının dayanak olarak gösterilmesi bir gelenek haline gelmiştir.

Cumhuriyet döneminde eğitimin ve toplumun yüzü batıya çevirili olduğundan bu ülkelerdeki bilimsel çalışmaların incelenmesi için öğrenciler gönderilmiştir. Bu öğrenciler gittikleri ülkelerdeki bilimsel çalışmaların teorik ve uygulama yönlerini Türkiye'ye taşımışlardır. Bunlar yurda döndükten sonra ülkenin çeşitli yükseköğretim kurumlarında akademisyenlik görevinde bulunmuşlardır. Çeviri kitap ve makaleler, çeşitli eğitim-öğretim kademelerinde kaynak kitaplar olarak okutulmuştur. Akademisyenler alanlarıyla ilgili söylem ve yazdıkları ile Batıyı refere etmeye devam etmektedirler.

Bilim insanını yetiştirmenin içeriği yukarıda ortaya konulduğu gibidir. Ancak bilim insanı yetiştirme şekli incelendiğinde dört farklı modelin bulunduğu söylenebilir;

1. Yurtdışına doktora yapmak üzere YÖK ya da Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) adına öğrenci gönderilmesi,
2. Üniversitelerin lisansüstü eğitim olanakları ile bilim insanı yetiştirmeleri,

3. Bir üniversite adına diğer bir üniversiteye lisansüstü öğretim görmek amacıyla gönderilen araştırma görevlilerinin yetiştirilmesi,
4. Kendi imkanı ile dışarıdan lisansüstü eğitimi alanlar

Bilim insanlarının Türkiye’de yetiştirme amacı aynı olmakla birlikte yetiştirme şekli geçmişten günümüze farklılık göstermiştir. Son olarak 2020 Eylülünde YÖK’ün açıkladığı Geleceğin Bilim İnsanları İçin “YÖK-Gelecek Projesi” üzerinde durulabilir. Projeye göre üniversitelerin vizyonu ve temel misyonu doğrultusunda nitelikli bilgi üretimi için gerekli olan nitelikli insan gücünü sağlamaktır. Üniversitelerin bilimsel faaliyetlerinin ve misyonlarının ülkenin kalkınma yolundaki tercihleri ve öncelikleri ile uygun bir şekilde ilişkilendirilmesidir. Projede öncelikli alanlar belirlenerek bu alanlara bilim insanı yetiştirilmesi hedeflenmektedir.

Neler yapılabilir

Geçmişte uygulan modeller ve mevcut durumdaki uygulamalardan harekâtle politika bağlamında aşağıdakiler yapılabilir;

Bilim insanı yetiştirme sürecinin bir bütün olarak ele alınması ve geliştirilmesi gerekir. Bu şekilde toplumun tüm alanlarında toplumsal kalkınmaya hizmet edecek nitelikli bilim insanlarının yetiştirilmesi mümkün olabilecektir.

Öncelikle yapılması gereken iki temel politika olmalıdır. Birincisi Akademik özerkliliktir. Üniversitenin yani akademisyenin çalıştığı ortamın ekonomik açıdan bir sorunun olmaması, akademisyenin bir hiyerarşik yapı içinde kendini hissetmemesidir. Akademik özerkliğe bilim insanı sahip çıkmalı, bunun yayın yapma ve paylaşma noktasında önemli olduğunun idrakinde olmalıdır. Diğeri üniversitenin akademik amaçlara uygun olarak özerk bir yapıda olmasıdır. Bilim insanı da akademik özgürlüğe sahip, bilgiye ulaşmak, üretmek ve paylaşmak için hukuki güvencelere/ maddi olanaklara sahip olmalıdır. Akademisyen araştıracağı konuda, bilginin açıklanması konusunda da özgür olmalı ve hiçbir kısıtlama altında kendini hissetmemelidir. Temel nokta toplum çıkarı olmalıdır.

Son yıllarda piyasa koşullarına ve emperyalist çıkarılara göre akademisyen yetiştirme eğilimi görülmektedir. Bir kamusal hizmet alanı olan üniversitenin piyasa koşullarına uyarlanarak paralı eğitimin önünün açılması ve devletin üniversitelere para aktarımını kısıtlaması uygulamaları üniversitenin ticari bir mantıkla çalışmasına dolayısı ile akademisyenlerin proje üretimi ve bilgi pazarlaması yoluna yönelmelerine neden olmuştur. Sermayeye endeksli ve toplumun çıkarını ber taraf eden böyle bir anlayıştan uzaklaşılmalıdır.

Lisansüstü eğitim ile bilim insanı yetiştirilmektedir. Bu eğitim ile hem alanın felsefesi, hem alanın bilgi ve becerisi hem de araştırma becerisi kazandırılır. Aynı şekilde bilimsel tutum ve davranış ta büyük oranda bu eğitim aşamasında ediniilir. Bu eğitim yine bilim insanı formasyonuna sahip kişilerce yürütülür. Tüm bu

eğitimin akademik özgürlük anlayışı içinde yürütülmesi özellikle ülke sorunlarının tespiti ve çözümüne yönelik politikalar için hayati düzeyde önemlidir. Bilgiyi üretmek, yanlış eleştirmek, problem çözebilmek, analiz ve sentez yapabilmek akademik özgürlük ile sağlanabilir. Ancak bu eğitim sırasında öğretim üyesi sorunu, mali sorunlar, kütüphane hizmet sorunları, yabancı dil sorunu, yönetsel sorunlar, tez danışmanı ile ilgili sorunlar, araç gereç sorunları vb. durumlar sürecin verimliliğini olumsuz etkilemektedir.

Bilim insanı yetiştirmenin ilk kaynağı olan lisansüstü eğitimin kalitesinin artırılması gerekmektedir. Özellikle doktora eğitimi ve doktora eğitimine danışmanlık yapacakların bilimsellik düzeyi, danışmanı olacak adayın çalışma konusuna yakınlığı ve bu işe yeterli zaman ayırıp ayırmayışı oldukça önemlidir. Doktora eğitimi aşamasında adayın alanın sorunları ile yüzleştirilmesi ve bu sorunların çözümü konusunda duyarlı hale getirilmesi gerekir. Yüksek lisans eğitimi bir unvan veya doktora geçiş olarak ele alınmaktan ziyade alanda söz sahibi olabilme anlamında yapılandırılmalıdır.

Türkiye'de yükseköğretimi yaygınlaştırma politik bir amaç haline gelmiştir. Bu politika sonucunda akademisyen ve altyapı gereksinimleri karşılanmadan ve üniversitenin en büyük misyonu olan araştırma, eğitim ve toplumsal gelişmeye katkı geri planda kalmıştır. Neticede üniversite sayılarının arttırılması ile nitelikli bilim insanı yetiştirilmesi ve mevcut bilim insanlarının kendilerini geliştirmeleri büyük oranda engellenmiştir. Özellikle akademisyenlerin ders yüklerinin artması üniversitelerin bilimsel araştırma etkinlikleri için sorun oluşturmaktadır.

Bilim insanlarının ücretlerinin düşüklüğü dikkati çekmektedir. Ücretlerin düşük olması, mesleği çekici olmaktan çıkarmakta ve yetmişmiş öğretim elemanlarının diğer istihdam alanlarına kaymasına neden olmaktadır.

Doçentlik sözlü sınavlarının yeniden getirilmesi gerekir. Sözlü sınavına hazırlık aşamasında doçent adayları alanla ilgili bilgilerini tazelediği gibi yeni bilgiler de edinmektedir.

Doçentliğe ve profesörlüğe yükselmede Yükseköğretim Kurulunca merkezi olarak oluşturulacak jüriler değerlendirilme yapmalıdırlar. Adayın bilimsel yayınları yanında öğretme becerisi ve topluma katkısı ile danışmanlık görevleri de değerlendirilmelidir. Bu konudaki ideolojik değerlendirmelerin önüne geçilmelidir.

Akademik unvan alan bilim insanlarının kadro atamaları gecikmeksizin yapılmalıdır.

Yükseköğretim sisteminin eğitim ve araştırma kalitesinin artması için öğretim elemanı başına düşen öğrenci sayısı makul bir düzeye çekilmelidir.

Türkiye adresli uluslararası yayın ve patent sayılarında genel bir artış eğilimi gözlenmekle birlikte bunların etkililik düzeyinin düşük olduğu anlaşılmaktadır.

Bu konuda gerekli politik adımlar atılmalıdır.

Bilimsel toplantılar bilimsel araştırmaların paylaşıldığı, yeni gelişmelerden haberdar olunduğu, güncel konular üzerinde konuşulduğu ve sorunlu alanların tartışıldığı platformlardır. Bu nedenle akademisyenlerin yurt dışı ve yurtiçinde çalıştay, sempozyum, kongre ve vb. faaliyetlere katılımları özendirilmeli ve destek sağlanmalıdır.

Akademik dokunulmazlık sağlanarak bilim insanı sözlü veya yazılı faaliyetlerinden dolayı cezalandırılmamalıdır. Akademik çalışmalar özgürce gerçekleştirilmelidir.

İnsanın vicdanı en büyük etik ilke iken buna aykırı beyan, yazı, çalışma yapan akademisyenlerin akademik ortamdan uzaklaştırılmaları sağlanmalıdır.

Yurt dışında çalışan ve kendi uzmanlık alanlarında seçkin ve deneyimli bilim insanları Türkiye’de görev yapmaları teşvik edilmelidir.

Üniversitelerin bilimsel araştırma sonucunda bilgi ve teknoloji üretme, bilimsel verileri yayma, her alanda toplumsal gelişmeye katkıda bulunma gibi sorumlulukları vardır. Bir eleştiri konusu olan teori ile uygulama arasındaki kopukluk bu sorumluluk kuvvetlendikçe sağlanacaktır.

Bilim insanlarında gelecek kaygısı ve güvenlik sorunu olmamalıdır. Araştırılacak konular sınırlandırılmamalıdır. Özellikle sosyal alanlarda etnik ve sınıfsal konuların araştırılması konusunda bir engel veya tedirginliğin bilim insanlarında olmaması konusunda gerekli politikalar oluşturulmalıdır.

Bilim insanı yetiştirme doktora yapma gibi yalnızca bazı aşamalardan geçmek ile sınırlı tutulmaması gerekmektedir. Yetişme yaşam boyu devam ettiği için ve de bir birikim ile deneyim oluştuğu için sürekli yetişmeyi ve deneyimi yabana atmamak gerekir. Türkiye’de yetişmiş ve deneyim sahibi bilim insanlarının farklı nedenlerle yurtdışına çıkmaları ile beyin göçü, çeşitli nedenlerle sistemin dışına çıkma ve idari görevlere geçerek işini yapamama durumundan söz etmek mümkündür. Temel sorun yetişmiş insanların destek ve itibar görmelerini sağlayarak en verimli çağlarında kendilerinden sonra gelecek bilim insanlarını yetiştirmek ve topluma yararlı olmaları konusunda yeterli ve de gerekli desteği sağlamaktır.

Akademisyenlerin yükselmelerinde bilimsel hakemli dergilerdeki yayın faaliyetleri dışındaki radyo, televizyon, sosyal medya ve gazetelerde yer alan çalışmalarını popülerlik olarak ele alınmakta ve akademik faaliyet olarak değerlendirilmemektedir. Bilim insanının çalışmaları topluma yönelik olduğu düşünüldüğünde bu tür çalışmalarını da dikkate alınmalıdır. Akademik özerklik bağlamında ve birer alanın kaynağı olarak akademisyenler bilimsel yayın ve uzmanlık alanları ile ilgili basına beyanat verme, basın yayın organlarında yorum yapma gibi hususlarda herhangi bir engel olmamalı ve bunlar da akademisyenin değerlendirilmesinde ölçüt olarak

ele alınmalıdır.

Bilim insanlarının puan ve yükselme kaygısı ile araştırma yaptıkları görülmektedir. Araştırma, üretme ve paylaşma için mutlaka belli bir seviyede yabancı dil bilgisi şarttır. Bilim insanı yetiştirme ve bilim insanlarından ülke hizmetinde yararlanma önemli bir ölçüt olmalıdır. Türkiye'de akademik yükselme için çok yayın yapma temel kriter olarak belirlenmiştir. Çok yayından ziyade kaliteli yayın şartının aranması gerekmektedir.

Türkiye'de artan üniversite talebi, siyasi baskılar sonucu her yerde açılan üniversiteler ve toplumda lisansüstü eğitim görmenin tercih edilmesi sonucunda kaynakların yeterliliğine bakılmaksızın lisans düzeyinde programlar açıldığı gibi lisansüstü eğitim programlarında artış olduğu görülmektedir. Bunun sonucunda mevcut öğretim elemanları ağır bir ders yüküyle karşılaşmakta, öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısı artmakta ve öğretimin niteliği bundan etkilenmektedir. Öğretim elemanlarının ikinci öğretim, kurs ve sertifika programları, lisansüstü ders ve danışmanlık yüklerinin çokluğu onların bilimsel bilgi üretme sürecini engellemektedir.

Doktora eğitimi süresince adaylar alanla ilgili kavramsal bilgi, planlama, bilimsel yöntem, yorumlama, rapor etme, yayın yapma, deneyim ve uyarılma gibi temel becerileri edinmelerinin yanında öğretme becerisini de kazanmalıdırlar. Öğretim elemanları öğretmenlik formasyonu almadan tamamen alan bilgileri ile deneme yanılma yöntemi ile öğretme becerisi edinmektedirler. Onun için öğretmeye hazırlık, dersin sunumu, öğretici öğrenen iletişimi, ölçme değerlendirme, konuya uygun materyal hazırlama ve alana özgü öğretim yöntemleri konusunda formasyon almalıdırlar. Akademisyenlerin ders sunumunda yalnızca anlatım yöntemi kullanmaları da görülen temel eksikliklerden olup diğer öğretim yöntemlerinden habersiz olduklarının da kanıtıdır.

Araştırma görevlerinin yetiştirilmesinde öğretim programının yanında onları mesleğe motive etme çalışmalarının yapılması, çeşitli zamanlarda ödül verilmesi, güvenildiğinin hissettirilmesi, desteklenmeleri, takdir edilmeleri, yapıcı eleştiri yapılması ve en önemlisi de bilimsel ve deneyim paylaşımlarının yapılması gerekir. İdari iş yükü yüklenmemesi, kırtasiye/fotokopi imkânı sağlanması ve bilimsel toplantılara katılımın teşvik edilmesi ve tüm masraflarının karşılanması gerekir. Kaynak sağlama, ekip çalışması içinde bulunmaları, etkinliklere katılmalarını ve yayın yapmaları konusunda cesaretlendirmeleri gerekir. Öğretim programlarında seçimlerlik ders alternatifi ve hoca seçimi olmalıdır. Araştırma görevlilerinin fiziksel ve araçsal donanımdan yararlanma olanaklarının geniş olması, sağlıklı bir çalışma ortamı sağlanması, önyargılı yaklaşılmaması, üniversite ile aidiyet bağlarının yüksek olmasının sağlanması, öğretim üyelerinin birikimlerinden ve danışmanlıklarından yeterince yararlanmaları ve iş güvencelerinin sağlam olması ve de maddi sıkıntılarının olmaması gerekir. Sözleşmeli istihdam sistemi yerine aka-

demisyenin kendini güvencede hissedebileceği kadrolu istihdam uygulanmalıdır. Maddi sıkıntılar onların eğitimsel yaşantılarında sorunlar oluşturduğu ve gelecek kaygısı taşımalarına neden olduğu gibi alanları ile ilgili yeterli araştırma imkanı içine girmelerini de engellemektedir. Araştırma görevlilerinin birçok eğitsel ve idari işlerde keyfi olarak çalıştırdıkları bilinmektedir. Görev tanımları yapılarak yetişmelerine uygun olmayan görevlerden uzak durmaları için yasal düzenleme yapılmalıdır.

Öğretim elemanı yetiştirmeye topyekûn bir bütün olarak bakılmalıdır. Üniversiteye eleman alımında çeşitli kayırmacılık, veya şaibe durumlarının oluşmaması için merkezi sistemle seçme yapılmalı ve atanmalıdırlar.

Bilim insanı bilim üretme sürecinde heyecanlı olmalı, kendisini rutini yapan akademik yükselmeyi her şeyin önünde tutan birisi olarak görmemelidir. Bilim insanı değerlendirmede temel ölçüt alana yaptığı katkı ve öğretme beceresi olmalıdır. İdeolojik yakınlık, keyfilik vs. gibi bilimselliğe yakışmayan tutum ve davranışlardan uzak olunmalıdır. Görevlerini yaparlarken siyasi, ekonomik ve mesleki çıkar gruplarından bağımsız olmalıdırlar. Nesnellik, gerçeğe bağlılığı getirerek ön yargı ve duygusallıktan uzak olmayı gerektirir. Bilim insanı bilimsel çalışmalarında bilgiye ulaşmada belirlenen nesnel ve evrensel ölçütlerden faydalanmalıdır. Din, mezhep, milliyet, cinsiyet gibi unsurlardan bağımsız olarak çalışmalarında toplumsal faydayı esas almalı, piyasanın veya kendi kişisel çıkarlarının ötesinde harekât etmelidir.

Bilim insanı yetiştirmek uzun ve zahmetli ve de sabır gerektiren bir iştir. Yetişmiş insanların yaptıklarına sahip çıkılması ve onların güvencede olduklarının temin edilmesi gerekir. Türkiye'deki geçmiş te özellikle yaşanan ve günümüzde de etkileri görülen değişik politik ayrışmalar ve inanç bölünmeleri içinde yer alarak politikleştikleri de görülmektedir. Belirtilen kategori ve sınıflamalar içinde yer almayan akademisyenler çoğu zaman çeşitli sıkıntılarla karşılaştıkları da görülmektedir. Bilim insanının bağımsızlığını esas alacak düzenlemeler yapılmalıdır. . Bilim insanı inancını kendisi için yaşamalı, ideolojisini işin yapıldığı ortama taşımamalı, bilimsel tarafsızlık içinde olmalıdır.

Medyada bazı bilim insanların medyatikleşerek kendi uzmanlık alanı dışında her konuda görüş beyan etmeleri toplumda bilim insanına ve söylediklerine karşı kuşkuların uyanmasına neden olmaktadır. Bu konuda düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

Unvanların ticaret ve siyaset amacıyla kullanılması, popülerlik adına alan dışındaki konularda görüş beyan edilmesi engellenmelidir

Üniversite her ne kadar evrensel bir misyon ile yüklense de bölgesinin ekonomik ve toplumsal gelişmesine katkı sağlamalıdır. Bunun için bilim insanları buldukları çevrenin top yekûn kalkınması için çaba içinde olmalıdırlar.

Toplumda bilim insanlarının ve araştırmanın önemini anlatılması, lisans mezunu gençlerin bilime yönelimleri için özendirme çalışmalarının yapılması konusunda temel politikalar belirlenmelidir.

Bu çalışmanın başında da belirtildiği üzere geçmişten bugüne öğretim elemanı yetiştirmek üzere Avrupa'ya ve de Amerika'ya öğrenci gönderildiği bilinmektedir. Bilim batıda üretilir bilim insanı da batıda yetişir anlayışının sonucunda gelişen bu uygulama batıya göre bilim ve öğretim yapılması anlayışına da getirmiştir. Bu anlayış Türkiye'de bilim yapılamaz anlayışını da getirmiştir. Eleştiri noktamız yurtdışında doktora yapılmaz anlayışı değil, belli bazı ülkelere gönderilmesi ve bunun saplantı düzeyinde yapılmasıdır. Ve de yerleşik anlayış kazanmasıdır. Yoksa üniversiteler arası iş birliği, bilimin uluslararası etkileşimle gerçekleştiği gerçeği hiçbir zaman yadsınamaz.

Akademik çalışma hiyerarşik yapılanmadan, akademik unvanlar ise hiyerarşik göstergelerden uzak tutulmalıdır.

Kaynakça

- Eğitim-Sen, (2005). 4. Demokratik Eğitim Kurultayı, “Eğitim Hakkı”, 1-5 Aralık 2004, Ankara; Eğitim-Sen Yay.
- Erdoğan, M. (2006). Eğitim, üniversite ve siyasal toplum, Liberal düşünce, 11(41-42).
- Gürüz, K.(2003). Dünyada Ve Türkiye’de Yükseköğretim; Tarihçe Ve Bugünkü Sevk Ve İdare Sistemleri (2.Baskı), Ankara; ÖSYM Yay.
- Hirsch, E. E.(1984). Hatıralarım; Kayzer Dönemi Weimar Cumhuriyeti Atatürk ülkesi, Ankara.
- Kafadar, O. (2016). Türk Eğitim Sisteminde Batılılaşma, İstanbul; Vadi Yay.
- Karaca, N. (2015). Pozitivizmin erken cumhuriyet dönemine etkisi, Ankara; Anı Yay.
- Karakütük, K. & Özdemir, Y. (2011). Bilim İnsanı Yetiştirme Projesi (Bİ-YEP) ve Öğretim Üyesi Yetiştirme Programı’nın (ÖYP) Değerlendirilmesi, Eğitim ve Bilim, 36(161).
- Kartal, S. (2008). İktidardaki Okul; Eğitimin politik İşlevi, İstanbul; Pales Yay.
- Okçabol, R. (2007). Yükseköğretim Sistemimiz, Ankara; Ütopya Yay.
- TÜBA,(?). Dünyada ve Türkiye’de Bilim, Etik ve Üniversite, Türkiye Bilimle Akademisi Yay.
- Türk Eğitim-Sen. (2012). Türkiye’de Yükseköğretimin Sorunları, Beklentiler Ve Çözüm Arayışları Çalıştay Komisyon Raporları (14-16 Aralık 2012).
- Yalçınkaya, M.; Koşar, D. & Altunay, E.(2014). Araştırma Görevlilerinin Bilim İnsanı Yetiştirme Sürecine İlişkin Görüşleri, Kastamonu Eğitim Dergisi, 22(3).
- YÖK, (2016) .YÖK-Gelecek Projesi <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/yok-gelecek-projesi.aspx>

BİLİM İNSANINDA OLMASI GEREKEN ÖZELLİKLER

Doç. Dr. Muammer ERGÜN

Kastamonu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü

BİLİM İNSANINDA OLMASI GEREKEN ÖZELLİKLER

Bir varlığı diğer varlıklardan ayıran niteliklere özellik adı verilir. Bunlar gözle görülebilir olabileceği gibi gözle görülmeyip tutum ve davranışlarımızı yönlendiren nitelikler olabilir. Bu nitelikler; fiziksel özellikler, kişilik özellikleri ve yeterlikler şeklinde üç ana başlık altında incelenebilir. İnsanoğlu çevresindeki nesnelere hem birbirinden ayırabilmek için hem de benzerleri bir arada gruplandırabilmek için fiziksel özellikleri kullanır. Ancak işin içine insan girdiği zaman da kişilik özellikleri ve üçüncü bir ayırt edici nitelik olan yeterlikler de devreye girerler.

İnsanları birbirinden ayıran nitelikleri ise kişilik özellikleri ve kazanmış olduğu yeterliklerdir. Fiziksel özellikler ve yeterlikler insanları birbirlerinden ayırmada ya da gruplandırmada kullanılmaktadır. Örneğin “uzun boylu dürüst insanlar” ya da “başarılı avukatlar”, “öğretmenler” “akademisyenler”, dediğimizde bu üç özelliği de kullanmış oluruz. Ancak insanlar için kişilik özellikleri daha çok ayırt edici özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Hele hele bir bilim insanını tanımlayacaksa kişilik özellikleri olmadan tanımlayabilmemiz nerdeyse mümkün değildir. Böyle bir tanımlama sadece bilim insanını şeklen fiziki olarak tanımlamanın ötesine geçemez. Aşağıdaki paragraflarda da göreceğimiz gibi bu konuda yapılan bilimsel çalışmaların büyük bir çoğunluğu şekil algısıyla doğrudan ilişkilidir. Bu durum bilim insanında olması gereken kişilik özelliklerinin ve yeterliklerinin hem toplum hem de bilim insanları tarafından ikinci plana itildiğini göstermektedir.

Bu çalışmada bilim insanların fiziksel özellikleri ile ilgili yapılan çalışmalardan da bahsedilmekle birlikte bilim insanının kişilik özellikleri daha detaylı ele alınıp incelenecektir.

BİLİM İNSANININ ÖZELLİKLERİ



1-Fiziksel özellikler

Ülkelerin çoğunda yetişkinler bilimi, kadınlardan daha çok erkeklerle ilişkilendirmektedirler. (Miller, Nolla, Eagly, Uttal 2018; Miller Eagly ve Linn 2015; Smyth ve Nosek 2015). Chambers’in(1983) yaptığı çalışmada 1966’dan 1977’ye kadar yapılan çalışmalardaki çizimler incelenmiş ve sadece %0,6’sının bilim insanını kadın olarak çizdiği bulunmuştur.

Fiziksel özellikler ile ilgili hem ülkemizde hem de dünyada çok çeşitli araştırmaların yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmalar farklı öğrenci grupları üzerinde

yapılmış ve bilim insanlarına yönelik düşünce ve algıları belirlenmeye çalışılmıştır (Balkı, Çoban ve Aktaş, 2003; Bovina & Dragul'Skaia, 2008; Buldu, 2006; Camcı-Erdoğan,2018Chambers, 1983; Demirbaş, 2009; Fralick, Kearns, Thompson & Lyons, 2009; Kaya, Doğan ve Öcal, 2008; Mason, Kahle & Gardner, 1991; Medina, Kyndra & Orihuela, 2011; Monhardt, 2003; Moseley & Norris, 1999; Painter & Tretter, 2006; Schibeci & Sorensen, 1983; Symington & Spurling, 1990; Thomas & Hairston, 2003;). Mead ve Metraux (1957), altmış yıldan daha geriye giden çalışmasında elde ettiği bulgular günümüz çalışmaları sonucu elde edilen bulgularla hemen hemen çok yakın benzerlikler göstermektedir. Bu çalışmalarda fiziksel özellikler açısından ortaya çıkan bulgular çoğunlukla; “erkek, top sakallı, saçlar dağınık, gözlüklü, beyaz önlüklü, önlüğün göğüs cebinde kalem” bilim insanını tanımlamada kullanılmaktadır.

Yapılan araştırmalar, yalnızca öğrencilerin değil, öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının da bilim adamı ile ilgili basmakalıp imgeler taşıdıklarını göstermiştir: Avustralya'daki öğretmen adayları üzerinde Rennie (1986)'nin yaptığı çalışma ve Song (1993)'ün Kore'deki anaokulu ve ortaokul fen bilgisi öğretmenleri üzerinde yaptıkları çalışmalar bunlara örnek olarak gösterilebilir.

Öğrencilerin gelecekteki kariyerleri hakkında karar vermeleri gerektiğinde bilim insanlarına karşı olumlu imajlara ve tutumlara sahip olmaları özellikle önemlidir (Kelly 1987). Ancak, bilim insanlarının basmakalıp stereotip imgeleri dünya çapında yaygındır. Bu imgeler okula başlamanın ilk yıllarından itibaren (Newton ve Newton 1992) çok erken bir gelişim aşamasında oluşmaya başlıyor ve yıllarca sabit kalıyor (B. Matthews 1994, Newton ve Newton 1998).

Çalışmalar incelendiğinde neredeyse tamamının bilim insanının fiziksel özellikleriyle ilgili olduğu görülmektedir. Kişilik özellikleriyle ilgili çalışmalar neredeyse yok gibidir. Matthews (1994) bilimin kişisel, etik, kültürel ve politik yönlerinin de açık bir şekilde tartışılabilmesi için tarihsel ve felsefi yaklaşımların bilimi insanileştirmede yararlı olacağını söylemektedir (Song, J.Kwang-Suk, K. 1999).

Yukarıda sözü edilen çalışmalar sonucunda elde edilen bulgularda görüldüğü gibi bilim toplumunun erkek egemen bir toplum olduğu çok farklı gruplar arasındaki yanlış algıdır. Yapılan çalışmaların neredeyse tamamında çalışma gruplarına göre farklılık göstermeksizin bilim insanının erkek figürü olarak algılandığı bulunmuştur.

2. Yeterlikler

Ülkelerin toplumsal gelişmişlik düzeyinin lokomotifleri olarak bilinen üniversiteler bir taraftan araştırma deney ve gözlemler yoluyla bilim ve teknolojinin gelişimine öncülük ederken diğer taraftan da insan gücü yetiştirme görevini yerine getirmektedirler. Bu iki farklı görevde de farklı bir takım kriterleri göz önünde bulundurma zorunluluğunun olduğunu unutmamak gerekir. Örneğin akademisyenlerin yani bilim insanlarının eğitim öğretim görevlerini yerine getirirken pedagojik formasyona sahip olması beklenir. Bu akademik dallar için aynıdır. Bir bilim adamının eğitim öğretim görevini yerine getirirken psikoloji, eğitim psikolojisi, ölçme ve değerlendirme, sınıf yönetimi, öğretim ilke ve yöntemleri, özel öğretim yöntemleri konularında kendisini yetiştirmiş olması beklenir. Uygulamalar incelendiği zaman birçok akademik alanda pedagojik formasyon almamış bilim insanlarının çoğunlukta olduğu görülmektedir. Hatta bu durum pedagojik formasyon veren eğitim fakültelerinde de mevcut olduğu düşünülmektedir. Sınıfta öğrencileri ile nasıl iletişim kurulacağını bilmeyen bir akademisyenin ders etkinliklerini nasıl gerçekleştirdiği az çok tahmin edilebilir. Ayrıca ölçme değerlendirme konusunda yetersiz olan akademisyenlerin adaletli bir ölçme ve değerlendirmeyi de gerçekleştirebileceği konusunda kuşku olmasa da gayet doğal sayılmalıdır.

3-Kişilik özellikleri

İnsanları birbirinden ayıran temel özellik onların bireyselliğidir. Yaklaşık 8 milyar insan ve yaklaşık birbirinden farklı 8 milyar kişilik demektir. Bu durum kişilik tanımlamasını da zorlaştırmaktadır. Birçok konuda olduğu gibi bilim, insanların kişilik tanımı üzerinde de bir uzlaşmaya varamamıştır.

Kişilik tanımlarını incelediğimiz zaman; bireyin davranışlarını belirleyen kalıplar (Burger, 2006), çevreye tepki verme biçimi (Atkinson ve ark 2000, Cüceloğlu;1991), bir insanı diğerlerinden ayıran duygu düşünce tutum ve davranışlar (Köknel;1989), bireyi diğerlerinden ayıran doğuştan getirilmiş ve sonradan kazanılmış davranışlar (Senemoğlu;2004) gibi farklı tanımlarla karşılaşmak mümkündür.

Allport (1937) kişiliği; “bireyin çevreyle uyumunu sağlamak amacıyla hem psikolojik hem de fiziksel olarak, verilecek olan tepkilerin altında yatan güç” olarak ifade etmiştir. Bireylerin olay olgu ya da bir duruma karşı gösterdikleri tepkilerin ve fiziksel özelliklerinin birbirlerinden çok farklı olduğunu söylemek hatalı olmaz.

Psikolojideki kişilik ile ilgili literatür incelendiğinde çok farklı kişilik kuramlarının bu farklılıkları açıklamada farklı temellere dayandıkları da görülmektedir. Ancak bu kuramların ortak noktası ise kişiliğin genetik yapı ve çevre etkileşimi sonucunda oluştuğudur. Çevre faktörü içinde aile, arkadaş çevresi, içinde yaşadığı toplum, kültür ve nihayetinde eğitim sayılabilir.(Aktaş;2006, Jung ve Ark.2005,

Özgüven;1998). Kişilik psikolojisi kitaplarında karşılaşılan kuramlar çoğunlukla kendi kuramcısının adı ile tanınır. Önemli kişilik kuramcıları olarak; Freud, Jung, Adler, Horney, Sullivan, Berne, Allport, Cattell, Sheldon, Rogers, Erikson, Maslow'u sayabiliriz (Özkalp, 1983).

Bunların yanında, Costa ve McCrae'nin (1987) "Beş Faktör Kişilik Kuramı" da ayrı bir öneme sahiptir. Bu kuram, bireysel farklılıkların dünyadaki bütün dillerde kodlanabileceği, konuşma diline aktarılabilmesi ve kelimelerden yola çıkarak bireylerin kişilik yapısını sınıflamanın mümkün olabileceği temel varsayımına dayanmaktadır (Tatlıoğlu 2014). Bu kuram kişiliğin beş genel özellik çerçevesinde açıklanabileceğini ileri sürmektedir. Bu beş özellik; "dışa dönüklük, uyumluluk, öz disiplin, duygusal tutarsızlık ve deneyime açıklık" tır.

Dışa dönüklük; Sosyallik, konuşkanlık, iyimserlik, hareketlilik ile tanımlanır. Bilim insanlarının çevresinde sosyallik genellikle medyada görünür olmakla eşdeğer algılanmaktadır. Elbette ki bilim insanı araştırma bulgularına dayalı olarak toplumu aydınlatma görevini de yerine getirecektir. Çok basit bir örnek verilecek olursa bir akademik ünvana sahip olan bilim insanının alan uzmanlığına bakmaksızın televizyon kanallarında her konuda görüş bildirmesi gösterilebilir. Bilim insanı dışa dönük bir kişiliğe de sahipse her konuda konuşmayı kendine görev bilmektedir. Bu durum toplumda da rahatsızlık verebilir ve bilim insanı algısını olumsuz etkileyebilir.

Uyumluluk; yardımseverlik, yumuşak kalplilik, affedicilik ve doğru sözlü olmakla tanımlanmaktadır. Bilim insanından doğruluk beklenir. Özellikle bilimsel yayınlar konusunda dürüst olmaları beklenir. Ancak çağımızda bilim etiğine aykırı davranışlar özellikle yabancı bilim adamlarında sayılamayacak kadar çoktur. Bir örnekle bu konuyu açıklamaya çalışalım. Google akademik dijital platforma MD Griffiths adını yazarak ve 2020 yılı ve sonrası çalışmalarını arattığımız zaman 20700 sonucun çıktığını görürsünüz. Psikoloji ile doğrudan yada dolaylı yazılmış yüzlerce makalede ismine rastlamanız mümkündür. Tavuklar bile günde bir yumurta yumurtlarken, salatalık bile en erken iki ayda yetiştirilebilirken bir yılda yüzlerce makalede aynı ismin olması nasıl açıklanabilir. Bu Türkiye'de yapılmış olsa otoritelerden kimbilir nasıl eleştiri alır. Ama aynı durum yurt dışında olunca bilim adamı çalışıyor denilmekte.

Öz-disiplin; çalışkan olma, güvenilir olma, disiplinlilik, dakiklik ve düzenli olma ile tanımlanmaktadır.

Toplum ne kadar çalışkan, güvenilir disiplinli, düzenli ise toplumsal bir kurum olan üniversitelerde o kadar çalışkan, güvenilir disiplinli, düzenli olur.

Toplumun aynası olarak görülebilen üniversitelerde toplumsal değişimin yansımalarını görebilmek mümkündür. Toplumsal açık bir sistem olarak üniversiteler bir taraftan toplumu etkilerken diğer taraftan da toplumdan etkilenmektedirler.

Toplumda meydana gelen olumsuz olayların yansımalarını da bu bağlamda ele alarak yorumlamak mümkündür. Toplumsal yozlaşmanın bir şekilde üniversitelere de yansması kaçınılmazdır.. Hep söylenen şey “liyakatlı insanların” göreve getirilmesi toplumdaki diğer kurumlarda ne kadar uygulanıyorsa üniversitelerde de o kadar uygulanmaktadır. İşin sevindirici yanı, dikkat çeken yanlış uygulamaların değiştirilmesine yönelik adımların atılmasıdır. Bu çerçevede öğretim elemanı alım ilanlarında kadroya alınacak kişinin nerdeyse ilanda ad ve soyadının verilmesi yanlış YÖK tarafından geç te olsa fark edilerek müdahale edilmesi sisteme güvenin hala var olduğunun bir göstergesi sayılabilir. Hem akademik yükseltmede hem de akademik teşvikte kullanılan kriterlerden bir tanesi yapılan akademik yayına atıf almadır. Elbette ki bilim insanı yayınladığı bilimsel çalışmasının uluslararası alanda atıf almasını ister. Ancak siz kapınızı açık bırakırsanız bugün olmazsa bile gelecekte bir gün o kapısı açık olan eve hırsız girecektir. Bunu söylemek kehanette bulunmak değildir

Duygusal tutarsızlık; endişeli olma, sinirli olma, duygusal olma, güvensizlik ile tanımlanmaktadır. Bilimsel bilgiye ulaşabilmek için elinizdeki bilgiye kuşkuyla bakmanız gerek güvensizlik şüpheciliğin temelidir. Şüphecilik de bilimin temelidir.

Deneyime açıklık; ise meraklı olma, yaratıcılık, hayal gücü kuvvetli olması olarak tanımlanmaktadır. Bilimin temelinde merak yatmaktadır. Şayet insanların merak edip araştırma özelliği olmasaydı bilim ve teknolojide ileriye gitme imkanı da yakalanamazdı.

Beş faktörlü kişilik kuramına göre bilim insanında olması gereken kişilik özelliklerine bakıldığında, öz disipline sahip kişilik özelliğinin olmazsa olmazlar arasında olduğu görülebilir. Ayrıca deneyime açıklık kişilik özelliğinin de bilim insanında olması gereken özellikleri içerdiğini de görmek mümkündür.

Bir diğer kişilikle ilgili kuram; mesleki kişilik belirlemek amacıyla geliştirilen kuramdır. Hangi meslek sahibinin hangi kişilikte olabileceği üzerine fikir üretmiştir. Literatürde Holland’ın tipoloji kuramı olarak anılmaktadır. Meslek seçiminde kullanılan çok popüler bir kuramdır. Dört temel varsayım üzerine kurulmuştur. Bu varsayımlardan birisi; insanların altı kişilik tipinden birisine sahip olduğudur. Bu kişilik tipleri; gerçekçi, girişimci, araştırmacı, sosyal, sanatçı ve geleneksel kişilik tipleridir. İkinci varsayımı ise bu kişilik tiplerine karşılık gelen altı meslek grubunun olmasıdır. Üçüncü varsayım ise; bireylerin kendi beceri yetenek ve gizil güçleri doğrultusunda uygun meslekleri arayacak olmalarıdır. Dördüncü varsayım ise kişilik tipleri ile çevre birbiriyle etkileşim halindedir.

Gerçekçi Kişilik: Fiziksel etkinliklere odaklanır. Çeşitli alet ve makinaları kullanmayla ilgilenir, teknik becerileri yüksektir.

Girişimci Kişilik: İkna becerileri yüksektir, risk alabilir ve kazanç getirecek işlere girer, özgüven sahibi, sosyal, kararlı bir kişilik yapısı vardır. Gerçekçi kişilik realite ile ilgilenirken girişimci kişilik hayallerle ilgilenmektedir. Gelecek hakkında hayal kuramıyorsanız bilimsel çalışma yapmakta zorlanırsınız. Bu da girişimcilik ruhuna sahip bireyleri yapacağı bir şeydir.

Araştırmacı Kişilik: Özellikle matematik ve bilimsel konularla ilgili problemlerle uğraşmayı sever, farklı problemler karşısında özgün çözümler üretir, analitik düşünme becerisi gelişmiştir, problemlere çözüm odaklı yaklaşırlar. Bilim insanı var olanı olduğu gibi açıklamak, var olanın altında yatan nedenleri ortaya çıkarmak ve bu iki amacı birleştirerek olayları açıklamakla yükümlü kişilerdir. Bu da araştırma motivasyonuna sahip olmayan bireylerin yapacağı profesyonel bir meslek değildir.

Sosyal Kişilik: İyi iletişime kurabilir, iş birliği becerisine sahip, başkalarına yardım eder, insanları etkileyebilir sorumluluk alabilir. Ortaş'ın (Erişim 2021) bilim insanının paylaşımcılık özelliği ile de örtüşen bu kişilik tipi takım çalışmasının önemi üzerinde durmaktadır. Disiplinler arası araştırmalar bu kişilik tipine sahip bilim insanları ile gerçekleştirilebilir. Fen bilimlerinde disiplinler arası çalışmalar hızlı bir şekilde yaygınlaşırken sosyal bilimlerde neredeyse yok gibidir. Tıp ile mühendislik birlikte çalışmalar yapmakta ama eğitim ile tıp ya da eğitim ile mühendislik benzer çalışmalar içine niçin girememektedirler?

Sanatçı Kişilik: Özgürdürler, sanat yoluyla kendilerini özgürce ifade ederler yaratıcıdır ve özgündürler. Özgün olma adına düşüncelerini özgürce ifade eden bilim insanı olduklarını hiçbir zaman unutmamaları gerekmektedir.

Televizyonlardaki tartışma programlarına katılan bilim insanlarının bazıları tartışılan konu ne olursa olsun ve tartışmanın hangi tarafında olurlarsa olsunlar özgür davranma adına görüşlerini ifade ederken muhakkak kendi siyasi düşüncelerini de ifade etmektedirler. Bu durum izleyici gözünde bilim insanlarının doğruyu konuşmak yerine kendi görüşlerini doğruymuş gibi halka yansıttıkları izlenimini vermektedir. Bunun yanında sahip olduğu uzmanlık alanında olmasa bile görüş bildirdikleri de görülmektedir. Bir bilim insanı nasıl olur da her alanda uzman olur. Bunun anlaşılır bir tarafı yoktur. Bu durum Ortaş'ın (Erişim 2021) bilim insanında olması gereken özelliklerden biri olarak gösterdiği Doğruluk özelliği ile de ters düşmektedir.

Geleneksel Kişilik: Örgütlenme ve planlama önemlidir, hesaplama ve raporlaştırma önemli etkinliklerdir. Bilim insanında bilimsel araştırmaların planlanması, ekip çalışması yapılacaksa ekibin örgütlenmesi ve çalışma sonuçlarının raporlaştırılması için gerekli görülen bir kişilik tipi olarak ifade edilebilir.

Holland'ın kişilik tipolojisi temelli bilim insanının araştırmacı kişilik tipolojisinde olmasının yanında girişimci kişilik tipolojisi de bilim insanını tanımlamada

yardımcı olabilir. Sanatçı kişiliğin yaratıcılık özelliği göz önünde bulundurulduğunda bilim insanlarında sanatçı kişiliğin olması da muhtemeldir. Tıp doktorlarının genelde sanatla ilgilenmelerini bu kişilik özelliği ile ilişkilendirebiliriz. Bilim insanlarının takım çalışması yapması gerektiği etkinliklerde sosyal kişiliğin ön planda olması gerekliliği de unutulmamalıdır.

Felsefi açıdan incelenecek olursa; Kuhn'; "İleri sürülen bilimsel bir teori çok iyi olabilir ama mevcut otoriter paradigmalara ters düşüyorsa hiçbir anlam ifade etmez" demektedir. Bu ifade bilimin dogmalardan uzak olması gerekirken kendisini de doğma yapma yolunda ilerlediğinin bir göstergesidir. Yoksa bilim, Niccolo Machiavelli' nin Prens isimli kitabında ifade ettiği gibi "amaca götüren her yol mu-bah" düşüncesiyle yeter ki bilimsel çalışma yapalım ve yayınlatalım, "nasıl olursa olsun ama olsun" düşüncesi merkezli bir yapıya mı sahiptir?

Bu kapsamda şu üç soruya cevap vermek zorundayız;

1. Bilim, genç, bilim insanlarının ileri sürdüğü yeni fikirlerine ne kadar açık? Genç bilim insanlarının alanında otorite olarak kabul edilen bir bilim insanını arkalarına almadan bilimsel çalışmalarını yayınlatalmaları neredeyse imkansızdır. Yıllar önce zakkumdan NO ekstresi hazırlayarak kanser tedavisinde katkı sağlayabilecek bir ilaç bulunduğunu iddia eden Doktor Ziya Özel'in otoriteler tarafında linç edildikten sonra Amerika'ya giderek bulunduğu tedavi yöntemi için patent aldığını unutmamak gerekir

2. Bilim gerçekten devrimci fikirlere ne kadar açık?

Bilimsel veriler çığır açacak sonuçları gösteriyorsa ne yapılabilir. Ani değişimlere gidilebilir mi? Basit olarak tedavi için hesap edilemeyecek kadar çok paraların teknolojiye yatırıldığı bir alanda çok basit tedavilerin olduğu gösterildiğinde teknoloji firmaları bir anda o yatırımlarını gözden çıkartabilecek midir. Ya da çok ucuz maliyetle motorlara enerji sağlayan bir sistem üretildiğinde otomobil firmaları yaptıkları yatırımı bir çırpıda çöpe atmaya göze alabilecekler midir.

3. Bilim, rahatsız edici yeni verilere ne kadar açık?

Bilim insanında olması gereken en önemli özelliklerden birisi etik davranıştır. Etik olan ise, her zaman genel kabul gören değil; Yapılan iş ya da işlem sonucunun birilerine yarar sağlarken başka birilerine zarar vermesi etik dışı davranış olarak kabul edilmelidir. Etik olan şey her iki tarafın da kazanmasını sağlayacak davranışın gerçekleştirilmesidir.

Aziz Sancar'ın bilimsel yayın konusunda başından geçen olay bilim insanında olmaması gereken özelliklerden birini açıkça ortaya koymaktadır. En önemli çalışmalarından birinde makalesi uzun süre inceleme sürecinde kaldıktan sonra kabul edilmemiştir. Bu durumun nedenini araştıran Sancar, makalesini inceleyen

hakemin aynı konuda çalıştığını, makaleden haberdar olunca asistanlarını hızlanmaları noktasında uyararak makale inceleme sürecini mümkün olduğunca yavaşlattığını ve sonrasında ise reddettiğini öğrenmiştir. Makaleyi farklı bir dergiye yayımlayarak yayınlanmasını sağlamıştır (Bursalı, 2016).

Ortaş (Erişim 2021), bilim insanı kimdir sorusunu altı maddede bilim insanını tanımlayarak hangi özellikler olması gerektiğine vurgu yapmıştır. Bu özellikler;

Evrensellik: Bilim insanı evrensel düşünmek zorundadır. Bilimde evrenselliği öne çıkarmayan bir kişinin bilim insanı olma vasfını bugün olmazsa yarın kaybetmesi kaçınılmazdır. Olay ve olgular evrensel gözlük takarak incelenip bir sonuca varılmalıdır ki genellenebilsin.

Araştırmacı: Bilim insanının gerçeği arayıp ortaya çıkarma gibi sorumluluk gerektiren bir yapıya sahip olması gerekir. Olayların altında yatan nedenlere inerek olayları açıklayabilme becerisine de sahip olması önemlidir.

Paylaşımıcı: Bilim insanının paylaşımcı bir kişiliğe sahip olması, elde ettiği bulguları kimseden saklamadan yayınlama zorunluluğunu ifade etmektedir. Toplumsal sorunlara çözüm ararken bilim insanının araştırma yapması ve bunun sonucunda elde edilen olumsuz bulguların toplumdan saklanması bilim insanının paylaşımcılık özelliği ile ters düşmektedir. Bilgiyi paylaşmanın yanında bilgiyi elde etmede özellikle disiplinler arası çalışma yapılması da göz ardı edilemez. Bu da bilim insanlarının takım çalışmasına önem vermesi gerekliliğini öne çıkarmaktadır.

Sorumluluk: Bilim insanı ülke ve dünya sorunlarına kaygısız kalamaz; tam tersine çağına ve toplumuna karşı sorumlu kişi olarak insandan ve doğadan yana tavır almak zorundadır. Öngörüsü olamayan bir kişinin doğayı ve doğanın yasalarını görmesi, oradan bir şeyler çıkarması mümkün değildir. İkinci dünya savaşı sırasında Nazi Almanya' sında esirler üzerinde yapılan ve ölümcül sonuçlar doğuran deneyler bugün hala insanlığın hafızasındadır. Yapılan bütün bu deneylerin de bilim adına yapıldığını unutmamak gerek.

Doğruluk: Bilim insanı tarafsız, bağımsız karar verebilen, gerektiğinde düşüncelerinin mevcut anlayışla örtüşüp örtüşmediğine bakmaksızın görüşlerini açık olarak özgürce ifade eden kişidir. Kişisel amaçlar, yasaklar, ideoloji veya inanç uğruna var olan gerçek olguların ifadesi engelleniyorsa, bilim insanı bu engellemelere karşı tavizkar olmamalı ve sessiz kalmamalıdır.

Eleştirel: Bilim insanı başta kendi çalışmaları olmak üzere, olayları ve olguları tarafsız, nesnel bir şekilde inceleyebilen, araştırabilen ve sorgulayan kişidir. Günümüzde bilim insanlarının yapılmış çalışmaları eleştirmesinde bir sıkıntı görülmemesine rağmen ve hatta acımasızca eleştirmelerine rağmen kendi yaptıkları çalışmalara toz kondurmadıkları da görülmektedir. Bu noktadan hareketle bilim insanı acaba bir taraftan bilimin gereği olan eleştirel bakış açısını kullanırken diğer taraftan da aşırı bencillik mi göstermektedir? Yedinci madde olarak da;

İletişim: Türk üniversite sisteminin bir ayağı bilimsel çalışmalar yapmak iken, diğer ayağı ise insan yetiştirmektir. Bu çerçevede insan yetiştirme başka bir ifade ile eğitim ayrı bir disiplin olarak görülmelidir. Alanda çok iyi yetişmiş olmasına rağmen öğrencileriyle iyi iletişim kuramayan bilim insanlarına da sistem içinde rastlanılmaktadır.

Sonuç olarak;

Yaklaşık 50 yıl kadar önce ABD’de bilim insanlarının yaptıkları tartışılmıştır. Bu tartışmalar incelendiğinde konumuzla doğrudan ilgili olduğu görülmektedir. Tartışmalar beş ana başlıkta toplanmaktadır (Weinberg 1974).

1. Bilim insanları, çalışmalarının uygulamaya dönüştürülmesi sonucunda ortaya çıkabilecek zararları hesaba katmazlar. Günümüzde salgına sebep olan virüsün laboratuvar ortamında üretilmiş olabileceğini düşünen bilim insanlarının olduğunu unutmamak gerekir.
2. Bilim insanları, araştırmalarına ya da kendilerine maddi destek sağlamak amacıyla, sanayiden ve hükümetten zararlı teknolojik gelişmeler sağlamak pahasına destek ararlar. İkinci dünya savaşı sırasında geliştirilen atom bombasının Japonya’yı vurması teknolojinin kötüye kullanımının açık bir örneğidir..
3. Her türden bilimsel araştırma baskıcıdır, Bilimsel araştırmalar bir taraftan az gelişmiş ülkelere karşı gelişmiş ülkelerin gücünü artırırken, diğer taraftan da yönetilenlere karşı egemen sınıfların gücünü arttırmaktadır. Günümüze bilimsel çalışmalar sonucu gelişen teknolojilerin gelişmemiş ülkeleri sömürmekte bir araç olarak kullanıldığını görmekteyiz. Gelişmiş ülkeler her türlü silaha sahipken gelişmekte olan ülkelerin özellikle biyolojik ve nükleer silah yapmalarını engelleme çabaları buna örnek olarak gösterilebilir.
4. Bilim insanları yaptıkları araştırmalar yoluyla, insan kültürünü ve doğal yaşam düzenini yok eden teknolojik değişiklikler üretme eğilimindedir. Ozon tabakasının delinmesine sebep olan gelişmeleri de bu kategoride ele alıp incelemek mümkündür.
5. Ciddi insan ihtiyaçları karşılanmazken, bilim adamları, kendi meraklarını tatmin etmekten başka hiçbir amaca hizmet etmeyen hızlandırıcılara, teleskoplara vb. Büyük meblağlar harcarlar. Bilimsel bulguların açlık sınırının çok altında yaşayan insanlara hiçbir katkısının da olmadığı bir gerçektir
6. Weinberg, bu beş soruya cevaben yazdığı makalesinde (1974) mantıklı cevaplar vermeye çalışsa da bilimin elde ettiği ve ulaştığı sonuçlar göz önünde bulundurulduğu zaman bilimsel bulguların bazen hiçbir işe yaramadığını

gördüğümüz gibi (bilime yeni bilgi kazandırmak dışında) bazen de dünyanın geleceğini değiştirecek öneme sahip olabilecek bulgulara da ulaşmaktadır. Nihayetinde bu bilgiyi kullananların da insan olduğunu göz ardı etmemek gerekir.

Öneriler

Yapılan bilim insanı algısı çalışmalarının neredeyse tamamında çalışma gruplarına göre farklılık göstermeksizin bilim insanının erkek figürü olarak algılandığı bulunmuştur. Bu algıyı ortadan kaldırmak adına YÖK başkanlığına bir erkek bilim insanı atandıysa yardımcılarının hak eden ve liyakatli kadınlardan olması, rektör ve dekan atamalarında hak eden ve liyakatli kadınlara daha fazla ağırlık verilmesi, bilim insanının kadın da olabileceği algısını kuvvetlendirmeye katkı sağlayacağı umulur.

Bilim insanlarının üniversitelerdeki araştırma görevliliğinden profesörlük kadrolarına kadar her düzeydeki atamalarda ve akademik yükseltmelerde “liyakat” kriteri dışında hiçbir kriter kullanılmaması için gerekli tedbirlerin alınması kaçınılmazdır.

Bilim insanları hangi alanda uzman olduklarına bakılmaksızın ve istisna olmaksızın şayet eğitim öğretim görevi varsa ki yazılı hukuki metinler var olduğunu söylüyor, etkili ve verimli bir eğitim-öğretimi gerçekleştirebilmek için lisansüstü eğitim dönemlerinde pedagojik formasyon almaları zorunlu hale getirilebilir. Alan gözetmeksizin bilim insanlarının tamamının pedagojik formasyon alması üniversitelerin insan yetiştirme görevine katkı sağlayacaktır. Ayrıca alınacak olan bu formasyon ölçme ve değerlendirmeden sınıf yönetimine özel öğretim yöntemlerinden insan ilişkilerine kadar bilim insanlarının öğretim konusunda yeterli hale gelmesine katkı sağlayacaktır.

Bilim insanının uzmanlık alanı dışında medyada konuşmasını engelleyecek tedbirler alınmasının uygun olacağı düşünülmektedir. Şayet uzmanlık alanı dışında konuşma yapacaksa en azından akademik ünvanı kullanmadan bu konuşmayı yapması sağlanabilir. Bir coğrafya üzerinde uzmanlık alan bir bilim insanının tarih ya da ekonomi alanında konuşma yapması, bir kalp cerrahi uzmanının küresel salgın üzerinde konuşma yapması yada beslenme ve diyet üzerine yazdıkları kitapların televizyon programları sırasında reklamlarını yapması engelleyecek tedbirler alınabilir. Engellenemiyorsa da bu konuşmalarda akademik ünvanların kullanılması engellenmesi yoluna gidilebilir. Şayet bilim insanları televizyonlarda tartışma programlarına katılacak ise bu ve benzeri programlarda kullanılmaması gerektiği düşüncesine sahibim. Ancak uzman olduğu alanla ilgili konuşacaksa ünvanını kullanabilmelidir.

Bilimsel yayınlarda editörlük dışında çalışmaya hiçbir katkı sağlamayan bilim insanlarının sırf makaleyi edit etti diye (yurt dışında rastlanan bir durumdur) adının eklenmesi ne kadar dürüst bir davranıştır. Bu tür davranışları dürüst olarak nitelendiriyorsak o zaman bilimsel dergilerde hakemlik yapan bilim insanlarının da makaleye isimlerinin eklenmesi gerekmez mi. Özellikle sosyal bilimler alanındaki çok yazarlı bilimsel çalışmalarda bilimsel katkının ne olduğunu (üç ve daha fazla yazarlı çalışmalarda) ispatlamaları zorunlu hale getirecek tedbirler alınmalıdır. Disiplinler arası çalışmaları teşvik edebilmek amacıyla akademik yükseltmelerde kullanılacak farklı disiplinlerin bir arada çalışarak (tıp-mühendislik, tıp-eğitim, hukuk-psikoloji vb.) ortaya koyduğu disiplinler arası çalışmalar yükseleme kriteri olarak getirilirse sosyal bilimlerde de gerçek anlamda disiplinler arası çalışmaların ortaya çıkması kaçınılmaz olur. İnsanların birbirlerine danışıklı atıf yapmasını engellemenin tek yolu atıfı teşvik olarak kullanmaktan vaz geçmektir. Bugün kimse yapmıyor olsa bile yarın yapılmayacağına bir garantisini sistem bize verebilir mi. Bilim insanlarının bilimsel çalışmalara daha ciddi bir şekilde yönelebilmeleri için uygun ortamın hazırlanması gereklidir. Bu uygun ortam ancak bilim insanı ile para arasındaki korelasyonu sifıra yakın hale getirmekle mümkündür. Fen bilimleri alanları, üretilen bilginin teknolojiye dönüşmesi için uygun ortam sunarken sosyal bilimleri alanlarında bunu söylemek mümkün değildir.

Yukarıda verilen beş kişilik tipleri çok yüzeysel olarak açıklanmaya çalışılıp bilim insanlarında olması gereken kişilik tipleri ile ilişkilendirildiğinde ilginç ama beklendik bir sonuç çıkmaktadır. Bilim insanını bu beş tip kişilik içinden birisine ya da birkaçına sıkıştırmak mümkün görülmemektedir. Bilim insanlarının bu beş tip kişilik özelliklerinin hepsini birden taşıması gerekmektedir. Bilim insanları işe alımlarda geliştirilecek olan ve beş farklı kişilik tipini ölçen ölçekler kullanılarak işe alımlarda bu sonuçlar yol gösterici olarak kullanılabilir.

Bilimsel çalışmaların raporlarının yayınlanmasında o çalışmanın sınırlılıkları da yer verilme zorunluluğu olmasına rağmen sadece zaman ve örneklem sınırlılıkları üzerinde durulduğu küçük bir inceleme sonucunda görülebilir. Bilimsel raporların makaleye dönüştürülmesinde yazarın kendi makalesini de eleştirdiği bir alt başlığın açılması bilimin eleştireliliğinin gerçekleşmesine vesile olacaktır.

Kaynakça

- Aktaş, Aylin (2006). Farklı Kültürlerdeki Yöneticilerin Kişilik Özelliklerine Dayanarak Liderlik Anlayışlarının Belirlenmesi: Türk ve Amerikan Otel Yöneticilerinin Karşılaştırmalı Analizi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Atkinson L. Rita, R., Atkinson, Richard C., Smith, Edward, E. & Hoeksama, Susan, N. (2002). Psikolojiye Giriş. (2.Baskı). İstanbul: Arkadaş Yayınları.
- Balkı, N., Çoban, A. K., ve Aktaş, M. (2003). İlköğretim öğrencilerinin bilim ve bilim insanına yönelik düşünceleri. Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 17(1), 11-17.
- Bovina, I. B. & Dragul'Skaia, I. U. (2008). College students' representations of science and the scientist. Russian Education and Society, 50(1), 44-64.
- Buldu, M. (2006). Young children's perceptions of scientists: A preliminary study. Educational Research, 48(1), 121-132.
- Burger, Jerry M. (2006). Kişilik. (Çeviren: İnan Deniz, E. Sarıoğlu). (1.Baskı). İstanbul: Kaktüs Yayınları.
- Bursalı, O., 2016. Aziz Sançar ve Nobel'in Öyküsü. Kırmızı Kedi Yayınevi: İstanbul, 6. Baskı.
- Camcı-Erdoğan, Sezen (2018). Üstün Zekâlılar Öğretmenliği Adaylarının Gözlerinden Bilim İnsanları. YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi (YYU Journal of Education Faculty), 2018; 15(1):130-155,
- Chambers, W. D. (1983). Stereotypic images of the scientist: the draw-a-scientist test, Science Education, 67(2), 255-265.
- Cüceoğlu, Doğan (1991). İnsan ve Davranışı. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Demirbaş, M. (2009). The relationships between the scientist perception and scientific attitudes of science teacher candidates in Turkey: A case study. Scientific Research and Essay, 4(6), 565-576.
- Fralick, B., Kearn, J., Thompson, S., & Lyons, J. (2009). How middle schoolers draw engineers and scientists. Journal of Science Education & Technology, 18(1), 6073.
- Jung, C. Gustav (2005). Kişiliğin Gelişimi. (Çev: Ahmet Aydoğan). Kişilik Oluşumu ve Sorunları. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Kaya, N., O., Doğan, A., ve Öcal, E. (2008). Turkish elementary school students'images of scientists. Eurasian Journal of Educational Research, 32, 83-100.

- Köknel, Özcan (1989). Davranış Bilimleri (Ruh Bilim). İstanbul: Bayrak Matbaası.
- Matthews, B. (1994) What does a chemist look like? Education in Chemistry, September, 127– 129.
- Mason, C. L., Kahle, J. B. & Gardner, A. L. (1991). Draw-a-scientist test: future implications. School Science and Mathematics, 91 (5), 193-198.
- Mead, M. and Metraux, R. (1957) The image of scientist among high school students: a pilot study. Science, 126, 384– 390.
- Medina-Jerez, W., Kyndra V. M., & Orihuela-Rabaza, W. (2011). Using the dast-c to explore colombian and Bolivian students' images of scientists. International Journal of Science and Mathematics Education, 9 (3): 657-690,
- Miller, D. I., Eagly, A. H., & Linn, M. C. (2015). Women's representation in science predicts national gender- science stereotypes: Evidence from 66 nations. Journal of Educational Psychology, 107, 631–644. <https://doi.org/10.1037/edu0000005>.
- Miller, D. I. , Nolla, K. M. , Eagly, A. H. , Uttal, D. H. (2018). The Development of Children's Gender-Science Stereotypes: A Meta-analysis of 5 Decades of U.S. Draw-A-Scientist Studies. Child Development, 89 (6), 1943–1955
- Monhardt, R., M. (2003). The image of the scientist through the eyes of Navajo children. Journal of American Indian Education, 42(3), 25-39.
- Moseley, C. & Norris, D. (1999). Preservice teachers' views of scientists. Science and Children, 37(1), 50-56.
- Newton, D. P. and Newton, L. D. (1992) Young children' s perceptions of science and the scientist. International Journal of Science Education, 14, 331–343.
- Ortaş, İ. (2021). “Mesleğe yeni başlayan genç bilim adamları için örnek bilim adamı Prof. Dr. Mahmut Sayın'a atfen”. <http://turk.internet.com/haber/yazigoster.php3?yaziid=9235> (Erişim tarihi: 24.03.2021).
- Özgüven, İ. Ethem (1998). Psikolojik Testler. Ankara: PDREM Yayınları.
- Özkalp, Enver, Arıcı Hüsnü, Bayraktar, Rüveyde, Aydın, Orhan, Erkal Buket & Uzunöz, Ali (2002). Davranış Bilimlerine Giriş. (Editör: Enver Özkalp). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Yayın No: 722.
- Painter, P. & Tretter, T. R. (2006). Pulling back the curtain: uncovering and changing students'perceptions of scientists, School Science and Mathematics, 106(4), 181-190.

- Rennie, L. J. (1986) The Image of a Scientist: Perceptions of Preservice Teacher, Unpublished paper, University of Western Australia.
- Schibeci, R. A. & Sorensen, I. (1983). Elementary school children's perceptions of scientists, *School Science And Mathematics*, 83(1), 14-20.
- Senamoğlu, Nuray (2004). Gelişim Öğrenme Ve Öğretim. 9. Baskı. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Smyth, F. L., & Nosek, B. A. (2015). On the gender- science stereotypes held by scientists: Explicit accord with gender-ratios, implicit accord with scientific identity. *Frontiers in Psychology*, 6, 415. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2015.00415>
- Song, J. (1993) Teachers' images of scientists and their respected scientists. *Journal of the Korean Association for Research in Science Education (JKARSE)*, 13, 48– 55
- Song, J. Kwang-Suk, K. (1999).How Korean students see scientists : the images of the scientist. *International Journal of Science Education*, 21:9, 957-977, DOI: 10.1080/095006999290255
- Symington, D. & Spurling, H. (1990). The draw a scientist test: interpreting the data. *Research in Science and Technological Education*, 8(1), 75-77.
- Tatlıoğlu, K. (2014) Üniversite öğrencilerinin beş faktör kişilik kuramına göre kişilik özellikleri alt boyutlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Journal of History School (JOHS)* 7(XVII), 939-971. DOI No: <http://dx.doi.org/10.14225/Joh400>.
- Thomas, J., & Hairston, R., (2003). Adolescent students' images of an environmental scientist: an opportunity for constructivist teaching. *Electronic Journal of Science Education*, 7(4), 1–25.
- Weinberg, S. (1974). Reflections of a Working Scientist. *Science and Its Public: The Changing Relationship*. 103(3) 33-45.

BİLİM İNSANI YETİŞTİRME SÜRECİNDE LİSANSÜSTÜ EĞİTİME İLİŞKİN
DOKTORA ÖĞRENCİLERİ VE ÖĞRETİM ÜYELERİNİN GÖRÜŞLERİ

Dr. Öğretim Üyesi Ümit POLAT¹

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Eğitim Fakültesi

¹ WCES-2011 Postgraduate students' and university lecturers' views about postgraduate education in the process of educating scientist" Procedia Social and Behavioral Sciences 15 (2011) 2902-29061 Kongreye bildiri olarak sunulmuş ve genişletilmiştir.

BİLİM İNSANI YETİŞTİRME SÜRECİNDE LİSANSÜSTÜ EĞİTİME İLİŞKİN DOKTORA ÖĞRENCİLERİ VE ÖĞRETİM ÜYELERİNİN GÖRÜŞLERİ

Özet

Nitel bir çalışma olarak düşünülen bu araştırmanın amacı; yüksek öğretimde görevli öğretim üyeleri ve doktora öğrencilerinin “bilim insanı” profilini ortaya koymak ve bilim insanı yetiştirmede lisansüstü eğitimin rolü hakkında görüşlerini belirlemektir. Bu bağlamda; Bilim insanı kimdir? sorusuna cevap aranarak, bilim insanında olması gereken özellikler hem doktora öğrencisi hem de öğretim üyesi açısından irdelenmiştir. Öğretim üyeleri ve doktora öğrencilerinin bilim insanı yetiştirme sürecinde lisansüstü eğitimin işlevi ile ilgili görüşleri de ele alınarak incelenmiştir.

Verilerin toplanmasında uzman görüşleri alınarak hazırlanan “Bilim İnsanı ve Lisansüstü Eğitime İlişkin Görüşme Formu” kullanılmıştır. 2010-2011 Eğitim-Öğretim yılında Gazi ve Ankara Üniversitelerinde doktora programlarına devam eden her bir üniversiteden 10 öğrenci ve 10 öğretim üyesi ile görüşmeler yapılmıştır. Veriler, betimsel analiz ve içerik analizi yaklaşımları ile analiz edilmiştir. Araştırma sonuçlarının öğretim üyelerinin ve doktora öğrencilerin bilim insanı yetiştirmede lisansüstü eğitime ve yüksek öğretim kurumlarına yükledikleri farklı anlamları göstermesi açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Postgraduate Student, Doctoral Student, Scientist

Giriş

Bilgi çağını yaşadığımız şu günlerde gelişmiş ülkeler diye adlandırdığımız ülkelerin her geçen gün yenilenen, değişen bilgilere ayak uydurabilen, gelişen teknolojik olayları takip edebilen, bilimsel çalışmalara ve sonuçlarına değer veren bireyler yetiştiren ülkeler olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Bu gerçeği kabul edip ülkemizin de gelişmiş ülkeler arasındaki yerini alabilmesi için toplumun ihtiyaçlarına cevap verecek özelliklere sahip bireylerin yetiştirilmesi gerekmektedir. Bu bireyleri yetiştiren kurumlar üniversiteler ve bilim insanlarıdır. Bu bağlamda bilimin özellikleri nelerdir sorusuna bilim insanlarının bilime attıkları anlamlar şöyledir;

- Bilim, mutlak doğruluk ve yanılmazlığı kabul etmez. Bilim dinamik, hareketli ve üretkendir. Bilimde kuşkuculuk esastır. Olay ve olguları akıl süzgecinden geçirmek bilimin en önemli koşullarından biridir(Ortaş, 2002; Düztepe, 2004).
- Bilim, objektiftir. Bilim ve bilimsel çalışmalar sonucu elde edilen veriler din, dil, ırk ayrımı yapılmaksızın tüm insanlar için geçerlidir. (Ortaş, 2002).

- Bilim, geleceğe yönelik tahminlerde bulunur. Bilim, toplumların başından geçmiş tarihsel, toplumsal ve doğal olaylardan yola çıkarak, günün koşullarını da dikkate alarak toplumun başına gelebilecek olaylar hakkında tahminlerde bulunabilmelidir (Arseven, 2001: 12).
- Bilim, eleştireldir. Bilimin, hem bilimsel yöntemlerle elde edilmemiş bilgiye hem de bilim dışı görüşlere dayanan bilgiye karşı kuşku ile bakması gerekmektedir(Ortaş, 2002).

Bilim insanı kimdir ve özellikleri neler olmalıdır? Sorusuna cevap arayacak olursak;

Bilim insanı; bilgiye elde etme sürecinde bilimsel yönetime bağlı kalarak düşünsel ve eylemsel işlemleri sürdüren kimsedir (Yetim, 1996: 22). Bilim insanı; evrendeki olay ve olguları inceleyen, onun altında yatan gizemin kaynağını araştıran ve bu gizemin nedenlerini anlamaya çalışan ve anladıklarını basitleştirip kitlelerin anlayabileceği bir şekilde yayın yolu ile doyuran kişidir(Ortaş, 2004).

Bilim insanı, bilimin niçin ve nasıl yapılacağını belirleyen bilimin öznesi konumdadır. Bilim insanının bilime karşı tavrı direkt olarak yaptığı bilimsel çalışmaları etkilemektedir. Bu açıdan bakıldığında bilime ve bilimsel çalışmalara yön veren bilim insanlarının aşağıda sıralayacağımız özellikleri üzerinde bulundurulması gerekmektedir.

Evrensel düşünen kişi, objektif olan, ahlaki sorumluluğu yüksek olan, öngörüsü yüksek olan kişidir.Bu bağlamda bilim insanının yetişmesinde lisansüstü eğitimin çok önemli bir işlevi vardır. Lisansüstü eğitim; üniversitelerde lisansüstü derecelere götüren, araştırma yoluyla bilgiye katkıda bulunacak ve gelişen toplum ihtiyaçlarını karşılayacak bilim insanı ve öğretim elemanı yetiştirmeyi amaç eden bir faaliyet olarak tanımlanmaktadır(Demirtaşlı,2002).

Türkiye'de lisansüstü öğretim, lisans eğitimine dayalı olan yüksek lisans eğitimine dayalı olan yüksek lisans ve doktora eğitimiyle sanat dallarında yapılan sanatta yeterlilik çalışması ve tıpta uzmanlıkla bunların gerektirdiği eğitim-öğretim, bilimsel araştırma ve uygulama etkinliklerinden oluşan eğitim olarak tanımlanabilir(Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği, Mad.2; Yükseköğretim Kanunu, mad.3). Lisansüstü öğretim ülkelerin hedefledikleri amaçlarını gerçekleştirmelerinde katkı sağlar. Bu katkılar geleceğin öğretim üyelerini ve araştırmacılarını yetiştirmesi ve ülkelerin teknolojik, ekonomik ve kültürel gelişimleri ile ilgili sorunlarına çözüm getirmesi olarak sıralanabilir(Karakütük, 2001:6).

Çalışmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı Ankara ve Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüleri'ne kayıtlı doktora öğrencileri ve bu üniversitelerde doktora tezi danışmanlığı yapan öğretim üyelerinin bilim insanı ve bilim insanı yetiştirme sürecinde yüksek öğretim kurumlarından beklentileri ile ilgili görüşlerinin çeşitli açılardan incelenmesidir. Bu genel amaç doğrultusunda çalışmanın alt amaçları şunlardır:

- Öğretim üyeleri ve doktora öğrencilerinin bilim insanı ile ilgili düşünceleri nelerdir?
- Öğretim üyeleri ve doktora öğrencilerinin bilim insanı yetiştirme sürecinde lisansüstü eğitimin işlevi ile ilgili görüşleri nelerdir?

Yöntem

Nitel bir çalışma olarak düşünülen bu çalışmada tarama modeli kullanılmıştır.

Veri toplama Aracı

Verilerin toplanmasında uzman görüşleri alınarak hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formunda araştırmanın alt amaçlarına yönelik aşağıdaki sorular yer almaktadır. Öğrenciye sorulan sorular

1. Bilim insanı kimdir?
2. Bilim insanının özellikleri nelerdir?
3. Bilim insanı yetiştirmede lisansüstü eğitimin rolü hakkında görüşleriniz nelerdir?
4. Bilim insanı yetiştirmede yükseköğretim kurumlarından beklentileriniz nelerdir?

Verilerin Çözümlemesi

Yapılan görüşmeler kağıda aktarılmış, katılımcıların isimleri kullanılmadan her bir katılımcıya numara verilmiştir (Öğrenci için Ö.1,2,2; öğretim üyesi için ÖÜ.1,2,3 şeklinde), Veriler içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir.

Katılımcılar

2009- 2010 Eğitim-Öğretim yılında Gazi ve Ankara Üniversitesi'nde doktora programlarına devam toplam 10 öğrenci ile Gazi ve Ankara Üniversitelerinde en az bir doktora danışmanlığı yapmış 10 öğretim üyesi ile görüşmeler yapılmıştır.

Görüşmelerde öğrencilerin kendi danışmanları seçilmemiş, ulaşılabilen danışmanlar tercih edilmiştir. Katılımcılar gönüllülük esasına göre seçilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerden 5 tanesi erkek olup 5 tanesi bayandır. Araştırmaya katılan öğretim üyelerinin 5 tanesi bayan olup 5 tanesi erkektir.

Bulgular

Araştırmada elde edilen bulgular:

1. Öğrencilerin bilim insanı ile ilgili düşünceleri,
2. Öğretim üyelerinin bilim insanı ilgili düşünceleri
3. Bilim insanı yetiştirmede lisansüstü eğitimin rolü hakkında düşünceler
4. Bilim insanı yetiştirmede yükseköğretim kurumlarından beklentileri

1. Öğrencilerin Bilim İnsanı İle İlgili Düşünceleri

Öğrencilerin bilim insanı ile ilgili düşüncelerini belirlemek için “bilim insanı kimdir? Ve bilim insanının özellikleri nelerdir?”soruları sorulmuştur. Alınan cevaplar aşağıdaki şekilde katagorize edilmiştir:

Tablo 1: Öğrencilerin bilim insanı ile ilgili düşüncelerini

Bilim insanı kimdir			Bilim insanının özellikleri		
Kodlama	n	Katagori	Kodlama	n	Katagori
Araştıran	1	Kişisel Gelişime Yönelik Bilimsel bilgi üretimi	Evrensel olmalı	1	Sosyal Özellikler
Sorgulayan	1		Araştırmanın paylaşılabirliği	2	
Üreten	2		İletişim		
Toplumu bilinçlendirme	3	Toplumun Yararına Yönelik Bilimsel bilgi üretimi	Savunabilme cesareti	3	Bireysel özellikler
Topluma yararlı araştırma	1		Etik olma	3	
	2		Eleştirilebilirlik	1	

Tabloda da görüldüğü gibi öğrencilerin bilim insanı ile ilgili görüşleri kişisel gelişime yönelik ve toplum yararına bilimsel bilgi üretimi olmak üzere iki katagoride toplanmıştır. Bilim insanının özellikleri ile ilgili görüşleri ise Şeklinde gruplanmıştır. Bilim insanını kişisel gelişime yönelik bilgi üreten kişi olarak tanımlanan bazı katılımcı görüşleri şunlardır:

- Ö.1: “..Bilim insanı çevresinde bulunan olayları bilimsel yöntemlerle problematize ederek kişisel gelişimine katkı sağlar.”
- Ö.7: “Bilim insanı sahip olduğu bilgi ve beceri ile edindiği bilgiyi sorgulamalı ve eleştirel bir yaklaşımla ele almalıdır.”
- Bilim insanını toplumun yararına yönelik bilgi üreten kişi olarak tanımlanan bazı katılımcı görüşleri şunlardır:
- Ö.4: “Bilim insanı özellikle yaşamış olduğu coğrafyadaki insanlara faydalı araştırmalar yaparak hem bilime hem de topluma katkı sağlamalıdır.”
- Ö.10: “Bilim insanı etik standartlara uymalı başkalarının fikirlerini kopyalama veya araştırmalarında sahtekarlık yapmanın bilim etiğine aykırı olduğunu bilmeli.”

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi öğrencilerin bilim insanının ile ilgili görüşleri sosyal özellikler ve bireysel özellikleri ön plana çıkacak şekilde ifade etmişlerdir.

2. Öğretim Üyelerinin Bilim İnsanı İle İlgili Düşünceleri

Öğretim üyelerinin bilim insanı ile ilgili düşüncelerini belirlemek için “bilim insanı kimdir? Ve bilim insanının özellikleri nelerdir?” soruları sorulmuştur. Alınan cevaplar aşağıdaki şekilde katagorize edilmiştir:

Tablo 2. Öğretim üyelerinin Bilim İnsanı İle İlgili Düşünceleri

Bilim insanı kimdir			Bilim insanının özellikleri		
Kodlama	N	Katagori	Kodlama	N	Katagori
Bilimsel araştırma yapan	1	Araştırmacı	Ahlaki sorumluluk	3	Etik
Ders veren Öğrenci yetiştiren	1	Eğitim ve öğretim	Toplumun bilinçlenmesini sağlamak	2	Toplumsal sorumluluk
Objektif olan	2	Tarafsız	Eleştiriye açık olmalı, sürekli kendini yenilemeli	2	Farklı görüşlere açık olma
Toplumun sorunlarını çözen	4	Duyarlılık	Görüşlerini içtenlikle açıkca dile getirme	2	Dürüstlük
Öngörüsü yüksek olan	2	Yordalayabilen Kestirebilin	Herkesin anlayacağı bir dil kullanılmalı	1	Açıklık Anlaşılabilirlik

Tabloda da görüldüğü gibi Öğretim üyelerinin Bilim İnsanı İle İlgili Düşünceleri incelendiğinde “bilim insanı kimdir”? soruna verilen cevaplara bakıldığında bilimsel araştırma yapan, öğrenci yetiştiren, toplumun sorunlarına cevap arayan, objektif olan, diğer insanlardan farklı olarak öngörüsü yüksek olan bireyler olarak ifade etmişlerdir.” Bununla ilgili bazı katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

- ÖÜ.2: “Bilim insanı araştırmalarının sonuçlarından sorumlu olmalı ve bu sonuçları halkla paylaşmalı...”
- ÖÜ.7: “Bilim insanı geleceğin bilim insanlarını eğitmeli ve onlara farklı bakış açılarını ve eleştirel yaklaşımları keşfetmelerini sağlamalı ...”
- ÖÜ.10: “Bilim insanı araştırmalarında nesnel, tarafsız ve dürüst olmalı birilerinin değil halkın yararına çalışmalı .”

Öğretim üyelerinin “ Bilim insanının özellikleri” atfettikleri anlamlar ise çoğunluğu ahlaki etik olması gerektiği üzerinde yoğunlaşmışlardır. Bununla beraber toplumun bilinçlenmesinde öncülük etmeleri, eleştiriye açık olmaları, sürekli kendini yenilemeleri ve görüşlerini çekinmeden açıkça ortaya koymaları görüşünü dile getirmişlerdir. Bununla ilgili bazı katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

- ÖÜ.3: “Bilim insanı hem araştırmalarında etik olmalı, hem de yaşam felsefesinde bu anlayış üzerine oturmalı”
- ÖÜ.8: Bilim insanı bulunduğu coğrafyada ki toplumun bilinçlenmesini sağlamada öncü olmalı”.

3. Bilim insanı yetiştirmede lisansüstü eğitimin rolü hakkında düşünceler

Katılımcıların bilim insanı yetiştirmede lisansüstü eğitimin rolü hakkında düşünceleri almak için “Bilim insanı yetiştirmede lisansüstü eğitimin rolü hakkında görüşleriniz nelerdir?” sorusu sorulmuştur. Alınan cevapların içerik analizi tablosu şu şekildedir:

Tablo 3. Bilim insanı yetiştirmede lisansüstü eğitimin rolü hakkında düşünceler

Öğrencilerin verdiği cevaplar			Öğretim üyesi verdiği cevaplar		
Kodlama	N	Kategori	Kodlama	n	Kategori
Hür ve bilimsel düşünce hakim olmalı	4	Bilimsel ÖZGÜRLÜK	Bilim politikası olmalı	5	POLİTİKA
Bilgiler teorikten çok uygulamalı olmalı	3	Uygulanabilir bilgi	Hür ve bilimsel düşüncenin önü açılmalı	2	ÖZGÜRLÜK
Disiplinlerarası programlarla yeni bilgi ve beceriler kazandırılmalı	3	DEĞİŞİM Yaratıcılık	Lisansüstü eğitimin planlanması yeniden tasarlanmalı	3	DEĞİŞİM

Yukarıdaki tabloya baktığımızda “Bilim insanı yetiştirmede lisansüstü eğitimin rolü “hakkında öğrencilerin verdikleri cevapları incelediğimizde çoğunluğunun lisansüstü eğitimin hür ve bilimsel düşüncenin önünü açması gerektiği üzerinde düşüncelerini açıklarken, bilgilerin uygulanabilir işlevsel olması, farklı disiplinlerin programa dahil edilmesi konusunda görüşlerini ifade etmişlerdir. Bazı katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

- Ö.2: Lisansüstü eğitim bilim insanı olacak bizlerin özgür düşünmemizi sağlayacak bir yapılanma içinde olmalıdır. Eğer özgür ve bilimsel düşünce olmazsa bilim insanını aydın olma vasfını yitirir.”
- Ö.8: Bilgiler teorikten ziyade uygulanabilir olmalı eğer ki biz öğrendiklerimizi yaşadığımız toplumda birebir uygularsak hem topluma katkımız olur hem de bizler araştırmamızın sonuçlarını görür kendimizi geliştiririz”

Öğretim üyelerinin “Bilim insanı yetiştirmede lisansüstü eğitimin rolü” hakkındaki düşüncelerinde özellikle lisansüstü eğitimde ülkenin mutlaka bir bilim politikası olması fikri üzerinde yoğunlaşmışlardır. Lisansüstü eğitimde özgür ve bilimsel düşünce kapsamında araştırmaların yapılması, gelişen konjoktüre uygun programların dahil edilmesi hususunda görüşlerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların görüşlerine bakacak olursak:

- ÖÜ.3:” Batı toplumlarının her birinin bir bilim politikası var ama ne yazık ki bizim bir bilim politikamız yoktur. Aydınlar siyasetçiler dünya politikasında yer almak ve ülkeyi kalkındırmak istiyorlarsa acilen bir bilim politikası oluşturmalıdırlar.”
- ÖÜ.8: Lisansüstü eğitim bilim insanını özgür iradesine müdahale etmemeli ona farklı bakış açısını eleştirel düşünme anlayışını geliştireni bir yapılanmaya sahip olmalı”.
- ÖÜ.9: Lisansüstü eğitin planlanması yeniden yapılmalı bu yapılanmada bilim insanların görüşleri alınmalı ,farklı ülkelerdeki lisansüstü eğitimler incelenerek kendimize has bir lisansüstü eğitim programı oluşturulmalı”.

4.Bilim insanı yetiştirmede yükseköğretim kurumlarından beklentileri

Tablo 4. Bilim insanı yetiştirmede yükseköğretim kurumlarından beklentileri

Öğrencilerin verdiği cevaplar			Öğretim üyesi verdiği cevaplar		
Kodlama	N	Kategori	Kodlama	N	Kategori
Bilim insanının ekonomik durumu iyileştirilmeli	3	EKONOMİK	Bilim insanının ücret yönünden tatmin edilmesi	4	EKONOMİK
Yurt dışında araştırma imkanları verilmeli	3	ARAŞTIRMA	Üniversitelerde idari ve mali esneklik verilmeli	3	ÖZGÜRLÜK
Toplum ve devlet nezdinde prestiji artırılmalı	4	PRESTİJ	Akademik başarılar devlet nezdinde ödüllendirilmeli	3	PRESTİJ

Katılımcıların bilim insanı yetiştirmede yükseköğretim kurumlarından beklentileri ile ilgili düşünceleri almak için “Bilim insanı yetiştirmede yüksek öğretim kurumlarından beklentileriniz nelerdir?” sorusu sorulmuştur. Alınan cevapların içerik analizi tablosu şu şekildedir: Yukarıdaki tabloya baktığımızda “Bilim insanı yetiştirmede yükseköğretim kurumundan beklentileri” hakkında öğrencilerin verdikleri cevapları incelediğimizde çoğunluğunun toplum nezdinde özellikle bilim insanlarının prestijinin artırılması hususunda fikirlerini beyan ederken toplumun yeteri kadar bilim insanına değer vermediğini devletinde bu konuda pek fazla bir şey yapmadıklarını ifade ediyorlar. İkinci olarak da ekonomik açıdan ücretlerini artırılmasını ve yurt dışında araştırma imkânlarının verilmesini hususunda görüşlerini ifade etmişlerdir. Bazı katılımcıların görüşleri şu şekildedir.

- Ö.3: “Bence ne toplum ne de devlet bilim insanına bir sanatçı kadar değer vermiyor. Onlar hem devlet hem de toplum nezdinde daha değerli..”
- Ö.4: “Bilim insanları emeklerinin karşılığını alamıyorlar. Aldıkları ücret ile alandaki gelişmeleri mi takip etsinler yoksa geçimlerini mi sağlasınlar”.
- Ö.7: “Bilim insanı mutlaka yurtdışına çıkmalı oralardaki araştırmaları takip etmelidir. Devlet her türlü masrafları karşılamalı, özellikle de bilim insanı olma aday bireyleri mutlak göndermeli”.

Öğretim üyelerinin “Bilim insanı yetiştirmede yükseköğretim kurumundan beklentileri” ne verdikleri cevaplara baktığımızda ise: özellikle ekonomik açıdan durumlarının iyileştirilmesi hususunda görüş belirtirken, üniversitelerde idari ve mali esneklik verilmeli, dışarıdan birileri (siyasiler) müdahale etmemeli üniversitenin mali imkânları yine kendi içinde objektif olarak bilim insanının hizmetine sunulmalı düşüncesini ifade ediyorlar. Akademik başarılar devlet nezdinde ödüllendirilmeli ki bilim insanı daha bir heyecanla motivasyonla çalışsın. Bu sayede de

hem toplum hem de devlet karşısında bir itibarımız olsun görüşünü dile getirmişlerdir. Bazı katılımcıların görüşleri şu şekildedir.

- ÖÜ.3:” Ülke şartlarına baktığımızda aldığımız ücretler çok az batıda ki meslektaşlarımız bizim aldığımız ücretin birkaç katı ücret alıyor. Bizim kendimizi geliştirmemiz için haliyle batıda ve ülkemizde yapılan araştırmaları takip etmemiz gerekiyor buda haliyle ekonomi ile alakalıdır.”
- ÖÜ.4:”Üniversite idaresinin bilim insanına her açıdan özgür bırakmalı müdahale etmemeli, taraflı davranmamalı, bizi akademik çalışmalarımızla değerlendirmeli, siyasi bir yaklaşım sergilememeli.”
- ÖÜ.6:”Bilim insanı olarak biz araştırmalarımız sonucunda tüm dünyada olduğu gibi bizde ödüllendirilmek toplum karşısında saygı duyulmak, devlet makamında ise itibarımızın olmasını istiyoruz ki bu bizim tabi hakkımızdır diye düşünüyorum.”

Sonuçlar ve Yorum

Araştırmada elde edilen bulgulara göre, Bilim insanı kimdir? Özellikleri neler olmalıdır? Sorusuna doktora öğrencileri ve öğretim üyelerinin verdiği yanıtlarda ortak olarak ifade ettikleri düşüncelerinde bilim insanını; araştırma yapan, sorgulayan, eleştiriye açık olan ve en önemlisi toplumun problemlerini çözen kişi olarak tanımlarken özellikleri konusunda da Ahlaki sorumluluk taşıyan, görüşlerini doğruları söylemekten çekinmeyen, yaşadığı toplumun bilinçlenmesini sağlayan kişiler olarak ifade etmişlerdir. Bilim insanı yetiştirmede lisansüstü eğitimin rolü hakkında düşünceler ise; bilimsel özgürlük, uygulanabilir bilgi, değişim ve yaratıcılık görüşünü ifade ederken öğretim üyeleri ise; bilimsel politika, özgür düşüncenin önünü açan bir yapılanma, değişime atıf yapmışlardır.

Araştırmamızın üçüncü boyutunu oluşturan Bilim insanı yetiştirmede yükseköğretim kurumlarından beklentilerine verilen yanıtlara baktığımızda; Doktora öğrencileri ile öğretim üyeleri özellikle ekonomik durumun iyileştirilmesi ve toplum ve devlet nezdinde prestijinin artırılması hususunda aynı görüşü paylaşmışlardır. Öğrenciler araştırma imkanlarının artırılması için yurtdışının şart olduğunu ifade ederken öğretim üyeleri özellikle de üniversitelerde mali ve idari özerklik verilmesi hususunu dile getirmişlerdir.

Bu konu ile ilgili yapılan literatür çalışmalarında gerek ülkemizde gerekse dünyada Doktora öğrencilerinin ve öğretim üyelerinin bilim insanına atfettikleri anlamlar inceleyen araştırmalara çok az rastlanmıştır. Ülkemizde genelde ilköğretim ve orta öğretim kademesindeki öğrencilerin bilim insanı kimdir? Ve özellikleri nelerdir? sorusunu içeren nitel ve nicel çalışmalar vardır. Bu bağlamda başka ülkelerde yapılan araştırmalardan örnek verecek olursak; Rampal (1992), çalışmasını Hindistan’da çalışan 199 öğretmenin bilim insanı ile ilgili görüşlerini belirlemek

amacıyla yapmıştır. Veri toplama aracı olarak çalışmaya katılan öğretmenlere anket uygulamıştır. Araştırmacı anket sonuçlarını değerlendirdiğinde öğretmenlerin, bilim insanını kesin kararlılığa sahip, zeki, sabırlı, doğruya ulaşma yetisine sahip olan ve sosyal insanlar olarak gördüğünü tespit etmiştir. Bizim araştırmamızın bulgularını destekleyen bir içeriğe sahip olduğuna görmekteyiz.

Çalışma da elde edilen sonuçlar bir bütün olarak ele alındığında, insan yetiştirme sistemimizin ne kadar ciddi bir açmazda olduğu ortaya çıkmaktadır. Bunun doğal sonucu da eğitim-diploma- almış ama nitelikli yetişmemiş insanlardan oluşan Türk toplumunun uluslar arası kalkınmışlık sıralamalarında gerilerde olması gerçeğidir. Bu problemin temelinde yatan nitelikli bilim İnsanı yetiştirme sorunudur. Bu bağlamda bilim İnsanı yetiştiren kurumlarımızın yeniden ele alınarak Türk toplumunun gerçeğinden hareketle, çağın gereklerine uygun olarak yapılandırılması can alıcı bir gerekliliktir. Düşünen bilgi üreten, öğrenirken sorgulayan olayları basit sebep sonuç ilişkilerinin dışında çok yönlü bir bakış açısı ile irdeleyen, yaratıcı kendine güvenli insanların yetişebileceği ortamı yaratmak zorundayız. Ne yazık ki Türkiye'de basit sebep sonuç ilişkisiyle bile değil vezicelerle, ön yargılarla, sloganlarla düşündürme geleneği maalesef güçlüdür.

Öneriler

- Disiplinlerarası bir çalışma programı ile insanlara yeni bilgi ve beceriler kazandırılmalı.
- Devlet üniversite sınavında %1 sıralamaya giren başarılı öğrencileri bilim insanı olabilmeleri için ilgili kurumlarca özel bir çalışma yapılmalı
- Ülkenin bir bilim politikası olmalı siyasi yapılanmalara göre değişmemeli.
- .Disiplinler arası programlar olabildiğince teorikten fazla uygulamalara yönelmeli.
- Bu araştırmalar toplum ihtiyaçlarına cevap verir nitelikte insanlarımızı donatmalı.
- Yeni bir eğitim felsefesi oluşturulmalı.
- Hür ve bilimsel düşüncenin önü açılmalı.
- Öğretim üyesi yetiştirme programı yeniden ciddi olarak gözden geçirilmeli ve öğretim üyeliği bir iş kapısı değil bir yaşam biçimi olarak standartlara kavuşturulmalı.
- Ülkenin bir bilim politikası olmalı ve ayrıca her üniversitenin bir misyonu vizyonu olmalı İktidarlar değişse de bilim politikası asla değişmemeli
- Lisans üstü eğitimini tamamlayan öğrencinin insanlığın sahip olduğu büyük dini ve felsefi kavramlar hakkında bilgi sahibi olması,

- Bu yüzyılda lisansüstü eğitimli bir öğrenci yerel düşünemez yani; diğer kültürlerden ve zaman dilimlerinden habersiz kalamaz.
- Artık, daha geniş bir dünyayı, bugünün biçimlenmesinde rol oynayan ve geleceği belirleyecek olan tarihsel etkileri hesaba katmadan yaşamımızı sürdürebilmemiz imkânsızdır.
- Bilim İnsanı Evrensel Olma Durumundadır,
- Bilim İnsanı Gerçeği Aramakla Yükümlüdür
- Bilim İnsanı Bulgularını Halkla Paylaşmak Durumundadır
- İnsanın En Önemli Özelliklerinden Biri De Onun Ahlaki Hayatıdır
- Bilim İnsanı Tüm İnsanlığa ve Doğaya Karşı Sorumludur
- Bilim İnsanı Eleştiriye Açıktır
- Bilim İnsanı Gerçeği Söyleme Cesaretindedir.

KÜRESELLEŞEN DÜNYAMIZDA “ÇAĞDAŞ” BİR TÜRK ÜNİVERSİTESİNDEN BEKLENENLER BAŞLICA ŞUNLAR OLMALIDIR.

- Tosun(2003)'göre; Üniversite, toplumun ve iş piyasasının ihtiyaçlarına duyarlı olmalıdır.
- Üniversite yönetimi esnek ve verimli olmalıdır.
- Üniversite, kaynaklarına sahip çıkmalı ancak paylaşımına da açık olmalıdır.
- Sahip oldukları bilgi birikimi ve araştırma kapasiteleri ile ulusal gelişmenin kaynakları olan üniversiteler, bilgi tabanlı Türk toplumunun oluşturulmasına öncülük etmelidir.
- Üniversiteler, öğrencilerin eğitiminde toplumun ve pazarın isteklerini göz önüne alarak “yarın” endişesi taşımayan, hayata güvenle bakan, ülkemizin üretimine katkı yapmaya hazır ve istekli mezunlar yetiştirmelidir.
- Eğitimde disiplinler arası alanlara önem verilmeli; “ne yapılacağından” çok, “nasıl yapılacağıнын” ve “neden yapılacağıнын” bilinmesinin daha önemli olduğu gözden kaçırılmamalıdır.

Kaynakça

- Arseven, A. D., (2001) ” Alan Araştırma Yöntemi.” Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, No:1, 191s. Ankara.
- Demirtaşlı , N.Ç.(2002).”Lisansüstü Eğitim Programlarına Girişte LES Sonucunun ve Diğer Ölçütlerin Kullanımına İlişkin Bir Tarama” Ankara Üniv. Eğit.Bil.Fak.Der.,cilt:35 ,sayı.1-2
- Düztepe, Ş.,(2004) “Araştırmalarda Bilimsel Yöntemin Kullanılması ve Araştırmanın Temel Aşamaları”. Havacılık ve Uzay Teknolojileri Dergisi, 1(3), 49-53.
- Karakütük. K (2002).Öğretim Üyesi ve Bilim İnsanı Yetiştirme (Lisansüstü Öğretimin Planlanması),Ankara, Anı Yayıncılık
- Ortaş, İ., (2004)”. Öğretim Üyesi ya da Bilim İnsanı Kimdir? “. Pivolka, 3 (12), 11-16.
- Ortaş, İ., (2002) “Bilim, Bilim İnsanı ve Bilimsel Etik”. Bilim, Eğitim ve Düşünce Dergisi, 2 (2), 12-14.
- Rampal, A., (1992) Images Of Science and Scientists: A Study Of School Teachers' Views I. Characterictics Of Scientists. Science Education, 76 (4) 415 -436.
- Yapıcı, M. (2005).” Bilim ve Bilim İnsanın Nitelikleri.” Bilim, Eğitim ve Düşünce Dergisi, 5 (1). 19-20.
- Yetim, N.,(1996)” Farklı Toplumsal Kümelerde Bilim ve Bilim Adamı İmgesi.” Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 154s.

SOVYET SONRASI DÖNEMDE TÜRK CUMHURİYETLERİNDE
YÜKSEKÖĞRETİM ALANINDA ORTAYA ÇIKAN GELİŞMELER
VE GENEL SORUNLAR

Prof. Dr. Hüseyin KARADAĞ
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Veteriner Fakültesi

SOVYET SONRASI DÖNEMDE TÜRK CUMHURİYETLERİNDE YÜKSEKÖĞRETİM ALANINDA ORTAYA ÇIKAN GELİŞMELER VE GENEL SORUNLAR

GİRİŞ

Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında bağımsızlığını ilan eden Türk cumhuriyetlerinde, tüm sistemlerde olduğu gibi yükseköğretim sistemlerinde de bir dizi değişiklikler ortaya çıkmıştır. Türk cumhuriyetleri, bağımsızlıktan sonra geçen zaman içinde Türkiye'yle, çeşitli dünya ülkeleriyle ve uluslararası kurum ve kuruluşlarla yükseköğretim alanında işbirlikleri geliştirilmiştir. Bu bağlamda, Türk cumhuriyetleri ile Türkiye arasında eğitim-öğretim alanına ve kültür ve medeniyet dünyamıza dair kıymetli ortaklıklar kurulmuş ve ortak çalışmalar yapılmıştır.

Sovyet sonrası başlatılan değişim süreçleriyle ortaya çıkan talepler, beklentiler ve uygulama çıktıları, Sovyet döneminin yükseköğretim sisteminden miras kalan değerlerle yeni dönemin oluşturmaya çalıştığı değerler arasındaki uyumsuzluklar ve uluslararası ilişki ağları, Türk cumhuriyetlerinin yükseköğretim sistemlerinde çeşitli sorunların doğmasına da neden olmuştur.

Bu çalışmada, konuyla ilgili olarak yapılan yayınlardan elde edilen bilgilerden ve bizzat sahada yapılan gözlem ve tespitlerden hareketle, bağımsızlık sonrası Türk cumhuriyetlerinin yükseköğretim sistemlerinde meydana gelen değişimler, Türk cumhuriyetlerinin kendi aralarında ve küresel sistemle kurdukları işbirlikleri ve ortaya çıkan sorunlar hakkında bilgi verilecektir.

YÜKSEKÖĞRETİM BAĞLAMINDA TÜRKİYE – TÜRK CUMHURİYETLERİ İLİŞKİLERİ

1990'ların başından itibaren, Türk dünyasının kendi içinde ilişkilerini geliştirmesine destek vermek amacıyla Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi (TÜRKP), Uluslararası Türk Kültür Teşkilatı (TÜRKSÖY), Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi (Türk Konseyi / Türk Keneşi), Türk İş Konseyi, Türk Akademisi, Türk Kültür ve Mirası Vakfı gibi kurum ve kuruluşlar oluşturulmuş; Türkiye ile Türk cumhuriyetleri arasında işbirliği anlaşmaları imzalanmış, çeşitli ortak faaliyetler yürütülmüştür.

Türk cumhuriyetlerinin ve topluluklarının yetişmiş insan gücü ihtiyaçlarını karşılamaya yardımcı olmak, Türk Dünyası ile kalıcı kardeşlik ve dostluk köprüsü kurmak, dayanışma ve yardımlaşmayı artırarak ilişkileri geliştirmek amacıyla, Sovyetler Birliği'nin dağılmasını takip eden günlerde, 1992 yılında, 5 ülkeyle (Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan, Özbekistan) başlatılan Büyük Öğrenci Projesi, ilerleyen zaman içinde soydaş ve akraba devlet ve toplulukların da dahil olduğu bir burs programı niteliği kazanmıştır.

Büyük Öğrenci Projesi kapsamında Türkiye'de öğrenim göreceğ öğrencilerin seçimi için 12 ülkede (Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan, Tacikistan, Makedonya, Kırım, Kosova, Tataristan, Arnavutluk, Romanya ve Bosna-Hersek) Türk Cumhuriyetleri ile Türk ve Akraba Toplulukları Sınavı (TCS) yapılmıştır. Sınavın yapılmadığı bölge ve ülkelerde ise seçici kurullar aracılığıyla burs verilecek öğrenciler belirlenmiştir. Büyük Öğrenci Projesi Programı kapsamında 1992-2008 yılları arasında 27.112 kişiye burs verilmiş ve 7.464 kişi mezun olmuştur. Burs imkânı sağlanan öğrenci sayısı ile mezun öğrenci sayısı arasındaki fark, projenin amacına ulaşmış ulaşamadığı konusunda değerlendirme imkânı vermektedir. Büyük Öğrenci Projesi'nin tanıtımı yetersiz olmuştur. Proje, zaman içinde ortaya çıkan uluslararası koşulların değişim hızına uyum sağlayamamış, başka ülkeler ve uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından geliştirilen öğrenci değişimi ve burs programları karşısındaki rekabet gücünü kaybetmiştir. Türkiye'ye getirilen öğrencilerin konaklama, ulaşım, uyumlaştırma ve koordinasyonlarında sorunlar yaşanmıştır. Ayrıca, mezunları izleme ve mezunlarla işbirliği kurma konularında zafiyetler ortaya çıkmıştır.

Günümüzde lisans ve lisansüstü programlara, öğrenci ve öğretim elemanı hareketliliğine ve Türk cumhuriyetlerindeki yükseköğretim kurumlarının değişim ve gelişim programlarına verilen desteklerde uluslararası kurum ve kuruluşlar Türkiye'ye kıyasla açık ara öndedir.

Ahmet Yesevi Üniversitesi

Ahmet Yesevi Üniversitesinin temelleri henüz Sovyetler Birliği dağılmadan tarihî bilim ve kültür merkezi Türkistan şehrinde 6 Haziran 1991'de Hoca Ahmet Yesevi Türkistan Devlet Üniversitesi olarak atılmış, üniversite 31 Ekim 1992'de Türkiye ve Kazakistan Cumhuriyetleri arasında imzalanan anlaşma ile Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi adıyla Türkiye ve Kazakistan'ın uluslararası / devletlerarası ortak üniversitesi hâline gelmiştir. 30 Haziran 1993'te Almatı'da imzalanan İşbirliği Sözleşmesi ile de üniversitenin yönetimi Hükümetlerarası Mütevelli Heyetine devredilerek 1994-1995 öğretim yılından itibaren yeni adıyla öğrenci almaya başlamıştır.

Manas Üniversitesi

Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi'nin temelleri 1995'te İzmir'de atılmış, 30 Eylül 1995 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti ile Kırgız Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Kırgızistan'ın Başkenti Bişkek'te Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Kurulmasına Dair Anlaşma'nın iki ülke yetkili makamlarınca onaylanmasıyla kurulmuştur. 1997-1998 Eğitim-Öğretim Yılı'nda özel statülü bir devlet üniversitesi olarak faaliyete başlamıştır.

Türk Akademisi

3 Ekim 2009'da Nahçıvan'da düzenlenen 9. Türkçe Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Zirvesi'nde alınan Türk İşbirliği Konseyi, Türk Aksakallar Konseyi ve Türk Akademisi kurulmasına ilişkin kararlar, Türk Dünyasında stratejik ilişkilerin geliştirilmesi bakımından oldukça önemlidir. Antalya'da 2006 yılında yapılan 8. Türkçe Konuşan Devletler Devlet Başkanları Zirvesi'nde Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev tarafından önerilen Türk Keneşi, Nahçıvan'da hayata geçirilmiştir. Nazarbayev ayrıca, Türk dili konuşan ülkeler arasında eğitim ve bilim alanındaki işbirliklerinin genişletilmesinin önemine dikkat çekmiş ve bu amaçla, Ahmet Yesevi Üniversitesi'nin Türk Dünyasının ortak üniversitesine dönüştürülmesini teklif etmiştir. Bu alandaki işbirliğinin pekişmesi genç nesillerin ortak aidiyet (kimlik) şuurunu güçlendirecektir. Çünkü bu konulardaki faaliyetler Türk dili konuşan ülkelerin gelecek nesillerine yapılan yatırımlar olarak kabul edilmelidir.

Türk dili konuşan ülkelerin katılımına açık Türk Akademisi'nin Kuruluşuna Dair Anlaşma, Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'te, 23 Ağustos 2012 tarihinde üye devletler tarafından imzalanmış; Türk Akademisi, üye devletler Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye arasında Türk Konseyi'nin himayesinde uluslararası bir teşkilat olarak kurulmuştur.

29 Haziran 2015 tarihinde Astana'da Türk Akademisi'nin ev sahipliğinde yapılan Uluslararası Türk Keneşi, Türk Keneşi Aksakallar Konseyi ve Türk Keneşi Üniversiteler Birliği gibi uluslararası kurumların başkanlarının da yer aldığı toplantıda, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkiye, Tataristan, Başkurdistan bilimler akademilerinin başkanlarının katılımıyla Türk Dünyası Bilimler Akademisi Birliği'nin ilk genel kurul toplantısı yapılmıştır.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından hemen sonra, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı tarafından Çuvaşistan'ın başkenti Çeboksarı'da (Şupaşkar) Tercümanlık ve Bilgisayar Meslek Yüksek Okulu, Kazakistan'da Kızılorda'da Korkut Ata Üniversitesi Türk Dili Bölümü ve Almatı'da Abay Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Tataristan'da Kazan Humaniter Üniversitesi Türk Dili Bölümü ve Kazan Pedagoji Enstitüsü Türk Dili Bölümü, Dağıstan'da Türk Dünyası Mohaçkale Türk Dili Bölümü, Kırgızistan'da Calalabad Devlet Üniversitesi Türk Dili Bölümü kurulmuştur. Bu bölümlere ilave olarak Türk Dünyası Araştırmalar Vakfı tarafından Azerbaycan Halk Tasarrufatını İdare Etme Enstitüsü bünyesinde 1990'da bir İşletme Enstitüsü açılmış, 1992'de bu enstitü Bakü Tür Dünyası İşletme Fakültesi haline dönüştürülmüştür. Benzer şekilde 1993 yılında Kırgızistan'da Calalabat şehrinde Kommersiya Enstitüsü bünyesinde Calalabad Türk Dünyası İşletme Fakültesi, 2006 yılında da Türk Dünyası Celalabad Sosyal Bilimler ve Eğitim Fakültesi açılmıştır.

Türkiye Diyanet Vakfı tarafından da 1992 yılında Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de ve Kırgızistan'ın Oş şehrinde ilahiyat fakülteleri kurulmuştur.

SOVYETLER BİRLİĞİ'NİN DAĞILMASI SONRASINDA TÜRK CUMHURİYETLERİNDE YÜKSEKÖĞRETİMDE ORTAYA ÇIKAN GELİŞMELER

AZERBAYCAN

Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı'nın belirlediği eğitimin genel amaçları:

1. Azerbaycan Devletine karşı kendi sorumluluğunu anlayan; halkın milli geleneklerine, demokrasi ilkelerine, insan haklarına ve özgürlüklerine saygı duyan; vatanperverlik ve Azerbaycancılık fikirlerine sadık olan; bağımsız ve yaratıcı düşünen vatandaşı ve birey yetiştirmek,
2. Milli, manevi ve evrensel değerleri koruyan ve geliştiren, geniş bir bakış açısına sahip olan, kuruluşları ve yenilikleri değerlendirmeyi başaran, kuramsal ve uygulamalı bilgilere sahip olan, çağdaş düşünen ve rekabet kabiliyeti olan uzman kadrolar hazırlamak,
3. Sistemli bilgi, beceri ve davranışların benimsenmesi ve uzmanlığın devamlı geliştirilmesini sağlamak, eğitim öğretim görenleri topluma ve verimli çalışma hayatına hazırlamak

Azerbaycan'da yükseköğretim dili Azerbaycan Türkçesidir. Bununla birlikte, yasaalar, uygun lisanslamaların yapılması halinde başka bir dille de eğitim yaptırılabilmesine imkân vermektedir.

2005 yılında Bologna Sürecine katılarak yükseköğretimde reform süreci başlatılan Azerbaycan'da, Ocak 2008'de "Azerbaycan Cumhuriyeti Yükseköğretim Sistemi 2009-2013 Dönemi Reform Programı" adlı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi yayınlanmış ve Avrupa Ortak Yükseköğretim Alanına entegrasyon süreci başlatılmıştır. Söz konusu programda yükseköğretimin hukuki altyapısının geliştirilmesi, eğitimin içeriği ve uygulama yöntemleri; eğitim kurumlarının yönetimi, teknik altyapısı, ekonomisi ve ayrıca eğitimde kalitenin sağlanması, uzmanların yetiştirilmesi, bilimsel araştırma çalışmaları ile ilgili reformların yapılması öngörülmektedir.

Azerbaycan'da 2009 yılında kabul edilen ve 2009/2010 akademik yılından itibaren uygulamaya konulan Eğitim Yasası ile üç aşamalı eğitim ve Avrupa Kredi Transfer Sistemi hayata geçirilmiştir. Yükseköğretimde üç kademeli eğitim; birinci seviye 4-5 yıllık lisans, ikinci seviye 1,5-2 yıllık yüksek lisans ve üçüncü seviye de PhD ve Bilim Doktoru unvanı veren eğitim kademeleri olarak tanımlanmıştır.

23 Nisan 2010 tarihli ve 75 sayılı Azerbaycan Bakanlar Kurulu kararı ile 6 yıl süreliğine uygulamaya konulan Ali Təhsil Pİlləsinin Dövlət Standartı və Proqramı (Yükseköğretim Kademelerinin Devlet Standardı ve Programı) belirlenmiştir.

Devlet standartlarının hedefleri:

- Yükseköğretimin lisans ve lisansüstü seviyelerini belirlemek,
- Yükseköğretimin yönetimi ve denetlenmesi kurallarını geliştirmek,
- Yükseköğretim kurumlarının teknik alt yapı ve eğitim yeterlilikleri çerçevesini düzenlemek,
- Yükseköğretim kurumlarında fiziki altyapıyı düzenlemek,
- Eğitimcilerin niteliklerinin ölçülmesi ve değerlendirilmesi,
- Öğrencilerin yeterlilik düzeylerinin izlenmesi ve değerlendirilmesi

1990'da, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından hemen önce, Azerbaycan'ın 17 yükseköğretim kurumu ve 105.000 yükseköğretim öğrencisi varlığı 2014'te 150.000 öğrenci sayısına ve 53 yükseköğretim kurumuna ulaşmıştır.

Azerbaycan'da yükseköğrenim öğrencilerinin eğitim ücretleri devlet bursları veya öğrencinin kendi imkânları ile karşılanmaktadır. Henüz öğrenci eğitim kredisi mekanizması bulunmamaktadır. Yasalar, çeşitli ulusal ve uluslararası projeler, gayr-i menkul ve nakdi bağışlar, danışmanlık hizmetleri vasıtasıyla yükseköğretim kurumlarının kaynak temin edebilmesine izin vermektedir.

Azerbaycan'da her türlü lisans eğitiminde akademik programların % 15-20'si sosyal bilimler, % 80-85'i de lisans alanıyla ilgili müfredat programından oluşur. Lisansüstü eğitim programlarının % 45-50'ini oluşturan teorik konuların % 20-25'i sosyal bilimler, % 75-80'i de ilgili disiplinin derslerine ayrılırken; ilgili alan programlarının % 50-55'i bilimsel araştırmalara ayrılmaktadır. Gerek lisans, gerekse lisansüstü eğitim programlarında alınan derslerin % 25-30'u seçmeli derslerden, % 70-75'i de zorunlu derslerden oluşur. Azerbaycan'da lisans ve lisansüstü eğitim programlarında sosyal bilimlere ait derslerin de verilmesindeki amaç, hangi uzmanlık alanında eğitim alırsa alsın, mezunlarda temel entelektüel birikimi sağlamak içindir.

Azerbaycan'dan Türkiye'ye her yıl Yabancı Uyruklu Öğrenci Sınavı ve Türk Cumhuriyetleri ile Türk ve Akriba Toplulukları Sınavı'ndan yükseköğretim almak üzere öğrenciler gelmektedir. Ayrıca, Azerbaycan üniversitelerinde eğitim alan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları da vardır. YÖK, bazı Azerbaycan üniversitelerinden alınan diplomaların denkliğini onaylamaktadır.

Azerbaycan'da yükseköğretim kurumlarına kayıt yaptıran öğrenci sayısı yıllara göre artarak devam etmektedir.

Azerbaycan Eğitim Bakanlığı Avrupa Birliği, UNESCO, UNICEF, UNDP, ETF, Dünya Bankası gibi uluslararası kurumlarla yakın işbirliği içindedir. Bunun yanı sıra Eğitim Hukuku ve Politikası (ELP), Soros Açık Toplum Enstitüsü (OSF), Amerikan Eğitim ve Dil Çalışmasında İşbirliği Konseyi (ACCELS), Uluslararası

Araştırma ve Değişim Kurulu (IREX), Alman Akademik Değişim Programı (DAAD) gibi hükümet dışı kuruluşlarla da işbirlikleri geliştirmiştir. Azerbaycan'ın AB ile işbirlikleri Tempus-TACIS, Erasmus Mundus, TAİEX ve Sigma programları çerçevesinde yürütülmektedir. Sözü edilen işbirlikleri kapsamında; Bologna sürecine geçiş koşullarının sağlanması, öğrenci değişimi, öğretim elemanı ve araştırmacı dolaşımı, eğitim-öğretim içeriklerinin geliştirilmesi, ortak projelere katılım, seminer ve çalıştaylara katılım faaliyetleri yer almaktadır. ABD, Kanada, Fransa, Almanya, İngiltere, Güney Kore, Mısır, İsrail gibi ülkelerle yükseköğretim kurumları arasında işbirlikleri geliştirilmiş; Rusya Federasyonu, Ukrayna, Türkiye ve Avusturya ile karşılıklı tanıma protokolleri ve sözleşmeler imzalanmıştır.

KAZAKİSTAN

Kazakistan'ın eğitim stratejileri; 2007 Eğitim Yasası, 2012 yılında da Kazakistan Ulusal Yeterlilikler Çerçevesi, 2015 Yeni Eğitim Yasası, 2020 Kazakistan Stratejik Gelişim Planı ve 2050 Kazakistan Kalkınma Stratejisi çerçevesinde orta ve uzun vadeli hedefler olarak ortaya konmuştur. Bu belgelere dayanılarak, Kazakistan 2005-2010 ve 2011-2020 olmak üzere iki Devlet Eğitim Geliştirme Programı oluşturulmuştur. Kazakistan, 2020 yılına kadar eğitim sisteminin her kademesinde yeniden yapılanmayı ve modernizasyon gerçekleştirmeyi hedeflemiştir. Ülkenin kalkınma programı ile nitelikli insan kaynağı yetiştirme hedefleri senkronize edilmiştir.

Kazakistan, 2010 yılında Bologna Deklarasyonu'nu imzalamış, bu bağlamda 2011-2020 Devlet Eğitimi Geliştirme Programı'nda yeni düzenlemeler yapılmıştır. Kazakistan'daki üniversitelerin çoğu mezunlarına Bologna sürecinin tüm katılımcı ülkeleri tarafından tanınan Avrupa Diploma Eki vermektedir. Yine, Kazakistan üniversitelerinin çoğunluğunda, AKTS ile uyumlu Kazak Ulusal Kredi Transfer sistemi kullanılmaktadır. Bologna sürecine geçişle birlikte kredili sisteme dayalı lisans, yüksek lisans ve doktora süreçlerini içeren üç kademeli yükseköğretim modeline geçilmiş, lisans ve lisansüstü eğitim programları yeniden düzenlenmiştir.

Üniversitelerdeki birinci kademe olan lisans eğitim-öğretiminin süreleri bölümlerine göre 4-7 yıl arasında farklılık göstermektedir. İkinci aşama olan yüksek lisans programı, ilgili alanın dersleri ve bilimsel pedagojik programları içerir. Üçüncü seviye olan doktora (PhD) programı, Sovyet dönemindeki Bilim Adayı programının yerini almış 3 yıllık bir programdır.

Kazak üniversiteleri devlet üniversiteleri, özel üniversiteler ve uluslararası üniversiteler olarak yapılandırılmıştır. Kazakistan bağımsızlığını kazandığında, Sovyet döneminin planlı ekonomi ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulmuş 61 yükseköğretim kurumu vardı. Bunlardan Farabi Kazak Ulusal Üniversitesi ve Buketov Karagandı Üniversitesi devlet üniversiteleriydi. 2017 yılı verilerine

göre, Kazakistan'da 9 ulusal, 31 devlet, 13 askeri, güvenlik, 1 uluslararası, 16 şirket, 54 özel ve 1 özerk (Nazarbayev Üniversitesi) olmak üzere 125 üniversite bulunmaktadır. Kazakistan'ın 65 yükseköğretim kurumunda çok dilli programlar (Kazak Türkçesi, Rusça ve İngilizce) uygulanmaktadır. Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi'nin eğitim-öğretim dili Kazak Türkçesi ve Türkiye Türkçesidir.

Sovyetler Birliği dağıldığında, Kazakistan üniversitelerinde kayıtlı 288.400 öğrenci mevcudu vardır. Bu sayı 2005-2006 eğitim-öğretim yılında 775.800 öğrenci varlığıyla en yüksek rakama ulaşmış, 2016 yılında 471.400 öğrenciye düşmüştür. Son 10 yıl içinde yükseköğretim öğrenci sayısında % 40 düzeyinde bir düşüş söz konusudur.

Kazakistan'da, eğitimde kalite kontrolünden kalite güvencesine kademeli bir geçiş süreci devam etmektedir. Yükseköğretimde bu geçişin 2017 yılında tamamlanması hedeflenmiş olmakla birlikte, henüz hedefe ulaşılamamıştır. Kazakistan'ın kurumsal akreditasyon yapan Bağımsız Kazakistan Eğitim Kalitesini Değerlendirilme Ajansı ile Bağımsız Akreditasyon Derecelendirme Ajansı adlı iki bağımsız kuruluşu vardır. Kazakistan yükseköğretim kurumlarının verdiği eğitim hizmetlerinin kalitesini ölçüp değerlendiren bağımsız dış değerlendirme ve bağımsız akreditasyon kurumları da bulunmaktadır. Eğitim kalitesinin değerlendirilmesinde devlet yönetimi, devlet düzenleme kurumu, kamu düzenleme kurumu ve özdenetim düzenleme mekanizmaları devreye girmektedir.

Kazakistan'da devlet yönetiminin yükseköğretim alanında değerlendirme yetki ve sorumlulukları:

- Eğitim kurumlarının ve eğitim hizmetlerinin lisanslanması,
- Eğitimde mevzuata uyumun belirlenmesi teftişi,
- Dış değerlendirmelerin yapılması ve izlenmesi,
- Cumhurbaşkanlığı idaresi tarafından denetleme,
- Yükseköğretim kurumlarının izlenmesi ve denetimi,
- Eğitim hizmetlerinin izlenmesi ve denetimi,
- Akademik personelin denetlenmesi ve onaylanması,
- Rektörlerin atanması

Kazakistan'da devletin yükseköğretimi düzenleme mekanizmaları:

- Üniversitelerin ulusal sıralaması,
- Eğitim kurumlarının akreditasyonu,

- Eğitim programlarının akreditasyonu,
- Cumhurbaşkanının “Kalite Özel Başarı Ödülü”,
- Stratejik planlamanın koordinasyonu

Kazakistan'da kamu düzenlemesinin mekanizmaları:

- Bağımsız ve yabancı kurumlar tarafından üniversitelerin sıralanması,
- Uluslararası standartlara uygunluk sertifikasyonu,
- Kalite yönetimi sistemine uygunluk belgelemesi,
- Kamusal ve mesleki akreditasyon,
- Tanınmış saygın yabancı kurumlar tarafından akreditasyon,
- Kurumlarda personelin belgelendirilmesi,

Kazakistan'da öz düzenleme ve öz denetim mekanizmaları:

- Kıyaslama ve rekabet,
- Öz denetim,
- İç denetim,
- Öz değerlendirme,
- Devam eden iyileştirme süreçleri ve gelecekteki iyileşmelerin izlenmesi

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından hemen sonra, 1993 yılında uygulamaya konulan Bolaşak Devlet Başkanlığı Burs Programı Kazakistan vatandaşlarına yurtdışı üniversitelerde eğitim almaları için imkân ve fırsatlar sunmaktadır. 2017 yılı sonuna kadar 11.500 civarında Kazakistan vatandaşı yurtdışı üniversitelerde bu burs programından yararlanarak eğitim almıştır. Bolaşak burs programı, 2014 yılında, VIII International Going Global Conference'de benzer programlar arasında en iyi program olarak kabul edilmiştir.

Kazakistan, kalite güvence alanında işbirliği, derecelerin karşılıklı tanınması, yeterlilik çerçevelerinin geliştirilmesi ve yaşam boyu öğrenim konularında işbirlikleri kurmak amacıyla 2014 yılında Asya-Avrupa Diyalog Formu (ASEM) üyesi olmuştur. Tempus ve Erasmus Mundus programları, Kazakistan'da etkin olarak faaliyetlerine devam etmektedir.

İngiltere ve Kazakistan arasında 2014 yılında 5 yıl süreli Newton-Al-Farabi ortaklık programı başlatılmıştır. Bu programla karşılıklı akademisyen dolaşımının sağlanmasını; gıda ve su, enerji, sağlık, tarım teknolojileri, ekoloji odaklı araştırma projelerinin yürütülmesini amaçlamaktadır.

Şangay İşbirliği Teşkilatı Üniversitesi, teşkilata üye Çin, Rusya, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Özbekistan arasında Avrupa Yükseköğretim Alanı'na benzer bir üniversiteler ağı geliştirmeyi; bölgesel araştırmalar, ekoloji, enerji, bilgi teknolojileri, nanoteknoloji, pedagoji ve ekonomiyle ilgili konularda üye ülkeler arasında kültürel, bilimsel, eğitim ve ekonomik işbirliğinin öncelikli alanlarında yüksek nitelikli uzmanlar yetiştirmeyi amaçlamaktadır.

Alman Akademik Değişim Programı (DAAD), Mevlana (Türkiye), Francophone Üniversiteleri Birliği gibi kurumsal programlar Kazakistan yükseköğretim kurumlarına dönük faaliyetler yürütmektedir.

Bazı Kazakistan üniversiteleri Avrupa Üniversiteler Birliği'nin özel, tam veya yardımcı; bazıları da UNESCO'nun himayesinde Uluslararası Üniversiteler Birliği'nin (IAU) tam üyesi olmuştur. 3 Kazak üniversitesi Avrupa Yükseköğretim Kurumları Birliği'nin (EURASHE) üyesidir.

6 Ocak 1995'te Rusya ile Belarus arasında imzalanan Gümrük Birliği Anlaşması ile başlamış olan ve Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Özbekistan'ın katılımıyla genişleyen Avrasya Ekonomik Topluluğu (EurAsEC), ABD Fulbright programı, Uluslararası Alman İşbirliği Derneği (GIZ), Şangay İşbirliği Teşkilatı (ŞİÖ), UNESCO, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT), Uluslararası Eğitim Başarıları Değerlendirme Birliği (IEA) gibi uluslararası kurum ve kuruluşlarla eğitim-öğretim işbirliği anlaşmaları imzalanmıştır.

Hanban Konfüçyüs Enstitüleri Genel Merkezi tarafından Çin dili ve Çin kültürü alanında başarılı öğrencileri desteklemek amacıyla, Kazakistan ve Çin üniversiteleri arasında Konfüçyüs Enstitüsü Bursu programı uygulamaya alınmıştır.

Yapılan işbirliği anlaşmaları ile Vietnam, Slovakya, Mısır, Birleşik Arap Emirlikleri, Çin Halk Cumhuriyeti, Kore, Letonya, Macaristan, Polonya ve Fransa arasında yaygın ve aktif bir biçimde öğrenci dolaşım programları uygulanmaktadır.

KIRGIZİSTAN

Kırgız Devlet Millî Üniversitesi, 1932 yılında Kırgızistan'da kurulan ilk yükseköğretim kurumudur. Kırgızistan'da 1990 yılına kadar sadece 10 yükseköğretim kurumu varken günümüzde 34'ü devlet, 18'i de özel olmak üzere toplam 52 yükseköğretim kurumu faaliyet göstermektedir.

Kırgızistan'da yükseköğretim kurumları dört kategoriye ayrılmaktadır:

Akademi: Eğitim programlarına göre mezun veren, temel ve uygulamalı bilimsel araştırmalar yürüten 6'sı devlet, 5'i özel olmak üzere 11 eğitim kurumu vardır.

Üniversite: Akademik ve hizmet içi eğitim de dâhil olmak üzere, yükseköğretimin her kademesinde uzmanlık eğitimi veren, temel ve uygulamalı bilimsel araştırmalar çok programlı 19'u devlet, 7'si özel yükseköğretim kurumudur.

Enstitü: Ya bağımsız kurumlar ya da üniversitelere bağlı akademik birimler halinde faaliyetlerini yürütürler. Alan uzmanlarına yükseköğretim hizmeti sağlarlar, geliştirdikleri yükseköğretim programları ile hizmet içi eğitim verirler. Kırgızistan'da 4 devlet, 6 özel enstitü vardır.

Yüksekokul: Sanat alanlarının ve ordunun özel uzmanlık gerektiren insan kaynağını yetiştirmektedir. Sanat ve müzik eğitimi veren 3 tane yükseköğretim kurumu yanında, 1 Silahlı Kuvvetler Yüksekokulu ve 1 de İçişleri Bakanlığı Askeri Yüksekokulu vardır.

Kırgızistan'da yabancı ülkeler, kurum ve kuruluşlar tarafından kurulmuş ve eğitime devam etmekte olan üniversiteler vardır. Bu üniversiteler kuruluş tarihlerine göre;

- Rusya Federasyonu'nun desteği ile kurulan Rus-Kırgız Slav Üniversitesi (1992),
- Soros Open Society Foundation (Soros Açık Toplum Enstitüsü) tarafından mali destek sağlanan Orta Asya Amerikan Üniversitesi (1993),
- Kırgızistan Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti'nin birlikte kurdukları Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi (1995),
- Kırgız-Kuveyt Üniversitesi (1998),
- Siyaset ve kalkınma konularında Orta Asya'nın farklı ülkelerinden gelen öğrencilere lisansüstü eğitim veren Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı Akademisi (2002)
- Kırgızistan'ın Tokmok şehrinde Tavyanlı Hıristiyan bir misyoner tarafından kurulmuş olan Uluslararası Orta Asya Üniversitesi (2007)
- Aga Han Vakfı'nın, Orta Asya Üniversitesi'nin (UCA, 2000) Narın yerleşkesi olarak kurduğu üniversite (2016)

Türkiye Cumhuriyeti Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kurduğu Oş Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ile Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı'nın kurduğu Calalabad Türk Dünyası İşletme Fakültesi de Kırgızistan'da eğitim veren yükseköğretim kurumlarıdır.

Kırgızistan'da yükseköğretim kurumlarının sayısının çok olmasına rağmen, üniversite eğitim-öğretim ücretlerinin pahalı olması, gençlerin üniversite mezuniyeti sonrası iş bulamama kaygısı ve buna bağlı olarak bir an önce iş sahibi olmayı tercih etmeleri gibi nedenlerle yükseköğretim öğrenci sayısı giderek azalmaktadır.

2011-2012 eğitim-öğretim yılında 209.400'i devlet üniversitesinde, 29.808'i özel üniversitede olmak üzere toplam 239.208 yükseköğretim öğrencisi varken; 2 yıl sonra 2013-2014 eğitim-öğretim yılında yükseköğretim öğrenci sayıları 188.794'i devlet üniversitelerinde, 25.616'sı da özel üniversite olmak üzere toplamda 214.410 olmuştur. Kırgızistan nüfusuna göre sayılardaki düşüş önemlidir. Diğer yandan, yükseköğretime katılmak isteyen Kırgız gençler üniversiteyi Rusya'da okumayı tercih etmektedir. Bu tercihte, Kırgızistan sosyoekonomisinin vaat edebileceği gelecek algısının yanı sıra, Rusya Federasyonunun Rusya'da yükseköğretim görmek isteyen Kırgız öğrenci sayısını artırmak için sunduğu bazı imkânlar etkili olmaktadır.

Kırgızistan, 2004 yılında Bologna Sürecine ve TEMPUS-TACIS Programına katılma sürecini başlattı. Böylece Kırgızistan üniversitelerinde Bologna Sürecine katılım çalışmaları başlatıldı. 2007 yılında Bologna Sürecine üyelik başvurusu yapan Kırgızistan'ın başvurusu reddedilmiştir. Bologna sürecine girme faaliyetleri kapsamında, 2011 yılında Kırgızistan Milli Eğitim Bakanlığı tarafından en az 4 yıllık lisans ve 2 yıllık lisansüstü eğitim olmak üzere iki kademeli yükseköğretimin standartları hazırlanarak onaylanmıştır.

Kırgızistan Hükümetinin 23 Mart 2012'de onayladığı Kırgızistan'da Eğitimin Gelişimi ve Stratejisi 2020 belgesine uyumlu olarak eylem planları geliştirilmeye ve uygulanmaya başlamıştır. Sözü edilen stratejik plan hedeflerini hayata geçirmek üzere; eğitim müfredatlarında güncelleme, kamu ve özel sektör işgücü piyasasının ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte insan gücünü yetiştirilme, mezunların kalitesini artırma, eğitim-öğretim kadrosunun kalitesini artırma, yükseköğretimde kalite yönetim ve güvence sistemini geliştirme, yükseköğretim kurumlarının bütçelerini yeterli düzeye ulaştırmak amacıyla sistem düzenlemeleri yapma, ölçme ve değerlendirme yöntemlerini geliştirme çalışmaları başlatılmıştır.

Kırgızistan'da ilk ulusal bağımsız akreditasyon ajansı 2011 yılında bir TEMPUS projesi olan Orta Asya Ağ Kalite Güvencesi (Central Asia Network Quality Assurance) çerçevesinde kurulmuş ve bu ajans ilk olarak 2012 yılında Kırgız Ekonomi Üniversitesi ve Oş Devlet Üniversitesi'nde pilot akreditasyon çalışmalarını başlatmıştır.

Kırgızistan üniversitelerinde eğitim alan öğrenciler akredite değişim programları aracılığıyla Rusya, ABD, Almanya, Fransa, Türkiye, Malezya gibi ülkelerin yükseköğretim programlarına katılabilmektedirler. ERASMUS MUNDUS, TEMPUS, UNESCO, UNDP, Alman Akademik Değişim Programı (DAAD), Soros Açık Toplum Vakfı, ACCELS (Uluslararası Amerikan Eğitim Konseyleri) gibi öğrenci ve akademisyen hareketliliğini destekleyen uluslararası programlar, Kırgızistan üniversiteleriyle yakın işbirliği içindedir. Kırgızistan üniversitelerinde Türkiye, Suriye, Afganistan, Hindistan, Pakistan, Çin, Moğolistan, Kazakistan, Tacikistan, Özbekistan ve Türkmenistan gibi çeşitli yabancı ülkelere öğrenciler eğitim almaktadır.

Kırgızistan yükseköğretim sisteminde kalite güvence sisteminin geliştirilmesi ihtiyacı vardır. Kurum faaliyetlerinin rasyonel ve şeffaf bir biçimde kamuoyu ile paylaşımını sağlamak için karar mekanizmalarının ve süreçlerin oluşturulması gerekir. Yönetici ve akademik kadronun bireysel etkinliklerini ve performanslarını düzenli olarak gözden geçirmek, ölçmek, değerlendirmek, raporlamak ve teşvik etmek üzere iç ve dış kalite değerlendirme sistemlerinin kurulması, yükseköğretim kurumlarında eğitim, araştırma-geliştirme, topluma hizmet, sektörel işbirlikleri gibi hizmetlerin kalitesini ölçmek için bir gösterge sisteminin geliştirilmesi ve somut belgelere dayanan hesap verebilirliğin hayata geçirilmesi, finansal hareketler, harcamalar ve insan kaynaklarının yönetiminde ve karar alma süreçlerinde şeffaflığın sağlanması gibi kriterlerin belirlenmesi Kırgız üniversitelerinde toplam kalitenin artmasını sağlayacaktır.

Bağımsızlıktan sonra Kırgızistan'da tüm eğitim-öğretim kademelerinde ulusal dilin kullanılması esas alınmış, ancak 2000 yılında yayınlanan devlet dili yasasının hayata geçirilmesi sonucunda ders kitapları ve öğretim materyallerinin yetersizliğine bağlı olarak, Rusça, yükseköğretimde baskın dil haline gelmiştir. 2013 yılından itibaren devlet kurumlarında tüm resmi belgeler ve yazışmalar sadece Kırgızca ile düzenlenmesine karşın, yükseköğretim programlarının çoğunda Rusça eğitim dili olarak kullanılmaya devam etmektedir. Bazı üniversitelerde eğitim dili İngilizcedir. Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi'nde eğitim-öğretim dili Kırgız Türkçesi ve Türkiye Türkçesidir.

ÖZBEKİSTAN

Özbekistan'da yükseköğretim yüz yıl kadar önce başlamıştır. 1920'li yıllarda Özbekistan'da 3 tane yüksek eğitim kurumu vardır. Yükseköğretim kurumu sayısı 1940'larda 30'a erişirken, 1995'te de 58'e ulaşmıştır. Halen 26'sı ulusal ve 6'sı uluslararası olmak üzere 32 üniversite, 6 akademi, 1'i uluslararası olmak üzere 44 de enstitü bulunmaktadır. 1920 yılında Taşkent'te açılan Orta Asya'nın ilk üniversitesi niteliği taşıyan Türkistan Devlet Üniversitesi günümüzde Taşkent Devlet Üniversitesi olarak faaliyetini sürdürmektedir.

Özbekistan'da yükseköğretim kurumları üniversite, akademi ve enstitü olmak üzere 3 kategoride toplanmaktadır.

Üniversite: Ekonomi, temel bilimler ve uygulamalı bilimlerde lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimleri veren, geniş bir disiplin çeşitliliği içinde bilimsel araştırmalar yürüten yükseköğretim kurumudur. Üniversiteler farklı sektörlerdeki uzmanlar için eğitim ve geliştirme programları da düzenlemektedir.

Akademi: Bankacılık, tıp, vergi, finans, kamu yönetimi gibi özel alanlarda eğitim veren yükseköğretim kurumudur. Akademiler, ilgili sahanın uzmanlarına faaliyet gösterdikleri eğitim alanlarıyla ilgili konularda eğitim hizmetleri de verirler.

Enstitü: Enstitüler uygulamalı bilimlerde ve temel bilimlerde bilimsel araştırmalar yaparlar ve bilimsel alanlarında lisans ve lisansüstü eğitim programları yürütmektedir.

Devlete ait yükseköğretim kurumlarında eğitim-öğretim dili Özbek Türkçesi ve Rusçadır. Karakalpakistan Özerk Cumhuriyeti'nde ise eğitim-öğretim dili Karakalpak Türkçesi, Özbek Türkçesi ve Rusçadır. Uluslararası yükseköğretim kurumlarında eğitim-öğretim dilinde çeşitlenme söz konusudur. Westminster International University, Turin Polytechnic University, Inha University ve Management Development Institute of Singapore adlı yükseköğretim kurumlarında eğitim-öğretim dili İngilizce; Branch of Russian University of Oil and Gas, Branch of Moscow State University, Branch of Russian University of Economics'de ise Rusçadır.

Özbekistan Bilimler Akademisi'nin Özbekistan yükseköğretim sisteminde özel bir yeri vardır. Bu akademi, üniversite eğitimi ve bilimsel araştırmalar alanında liderlik yapan bir yükseköğretim kurumudur.

Özbekistan'da üç kademeli yükseköğretim sistemi yürürlükte. Ülkede üniversite lisans eğitimi genel olarak 4 yıldır. Dünya Ekonomisi ve Diploması Üniversitesi'nde ve tıp fakültelerinde 5-6 yıllık eğitim programları uygulanmaktadır. Yüksek lisans eğitim süresi 2, doktora eğitim süresi de yüksek lisansa dayalı olarak 6 yıldır.

Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı 7 Şubat 2017 tarihli Özbekistan'ın 2017- 2021 Kalkınma Stratejisi başlıkla kararnameyi imzalamış, sözü edilen strateji belgesinde eğitimi öncelikli alan ilan etmiştir. 2017-2021 eğitim stratejisinde eğitimin ve bilimin gelişimi, eğitim kurumlarının teknik-teknolojik altyapısının güçlendirilmesi, eğitimde uluslararası standartlara geçilerek yükseköğretim kurumlarının kalitesinin ve etkinliğinin artırılması, eğitimde kalitenin yükseltilmesi ve izlenmesi stratejileri benimsenmiştir. Bu stratejiye bağlı olarak, Özbekistan Hükümetinin 16 Şubat 2017 tarihli Yüksek Öğrenimden Sonra Çalışmaların İyileştirilmesi kararnamesi ile Temmuz 2017'den itibaren ülkede iki seviyeli bir doktora (PhD ve Bilim Doktorası) eğitim programına geçilmiştir.

Eğitim Yasasına göre, yükseköğretimde müfredatın yapısı, içeriği ve uygulanma biçimleri, personel eğitimi, personel kalite kontrolü, öğrenme çıktıları ve yetkinlik tanımları gibi eğitim kalite göstergelerinin belirlenmesi Devlet Eğitim Standartlarının sorumluluğundadır. Özbekistan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu'na bağlı olarak görev yapan Devlet Test Merkezi bağımsız bir kurum olarak, Özbekistan'daki tüm eğitim kurumlarını izleme ve denetleme yetkisine sahiptir. Yetkisi çerçevesinde; eğitim-öğretim müfredatının şekillendirilmesi, eğitim ve öğretimin kalitesinin izlenmesi, eğitim kurumlarının derecelendirilmesi ve akreditasyon yeterliliklerinin belirlenmesi, denetleme ve onaylama görevlerini yürütür. Özbekistan Eğitim Yasası, 7 Şubat 2017 tarihli Özbekistan'ın 2017- 2021 Kalkınma

Stratejisi belgesindeki eğitim-öğretim, bilimsel gelişme, izleme, teknik-teknolojik alt yapının güçlendirilmesi gibi hedeflerle uyumluluk göstermektedir.

Erasmus (Avrupa Birliği), Fulbright (ABD), DAAD (Almanya), Great Britain Chevening Programme (İngiltere) programları yanında Japonya, Fransa, Çin, İspanya ve Rusya Federasyonu hükümetleri tarafından finanse edilen çeşitli uluslararası programlar Özbekistan yükseköğretim gençliğine öğrenci dolaşımı imkânları sunmaktadır. Öğrenciler ve akademisyenler, Erasmus Mundus ve Tempus programlarıyla hareketliliklere katılmaktadırlar. İkili anlaşmalar çerçevesinde Almanya, Fransa, İngiltere, İspanya, Çek Cumhuriyeti, Letonya gibi Avrupa Birliği ülkeleri yanında British Council, GIZ (Uluslararası Alman İşbirliği Derneği), Alliance Francaise, Goethe Institute; Asya'dan Japon Uluslararası İşbirliği Ajansı (JICA), Kore Uluslararası İşbirliği Ajansı (KOICA) gibi uluslararası işbirliği ve kalkınma ajanslarıyla ortak faaliyetler yürütülmektedir.

TÜRKMENİSTAN

Türkmenistan'da 2009 yılında yürürlüğe giren Bilim Adamlarının Statüsü ve Eğitim Yasası ile eğitim sisteminde köklü değişiklikler yapılmıştır. Yeni yasa ile araştırmacıların hakları, görevleri ve sorumlulukları tanımlanmış, eğitim sistemindeki süreçlerin ve paydaşların yeterlilik değerlendirmelerinin nasıl yapılacağına ilişkin kısıtlar belirlenmiş, akademik çalışma özgürlüğünün sağlanması amacıyla hükümet organlarının sorumlulukları tesis edilmiş, bilim insanlarının sosyal ve özlük hakları devlet güvencesi altına alınmıştır.

Bu yasa, Türkmenistan vatandaşlarının ve yabancı uyrukluların Türkmenistan'da eğitim kurumları açmasını, bununla birlikte askeri ve güvenlik eğitim kurumlarının sadece Türkmenistan Bakanlar Kurulu tarafından kurulabileceğini karara bağlamıştır. Eğitim alanındaki stratejiler, 2011-2030 Türkmenistan'ın Sosyal ve Ekonomik Gelişimi Ulusal Programı'nda yer almış, stratejik hedef olarak gelişmiş ülkelerle kıyaslanabilir bir eğitim sisteminin kurulması, Türkmenistan'ın gelişimini ve rekabet gücünü artırmayı destekleyen eğitim koşullarının oluşturulması benimsenmiştir.

Türkmenistan'da devlet organlarının yükseköğretim yönetiminde sorumlu olduğu temel sorumluluklar:

- Eğitim standartlarının ve stratejilerinin belirlenmesi ve geliştirilmesi,
- Eğitim kurumlarının faaliyetlerinin koordinasyonu,
- Eğitim kurumlarında bilimsel çalışmalarını düzenleyen rehberlik hizmetlerinin geliştirilmesi,
- Yükseköğretime devlet bütçe paylarının belirlenmesi,

- Kalite güvence, lisans ve akreditasyon sistemlerinin ve süreçlerinin belirlenmesi ve geliştirilmesi,
- Yabancı ülke diploma derecelerinin denkliği ve tanınma süreçlerinin geliştirilmesi

Yükseköğretim kurumlarının müfredatları Türkmenistan Milli Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenir. Üniversitelerde araştırma faaliyetlerinin geliştirilmesi, üniversitelerin teknik ve teknolojik altyapısının güçlendirilmesi, eğitim-öğretimde güncel bilimsel ve teknolojik materyallerin oluşturulması, yeni eğitim-öğretim metotlarının devreye sokulması gibi alanlarda iyileştirme çalışmaları devam etmektedir.

Türkmenistan'da yükseköğretim kurumları üniversite, akademi, enstitü ve konservatuar olarak sınıflandırılır.

Üniversiteler, lisans ve lisansüstü programlara sahip yükseköğretim kurumlarıdır. Akademiler, özel alanlarda lisans eğitim programları ve yüksek lisans programları yürütürken, enstitüler belirli uzmanlık alanlarında lisansüstü programları uygulamaktadır. Konservatuar, güzel sanatlar odaklı lisans ve lisansüstü eğitim programları vermektedir.

Türkmenistan, 2015 yılında yükseköğretim kurumlarında Avrupa Kredi Transfer Sistemini (AKTS) uygulamaya başlamıştır. Üniversite eğitimi genel olarak 5 yıldır. Tıp ve sosyal bilimlerdeki bazı programlar 6 yıllık süreyi kapsar. Üniversite mezunları üç yıllık bir ek çalışmadan sonra Bilim Adayı derecesini, ardından da danışman gözetimli bir araştırma ile Bilim Doktoru unvanını alırlar.

Türkmenistan'da 18'i sivil, 5'i de askeri olmak üzere 23 yükseköğretim kurumu vardır. 2000'de 16 olan yükseköğretim kurumu sayısı, 2007'de 17'ye, 2010'da 21'e ve 2011'de 23'e yükselmiştir. Yükseköğretim kurumlarının sayısının 1991'den 2000'e kadar geçen süre içinde iki katına çıkmış olmasına rağmen, öğrenci sayısı önemli ölçüde azalmıştır. Örneğin, 1990 yılında öğrenci sayısı 41.800 iken 2000 yılındaki sayı 17.000 seviyesindedir. 2013-2014'de yükseköğretime kayıtlı öğrenci sayısı 6,100 olmuştur. Bu tarihten itibaren çok küçük artışlar söz konusudur; 2014-2015'te 6,861, 2015-2016'da 7,128, 2016-2017'de 7,256'dır. Rakamlardan da anlaşılacağı gibi, Türkmenistan'da yükseköğretime katılım oranları düşüktür. Ortaöğretim mezunlarının sadece % 6,2'si ülkedeki üniversitelerde eğitimlerine devam edebilmektedir. Bu durum, Türkmenistan'ın yükseköğretim sisteminde köklü reformlar yapılmasını zorunlu kılmaktadır.

Türkmenistan yükseköğrenim kurumları UNDP (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı), Alman Akademik Değişim Programı (DAAD), American Councils, JICA (Japon İşbirliği ve Kalkınma Ajansı), Asya Kalkınma Bankası, Uluslararası Araştırma ve Değişim Kurulu (International Research and Exchange Board), Erasmus Mundus, Tempus, Almanların GIZ (Deutsche Gesellschaft für

Internationale Zusammenarbeit; Uluslararası Alman İşbirliği Derneği) gibi uluslararası örgütlerle işbirliği içindedir.

AB'nin Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Türkmenistan ve Özbekistan'da 300'den fazla eğitim-öğretim ve araştırma kurumundaki araştırmacı, akademisyen ve öğrenciler için geliştirdiği CAREN (Central Asian Research and Education Network) projesi Haziran 2010'dan bu yana Sanal İpek Yolu Projesi başlığı altında faaliyet göstermektedir. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı (UNESCO), Asya, Avrupa ve ABD'de bulunan çeşitli bilim ve eğitim merkezleriyle işbirlikleri geliştirilmektedir. Son yıllarda çok sayıda Türkmen öğrenci Türkiye, Rusya Federasyonu, Belarus, Çin, Malezya, Romanya üniversitelerden eğitime almaya başlamıştır.

Kırgızistan, Tacikistan, Türkmenistan ve Özbekistan tarafından başlatılan ve sonradan Kazakistan'ın da katıldığı Orta Asya'da bir yükseköğretim alanı oluşturmayı amaçlayan TUCAHEA (Towards a Central Asian Higher Education Area: Tuning Structures and Building Quality Culture; Orta Asya Yüksek Eğitim Alanına Doğru: Yapıların Düzenlenmesi ve Kalite Kültürünün Yapılandırılması) adlı projede, Orta Asya genel yeterlilikler dizininin hazırlanması ve referans noktaları üzerinde çalışılmaktadır. Aynı coğrafyanın, ortak tarihi ve kültürel mirasın sahibi olan ülkeler arasında böyle bir projenin hayata geçirilmesi önemlidir. Bu projenin oluşturulmasında, 2000 yılında yayımlanan ve Bologna sürecinin Avrupa politik hedeflerini tanımlayan Avrupa'da Eğitim Unsurları belgesi ile bu belge üzerine inşa edilen yükseköğretimde Lizbon Stratejisi'ni içeren ve değişik disiplinlerde, lisans ve lisansüstü programlar için genel ve ilgili alana özgü yetkinliklerin belirlenmesini hedefleyen TUNING (Avrupa'da Yüksek Öğretim Yapılarının Ayarlanması) projesi örnek alınmıştır.

TÜRK CUMHURİYETLERİNDE YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARINDA GÖZLENEN TEMEL SORUNLAR

Temel Yapısal Sorunlar

- Değişim ve dönüşüm süreçlerinde ivme düşüklüğü,
- Sistem ve mevzuat geliştirmede yetersizlikler,
- Yeterlilikler, beklentiler ve çıktılar perspektifi, bunlar arasındaki koordinasyon ve ölçmeler,
- Kurumsallaşma,
- Etkin uluslararasılaşma,
- Fiziksel alt yapı,

- Teknik-teknolojik donanımlar,
- Bütçeleme
- Eğitim-Öğretim Süreçleriyle İlgili Genel Sorunlar
- Eğitim programları, kredilendirme, müfredat içerikleri,
- Uygulamalı yükseköğretim kurumlarında uygulama alanlarının yokluğu veya yetersizliği,
- Eğitim-öğretim teknolojilerinin yeterlilik düzeyleri,
- Lisanslanma ve bilimsel özerklik,
- Yükseköğretime girişte kalite güvence sistemi,
- Eğitim öğretim süresince yapılan sınavlarda ölçme değerlendirme kalite güvence sistemi,
- Eğitim-öğretim süreçlerinin amaçları, beklentiler ve verimlilik çıktılarını ölçme-değerlendirme düzeneği,
- Akademik ve idari kalite güvence ve akreditasyon sistemlerinin güncelliği

İnsan Kaynakları Sorunu

- Amaçlar, beklentiler, verimlilik çıktılarıyla uyumlu yetişmiş akademik ve idari personel,
- Güncellenen yönetim sistemleriyle uyumlu yönetim kadroları / liyakat,
- Kadro oluşturmada esas alınacak ölçütler / tarafsızlık

YÜKSEK ÖĞRETİMDE MOBBİNG SORUNU

Prof. Dr. Orhan Derman
Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi
Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları AD
Ergen Sağlığı Bilim Dalı

YÜKSEK ÖĞRETİMDE MOBBİNG SORUNU

Mobbing bir ya da birkaç kişi tarafından bir kişiye yönelik olarak, sistematik biçimde düşmanca ve ahlakdışı bir iletişim yöneltildiği şeklinde, psikolojik bir terördür. Sosyal kabadayılıktır.

Mobbing davranışsal boyutları olarak iletişime yönelik, sosyal ilişkilere yönelik, sosyal imaja yönelik, mesleki ve özel konuma yönelik, sağlığa yönelik saldırılar sıralanabilir.

Özel yaşamın yanı sıra, iş yaşamında karşılaşılan çatışmalar konusunda mobbing kavramı ön plana çıkmaktadır. Mobbing her ortamda olabildiği gibi, Yükseköğretim kurumlarında da çok sık rastlanılan bir psikolojik tacizdir.

Yüksek öğretim kurumlarında hiyerarşik yapı içinde mobbing sistematik olarak uygulanabilmektedir. Sadece mobbing ile beslenen rahatsız olan kişiliklerini mobbing ile sağılmaya çalışan bir grubun olduğu yadsınmaz gerçektir.

Mobbing bir istismardır. İstismar; güç, güven ve sorumluluk ilişkisi içinde bilerek veya bilmeden yapılan her türlü davranış olarak tanımlanırken. Mobbing'in bir tür istismar olduğu ve bu kapsamda değerlendirilmesi bir gerçektir.

İstismar boyutunda, bir istismarcı sarmalı vardır. İstismarcı zamanı, mekanı ve yeri gözeterek, kendi kimliğinin ortaya çıkmasına mani olarak eylemini sürdürür. İstismarcı eylem ile beslenir, mobbingci için de aynısı geçerlidir. İstismarcı neden korkar, kimliğinin ortaya çıkmasından, mobbingci için de aynı durum en önemli unsurdur. İstismarı önlemek için tek çare ifşa etmektir. Her istismarcı geçmişte kendinin de mağdur olduğu ile kendi durumunu aklamaya çalışır. Mağduru önlemenin en önemli yöntemi istismarcı yaratmamaktır.

Birçok üniversitemizde etik kurulları bulunmakta ama bu kurullar daha ziyade uzlaşıcı veya uyarı kurumları olarak hizmet etmekte. Bu yapıların hızlıca Ombudsman birimlerine dönüşmesi, Yükseköğretim kurumlarında çalışan her bir birimin kendi üyelerinden seçtikleri akil kişilerden oluşan bir kurul tarafından, üniversite ortak haber ağında ilan edilecek bir program dahilinde, bu konuların herkesin erişebileceği gibi yapılması üniversitelerdeki mobbing i bıçak gibi kesecektir.

Doçentlik sözlü sınavlarının kaldırılmasında en önemli etkenlerden biri jüri üyelerinin anlatılamayacak derecede birçok olayı insan onurunu zedeleyecek şekilde adaya gayet rahat yapabilmesi değil midir?

Bir öğrenci niye hep o dersten kalıyor, niye bu aday bu sınavı geçemiyor, niye bu çalışan işinden ayrılıyor veya mutsuz diye düşüneceğimize, mobbing yapanları savunma mekanizmaları değil midir yüksek öğretim kurumları. Mobbingciden büyük hoca, örnek insan, faydalı bir çalışan çıkmaz. Mobbinge göz yummak bir acizlik göstergesidir.

Gerçek şudur ki mobbing bir kurumda varsa, hiç bitmeyecektir. Yapanı, yapılanı ifşa etmek, en büyük caydırıcı unsur olacaktır. Yükseköğretim de hiyerarşik yapıda bulunan herkes bir gün bu yaptıklarımı bana sorarlar, hesabını veremezsem hastalıklı kişilik yapımı gücümle örtemem deyince, mobbing sona erecektir. Çalışanların mobbing anılarını paylaşımları bile üstü her zaman kapatılmaya çalışılan bu konuya yepyeni bir bakış açısı getirecektir.

Mobbingcileri görmek isteyince, bu günlere kadar sümen altında unutulmaya yüz tutan birçok dosya tekrar ortaya çıkacaktır. Suçu en çabuk ortadan kaldıran yöntem ifşa etmektir. Masumiyet karinası, yaşanmış, tekrarlanmış, sürekli düşmanca tavırları yapanların yaptıklarının yanlarına kar sağlaması için bir kalkan görevi görmemelidir.

Yüksek öğretim kurumlarında çalışan herkesin sicil dosyalarında Ombudsman kurullarında görüşülmüş dosya sıklığı o kişinin çalıştığı kurumda ürettiği her türlü hizmetten öte değerli bir kriter olmalıdır. İnsanoğlu hesabını vermediği suçun keyfiyetini sürdürmeye devam edecektir. İnsan öğretilerek iyi olur. Hiç kimsenin güdülü ile söndürülecek bir hayata sessiz kalabilecek bir yönetim olmamalıdır. İnsanlık onuruna yakışmayacak bu davranışı sürdürenlere yapılabilecek en büyük uygulama çalıştıkları kurumda kendileri gibi birilerine ihtiyaç olmadığını anlatacak kapıyı gösterebilmektir.

İlkçağ filozoflarından beri insanlık için üretilen en büyük hedef mutluluk ve iyiliktir. Bu ortamı bozanların hastalıklı kişiliklerin tatmin aracı değildir, çalıştıkları kurumlar. Çalıştığımız her kurum aidiyet duygusu ile bağlı olduğumuz, sevgi ve saygı ortamını yarattığımız yerlerdir, ezilenlerin çığlıkları ile oluşan bir ortam için ne iyilikten ne de mutluluktan bahsedilebilir. Yönetimin gösterdiği irade, kararlılık, yüksek öğretim kurumlarında bir istismar türü olarak hep mevcut olan Mobbingi bitirecektir.

Amasız ve fakatsız yaratılacak örnek ortam mobbingcileri uzun bir uyku dönemine sokacaktır. Çünkü bu hastalık tedavi edilmez, uygun ortam bulduğunda tekrar ortaya çıkar. Onun için son derece dikkatli olunmalıdır.